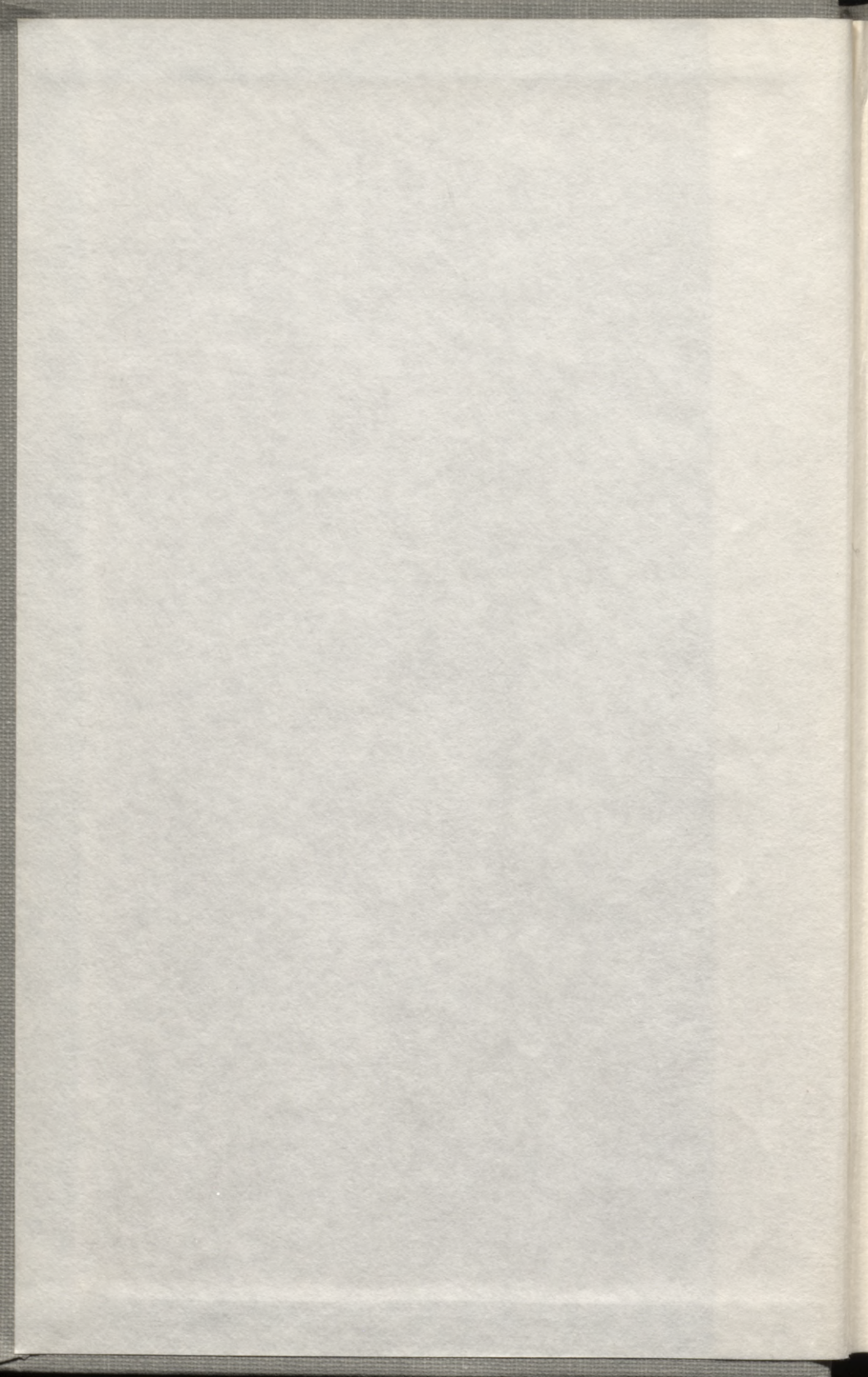

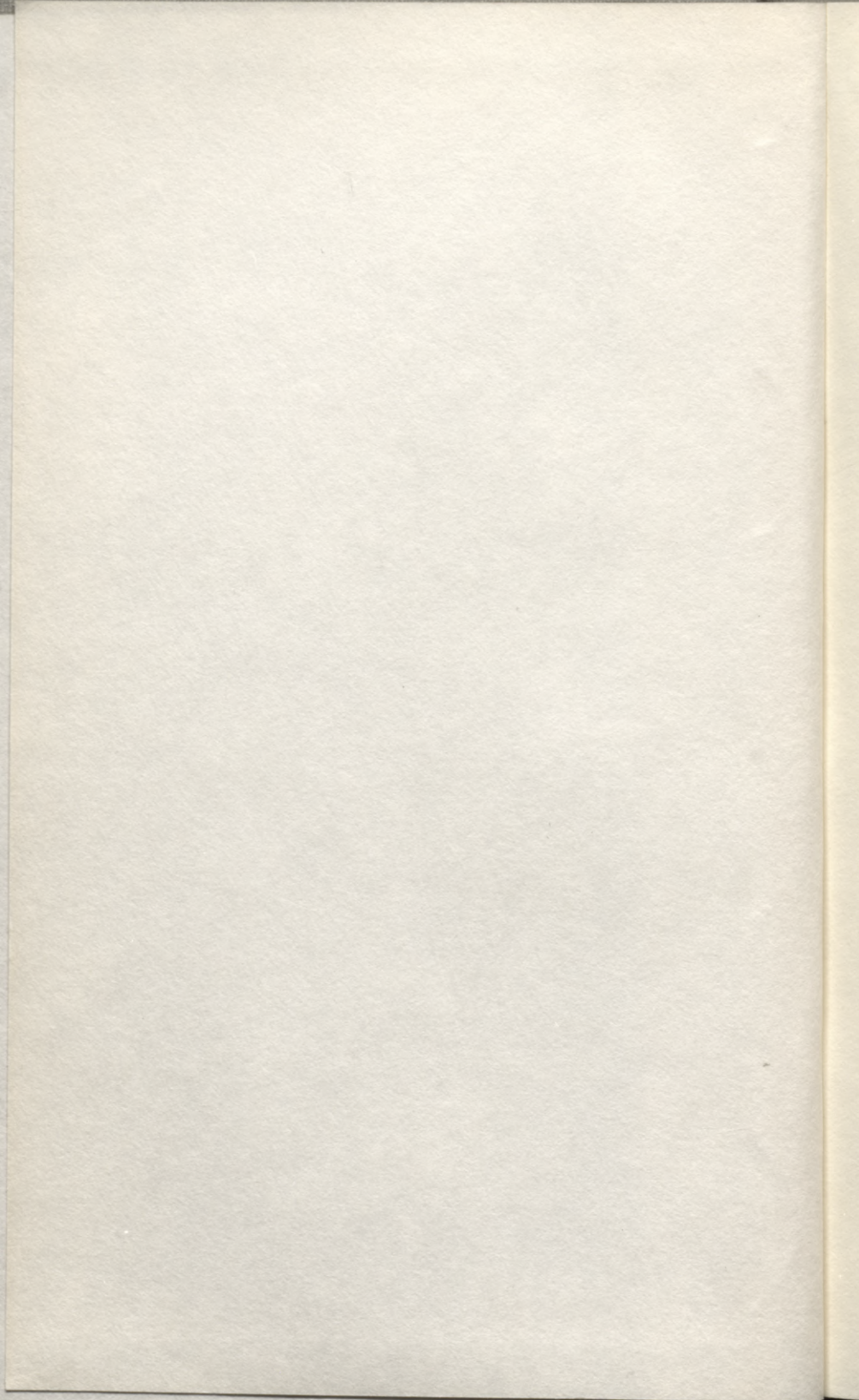
91-4
L-339

Nekad nevar
zināt, ko tie...
atkal izgudros!

ko ne... atkal izgudros!

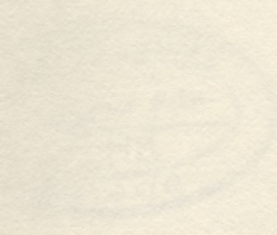

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

Veltījums latviešu tautai dzimtenē.

Kad mēs
stā, ko
izg

Copyright by [illegible]

B, L

Copyright by Eduards Ātrens.

91-4
339

dubl. L
9

Veterinārārsts Eduards Ātrēns

Nekad nevar
zināt, ko tie...
atkal izgudros!

Vēsturnieku biedrības Ārvalsts

Nekad nevar
zināt, ko tie...
stikal izaudros!

Leivijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

94-15.006
0308084224

AMBER PRINTERS & PUBLISHERS LTD.
1979, TORONTO, CANADA

PRIEKŠVĀRDI

Atskatoties uz nodzīvotajiem gadu desmitiem, man jāatzīst, ka visus šos gaŗos gadus, īpaši pēdējos trīsdesmit, kamēr vien atrados zem komunistu varas, Dieva žēlastība ir mani vadījusi.

Dziļā pateicībā Dievam un taisnības mīlestībā uzskatu par savu pienākumu pastāstīt par man zināmām norisēm, kādas ir notikušas un notiek okupētajā Latvijā.

Mana atmiņu stāsta nolūks ir vēlēšanās ierosināt pārdomas, ka daudzi mūsu un cittautu piederīgie ir izgājuši vēl smagākus moku ceļus komunistu iekārtas režīmā. Nometni, kuŗā es biju, komunisti sauca par „filtrācijas“ nometni, tā būtu kā pārbaudes nometne. Ja jau dzīve pārbaudes nometnē bija tik slikta, — kāda tā varētu būt „vainīgo“ nometnē?

Neuzskatu, ka būtu bijis aktīvs pretkomunisma cīnītājs ne pirms 1940. gada, ne arī pēc tā, bet nevaru noliegt, ka krievu — Maskavas komūnisms man nekad nav bijis simpatisks.

Nodzīvojot trīsdesmit gadus komūnisma „paspārnē“ un diendienā redzot viņu „morāli, taisnīgumu un godīgumu“, patiesi bija jāsāk ticēt komunistu apgalvojumam, ko it sevišķi reklamēja tūlīt pēc kara, proti: „Komūnismā viss ir otrādi kā kapitālismā“.

Dzīvi pēcķaŗa periodā, kas latvieŗu tautai dzimtenē bija tik smaga, lielāko tiesu palīdzēja pārciest doma, ka nāks atsvabināŗana no rietumiem. Kaut arī tā nenāca, taŗu nezuda ticība un cerība un vieglāk bija pārdzīvot ikdienas nejēdzības.

Arī tagad, kad materiālie apstākļi uzlabojuŗies, bet garīgā attīstība traucēta, morāli mīda kājām, brīvības vārdu pastāvīgi kropļo, mūsu tautai katru dienu jādzīvo jaunatnestās „kultūras“ radītā pazemojoŗā vidē.

Okupētajā Latvijā visi bijām arvien aizņēmti, un labi, ja palika vēl laika rūpēties par dzīves ikdienas lietām. Tagad, dzīvojot Kanadā, kad ir iespējams visu pārdomāt, analizēt, salīdzināt ar dzīvi brīvajā Latvijā un ŗeit, tad pat pašam uznāk brīŗi, kad jābrīnās; vai tieŗām tā bija? — vai es neesmu ko pārspīlējis?

Nē, tie nav neikdienišķi notikumi, bet gan vairāku desmit tūkstoŗu latvieŗu līdzīgas dzīves atspoguļojums, tikai citā speciālitātē, citā darba vietā un citā okupētās Latvijas novadā. Tur visur ir latvieŗi, un visur viņiem līdzīgi jācieŗ un jāveģetē.

Vārdu ķeka lietoju visur, kur domāju apzīmēt komūnistiskās iekārtas balstu — N.K.V.D., K.M.G.B. un t.t., kuŗas nosaukums arvien mainās, — iestādi resp. tās darbiniekus, kam nedrīkst būt sirdsapziņas, goda un taisnības sajūtas un kas ir ar mieru pēc priekŗniecības mājiēna izdarīt vislielākās neģēlības, nereti tās maskējot ar dažādiem humāniem sauķļiem.

Grāmata nav lasāma ne kā romāns, ne dēku stāsts. Tas ir mans mēģinājums attēlot — cik objektīvi vien iespējams — pārdzīvoto, redzēto un dzirdēto, lai lasītājs pārdomātu un veidotu kādu priekŗstatu par komūnisma īstenību, kuŗu vecā pieredzējuŗā paaudze sāk jau aizmirst, kamēr jaunā nekad pilnīgi neizpraŗis.

Autors

PĒC KAPITULĀCIJAS

Kapitulācijas dienā biju veterinārārsts - leitnants 106. Fāršvadrona sastāvā. Visi kaņāvīri vienībā bija latvieši, un tā bija tieši pakļauta 6.vācu armijas korpusam, kuņā ietilpa arī 19. latviešu divīzija. Paziņojumu par kapitulāciju, kas notika pl. 12 naktī, saņēmām dienu iepriekš. Norādīja arī sapulcēšanās vietu.

Kaņāvīri kļuva nospiesti, negribējās pat runāt. Katrs mēģināja palikt vienatnē, nošķīrās savrūp vai vienkārši sēdēja un klusēja, it kā gaidot smagu sodu vai paredzot ļaunāko. Turpmāko neviens nezināja un otram nejautāja. Daži paņēma zirgus un aizjāja. Grupa, kādi 4 vai 5 vīri, aizbrauca pajūgā, visi ar ieročiem. Neviens viņiem to arī neliedza. Palikušie darīja dienas darbus kā automāti; mazgājās, skuvās, kopa zirgus, staigādami kā ēnas, it kā viens otra neredzētu.

Ap astoņiem vakarā sajūdzām zirgus un kā negribēdami sākām soļiem braukt virzienā uz sapulcēšanās vietu. Drīz mums ar divriteņiem pabrauca gaņām daži vācieši, saukdami, lai nebraucot padoties. Tad skrēja vēl citi, kas stāstīja: jau ap plkst. 6 frontē iestājies klusums, neviens vairs neesot šāvis. Nākuši krievi uz viņu pusi it kā miermīlīgā nolūkā, bet kad ienākuši ierakumos, nošāvuši pulkvedi un dažus virsniekus. Viņi mukuši prom, lai nebūtu tādiem necilvēkiem jāpadodas. Apstājāmie parunāties, un atkal daži no mūsējiem aizbrauca un aizjāja.

Palikušie turpinājām ceļu. Ap plkst. 10 vakarā pie mums piejāja kāds krievu virsnieks, leitnants, un man jautāja, kas es tāds esot. Tā kā veterinārārsta uzpleči bija citādi kā krievu armijā, pastāstīju viņam, kas esmu. Uz jautājuma, vai man esot pulkstenis, atbildēju apstiprinoši. Krievu virsnieks prasīja, lai atdodu to viņam, citādi tik un tā rīt būšot jāatdod kādam krievu kaņāvīram, ar to laikam domādams man parādīt zināmu godu, ka viņš nēsās manu pulksteni. Es nedevu.

Viņš aizāja pie netālā lauku šķūņa, kur par sargu stāvēja kāds vācu kareivis, jo šķūnī bija iekārtota armijas noliktava. Krievs pavēlēja vācietim atvērt šķūni. Pēdējais pastāvēja uz to, ka viņš ir sargs un viņam uzdots šķūni nodot pilnā kārtībā kapitulācijas dienā. Krievs izņēma pistoli. Sargs, jauna nedomādams, mierīgi stāvēja. Norībēja šāviens, sargs nokrita. Krievu virsnieks, bāzdams pistoli makstī, lika pienākušiem krieviem — kaŗa gūstekņiem, uzlauzt šķūni (kaŗa gūstekņi krievi, izdalīti pa saimnieku mājām, varēja brīvi pārvietoties) un atļāva ņemt, ko grib. Sākās šķūņa izlaupišana. Šķūnī bija arī vīns, un nu sākās dzeršana. Dzēra arī mūsu vienības kaŗavīri.

Latvijas armijas Aviācijas pulka virsn. vietn., mūsu vienības virsseržants, uzsauca; „Puikas, mums ir dakteris jāglābj!“ Lika man novilkt mēteli, ko aizsvieda projām, un norāva frencim uzplečus. Iedeva kāda kareivja mēteli un cepuri, lika sēsties pajūgā un vadīt zirgus, jo kareivis, braucējs, bija jau paspējis sadzerties un gulēja ratos aizmidzis. Izjūdza manu zirgu, ko palaida vaļā, un ratus apgāza. Pēc nepilnas stundas iepriekš minētais krievu virsnieks atgriezās ar diviem pavadoņiem — krievu kareivjiem, kuŗiem rokās šaušanas gatavībā bija automāti. Kur esot veterinārārsts, viņam tas esot jāņem cieti. Visi kā viens latviešu kaŗavīri apgalvoja, ka es esot izmucis, un parādīja apgāztos ratus.

Krievs pāris reižu nogāja gar mūsu vienības pajūgu rindu, meklēdams mani. Nevarējis mani sazīmēt, beidzot aizgāja prom.

Turpinot ceļu naktī, vēroju, ka visapkārt spīdēja gan tuvāk, gan tālāk ugunsgrēka liesmas vai atblāzma. Citas beidza degt, izdzisa, citas sākās jaunas. Pa starpām bija dzirdami sprādzieni, gan klusāki, gan stiprāki, daži pat ļoti spēcīgi ar sekojošu uzliesmojumu. Sapratām, ka ne visi vēlējās nodot krieviem „pilnīgā kārtībā“ vācu armijas krājumus, kā to mēģināja apzinīgais vācu kaŗavīrs, kas par savu godīgumu saņēma krievu lodi.

Rīta pusē apstājāmieš uz mazu brīdi parunāties un pārspriest, ko darīt. Tas bija Abavas krastā. Ausa gaismiņa, kad mūs apciemoja cits krievu virsnieks uz motocikla. Uz rokas viņam bija uzmaukta jājamā pātaga, pītas ādas. Pie pulksteņa vai tikai pie kabatas bija piestiprināta gaŗa „pulksteņa ķēde“, kas nokarājās zem ceļiem. Paskatoties labāk, redzēju, ka tā bija vācu armijas ņautenes tīramā ķēde. Juzdamies kā jau uzvarētājs, viņš iedomīgā tonī noprasīja: „Kur ir virsnieki?“ Teicām, ka tie aizmukuši. Krievs piekodināja, lai braucam uz sapulcēšanās vietu. To viņam arī apsolījām. Pēc bravūrīgā virsnieka aizbraukšanas visiem zuda vēlēšanās padoties. Izjūdzām zirgus un palaidām vaļā. Pajūgus ar medikamentiem, pakaviem un rezerves zirglietām apgāzām. Visi izklīdām, citi iegāja mežā kājām vai arī jāšus.

Vēlāk, kad dzīvoju Tukuma rajonā, noskaidroju, ka mūsu palaistos zirgus apkārtējie latvieši bija saķēruši un izmantojuši savās saimniecībās.

Mēs, kādi astoņi, sadalījušies pa divi, gājām atpakaļ uz mājām, kur ņķūni bija apmetušies latviešu bēgļi. Man, ejot pa ceļu, vairāki krievu kaŗavīri sekoja, priecādamies par mani un gaŗajiem zābakiem, un vēlējās tos dabūt sev. Apskatot tos tuvāk, tie viņiem bija par maziem. Viens tomēr gadījās, kas tos gribēja paņemt it kā savam draugam un man pavēlēja zābakus novilkt. Tuvumā bija krievu „staršina“ (virsseržants), kas uzbļāva, lai liekot mani mierā, jo es esot tāds pats kaŗavīrs kā viņš. (Viņš to sprieda pēc mana kareivja mēteļa). Krievs gan nopukojās: „Viņi, zaudētāji, — un kā viņi apģērbušies! — mēs izkaŗojāmieš, — kaŗu uzvarējam, un mums nekā nav!“

Bēgļi mums iedeva privātās drēbes, kaŗavīru tērpus norakām. Ieročus jau bijām iesvieduši Abavā. Mēģināju iedzīvoties kā bēgļi, — nodzīvojām uz vietas divi dienas. Jauna sieviete K. iedeva man sava vīra vācu laika apģādes grāmatiņu. Kad viņa bija izbraukusi no mājām, viņas vīrs

nejauši bija palicis krievu pusē. Iegaumēju savu jauno uzvārdu, vārdu un dzimšanas datus. Otrā rītā pie akas satiku mājas saimnieku. Tas, ieraudzījis mani, noteica: „Paldies Dievam, jūs esat dzīvs. Mūsu šķūnī viņnakt viens ļoti kļiedza, es jau domāju, ka jūs tas esat“. Tā tad mana pievienošanās bēgļiem bija pamanīta, un par to es nebiju sevišķi apmierināts. Vēlāk tomēr pārliecinājos, ka tas nevienai nevēlamai personai nebija kļuvis zināms. Dienā pastāvīgi ieradās krievu kaņavīri un visādi mēģināja no bēgļiem kaut ko dabūt. Lielāko tiesu meklēja vācu armijas mantas; tās esot kaņa trofejas, tāpēc piederot viņiem. Tas atkārtojās visu ceļu līdz pat Jelgavai. Kad satikām kādus krievu virsniekus vai arī vienkāršus kaņavīrus, viņi apturēja mūsu pajūgus un pārmeklēja, par iemeslu minot vācu armijas mantu meklēšanu. Nereti pēc tādām pārmeklēšanām pazuda arī privātās mantas.

Manai „sievai“ bija skaists dūkanbērs ērzelis, 4-5 gadu vecs. Krievi ap to bieži staigāja un skatījās. Redzējām, ka viņš tiem patika. Lai atturētu krievus, apcīpām ap asti un krēpēm spalvu, iesmērējām ar ictiolu un teicām, ka tam kašķis. Tas kādu laiku krievus atturēja. Kādu dienu ieradās krievu kareivji ar zirgiem un piedāvāja izdarīt maiņu. Krievi bija ar mieru ņemt pretī arī sliktākus un vecākus zirgus, paskaidrojot, ka viņiem vajadzīgs tikai skaits. Bēgļiem zirgu vērtības starpība bija jāsedz ar mantām vai ēdamvielām, jo krievu naudas jau nevienam nebija. Daži bēgļi tā arī izdarīja. Tad pēc pāris stundām ieradās citi kareivji un teica, ka viņu daļai nozagti zirgi. Pārbaudot, tos atrada pie bēgļiem: zirgus noņēma, piedraudot, ka par zagtas mantas pirkšanu draud sods. Tā daži pazaudēja savus zirgus. Mūsu ērzeli solījās nošaut, jo tas varot aplaist citus zirgus ar kašķi, — un atkal bija jāizpērkās.

Šoreiz šķūnī ieradās kāds kereivis, apskatījās apkārt un aicināja mani sev līdz. Izgājām laukā, krievs visu laiku skatīdamies apkārt, veda mani pa grāvi tālāk un beidzot lika apsēsties.

No kabatas izņēmis sacīkšu chronometru, tas prasīja, kas tas tāds esot. Es viņam mēģināju izskaidrot un uz viņa jautājuma, vai to varot pārtaisīt par pulksteni, drošības pēc teicu, ka var. Par to viņš bija apmierināts un pateica, lai es nevienam krievam to nestāstot, — visu laiku pietupies skatījās apkārt, vai tikai kāds viņu neredz.

Zinājām gan, ka Amērika komunistiem sniedza palīdzību apbruņojuma veidā. Ka krievu armijas pārtika galvenokārt sastāvēja no ASV ražotiem konzerviem, gan nezinājām. Kur bija krievu kaņavīri, tur visā apkārtne mētājās tukšas Amērikas konzervu bundžas. Vēlāk, pēc iznākšanas no apcietināto nometnes, vairāki sarkanarmieši man stāstīja, ka pat frontes kaņavīriem vienu laiku neesot bijis ko ēst. Laimīgi bijuši tie, kam izdevies atrast sprāgušus zirgus, ASV konzervi tos paglābuši no bada. Pat sarkanām zvaigznēm un pogām otrā pusē bija „Made in USA“. Droši vien arī apģērbs bija turpat ražots. Mugursomas neredzēju nekādas, tās laikam uzskatīja par lieku greznumu. Krievu kaņavīrs var iztikt ar striķos iesietu kulīti, kas uzkāta mugurā.

Pēc divām dienām agrā rīta stundā sākām braukt Jelgavas virzienā. Mūsu kolonnā bija vairāk nekā desmit pajūgu, jo visi uzskatīja par labāku braukt kopīgi. Mūsu pajūgs bija priekšpēdējais. Pirms mums brauca 10 līdz 12 gadu veca meitenīte, kuņas vecāki brauca aiz mums kā pēdējie. Pirmās dienas pēcpusdienā meitenītes ratiem nokrita atseja (savienojums starp ilkss vidu un ass galu, kuņas uzdevums ir noturēt ratus uz ceļa). Izjūdzis viņas zirgu, uzliku atseju un sajūdzu par jaunu. Kad jau gatavojamies braukt, redzējām, ka visus pirms mums krievu kareivji ievēd no ceļa tuvējās mājās, kādus simt metrus priekšā.

Ko nu darīt? Redzam, ka ceļa galā stāv kāds krievu kareivis, kas mūs novēro. Aizmukt nevar, jābrauc vien ir. Piebraucot tam klār, viņš skaidrā latviešu valodā uzsauc; „Brauc ātrāk gaļām!“ — Turpat meža stūris. Uzšaujam zirgiem un gaļām esam. Aiz meža braucam soļiem. No

visas lielās kolonnas esam palikuši tikai trīs pajūgi. Kas notika ar pārējiem, — nezinu. Tos vairs nesatikām.

Atkal kārtējā kontrole. Vienam no kontrolieņiem iepatikās mani gaŗie zābaki vezumā. Ilgi viņš tos grozīja un beigās noteica: „Kaŗa trofeja“, un taisījās jau paņemt. Mēs ar „sievu“ pastāvējām, ka zābaki ir mani. Uzmetis skatu uz zoli un pamanījis rievā starp zoli un papēdi sakaltušus zirgu mēslus, zābakus atstāja.

Lai nekārdinātu pārmeklētājus, glabāju savu pulksteni jau kopš bēgļu gaitu sākuma auzu maisā. Auzas zirgam nebaroju, — tās tika izmantotas tikai pulksteņa glabāšanai. Pulksteni, ko man bija dāvinājusi nelaiķe māsa, Šveices 1935. g. raŗojums, pēc izlabošanas Kanadā strādā vēl tagad!

Mūsu līdzbraucēji pagriezās uz Tukuma pusi. Mēs ar „sievu“ turpinājām ceļu Jelgavas virzienā. Iebraucām kādās mājās ceļa malā, kas Kurzemes cīņu laikā bija krievu ieņemtajā teritorijā. Turienieši stāstīja, ka visu cīņu laiku, it īpaši Ziemsvētku kauju laikā, vesti ārkārtīgi daudz ievainotie krievu armijas kaŗavīri. Viņi jautāja, vai esot kādi jauni ieroči, vai latviešu leģionāri varonīgi aizstāvējušies. Neko noteikti jau nevarēju izteikties. Vēl bija aizspriedumi pret cilvēkiem, kas bija atradušies „otrā pusē“. Vēlāk satiekoties un redzot to latviešu izturēšanos, kas dažādu apstākļu dēļ bija palikuši krievu pusē, uzticība arvien vairāk nostiprinājās. Lielākā daļa no viņiem saprata, ka ir tikai viena latviešu tauta. Vairāki sarkanarmijas kaŗavīri - kaut arī uzvarētāji, izteicās, ka viņi labāk būtu vēlējušies būt otrā pusē.

Sasniedzot Bausku, brālis man stāstīja, ka padomju avīzēs no sākuma rakstīts, ka Kurzemes frontē cīnās Pirmā „Pretbaltiskā“ armija. Pēc laika — Otrā „Pretbaltiskā“ armija. Un atkal pēc kāda laika — Trešā „Pretbaltiskā“ armija. Kapitulācijas dienā Kurzemē bija Ļeņingradas armija. No tā var secināt, ka komunisti Kurzemes cīņās vien pazaudēja vismaz trīs armijas.

Īsi pirms Jelgavas vēl divi krievu virsnieki iedomājās

mūs kontrolēt. Teicu, ka mēs jau vairākkārt esam pārbaudīti un ka pēdējo pārbaudi izdarīja augsts krievu virsnieks un apgalvoja, ka neviens mūs vairs neaiztiks. Uz viņa jautājumu, kas tas bijis, ar cik zvaigznēm? — atbildēju: „Zvaigznes neskaitīju, bet liels gan, jo visas pagonas no tīra zelta“. Viens virsnieks ar elkoni piegrūda otram, sacīdams: „Muļķis — lai brauc!“

Tā arī sasniedzām „sievas“ vecāku mājas, kas bija netālu no Jelgavas. Mājinieki — „sievas“ vecāki un viņas vīrs bija priecīgi pārsteigti. Mani uzaicināja dažas dienas atpusties un paciemoties. Tā kā istabas bija nelielas un laukā silts, nakti gulēju siena šķūnī. Vienu nakti, uz rīta pusi, ienāk krievu kareivji un atrod mani. Dokumentu nav nekādu. Mājiniekiem izdevās krievus pārliecināt, ka esmu viņu radnieks, kas atnācis ciemā. Nākošā dienā „sieva“ ar zirgu mani pavadīja līdz Jaunsvirlaukai. Dievs manā ceļā bija nolīcis labu latviešu sievieti, un tikai ar viņas palīdzību es izgāju brīvs no Kurzemes.

Tālāko ceļu gāju kājām. Pusdienas vidū ierados Rundāles „Kipjos“. Sētsvidū satiku māsasmeitu un brāļabērnus rotaļājamies. Viņi mani pazina un ar saucieni: „Krusttēvs pārnācis!“ saskrēja man apkārt. Jautāju: „Kur ir vectētiņš?“ Par vecmāmiņu nejautāju, jo zināju, ka viņa var būt tikai istabā, jo slimoja ar locītavu reumatismu un ar grūtībām pārvietojās. Bērni man norādīja, ka tas esot klētsaugšā pie auzām. Gāju turp, kāpnēs satiku tēvu. Tas noprasīja: „Kur tu gadījies?“ — Atbildēju: „Izmuku“. Tēvs man norādīja, lai palieku klētsaugšā, kāmēr ļaudis ēd pusdienu, vēlāk mani aizvedīšot uz istabu. Visa runāšana bija īsa, tikai nepieciešamais. Dzirdēju, ka tēvs brīdināja savus mazbērnus: „Nesakiet nevienam, ka krusttēvs pārnācis“. (Brāļa dēlam biju krusttēvs, pārējie mani tā sauca).

Pēc kāda laika tēvs atnāca un aicināja mani uz māju, — ļaudis guļot diendusu. Ieejot istabā, redzēju māti krēslā sēžam un raudam. Tēvs bija iegājis istabā un mātei teicis, lai apsēžoties, un tikai pēc tam pateicis, ka es pārnācis.

Norunājām, ka par manu pārnākšanu nevienam neko neteiks un es uzturēšos atsevišķā istabā. Tēvs ar zirgu tūlīt brauca uz Bausku (apm. 18 km.), kur strādāja mans brālis. Vakarā, kad tēvs ar brāli bija atbraukuši, kopīgi pārrunājām radušos stāvokli. Izteicu domu iet mežā. Vai brālis nevarētu uzzināt, kur ir partizāni. Pārrunājām dažādas iespējas un beidzot vienojāmies, ka man pagaidam jāslēpjas mājās, kāmēr noskaidros iespējas, ko varētu izmantot.

Apmēram divas nedēļas vispusīgi apstākļus noskaidroja brālis, radi un paziņas, kā arī zondēja milicijā un čekā. Vienojāmies, ka es iešu labprātīgi pieteikties milicijā. Doma par pievienošanos partizāniem atkrita, jo Rundāles un Bauskas apkārtnē nav lielu mežu un neviens „mežniekus“ nezināja. Varbūt tikai tā teica, lai mani atrunātu no meža iešanas. Vēlāk, iznācis no apcietināto nometnes, sapratu, ka biju rīkojies pareizi, jo „mežniekiem“ bija tikai divas izvēles: nāve vai 25 gadi Sibīrijā.

Rundāles pagasta milicis, vietējais lauku puisis, mani uz Bauskas miliciju atteicās vest, jo tad viss pagasts rādīšot ar pirkstiem, ka viņš mani apcietinājis. Viņš man iedeva zīmīti ar ierakstu, ka es pieteicies pie viņa un viņš mani nosūtījis uz Bauskas miliciju.

Kipju māju ļaudis tomēr bija jutuši manu slēpšanos (apm. 2 nedēļas). Viņi to pateica maniem vecākiem tikai tad, kad es biju Bauskā pieteicies. Ne ar vienu citu par to nebija runājuši.

Ierados Bauskā maija beigās pēc Vasarsvētkiem. Vakarā apmetos pie brāļa, lai otrā rītā pieteiktos apriņķa milicijā. Kad rītā ierados, man norādīja, ka viņiem neesot laika. Vai es kaut kur varot palikt pa nakti Bauskā. Lai nākot nākošā dienā. Abus vakarus pie brāļa bija atnācis vietējais latvietis, kas strādāja Bauskas milicijā. Pēc viņa domām viss nokārtošoties labi, jo neesot nekāda pamata mani apcietināt, nemaz nerunājot par tiesāšanu. Aizsargs neesot bijis, armijā tikai veterinārārsts, nekādus atklātus pārkāpumus pret komunistisko režīmu 1940. gadā es neesot

izdarījis. Sarunu beidzot, viņš ieteica man paņemt drošības pēc kādu biezāku mēteli līdz, uz kā uzgulties: neviens nevarot iepriekš zināt, ko tie dulnie atkal izgudro.

APCIETINĀJUMĀ

Tā arī bija. Kad nākošā dienā ierados milicijā, mani apcietināja, motīvējot ar to, ka bez manis vēl citi pietiekušies: viens apriņķa iedzīvotājs, kas pa kaŗa laiku bijis Kurzemē, un viens krievu kaŗavīrs, — ukrainis, kas līdz šim slēpies mežā. Mūs visus trīs uzskatīja par vienu bandu.

Cietums bija ierīkots Bauskā, apriņķa veterinārā ambulancē; kādreizējā pacientu pieņemamā telpa tagad bija sardzes istaba, zirgu stāvvietas — cietuma kameras. Vienā zirgu stāvvietā bija 2—4 apcietinātie, atkarā no skaita.

Man uz rokas bija mātes māsasvīra, kuŗu izsūtīja 1940. gadā, vecs rudens mēteli. Iegājis sardzes telpās, to noliku uz krēsla atzveltnes. Kabatas vajadzēja iztukšot, to saturu noliekot uz galda. Sardzes priekšnieks (krievs), par paņemto naudu un pulksteni izdeva kvīti. Medikamentus man visus konfiscēja. Pasniedzot mēteli, nejauši iebāzu roku kabatā un, sataustījis tur papīru, to izņēmu. Mēteli nodevu pārbaudītājiem. Uzmetis skatu papīram ar norautu stūri, redzēju, ka tas bija veca pretkomūnistiska proklamācija. Tur ar lieliem burtiem vairākkārt bija rakstīts: „Nāve komunistiem!” Sapratu, ka papīru var izmantot par ļaunu, ja tas nonāktu izmeklētāju rokās. Sardzei redzot, papīru saplēsu sīkos gabaliņos un iemetu lielā konzervu kārbā uz galda. To sardzes vīri izlietoja par pelnu trauku. Dažas dienas nervozēju, — taču neviens neko nejautāja. No tā spriedu, ka neviens nebija piegriezis vērību papīra saplēšanai un tā saturam. Sardzes kareivji bija latvieši un viens vietējais čigāns, laipni pretimnācīgi ļaudis.

Cietumā bijām 12 - 15 cilvēku. To skaits samērā bieži

mainījās: dažus pārveda uz Rīgu, citus atbrīvoja, nāca jauni klāt. Citi bija uz laiku atvesti pratināšanai no Rīgas cietumiem. Viens no viņiem man izstāstīja par Rīgas cietumu administrācijas noteikto kārtību un ka kamerās „kārtību“ nosaka kriminālisti. Pieteica, lai nekādā ziņā nemēģinot, īpaši pēdējo, kaut kā mainīt. Panākt nekā nevarot, un es būšot zaudētājs. Savu stāstu viņš apliecināja ar vairākiem piemēriem. Cietuma administrācija prasot, lai drēbēs nebūtu neviens metalla āķis vai poga. Noņemot arī bikšu siksnas un kurpju saites. Kamerā neko neļaujot ienest.

Ar sargu palīdzību es ar brāli katru dienu sazinājos.

Zīmītes ceļoja no viena pie otra. Bija arī gadījumi, kad mēs ar brāli pa staļļa lodziņu sarunājāmies, ja sardzes priekšnieka nebija klāt. Sargi tad pagriezās sāpus.

Brālis ziņoja, ka čekas darbinieki mani drīz pratināšot un viņam solīts, ka pēc tam mani atbrīvošot. Biju priecīgs par labajām izredzēm, bet teiciens „neviens nevar iepriekš zināt, ko tie dulnie atkal izdomās“, man nedeļa miera. Pēc mana lūguma sargi no brāļa atnesa vajadzīgās kaučuka pogas, diegu un adatu, lai apģērbu piemērotu cietuma prasībām.

Ukrainis, „mūsu bandas“ dalībnieks, mežā slēpies vairāk nekā gadu. Bijis vācu kara gūsteknis, strādājis pie saimniekiem un bijis apmierināts. Kad ienākuši komunisti, negribējis padoties un iegājis mežā. Bijušie saimnieki viņu atbalstījuši ar uzturu. Tikai mēnesi pēc kapitulācijas pietiecies. Viņš bija samierinājies ar domu, ka viņam piespriedīs 25 gadus, ja laimēsies, tad — 10 vai 15. Tos viņš izturēšot un dzīvošot tālāk.

Drīz mani aizveda, cik atceros, izpildkomitejas telpās un pratināja čekas virsnieks, krievs. Uz jautājumu, kāda man bija dienesta pakāpe vācu armijā, atbildēju: „Ltn. veterinārārsts“. Viņš noteica: „Tu melo, tu biji kapteinis“. (Pēc iznākšanas no apcietināto nometnes uzzināju, ka veterinārārstiem sarkanarmijā zemākā dienesta pakāpe bija kapteinis. Tad arī sapratu, kāpēc čekists mani nosauca par meli).

Istabai, kuŗā mēs bijām ar čekistu, cauri gāja Bauskas apriņķa prokurors. Čekists viņu lūdza nākt mums par tulku, jo toreiz es samērā slikti pratu krievu valodu. Prokurors ar prieku to uzņēmas. Izprasīja visus parastos jautājumus. Kad nonāca pie jautājuma par izglītību, tad uz manu atbildi ka esmu beidzis universitāti, noteica: „svoloč“ (sātans). Vēlāk uzzināju, ka ka toreizējais Bauskas prokurors kādu laiku strādājis Rīgas Jurmalā par prokuroru. Par kukuļu ņemšanu un citiem krimināliem pārkāpumiem pats notiesāts un nosūtīts uz Krieviju.

Piektdienā gāja apcietināto transports uz Rīgu. Apcietinātiem to paziņoja un iepriekšējā dienā aizveda uz pirti.

Ceturtdien šos apcietinātos izsauca no cietuma un nostādīja pagalmā. Izsauca arī mani. Mūs aizveda uz pirti.

Vakarā paziņoju brālim, ka esmu bijis pirtī kopā ar tiem, ko rītu vedīs uz Rīgu. Piezīmēju, ka manī tas rada aizdomas.

Brālis man savukārt stāstīja, ka mani jaunnedēļ laidīšot laukā, jo šonedēļ neesot paspējuši nokārtot dokumentus.

Vēlāk uzzināju, ka brālis arī bija ņēmis teicienu: „Nekad nevar zināt, ko tie dulnie darīs“ vērā un izkārtotjis vienam nodaļas darbiniekam komandējumu uz Rīgu. Tanī laikā nekādas satiksmes ar Rīgu nebija, tāpēc komandējumiem izmantoja apcietināto mašīnu.

No rīta cietuma sētā iebrauca mašīna apcietināto pārvešanai. Izsauca izraudzītos apcietinātos, un pašu pēdējo arī mani. Mūs nosēdināja uz mašīnas grīdas, blakus stāvēja sardze, krievu kareivji. Uz ieliktajiem soliem nosēdās komandējumos braucēji. Pirms tam sardze viņiem pārbaudīja dokumentus un komandējuma apliecības. Kad bijām jau uz ceļa, viens no komandējumā braucējiem, kas bija nosēdies man tuvāk, uzsāka sarunu. Tas bija no brāļa darba vietas, un viņa uzdevums bija mani satikt un noskaidrot, kur mani sūtīs. Viņš mani pazinis pēc fotografijas, ko brālis viņam parādījis. Sargi izlikās, ka mūsu sarunu neklausās un neredz, ka es viņam nodevu kabatas pulksteni (to pašu, ko krievi jau Kurzemē gribēja atņemt), kā arī lielāko daļu naudas. Sev paturēju nepilnus simt rubļus.

Atcerējos Bauskas cietumā dzirdēto stāstu: pulksteņus, vērtslietas un naudu noņem, izsniedzot kvīti — plānu, mazu papīra gabaliņu. To var glabāt pie sevis. Parasti tā pa apcietinājuma laiku saplīst un sadilst. Vēlāk nav kvīts ko uzrādīt, un nav arī nekāda pamata prasīt ko atpakaļ. Mutvārdu izteicienus neviens neuzklausā. Viņi jau neies šķirstīt pasakņus, pierādījumu nav, nav arī ko prasīt. Arī man Rīgas cietumā izsniegtā kvīts par saņemto naudu pusgada laikā sadila un saplīsa.

Kad vēlāk brālim prasīju, kā tad sargi atļāva sarunāties, viņš pasmaidīja un noteica: „Mēs tā bijām sarunājuši“. Brāļa darba biedram teicu, ka mani vedīs uz centrālcietumu un prokurors man piemērojis pantu: „cilvēks bez dokumentiem, klaidonis“.

Bauskā ar vairāku simtu cilvēku liecībām varēju pierādīt, ka neesmu klaidonis. Lai es to nevarētu izdarīt, prokurors deva rīkojumu mani nosūtīt uz Rīgu, un pēc mēneša — uz Kaļēņas cietumu, lai es šejienes iedzīvotājiem būtu pazudis. Kaļēņas tiesa mani notiesātu kā klaidoni ar 2 — 4 gadiem cietumā.

Vairākkārt esmu domājis, kāpēc prokurors svešu cilvēku bez kāda pamata gribēja notiesāt uz vairākiem gadiem cietumā. Vai te nav krasi parādījusies viena no cilvēku ļaunākām īpašībām — skaudība? Prokurors bija klibs ar nepabeigtu pamatskolas izglītību. Un vai komunisti to apzinīgi neizmantoto arī tagad? Kāpēc ir tik daudz prokuroru Padomju Savienībā ar fiziskiem defektiem? Par garīgiem neapņemos spriest. Tie ir gan kaŗa invalidi, gan arī jaunie ar iedzimtiem vai jaunībā iegūtiem defektiem.

Kā to rādīja notikumu tālākā norise, prokurors ar savu aso nostāju pret mani neapzinīgi bija palīdzējis man izvairīties no daudz lielāka soda.

Centrālcietums bija tik pārpildīts, ka visus neņēma pretī. Mani un divus krievus — leitnantu un staršinu — ievietoja bijušā Termiņcietumā, pie Braslas stacijas. Abi krievi bija apcietināti par to, ka uz laukiem nolaupījuši, nokāvuši un aizveduši dažas cūkas.

Pirms ievietošanas kamerā, mums bija jāizģērbjas pilnīgi — drēbes jāatstāj vienā istabas kaktā un pašam jānostājas otrā. Bija jāpietupjas, rokas jāizpleš uz sāniem un jāsaka: „a-a-a-a-“; viens nosardzes vīriem skatījās mutē, otrs dibenā. Pēc tam pa vienam apģērba gabalam atpakaļ—tie bija iepriekš rūpīgi apskatīti un iztaustīti.

Gadījās, ka mēs trīs kamerā bijām pirmie. Mums norādīja, ka vietas jāieņem pēc kārtas. Uz kailas cementa grīdas nolikām savas mantas. Gulēt varēja tikai naktī. Dienā —sēdēt, stāvēt vai staigāt. Pēc dažām stundām ievada divus latviešus, bijušos ostas strādniekus. Viņi man novietojās blakus. Bija simpatiski un draudzīgi. To pārkāpums bija ielaušanās atstātā dzīvoklī. Par savu rīcību tie nekaunējās, - un zināmā mērā viņiem bija taisnība. Uz latviešu atstātām mantām, kuŗu īpašnieki aizbraukuši uz rietumiem, viņiem esot vairāk tiesību, jo viņi esot latvieši un visu mūžu godīgi un smagi strādājuši. Viņi gribējuši ņemt tik to, kas viņiem bijis nepieciešams. Vai tad būšot pareizāk, ja mantas atdošot krieviem vai vietējiem salašņā, kas no godīga darba visu laiku izvairījušies?

Man otrā pusē krievu leitnants un staršina, kas ar varu noņēmuši iedzīvotāju audzētās un barotās cūkas. Ne jau aiz bada, jo vairākas cūkas apēst nevar. Paši izteikušies, ka būtu pārdevuši, lai tad būtu ko iedzert. Vieni gribēja paņemt sev vajadzīgās pamestās mantas, otri ar varu atņēma cilvēkiem viņu īpašumu, lai pēc tā realizēšanas varētu piedzerties.

Ievada vēl dažus citus apcietinātos. Pēc dažām dienām ienāca latviešu virsnieks, sašauts rokā netālu no Jelgavas. Padevies gūstā cerēdams, ka viņa ievainojumu ārstēs, jo mežā tas nebūtu iespējams. Reizi nedeļā kamerā ieradās medicīnas māsa, krieviete, un apjautājās, vai kāds nav slimis. Uz ievainotā virsnieka un manu pieprasījumu, lai brūci ārstē, viņa atbildēja: „Lai viņam tā roka nokrīt, to viņam vajadzēja“, un izgāja no kameras. Pārdienas roku pārsēju es. Ievainojums strutoja, medikamentu nebija nekādu. Pārsiešanai izmantojām savus kreklus. Nākošā medicīnas māsas apmeklējuma dienā ar krievu atbalstu panācām, ka ievainoto ievietoja cie-

tuma slimnicā. Domādams, ka dzimtenē dzīvs vairs neatgriezīsies, viņš pirms tam man bija izstāstījis, kur noracis vairākus labi ieeļļotus ieročus ar municiju. Pēc tam viņu arī vairs nesatiku.

Krievu galvenā motivācija bija, ka viņiem jādzīvo kopā ar cilvēku, kam atklāts strutojums. Iebilst no cilvēcīgā viedokļa, ka cilvēkam nepieciešama ārstniecība, viņi, liekas, baidījās, jo tas bija „Tēvijas nodevējs“. Kad mainīju pār-sējus, noņēmu sastrutojušos, neviens neizteica pārmetumus. Sāku domāt, vai krievu cilvēkam nav izveidojušās divi dabas: viena, kas parādās priekšniecības priekšā un otra parastā — dzīvē.

Pakāpeniski kamera piepildījās ar apcietinātiem. Pirmo mēnesi uzskatot par izolācijas kameru, kur ievietojot apcietinātos, — apvainotus par dažādiem krimināliem un politiskiem nodarījumiem. Kamera skaitās pilna, ja nakti guļot visa grīdas platība aizņemta.

Apmēram reizi nedēļā ieradās cietuma priekšnieka vietnieks - krievs, it kā lai uzklausītu sūdzības. Ja par kaut ko sūdzējās kriminālisti, īpaši krievi, viņu sūdzības uzklausīja un sīkumus mēģināja novērst. Latviešiem sūdzoties par pārējo apcietināto/krievu/ rupjo uzvešanos, parasta atbilde bija, lai Tēvijas nodevēji ciešot klusu, un nekad neaizmirs a piemetināt:

„Vai tās latviešu kules labi izpurinājāt?“

Palika iespaids, ka mēs, latvieši, esam smagākie noziedznieki, un tā mūs arī sauca: „Tēvijas nodevēji“. Pārējie, sevišķi krievi, visi bija kārtīgi padomju pilsoņi. Viņi jau neko jaunu nav nodarījuši: noslepkavojuši dažus cilvēkus, izvarojuši sievietes, laupījuši un zaguši, — tas viss ir piedodams. Galvenais jau ir, ka viņi atzīst padomju varu. Kriminālisti to labi saprata, un visa viņu dzīve un darbība veidojās uz iepriekš minētajiem secinājumiem.

Apcietināto sastāvs bija ļoti dažāds: krievi, latvieši un čigāni, kopskaitā apm. 40 — 45 cilvēki: „Tēvijas nodevēji“, slepkavas, izvarotāji, laupītāji, sarkanarmijas dezertieři un dažāda ranga zagļi.

Latvieši, t.s. „Tēvijas nodevēji“ bija: sašautais virsnieks, četri lauku saimnieki un es, bez tam jau minētie ostas strādnieki. Divi — parastie zagļi, kam zagšana bija profesija. Viņi bija sēdējuši cietumā arī Latvijas un vācu laikā. Salīdzinot cietuma dzīves apstākļus dažādās valstīs iekārtās, viņi atzina, ka labākie bijuši Latvijas laikā un ļaunākie — pie krieviem. Vēl bija divi čigāni; pārējie visi krievi.

Krievu kriminālistu banda 4 - 5 cilvēku sastāvā, kas bija jau notiesāti katrs ar 25 gadiem, bija paspējuši izbēgt no cietuma, izdarījuši kārtējo laupīšanu un gaidīja jaunu tiesu. Tiesas sēde viņus neinteresēja. Nāves sods bijs atcelts - un 25 gadi jau piespriesti. Lielāku sodu par 25 gadiem viņiem piespriest nevar. Pēc tiesas sprieduma viņiem paši labākie dzīves gadi būtu jāpavada cietumā, jo viņu pašreizējais vecums bija 25 — 30 gadi. To viņi nedomāja darīt, atklāti deklarējot, ka bēgšot, lai kas notiktu. Viņi vēloties sev sagādāt iespējami ilgāku laiku brīvībā. Sēdēdami cietumā, viņi visu laiku uz to gatavojās. Ēda labāk par citiem, kamerā vingroja, viens otru masēja, lai būtu sportiskā formā. Cietums viņiem bija ikdienišķa vide; viņi te jutās brīvi, jautri, nekad nebija noskumuši.

Latvieši, īpaši „Tēvijas nodevēji“, lielāko daļu nosēdēja klusi, sadrūmuši, domādami par savu un piederīgo likteni.

Nereti salasījās 10—15 krievu, kas klausījās kāda stāsta vai romāna atstāstījumu, tanī iepina daudz pašizdomātu, „brīnišķīgu“ piedzīvojumu. Darbība saistījās tikai ar dzīvi ārpus cietuma. Visi klausījās ar lielu uzmanību, pēc tam pārrunāja dzirdēto, izsakot katrs savas domas par stāsta varoņiem. Sapratu, ka klausītāji paši nekad nav lasījuši grāmatas: viņu interese par stāstiem radās tikai cietumā.

Laupītāju bandas norādījumus izpildīja arī sargi, jo neviens nevēlējās iemantot viņu dusmas. Ja arī viņi kādu noslep kavotu, sods paliktu tas pats, 25 gadi.

Laupītāju banda sev par izpalīgu bija piesaistījusi 14—16 gadu vecu zēnu, kas labi prata latviešu un krievu valodu, domājams — vietējais krievs. Zēnam bija labi attīstīta roku un pirkstu veiklība, ko viņš izmantoja zagšanai.

Šeit viņu izmantoja laupītāju banda, lai tiem sagādātu papildu uzturu.

Cietumā nebija tualetes papīra. To aizstāja ar cepures, žaķetes oderi, kuņu lupatiņas man arvien atradās kabatā. Zēns nodemonstrēja savu mākslu, izvelkot man no kabatas lupatiņu, tā kā es to nemanīju, lai gan visu laiku mēģināju sekot viņa roku kustībām.

Cietumā bija nerakstīts likums, ka no pienestās pārtikas un smēķējamā puse bija jānodod pārējiem kameras iemītniekiem: otru pusi varēja paturēt sev. Saiņus — piensesumus varēja saņemt ne biežāk kā reizi nedēļā. Nereti tos atveda reizi mēnesī tiem, kam piederīgie atradās ārpus Rīgas. Pienesumi bija tikai latviešiem, jo krieviem piederīgo tuvumā nebija.

Pārtiku un smēķējamo, kas bija domāts pārējiem apcietinātiem, laupītāji paņēma savā rīcībā. Viņa to sadalīja pēc pēc saviem ieskatiem. Latviešiem nedeva: tie jau sainīšus saņemot. Nedaudz iedeva čigāniem, arī citiem krieviem, bet lielāko daļu paturēja sev un tanī pašā dienā apēda, jo zināja, ka drīz kādam latvietim būs atkal piensesums. Bija arī dienas, kad nevienam piensesuma nebija. Tad bandas labā tika izmantots veiklais zēns. Šis guļošanai no galvas apakšas, pēdējo pieturot ar roku, izņēma pārtikas pārpalikumu, ko apzagtais bija taupījis līdz nākošam piensesumam. Latvieši, kuņģiem piensesa produktus reizi nedēļā, labi paēda tikai reizi nedēļā. Krievu banda, kam nekā nepienesā, ēda labi katru dienu.

Bandas locekļu zvērisko izrīcību raksturo šāds gadījums; latviešu saimnieks apm. 65 — 70 gadu vecs, arī „Tēvijas nodevējs“, saņēma savu piensesumu reizi mēnesī, jo mājas atradās Kurzemē. Viņš parādīja, kas viņam atnests, un atļāva, lai krievu banda pēc saviem ieskatiem paņem pusī pārtikas. Smēķējamo, papirosus, atļāva ņemt visus, paskaidrodams, ka viņš smēķējot pīpi. Atsūtīto tabakas paciņu krievi arī sadalīja uz pusēm; saimnieka daļu noberot uz grīdas, paši paturot atlikušo tabakas paciņu. Vecais vīrs salasīja no grīdas tabaku un sadalīja to pa kabatām. Katrā kabatā zināmām dienām, lai viņš varētu sagaidīt nākošo piensesumu.

Gadījās, ka nevienam nebija pienesuma kādas divas vai trīs dienas. Smēķējamais bija izbeidzies ar bandītiem. Vecais vīrs iztīrīja vienu savu kabatu, piepildīja pīpi un smēķēja. Viņš bija aprēķinājis, ka var smēķēt dienā tikai vienu pīpi. Viens no bandas dalībniekiem, redzēdams, ka viņš smēķē, sāka blaut: „Nolādētais Tēvijas nodevējs, viņš smēķē, bet mums nav ko smēķēt!” Pieskrējis viņam klāt, izrāva pīpi no mutes un ar kājām to sabradāja. Par to sūdzējamies cietuma priekšnieka vietniekam. Tas atbildēja: „Tā jau nevar, viens smēķē un citiem nav“, neļaudamies neko ieskaidrot.

Kā izskaidrot, ka cietuma priekšnieka palīgs, būdams valsts varas pārstāvis, atbalsta kriminālistu ļaundarbībās? Domāsim tālāk; kriminālisti atzīst un atklāti izrāda cienību pret valsts varu. Padomju savienībā pastāvīgi uzsver, ka cilvēkiem, kas bijuši notiesāti par kādiem noziegumiem, pēc soda izciešanas viņu nodarījumi jāuzskata par nebijušiem un par tiem viņiem nedrīkst neko pārnest. Teiktais attiecas gan tikai uz kriminālistiem.

Vēl ir arī citas šķiņas, pareizāk — bezšķiņas cilvēki, kam kriminālu pārkāpumu nav, bet kas atzīti par „padomju varai neuzticamiem“ un kā tādi ierakstīti čekā un partijā. Kas reiz ir ierakstīts, to, kā saka, „ar cirvi arī nevar izcirst“. Neuzticamos var sadalīt; a) tiesātie un sodu izcietušie, b) tiesātie — vēlāk atzīti par nepareizi notiesātiem resp. rehabilitētie, c) netiesātie. Padomju varai viņi visi ir vienādi — visi neuzticami, un viņu neuzticamība paliek līdz nāvei; nereti tā „iedzimst“ arī viņu bērnos. Ar tiem padomju varas pārstāvji spēlējas kā kaķis ar peli, grib — atļauj strādāt, negrib — atlaiž. Arvien seko viņu dzīvei un darbam, bet neviens nekad nezina, kad viņš atkal būs pakļauts „pāraudzināšanai“ vai citādi nežēlastībai.

Kāpēc Pad. Savienībā kriminālistiem ir šīs priekšrocības? Kas no kā mās — kriminālisti no valsts varas vai valsts vara no kriminālistiem? Vai arī abi dzīvo labā saskaņā, viens otru atbalstot? To zināmā mērā norāda iepriekš minētais notikums cietumā ar „Tēvijas nodevēju“, pīpi un smēķēšanu.

Zemgales saimnieks, arī „Tēvijas nodevējs“, apm. 45 g. vecs, nevarēja krievu rīcību ciest. Tā kā viņš ienāca apm. 2 nedeļas pēc manis, uzmanīgi mēģināju iestāstīt, ka viņš neko nepanāks, tikai kaitēs pats sev. Viņš manus aizrādījumus neņēma vērā un sāka rīkoties. Sūdzējās, ka zupa netiekot pareizi sadalīta: draugi saņemot biezumus un pārējie - šķidrumu. Kad to pārrunāja cietuma priekšnieka palīga klātienē, iepriekšējie dalītāji, bandas dalībnieki, atteicās turpmāk dalīt un teica, ka varbūt viņi arī nepareizi dalījuši, — tā nevarot, visiem jāsaņemot vienāda deva. Viņi arī ierosināja, lai par dalītāju izrauga latvieti, kas nepareizību atklājis, — tā būšot godīgāk. Visi tam piekrita, arī cietuma priekšnieka vietnieks. Mans paziņa bija apmierināts un teica: „Redzi, panācu, ka taisnība uzvarēja, un tu baidies“. Viņš sāka dalīt zupu, un visi saņēma vienādas porcijas, bet tas ilga tikai nepilnas divi dienas. Klusībā vēroju bandas dalībnieku rīcību. Viņi savā starpā apspriedās biežāk nekā agrāk. Runājās arī ar sargiem, pametot galvu uz loga pusi. Nevarēju saprast, ko tas nozīmē, tomēr bridināju latvieti, ka kaut ko pret viņu gatavo. Viņš pasmējās un noteica: „Lai tik pamēģina! Redzi, cietuma priekšnieka palīgs bija manā pusē, viņi var vēl dabūt karceri!“

Kā jau minēju, pa dienu gulēt nedrīkstēja, cilvēki sēdēja uz grīdas vai staigāja pa kameru, jo kādas kustības jau vajadzēja. Kamerai sānu sienas norobežoja blakus kameras, tās bija gludas. Vienā kameras galā bija durvis uz koridoru, kuņģa bija mazs lodziņš, atverams no ārpuses, pa kuņģa sargi varēja novērot ieslodzītos. Otrā galā sienā bija divi aizrestoti logi, ja pie tiem piegāja klāt, varēja redzēt tikai debesis. Un tā mēs staigājām no logiem uz durvīm un atpakaļ dienā savas 50 līdz 100 reižu.

Piepeži atvērās kameras durvis un sargs sauca, ka tas latvietis, norādīdams ar pirkstu, skatījies pa logu. Sargs bija nogaidījis brīdi, kad „vainīgais“ atradās pie loga ar seju pret to. Viņu izsauca no kameras, neņemot vērā iebildumus.

Aizvestais tai dienā neatgriezās. Viņa personīgās mantas palika kamerā.

Otrā dienā sargi stāstīja, ka par skatīšanos pa logu viņam piespriests desmit dienas karceņa. Zupas dalīšanu automātiski pārņēma „vecā komanda“, un viss turpinājās pa vecam, biežumi tika „pēc nopelniem“.

Man, kā jau iepriekš Bauskas cietumā, tā arī šeit, stāstīja par „kārtību“ karcerī: pienestos produktus karcerī neizsniedz, jāpārtiek no maizes un ūdens, dažreiz arī esot šķidra un ūdeņaina vira. Kad ierodas karcerī jaunais, tikko notiesātais, viņam trīs vai četras dienas pārējie karceņa iemītnieki maizi nedod. To sadalot paši sev, jo jaunpienācējs visu laiku esot normāli ēdis. Tāpat ņas esot atkal 3—4 dienas pirms atbrīvošanas no karceņa: nu jau atbrīvotais varēsot atkal labi paēst.

Jāpiezīmē, ka karcerī lielāko tiesu ir kriminālisti, tādi paši kā mūsu bandīti. Karceris ir vienīgais viņu sodīšanas veids. Līdzcietību pret cilvēku no viņiem nav ko gaidīt. Pat cietuma priekšnieka vietnieks tur nenāk: nav neviena kam sūdzēties.

Kad pēc desmit dienām atgriezās notiesātais latvietis, žēl bija uz viņu skatīties: pelēks, vājš un novārdzis. Man bija neērti tūlīt pie viņa iet, atliku to uz nākošām dienām. Viņš tagad saņēma savu šķidro zupu un necēla vairs nekādus iebilumus. Tā arī ar viņu nedabūju aprunāties, jo otras dienas vēlā vakarā mani izsauca no kameras.

Mūsu kamerā bija trīs izvarotāji, visi sarkanarmijas formas tērpos, tikai bez zīmotnēm. Dažādas veiklības zagļi un blēži, kā arī sīkāku zagļu bandu dalībnieki. Bez tam bija divi čigānu jaunekļi, kas cietumā bija tikuši par izvairīšanos no mobilizācijas sarkanarmijā. Viņus uzskatīja par dezertieņiem. Sainīšus viņiem neviens nesūtīja, un es viņus kādreiz ar kādu nieku pacienāju.

Viens no viņiem pēc rokas līnijām teica, ka šinī mēnesī (jūnijā) es no cietuma izešot, vēl piemetinot, ka ne mājas, ne citu cietumu nerādot, bet ar dzīvi es tur nebūšot apmierināts. Pienāca mēneša pēdējā diena, bet no čigāna pareģojuma nekā. Kad to pārmetu, viņš noteica: „Vēl diena nav beigu-

sies“. Īsi pirms pusnakts mani izsauca no kameras ar visām mantām. Čigāna pareģojums sāka piepildīties.

Pēc pirts mani ievietoja nelielā kamerā, kuŗā stāvus stāvēja apm. 25 cilvēki, visi latvieši. Kā paši teica — nāvinieki, kam piespriests nāves sods. To vecums dažāds — no 20 līdz 70 gadu. Iespēju aprunāties tikai ar diviem.

Viens no viņiem, apm. 23—25 gadus vecs maiznieka māceklis, bija iedalīts vācu SS vienībās. Vienībai atkāpjoties caur Rīgu, apciemojis paziņas. Ciemošanās ieilgusi, un otrā rītā bijis jāpaliek Rīgā, jo arī krievi bijuši klāt. Pēc apcietināšanas tiesāts par Tēvijas nodevību. Pēdējā vārdā esot teicis, ka viņam esot žēl, ka pārāk maz esot nošāvis komunistus. Viņam piespriests nāves sods. Pēc kāda laika viņš izsaukts un tam ieteikts rakstīt apžēlošanas lūgumu. Viņš atteicies, piemetinot, ka nolādētos komunistus neiešot lūgties. Vēlāk viņam paziņots, ka esot apžēlots, — nāves sods pārvērsts 25 gadu ieslodzījumā.

Otrs apm. 60 gadu vecs, bija strādnieks ostā. 1940. gadā bijis Mopras loceklis, bet kad krievi mukuši, nav aizbraucis līdz. Tagad apcietināts, tiesāts par tēvijas nodevību. Piespriests nāves sods. Uzrakstījis apžēlošanas lūgumu, minot, ka visu mūžu bijis strādnieks, bet līdz nav varējis braukt, jo mājās bijusi slima sieva un bērni. Viņš man teica: „Viņi tomēr ņēma visu to vērā un mani apžēloja, samazinot sodu uz 25 gadiem cietuma.“

Tikai vēlāk atklāja to un toreiz to nezināja arī „nāvinieki“, ka tūlīt pēc kaŗa nāves sods Pad. Savienībā atcelts. Ar to arī bija izskaidrojama nāves soda pārvēršana 25 gadu ilgā ieslodzījumā.

Vai tas bija humāns solis vai kārtējā propoganda? Vai kaŗā izpostītai valstij nevajadzēja lēta darba spēka? Vēlāk Latvijā cilvēki runāja, ka visi uz 25 gadiem notiesātie esot savākti un nosūtīti uz svina raktuvēm un citiem bīstamiem darbiem un pirms soda izciešanas aizgājuši bojā. Nodzīvoju okupētajā Latvijā līdz 1975. g. vasarai un netiku dzirdējis, ka kāds no viņiem būtu atgriezies.

Tad arī visus izsauca, un es paliku viens. Gribējās kādam jautāt, kāpēc tas viss tā tiek izdarīts? Vai var uzskatīt abu minēto notiesāto vainas par vienādām? Vai kādam ir saprotama tiesnešu pieeja, nāves sodu piespriežot? Kas tie ir bijuši par cilvēkiem, pareizāk — necilvēkiem? Kas bija pārējie notiesātie un ko viņi noziegušies?

Pēc neliela laika arī mani izsauca un izveda cietuma pagalmā. Tur bijām apm. 20 cilvēku. Mūs ievietoja smagajā automašīnā. Kādu laiku braucām. Mašīna apstājās un mūs izdzina laukā. Tuvumā redzējām dzelzsceļa vagonus. Mums pavēlēja pa vienam kāpt vagonā. Uz kāpnēm redzējām citus sargus.

ARESTANTU VAGONOS

Viens no vagona sardzes vīriem mūs pārskaitīja. Katram kas bija pagājies pretī un gāja gaļam, viņš sita ar dūri pa muguru un skaitīja: cik sitienu, tik cilvēku. Novēroju viņa skaitīšanu. Kad biju piegājis viņam klāt, paskrēju dažus soļus. Viņā sitiens trāpīja gaisu, ne manu muguru. Par to, ka gandrīz viņam sajaucu skaitīšanu, dzirdēju stipru krievu lamu vardu.

Politiskos izsūtītos un kapitulējušos kaņavīrus nogādāja Krievijā lopu vagonos. Speciālie arestantu vagoni ir līdzīgi pasažieru vagoniem. Vagona gaļumā gar vienu sānu ir koridors, no kuŗa ieejas kupejās. Tur var ērti sēdēt astoņi cilvēki, starp tiem vēl viens latvietis, — pārējie krievi. Braukšana bija ērta, bet neviens īsti nezināja, kurp mūs ved. Pēc kāda laika kāds teica, ka uz Maskavu.

Prasīju latvietim, kāpēc viņš apcietināts. Teica, ka īsti pats nezina. Liekoties, ka viņu gribot padarīt par angļu spiegu. Viņš jau Latvijas laikā sācis mācīties pašmācības ceļā angļu valodu: iegādājies angļu valodā cheiromantijas grāmatas un vēl turpinājis angļu valodas studijas. Viņš cerēja, ka Maskavā angļu sūtniecība viņu atbrīvos.

Tas atkal bija viens no vairākiem simt tūkstošiem, kuru vajā, un paši tie nezina par ko. Vai angļu valodas pras-

me ir noziegums? Vai cheiromantijas zināšana ir pretvalstiska? Par ko viņu notiesāja? Cik gadus viņam piesprieda?

Vai nav kāda sakarība starp miljoniem notiesāto un Pad. Savienībā populāro teicienu, kur prokurors saka: „Dodiet man cilvēku, pantu es atradīšu“.

Katrā rajonā, katrā pilsētā ir prokurori, kā arī: a) čeka, kas speciāli radīta, lai sameklētu tiesāšanai vajadzīgos cilvēkus. b) Vadošo „valdības vīru“ vidū daudz cilvēku bez morāles un sirdsapziņas. Ar prokurora palīdzību viņi var viegli atrīboties no nevēlamiem cilvēkiem. c) Valsts varai akli paklausīgi cilvēki, bieži kriminālisti, kas, lai avansētos, ir ar mieru katru denuncēt, ja „valdības vīri“ to uzskata par lietderīgu.

Nakts izlikās gaļa, miegs nenāca. Runājoties tautietis man pastāstīja, kas rokas līnijās redzams. Viņš zināja teikt, ka tālu mani nevedīs un ka pēc kāda laika tikšot mājās. Stāstīja, ka vecumdienās būšot gaŗš brauciens un tas beigšoties labi. (Vai rokā bija rakstīts, ka braukšu uz Kanadu?) Viņš stāstīja arī krieviem par pagātņi, un tie visi stāstījumu atrada par pareizu, tāpēc arī pareģojumam par nākotņi ticēja. Par vienu krievu viņš man teica, ka esot tam melojis, jo viņam dažu nedeļu laikā draudot nāve. Paskatījos, — tāds pats cilvēks kā visi citi.

Maskavā ie braucām no rīta. Mani pārvietoja citā ares tantu vagonā, manu paziņu aizveda citur. Vagons bija kā starpstacija — sadales punkts tālākai izsūtīšanai. Maskavā viņi atradās tik ilgi, kā mēr kāds vilciens gāja uz viņiem paredzēto pusi. Vagonā galvenokārt bija kriminālisti. Visu dienu tur notika dzīva kustība: vienus izsauca, aizveda, citi nāca no jauna klāt. Tikai naktī uz dažām stundām iestājās miers.

Vagonā bija pārpildīti visi trīs „stāvi“. Apcietinātie sēdēja uz soliem un grīdas, astoņu cilvēku vietā bija bieži 12 līdz 15, sarāvušies un saspiedušies. Otrā un trešā „stāvā“ bija nedaudz ērtāk, bet, kā jau jūlija mēnesī, ļoti karsts. Lielākā daļa bija apakšbiksēs un līdz pusei kaili. Kaut arī bija vasara un logi vaļā, gaisā bija jūtams ass sviedru un citu smaku sa jaukums. Novietojos trešā „stāvā“. Te dienu un nakti mā-

cās virsū no šķirbām izlīdušās blaktis, tā kā abas rokas pastāvīgi bija aizņemtas, tās nospiežot uz sava ķermeņa.

No trešā „stāva“ bija labi redzami notikumi arestantu vagonā. Blakus kupejas apakšā līdzās koridoram sēdēja kāds arestētais krievs ar daļēji sadalījušos degunu un vātīm citās sejas daļās. Pats viņš atklāti stāstīja, ka slimojot ar sifilisu. Kad veda gaŗām arestētās sievietes, kuŗām bija paredzēta atsevišķa kupeja, viņš tās uzrunāja ar neķītriem jautājumiem.

Pievakarē ievada trīs ādas jakās un gaŗos ādas zābakos tērtus lietuviešus. Pazinu tos pēc viņu valodas. Viņi visi ievietojās vienā kupejā. Pēc neilga laika viņi sauca sargu un žēlojās, ka pārējie ieslodzītie viņus sitot. No citām kupejām ieslodzītie pieprasīja sargam, lai tos nodod viņiem. Sargs tā arī izdarīja, sadalīja lietuviešus pa divām kupejām. Pēc kāda laika kupejās, kuŗās ievada lietuviešus, dzirdēju troksni. Viņi sauca sargu un lūdza palīdzību. Sargs piegājis prasīja, kas par vainu, ko šie ļaujot. Lietuvieši stāstīja, ka pārējie ieslodzītie viņus sitot un pieprasot novilkt zābakus un jakas, kā arī lūdza sargu, lai viņus aizstāvēt. Sargs viņus izlamāja, teikdams, kāpēc citi nesūdzoties, un parādīja savu stingro stāju, sīzdams ar atslēgām tiem pa galvu. Arestanti no iepriekšējās kupejas prasīja, lai dodot lietuviešus tiem atpakaļ. Sargs tā arī izdarīja. Viņš stingri tiem piekodināja, lai nedomājot taisīt troksni, lai ļaujot cilvēkiem nakti gulēt. Tad dzirdēju kamerā sītienu troksni, klusus vaidus, līdz arī tie aplkusa. Bija it kā iestājies nakts miers.

Otrā rītā lietuviešus izsauca un aizveda. Sanākot kopā, viņi klusu sarunājās. Divi nāca no vienas kameras, trešais — no citas. Viņi visi trīs bija pārmainījušies: sejas uztūkušas, ar lielākiem vai mazākiem zilumiem, kreklos un basām kājām. Bija pazudušas ādas jakas un gaŗie zābaki.

Pēc lietuviešu aizvešanas apcietinātie zābakus un jakas nodeva sargam, kas tos aiznesa. Pēc pāris stundām sargs atgrīezās ar dažiem maizes kukuļiem un machorku, ko sadalīja apcietinātiem, kas bija piedalījušies lietuviešu sīšanās. Sargs drēbes un apavus bija pārdevis tirgū un par dabūto nau-

du nopircis maizi un machorku. Lielāko daļu no saņemtās naudas sargi bez šaubām paturēja sev.

Tā kā sevišķi jaunākās paaudzes lasītājiem nebus nekāda priekšstata, kas ir machorka, šķiet, mazs paskaidrojums būs vietā: machorka — no tabakas stublāja gatavots smēķējamaiss, ass un stiprs. To sagriež iespējami sīki, bet ir ar cietiem gabaliņiem. Krievi to ietin avīžu papīrā, izveidojot kaut ko līdzīgu cigaretei un tad smēķē. Machorkas smēķēšana stipri samazina ēstgribu, tādēļ to visvairāk lietoja kara un pēc-kara periodā, kā arī apcietinātie.

Kad sargi ar apcietinātiem bija ieēduši un uzpīpējuši, sāka spriest, vai vagonā vēl nav kādi „sojuzņiki“. To viņi teica izsmējīgā nozīmē, jo tā viņi sauca visus Baltijas valstu iedzīvotājus, tāpēc, ka tie bija „labprātīgi“ iestājušies Pad. Savienībā (sovjetskij sojuz); tikai tiem varēja būt labākas drēbes. Sargi izmeklēja trīs spēcīgākos apcietinātos, uzdodami pārbaudīt visas kupejas, lai izdarītu „nacionālizāciju“.

Komandai ienākot mūsu kupejā, kāds iztapīgais no trešā „stāva“, norādīja, ka viens „sojuzņiks“ ir, domādams mani. Pārbaudītāji uzkāpa pie manis. Gulēju apakšbiksēs uz rudens mēteļa, blakus bija bikses, tēva laulības bikses, melnas, bieza vilnas auduma. „Nacionālizētāji“ pieprasīja, lai atdo du mēteļi, bikses un kurpes. Saprātu, ka citas izejas nav, jo piemēri vēl bija svaigā atmiņā. Atdevu, taču aizrādīju, kā lai staigāju bez virsbiksēm. Tam pašam apcietinātajam, kas mani bija uzrādījis, bija nepilns maiss ar mantām. Kontrolieri lika viņam izbērt maisa saturu uz grīdas: tur starp dažādām lupatām atradās arī vienas bikses ar noplēstiem galiem. Mana žaķete bija iespiedusies vagona stūrī pie jumta, to viņi nepamanīja. Nu es jau sāku līdzināties citiem padomju pilsoņiem.

„Nacionālizētāji“ pēc tam aizgāja uz vagona otru galu, acīm redzot arī tur bija pamanīti „sojuzņiki“.

Arestētais, kas bija mani uzrādījis un pēc tam bija spiests iedot man bikses, redzēja manu žaķeti, bet „nacionālizētājiem“ to neteica. Viņa doma bija žaķeti dabūt savā īpašumā. Pēc dažām stundām viņu izsauca vešanai prom. Gribē-

dams dabūt manu žaķeti, viņš man uzbruka. Zinādams, ka uzbrukumu ilgi nevarēs turpināt, jo sargs viņu sauks atkal, pretojos. Minūtes piecas mēs mēģinājām spēkus. Nekā nepanācis, viņš bija spiests aiziet.

Es biju nedaudz labāk apģērbies par lietuviešiem. Man bija žakete, tomēr arī bikses, un bijušā žokejcepure. Pēdējo „nacionālizētājiem“ nevajadzēja, jo oderi un nagu biju jau izlietojis tualetes vajadzībām, un nu bija izveidojusies apaļa drēbes mice. Tās iespaidā mani vēlāk Kaļēņinas nometnē pārējie apcietinātie sauca par „marjak“ (jūrnieru). Vakarā mūs vairākus izsauca no vagona un slēgtā automašīnā pārveda uz citu arestantu vagonu.

Automašīnā sargi man prasīja, kāpēc es ar tādām biksēm un bez apaviem. Es viņiem izstāstīju. Pārējie apcietinātie īpaši divi, asi izteica savu sašutumu: kas gan tie par cilvēkiem, kas savus likteņa biedrus aplaupa, ja viņi tos dabūtu rokā, tad gan pārmācītu. Mašīnā bija stipra krēsla. Vēlāk, kad es labāk ieskatījos, redzēju, ka tie divi, kas izteica lielāko sašutumu par manu aplaupīšanu, bija tie paši, kas veica „nacionālizāciju“. Ko es varēju teikt? Tikai klusēt. Sargiem kaut ko teikt nebija nekādas nozīmes.

Vēlāk simtām reižu piedzīvoju, ka ne tikai kriminālisti runā vienu un dara citu. Visa dzīve Pad.Savienībā balstās uz teicienu: „Klausieties manos vārdos, bet neskataities manos darbos“. Visās valstsvīru runās, radio un televīzijas pārraidēs ir liels procents melu; cik īsti, ne vienmēr var pateikt. Un atkal jājautā: kas no tā mācās? Valsts no kriminālistiem vai kriminālisti no valsts?

Mūs nodod vagona sardzei. Kupejā esam gandrīz 40 cilvēku. Apcietinātie, novērojot apkārtni caur lodziņu, zina teikt, ka vilciens iet uz Ļeņingradu.

Arestantu vagonā apcietināto dienas deva bija 400gr maizes, — viena biezāka šķēle, svērt jau nesvēra, un viena sauja „kamsi“, kas ir stipri sāļtas, mazas zivtiņas, pat mazākas par mūsu kazragiem. Dzeršanai bija paredzēts auksts ūdens. Tā apgāde bija atkarīga no sargu labās gribas. Tuale-

tes telpa atradās vagona vienā galā, un uz to veda divi reizes dienā — rītā un vakarā.

Vilcienā no Rīgas uz Maskavu paredzētā apgāde bija pietiekama. Dzeramā ūdens trūkumu sākām sajūst Maskavā. Vagonā bija samērā daudz cilvēku. Sargi bija aizņemti ar apcietināto atvešanu un izvešanu, pie tam vēl ar „nacionālizēto mantu realizēšanu. Pa logu redzējām, ka no krāna, kas atradās starp sliedēm, sīkā straumītē tek ūdens, bet mēs bijām pastāvīgi izslāpuši. Dzert deva tā: sargs atnesa pie kupejas durvīm spaini ar ūdeni un prasa, kam ir kāds trauks — konservu bundža. Tam iesmej. Viņš dzer, 20 vai 30 rokas snieždas pēc trauka. Kuņam nu laimēsies to dabūt? Dzērējs arī dzer, cik lieliem malkiem var iedzert, jo nevar zināt, ka kāds neizrauj no rokām trauku, pirms neesi izdzēris. Otru trauku jau nedos, jo citi nav dzēruši. Tā tas atkārtojas 10 līdz 20 reizes, kā nu kuņo reizi. Tad sargs piepeži pasaka: „Pietiks!” un ar ūdens spaini aiziet pie nākošās kupejas.

Cik cilvēku nav dabūjuši ne piliena, tas sargam neinteresē. Tāda cilvēka, kas būtu padzēries, cik vēlas, nav neviena. Atliek tikai gaidīt un cerēt, ka nākamā „dzirdīšanas” reizē laimēsies nogaršot ūdeni. Nav kam sūdzēties. Un ja arī būtu, sen jau zināms, ka panākumu nebūs. Atliek tikai cerēt uz sargu žēlastību. Visi mēģina iztapt un glaimot sargiem, baidās viņus kaut kā apvainot vai aizkaitināt, jo saprot, ka no viņu labvēlības atkarīga mūsu nākotne.

Dienā apcietinātie sēdēja uz soliēm, plauktiem un grīdas, citi pat stāvēja, atspiedušies pie sienas. Bet pienākot naktij, visiem arī bija kur gulēt. To izkārtāja pēc pieredzes divi veci cietumnieki, un visi viņus paklausīja. Katrs cilvēka līkums un tievākā vieta tika izmantota. Gulējām tik cieši kopā, ka nebija iespējams pakustēties. Galvas, ķermeņi un kājas bija juku jukām samaisīti. Ja no virspuses kāds būtu skatījies, cilvēkus nevarētu izšķirt, tikai cilvēku daļas dažādos stāvokļos. Tā pagāja nakts, un ļaudis tomēr bija gulējuši.

Vilciens piestāja Kaļeņinā — bijušā Tverā. Mani un vēl kādus desmit citus aizveda uz Kaļeņinas cietumu. Cietums

pārpildīts, — mūs neņem pretī. Sargi pūlas mūs nodot, redzam, ka tie staigā pa dažādām durvīm. Ta pāiet pāris stundas. Nekā nepanākuši, viņi ved mūs atpakaļ uz vilcienu. Vilciens pa to laiku bija aizgājis, mūsu vagonš atkabināts viens pats stāvēja uz sliedēm. Jāgaida bija vesela diena, kā mēr pienāca nākošais vilciens.

Mums, „kaļēņiniešiem“, uzturu vairs neizsniedza, paškaidrojot ka tas bijis paredzēts tikai līdz Kaļēņinai, mūsu nodošanas vietai. Otrā dienā pienāk vilciens Maskava-Ļeņingrada, mūsu cagonu piekabina, un mēs braucam tālāk. Ļeņingradā viss lielais apcietināto vairums tika aizvests, palika tikai „kaļēņinieši“. Mūsu vagonš tika piekabināts Maskavas vilcienam, un mēs braucām uz Maskavu. Tur mūs ieskaitīja uztura saņēmējos un nosūtīja atpakaļ uz Kaļēņinu. Lai gan vagonā bijām palikuši samērā maz apcietināto, ūdens apgāde bija palikusi līdzšinējā: sargi deva dzert, cik viņi gribēja un kad gribēja. Lielākā daļa apcietināto bija dabūjuši caureju, un slāpes vēl palielinājās. Kaut arī cilvēki slimoja ar caureju, uz tualeti veda tāpat, — tikai divas reizes dienā. Reti bija gadījumi, kad sargi apžēlojās un aizveda papildus. Slāpes bija tik lielas, ka daži uzkrāja savu urīnu konservu bundžā un dzēra to. Diena un nakts aizgāja, lūdzot sargus, lai viņi ved mūs uz tualeti. Maskavā piešķirto pārtiku — maizi kaut kā vēl varēja apēst, zivtiņas neēda neviens.

Man bija palikušas divas vēlēšanās: kaut varētu iet uz tualeti, kad es gribu, un kaut varētu dzert, cik es gribu. Par citu vairs neko nedomāju. Caureju varēja tikai saturēt, ja ar abām rokām saspieda pakaļas muskulatūru. Tā sēdēju stundām un lūdzos sargu, lai atļauj iet uz tualeti. Pat dzeršana bija palikusi otrā vietā. Un tad pienāca glābiņš: mūs izdevās ievietot Kaļēņinas apcietināto nometnē.

APCIETINĀTO NOMETNE KAĻĒŅINĀ

Iveda mūs nometnē svētdienā, kad nometnes iemītnieki nestrādāja. Gājām grīlodamies, mūsu pirmais lūgums bija —

dzert. Pat nometnes iemītniekiem mēs bijām kā brīnums, — nostājušies mums apkārt, tie jautāja un skatījās. Viņi mums nesa siltu vārītu ūdeni. Mēs dzērām un dzērām, un atkal viņi brīnījās, kā var cilvēki tik daudz dzert. Es jutos kā citā pasaulē, svaigā gaisā un, galvenais, ka abas manas vēlēšanās piepildījās: varēju dzert, cik gribēju un varēju iet uz ateju, kad gribēju. Tā bija ierīkota pagalmā — vaļējas bedres, nosegtās ar jumtu. Tur drīkstēju uzturēties, cik ilgi gribēju. Ne tā kā vagonā, kad sargi aiz durvīm sauca, lai nākt ārā.

Barakās mūs nelaida, iekām nebijām atutoti, jo pa dažādiem vagoniem, uzturoties kopā ar tik daudz cilvēkiem, utis mums bija pa pilnam. Toreizējā uztverē tās mums likās kā sīkums, ko līdz ievietošanai nometnē pat neievērojām. Pēc atušanas un pirts — vakarā salasījāmies barakās pa tautībām. Ienācēji bija krievi, lietuvieši un es, latvietis. Gribējās dzirdēt latviešu valodu un arī runāt.

Nometnē atradās apm. 400 krievi, 20 besarabi — Rumānijas piederīgie, 30 poļi, 150 lietuvieši, 100 igauņi un 250 latvieši.

Nometne bija iekārtota vecas fabrikas ēkās. Vienstāvu mūra ēkās bija guļamās lāviņas divos stāvos un stiepās visu ēku garumā. Cilvēki gulēja cieši viens pie otra, ar kājām pret ieeju. Ēkās bija vairākas ieejas, un abās pusēs tām bija lāviņas. Bija trīs guļamās resp. dzīvojamās telpas, primitīva pirts un telpa nometnes vadībai un sardzei. Visas ēkas bija seltas kopā.

Apm. 100 — 150 m attālumā no ēkām bija dubults dzeloņstiepļu žogs apm. 5 m augstumā. Atstarpe starp dzeloņstiepļu žogiem bija 4 — 5 m, pa kuŗu dažreiz skraidīja sarguņi. Visos stūros augstāk par dzeloņstiepļu žogu bija koka torņi, kuŗos stāvēja sardze ar ieročiem. Žogam tuvāk par 50 m bija aizliegts iet. Ja kāds gāja uz to pusi, sargi no torņiem piedraudēja šaut. Blakus nometnei bija virtuve un ēstuve, kas bija iežogota ar dzeloņstiepļu žogu.

Pie vārtiem pastāvīgi atradās vairāki sargi, kas pārskaitīja apcietinātos, kuŗus veda uz darbu, stingri sekodami atļaujā norādītajam skaitam. Tas pats notika, kad apcietinātos veda nometnē.

Latvieši galvenokārt bija tie, kas pēc sarkanarmijas ielaušanās Latvijā dezertēja no latviešu kaŗaspēka vienībām. Pēc tam viņu mobilizēja sarkanarmijā un vēlāk kā zināmā mērā neuzticamus ievietoja šai nometnē. Kāmēr mēs brīvi dzīvojām Kurzemes „katlā“ — kā komūnisti sauca Kurzemes cietoksni, — viņi pavadīja visu laiku apcietinājumā šai nometnē, vairāk nekā gadu strādādami piespiedu darbu.

Kadu mēnesi pēc manis ievēda vēl apm. desmit latviešu, vācu armijas izpalīgus, kas bija krituši gūstā tā sauktajā Helas pussalā. Viņu starpā bija viens komūnistu partijas biedrs. Tas citiem saviem kaŗa biedriem bija stāstījis, ka viņš ātri tikšot laukā. Partija gādāšot par viņa atsvabināšanu. Bija solījis arī palīdzēt saviem dienesta biedriem iekārtoties jaunās iekārtas dzīvē. Neviens viņu nometnē, ne vadība, ne sardze neievēroja. Arī vēlāk, kad mūs pārveda uz Rīgu, par viņu neviens neinteresējās. Viņš bija tik novājējis, ka tūliņ pēc ievešanas vācu kaŗa gūstekņu nometnē vācu ārsti to uzņēma slimnīcā. Palīdzība bija novēlota, — otrā dienā viņš nomira.

Komūnistu partija saviem partijas biedriem, kas pēc viņu domām ir nogrēkojušies pret partijas līniju, nekādu palīdzību nesniedz, drīzāk otrādi: dod rīkojumu tos nobīdīt no ceļa. Partijas biedrs, dienējis vācu armijā, bija jau ļoti liels „grēcinieks“. Kādēļ tas noticis, viņi neņem vērā. Par tiem partijas biedriem, kas kaŗodami sarkanarmijā bija krituši vācu gūstā, pēc atgriešanās no gūsta ceļš bija uz Sibīriju. Nometnes medicīniskais personāls mani atzina par nespēcīgu un atļāva vienu mēnesi nestrādāt. Lielāko dienas daļu savas „atvaļinājuma“ laika pavadīju nometnes pagalmā. Biju novērojis jau agrāk, ka viens no apcietinātiem nevienu dienu negāja darbā. Viņš dienas pavadīja laukā vai barakās, ne ar vienu nesagājās un novājējis arī nebija. Nevarēju izdomāt, kas tas tāds ir. Kādu dienu, sēdēdams saulītē nometnes pagalmā, ar stikla gabaliņu mēģināju apgriest un nolīdzināt rokām nagus. Ar interesi redzēju, ka pieminētais nometnes iemītnieks tuvojas un, pienācis klāt, jautāja, kas es esot.

Es viņam izstāstīju, ka esmu latvietis un vācu armijā biju veterinārārsts - leitnants. Bija redzams, ka šīs ziņas viņu apmierināja. Pēc tam mēs satikāmies samērā bieži.

Viņš stāstīja, ka esot bijis Polijas armijas pulkvedis. Polijas un Vācijas kara laikā 1939. g. kritis vācu gūstā. No gūsta izbēdzis un nokļuvis Londonā. Ar lidmašīnu nogādāts polijā, tur organizējis poļu nacionālos partizāņus. Pulkvedis zināja stāstīt, ka tad, kad sarkanarmija nav bijusi tālu no Varšavas, nacionālie poļu partizāni ieročiem rokā izgājuši Varšavas ielās, lai uzbruktu vāciešiem no aizmugures un līdz ar to palīdzētu sarkanarmijai ieņemt Varšavu. Noticis pretējais: komunisti ar nolūku uzbrukumu apturējuši, lai vācieši iznīcinātu pēc iespējas vairāk poļu nacionālo partizāņu. Tas arī noticis turpat mēnesi smagās ielu cīņās. Kad nacionālo partizāņu kustība bijusi salauzta — tie krituši vai saņemti gūstā, krievi uzbrukumu Varšavai atjaunojuši un to ieņēmuši. Zinot komunistu naidu pret tautu nacionāliem centieniem, saprotama krievu vēlēšanās iznīcināt poļu nacionālos partizāņus. Kāpēc komunistu vadība bez žēlastības upurēja savus kaņavīrus cīņās par Varšavu, kad iepriekš tā būtu ieņemta — ar poļu partizāņu palīdzību bez lieliem zaudējumiem?

Pēc otrreizējas nokļūšanas vācu gūstā, pulkvedis atkal izbēdzis un nonācis no jauna Londonā. Atkal izmests ar izpletni Polijas teritorijā, lai organizētu pretestību padomju okupācijas varai. Kritis krievu gūstā kopā ar citiem poļu kaņavīriem, tādēļ tagad viņi atrodies Kaļēņinas nometnē. Kareivji gāja katru dienu strādāt un arī nesa pulkvedim no ēstuves ēdienu.

Pulkvedis atteicās iet uz ēstuvi, atteicās strādāt un — vispār krieviem paklausīt. Viņš uzskatīja, ka krievu komunisti nelikumīgi viņus apcietinājuši un nelikumīgi viņus, poļus turot nometnē. Viņš esot izmucis divas reizes no vācu gūsta, un no šejienes viņš vēl vieglāk izmuktu, bet neesot nozīmes to darīt. Krievi viņus atveduši šeit, un krievi viņus pārvedīšot mājās. Savu pārliecību viņš pamatoja it kā uz Lon-

donā dzirdēto angļu un krievu vienošanos. Pirmos vedīšot mājās poļus, pēc tam Baltijas valstu iedzīvotājus.

Par krievu komunistiem viņš izteicās ļoti slikti, — kā par cilvēkiem bez intelligences, bez goda un taisnības sajūtas. Nepatika arī viņu rupjā valoda un nepieklājīgā uzstāšanās. Viņš atteicās pat ar viņiem runāt.

Vāciešus kā tautu viņš raksturoja ļoti labi, pat kā kultūras tautu. Vāciešu izraisītā kara dēļ esot aizgājuši bojā apm. 7 miljoni poļu, ieskaitot kaņavīrus un civīlistus. Kad viņš esot iepazinies ar krievu komunistiem, visas viņa simpatijas esot vācu pusē.

Par latviešu kaņavīriem pulkvedis atsaucās labi un pat pieminēja kādu gadījumu: viņš Polijā braucis pa ceļu ar motociklu. Nepārrēdzamā ceļa līkumā iebraucis tieši ejošā vācu vienībā. Vācieši viņu aizturējuši. Ieskatījies, ka kaņavīriem uz rokas Latvijas vairodziņš, tas sapratis, ka tie latvieši. Paskaidrojis kas viņš ir un kur stāv nacionālās poļu partizānu vienības. Latvieši pastāstījuši arī par savējām, kā arī par paredzēto darbības apvidu. Norunājuši, ka turpmāk katrs savu darbību saskaņos, lai nerastos pārpratumi. No tā laika viņa vienības, poļu nacionālie partizāni un latviešu policijas bataljoni labi sadarbojušies.

Man nāk atmiņā gadījums: mūsu vienība, 5. Robežapsardzības pulks, cīņā ar sarkanarmiju Polijā bija stipri cietis. Es biju tikko kā atsūtīts uz pulku par veterinārārstu. Pulka vadību nesatiku. Pievienojos vezumniekiem, pulka apgādes vienībai. Ar to kopā aizgājām Drujas virzienā. Apvidus bija stipri mežains. Gaņām braucošie vācieši mūs vairākkārt brīdināja no poļu partizāniem. Naktsguļā vācieši apmetās stipri nocietinājušies, bet mēs brīvi naktis pavadījām meža malās, un neviens mūs neaiztika. Tas varbūt bija poļu pulkveža un latviešu policijas bataljonu virsnieku draudzības rezultāts.

Par lietuviešiem viņš izteicās slikti. Tas arī saprotams, ņemot vērā nesaskaņas Viņņas jautājumā. Un tiešām, pulkvedim bija taisnība. Jau oktobrī poļus nosūtīja mājās. Poļu pulkvedis ticēja, ka viņš brauc uz brīvu, neatkarīgu

Poliju. Atvadoties viņš man teica, ka arī mūs drīz vedīšot mājās un arī Baltijas valstis būšot neatkarīgas. Decembrā vidū igauņus nosūtīja mājās, bet mēneša beigās arī lietuviešus. Latvieši palika pēdējie. Mūs aizveda mājās tikai janvāra otrā pusē. Arī besarabi bija aizbraukuši jau pirms igauņiem.

Daži latvieši no Latgales un Rīgas mājās netika, jo domāja, ka, dēvēdami sevi par krieviem, vieglāk pārdzīvos ieslodzījuma laiku. Resultātā viņus kopā ar krieviem nosūtīja uz citu ieslodzīto nometni. Bija pat gadījumi, ka viens brālis brauca uz Latviju, jo bija sevi dēvējis par latvieti, otrs brauca ar krieviem uz citu nometni Krievijā.

Vārdu „sojuzņiks“ dzirdēju jau Maskavā. Arī te sargi nometnē Baltijas valstu iedzīvotājus sauca šai vārdā, lielāko tiesu izsmējīgā nozīmē: „Gribējāt iestāties savienībā (sojūzā), tad nu esiet apmierināti un sēdiet nometnē“. Ja kādu Baltijas valstu iedzīvotāju — vienalga, igauņi, latvieti vai lietuvieti — lamāja, tad viņi visi bija „prokļātiji latiši” (nolādētie latvieši).

Pirms manis nometnē bija ievietots latvietis, ASV pavalstnieks, kas kaŗa laikā Amerikas brīvprātīgo divīzijā bija kaŗojis pret Hitlera Vāciju. Vai nav savādi? Bet brīnumi Pad. Savienībā notiek arvien.

Viņš man izstāstīja savu dzīves stāstu. Latvijas valsts sākuma gados viņu, pusaudzi, aizrāvuši jūrnieku stāsti, tāpēc aizmucis uz kuŗa, strādājis vairākus gadus par kuŗa puiku, vēlāk ticis par matrozi. Izbraukājis dažādos kuŗos visu pasauli Ieguvis ASV pavalstniecību un strādājis par mehaniķi, Latvijā vairs neatgriezies. Kad ASV iestājušās kaŗā pret Vāciju, tas brīvprātīgi pieteicies armijā. Pēc apmācībām Amerikas brīvprātīgo divīzijā viņu līdz ar desantu izcēluši Norvēģijā — Narvikas apkārtnē. Brīvprātīgie gan kaŗojuši varonīgi, taču vācieši viņus ielenkuši un saņēmuši gūstā. No gūsta viņam izdevies izbēgt. Šķērsojis Norvēģijas robežu, viņš nonācis Zviedrijā un pieteicies pie toreizējā Latvijas pārstāvja Salnā, kas organizējis latviešu pārvešanu uz Kurzemi. Būdams jūrnieks, uzņēmies minēto darbu un, ja ne-

maldos, veicis trīs braucienus. Darbs bijis riskants, jo braucienus apdraudējuši kā vācieši, tā krievi. Tā kā saņemta atļauzība likusies par mazu, viņš pieprasījis Salnājam algas paaugstinājumu, taču bez sekmēm. Juzdamies apvainots, viņš nolēmis braukt uz Latviju.

Padomju Savienības sūtniecībā lūdzis atļauju atgriezties Latvijā. Viss viņam tur apsolīts, un tiešām, jau pēc nedēļas bijis Ļeņingradā. Pēc nopratināšanas atstāts tikai tas, kas mugurā: visas mantas noņemtas, ieskaitot ģitaru. Iestāstīts, ka mantas tikai par apgrūtinājumu, jo kad iebraukšot Latvijā, viss būšot jau priekšā. Lai neapmaldītos un ceļā notiktu kas ļauns, viņam došot pavadoni. Tā ar lielām cerībām tas izbraucis no Ļeņingradas, un pavadonis viņu atvedis un nodevis Kaļēņinas nometnē.

Nometnes vadība ar viņu apgājās samērā labi. Nometnēs tas strādāja par elektriķi un mehāniķi. Viņu izmantoja arī par tulku angļu, vācu, krievu un latviešu valodas zināšanu dēļ.

Neizprotamā secība regulāri izsauca un pratināja gan krievus, gan latviešus un arī citu tautu piederīgos. Pēc pratināšanas, kas notika dažreiz divas vai trīs reizes, apcietināto vai nu izlaida no nometnes brīvībā ar noteikumu, kur drīkst dzīvot, vai notiesāja uz zināmu gadu skaitu cietumā, nosūtot, cik dzirdēju, dziļāk Krievijā. Atbrīvotajiem latviešiem nevienam neatļāva dzīvot Rīgā vai tās apkārtnē. Minētās pratināšanās un tiesas prāvās latviešu jūrnieks bijis par tulku. Pēc viņa izteicieniem, viņš daudzreiz esot tulkojis labvēlīgāk nekā apsūdzētie teikuši.

Mums un, cik nopratu, arī sardzes virsniekiem čekistiem viņš atklāti bija deklarējis, ka komunistu iekārta tam nepatīkot. Viņš dzīvoja pārliecībā, ka neko nav noziedzies un ka pēc pratināšanas būs atkal brīvs. Cik ātri iespējams, tas tikšot uz kāda kuga un braukšot — kā pats teica — kur cilvēki labāk dzīvo.

Notika otrādi. Apmēram divi mēneši pirms mūsu pārvešanas uz Rīgu, viņu pratināja un tiešām izlaida no nomet-

nes, bet ar noteikumu, ka aizliegts dzīvot robežas tuvumā, nerunājot nemaz par ostas pilsētām.

Jau toreiz krievi uzskatīja visus, kas dzimusi okupētājā teritorijā par saviem pavalstniekiem. Staļins ļoti rūpējās, lai tie, kas redzējuši komūnisma speciālitāti — apcietināto nometnes, netiktu ārpus Krievijas, lai nav dzīvu liecinieku. Varbūt arī bēgļu izvešana no Kurzemes bija nepiedodams grēks. Kas var pateikt, vai latviešu jūrniekam arī izdevās sasniegt zemi, kur cilvēki „labāk dzīvo“, vai arī par bēgšanas mēģinājumu tas nonāca cietumā: pēc viņa rakstura spriežot, tas būs mēģinājis atkal bēgt un iemantojis vai nu brīvību, vai cietumu uz visu mūžu.

Sešas dienas nedēļā bija jāiet strādāt. Arī mani pēc mēneša atpūtas sūtīja darbā. Laiku pa laikam arī svētdienās sastādīja lielākas grupas, kuņas dzina speciālos darbos: vilkt baļķus no upes, izkraut liellaivās, novākt kartupeļus u.t.t. Atlīdzību par mūsu veikto darbu svētdienās nometnes vadība un sargi sadalīja savā starpā. Darba darītāji nesaņēma ne kaņķikas.

Parastajās darba dienās grupas strādāja jaunceltnēs, zāģētavās, veļas mazgātavā un citur. Nopelnīto naudu ieskaitīja nometnes kasē. Par mūsu darbdienās nopelnīto naudu bija jāuztur nometnes sargi un priekšniecība, pašiem jāapgērbjas un jāpaēd. Acīm redzot ēšanai bija palicis vismazāk, ko norādīja mūsu pārtika.

Padomju Savienībā ir parasta lieta, ka cilvēku pašu vajadzības arvien paliek pēdējā vietā. Valsts milzu naudu izdod par bruņošanu, kosma pētniecību un propogandai, bet pirmās nepieciešamības preču un pārtikas ražošanai naudas nav.

Uzturā bija paredzēts 400 g maizes, ko neviens nesvēra, šķiet vairāk par 300 g nesaņēmām, tad — tējas ūdens, vakarā vira — parasti sakņu, lielāko tiesu bojātu, lai varētu lētāk nopirkt. Arī daži kg gaļas bija paredzēts par piedevu virai. Lielāko daļu gaļas — dažreiz arī visu — virtuvē sacepa un pasniedza sargiem un virsniekiem. Pat virsnieku sievas nāca apēst mums paredzētos gaļas produktus un maizi, kukuļus nesot par mājās.

Ja kāds jutās slims, ar temperatūru pāri 37°C nenasnie dzot 38°C, atbrīvoja no darba pavisam.

Kādu dienu, kad man temperatūra bija nedaudz zem 38°C, mani norīkoja darbam virtuvē. Mizoju kartupeļus, nesu malku, kurināju krāsnis. Paredzēto maizi neēdu; domāju to paglabāt nākošai dienai un tā pastiprināt savu uzturu. Virtuves strādniekiem atļāva ēst viru, cik vēlas. Ēdu arī, bet cik tad ūdeņainu viru daudz var ieēst. Ievēroju, ka aiz viras katliem uz blakus esošās plīts pannā cepas sīki sagriezta gaļa, kuŗu gatavoja virsniekiem un viņu ģimenēm. Tā bija mums paredzētā gaļa. Izsalkums bija tik liels, ka vienu brīdi, kad galvenais pavārs, algots darbinieks, man pagriezta muguru, mana melnā, ar zemēm un pelniem nosmērētā roka acumirkli bija karstajā pannā un tikpat ātri ar laupījumu — bikšu kabatā. Atdzisušo ieguvumu pa gabaliņam nosūkāju. Sirdsapziņa man nekā nepārmēta. Atcerējos kaut kur lasītu teicienu: „Laupiet salaupīto!” Te tas bija visvairāk vietā.

Virtuvē darba diena bija visgaŗākā, pāri par 12 stundām, tomēr labāk bija strādāt te nekā citur — siltumā, ar papildu viru; arī darbs nebija smags.

Ejot gulēt, ietaupīto maizes devu noliku pagalvī, domādamas to atstāt nākošai dienai. Gulēju, bet aizmigt nevarēju: domas arvien atgriezās pie maizes pagalvī. Beidzot, nevarēdams sevi pārvarēt, maizi apēdu.

Vakaros, lai runājām ko runādami, pamazam sarunas pārgāja uz ēšanu: kas katram labāk garšo, kā vienu vai otru ēdienu gatavo, kā toreiz ēduši u.t.t. Ēšanas jautājums bija galvenais un nodarbināja visu prātus. Reiz kāds lauksaimnieks noteica: „Kaut man būtu tas, ko es devu savām cūkām!” Iestājās kādu laiku klusums. Tad pilsētnieks jautāja: „Ko tu devi cūkām?” „Vārītus mazos kartupelīšus ar mizu, piemaisot plaucētus miltus“, saimnieks paskaidroja. „Ja, es arī tos ēstu“, noteica pilsētnieks. Beidzot visi vienojāmies: ja tā mūs barotu, tad vairs nebūtu ko vēlēties.

Palicis atmiņā veterinārārsta H.Jēkabsona, Latvijas žīda stāsts, ka viņš pie vāciešiem palicis dzīvs tikai tādēļ, ka tie viņu nodarbinājuši par cūku kopēju. Viņš teica: „Ja cūkām

bija ko ēst, tad arī man. Čeka to negribēja sapras: viņu sauca un pratināja: Kāpēc jūs palikāt dzīvs? Kā tas varēja gadīties, ka jūs esat dzīvs? Ko jūs darījāt, ka palikāt dzīvs u.t.t. Tā tad ja esi palicis dzīvs, čekas uztverē ir zināmā mērā grēks. Man braucot uz Kanadu, Jēkabsons teica: „Nestāsti par mūsu valdību daudz ļauna, viņi tomēr mums ļāva dzīvot“. Bet vai tā bija dzīve? Vai tā vairāk nelīdzinājās veģetēšanai, ne dzīvei? Cik miljoni cilvēku komunistu dēļ ir aizgājuši bojā? Pēc gada pienāca ziņa, ka Jēkabsons miris.

Nometnē gulējām uz kailiem dēļiem divstāvu lāviņās. Telpas bija aukstas. Sedzāties ar virsdrēbēm. Segu un spilvenu nebija. Cilvēki gulēja nenogērbušies. Spilvenu vietā lietojām apavus. Virsdrēbes, ar ko sedzāties, bija stipri savalkātie sarkanarmijas vatētie pusmēteļi (būšlāki) vai arī vatētie svārki (pufaikas). Ar „pufaiku“ varēja apsegt tikai plecus, pārējais ķermenis sala. Ar „būšlāku“ apsegts ķermenis līdz vidum, kājas sala. Gulējām pa divi kopā, cieši viens pie otra piespiedušies, viens otra līkumā. Sedzāties kopīgi: ar vienu „būšlāku“ vai „pufaiku“ — plecus, ar otra — kājas. Ja sāni kādam bija nospiesti, tad uzmodināja otru, un abi pagriezās uz otriem sāniem. Tā guļot, tik daudz nejutām aukstumu.

Vakaros, kad vienības bija paēdušas, pirms iešanas gulēt apcietināto skaitu pārbaudīja. Bija jāiet laukā un jānostājas ierindā. Telpās varēja palikt tikai tie slimie, kam temperatūra bija pāri par 38° C.

Sardze apstaigāja rindas un skaitīja. Samērā bieži bija gadījumi, kad it kā trūka viena vai divu cilvēku. Sākās sīka pārbaude pēc sarakstiem, un tas ilga pat 2—3 stundas. Nekur nedrīkstēja iet, stāvējām ierindā un salām. Beidzot paziņoja, ka varam iet iekšā, jo neviena netrūkstot. Varbūt tas bija tā izkārtots, lai apcietinātos pasaldētu un pamocītu. Iespējams, ka tā bija arī skaitītāju vaina. Grūti pateikt. Varbūt, ka abas divas.

Sardze — čekas kareivji, būdami vienkārši ierindnieki, pa lielākai daļai bija stipri aprobežoti, jo arī krievi ne labprāt dienēja čekas vienībās. Bija jāņem tādi, kas nāca labprātīgi. Iespējams, ka ar nolūku ņēma tos, kam nav savas domāšanas.

Lai sardzes kaņavīru sastāvu kaut cik uzlabotu, nereti piespiedu kārtā tur iesaistīja „īpaši izraudzītus cilvēkus“.

Kad apmēram mēnesi biju pavadījis nometnē, kāds apcietinātais izbēga, pēc tautības latvietis. Stāstīja, ka bēglis esot apcietināts. Pagāja vēl pāris nedēļas un pēc bēgļa sodīšanas viņu ievietoja mūsu nometnē.

Vairākas reizes sarunājāties. Tas esot bijis viņa otrs bēgšanas mēģinājums: bēgšot atkal. Es gan teicu, ka bēgšanai nekādu panākumu nevar būt, jo esam tālu prom, novārdzināti, svešā pusē, mūs neviens neatbalstīs.

Drīz viņu izsauca nopratināšanai. Vēlāk atklājās, ka dotas divas iespējas: iziet no nometnes un dzīvot kaut kur Krievijā, vai iziet no nometnes un strādāt par sargu. Paslaik jāstrādādot šeit, bet pēc nometnes likvidēšanas viņu pārsūtīšot par sargu uz Latviju. Runājām un domājām visādi. Viņš tomēr izvēlējās iet par sargu.

Nometnē bija populārs teiciens — „plikie uzvarēs.“ Kas pēc tā rīkojās, tie arī uzvarēja resp. palika dzīvi. Cilvēki, kas ieradās nometnē ar samērā labām drēbēm un apaviem, mainījā tās pret sliktākām, kā piedevu saņemot zināmu daudzumu maizes. Mainīšana turpinājās trīs vai četras reizes: ja drēbes bija labākas, arī vēl vairāk reižu. Pastāvīgi mainot, beidzot tika iemainītas vārda tiešā nozīmē tikai drēbju skrandas. Apavi tādi, ka pirksti līda laukā. Kadu laiku vajadzēja izturēt, ejot uz darbu. Nereti darbā arī sala. Vēlāk nometnes vadība apžēlojās un no noliktavas izsniedza krievu armijai nederīgās drēbes. Tās dažreiz gadījās pat tādas, ka atkal varēja sākt mainīt no jauna. Mainīja vismaz vienu vai divas reizes, tā nodrošinot sev papildu maizes devu. Tie, kas, gribdami iemainīt sev labākas drēbes, atraujot sev jau tā trūcīgo ēdienu, sabruka visātrāk.

Bija paklīdusi ziņa, ka slimos laidīšot mājā. Tikai vairāki novārdzinātie cilvēki sevi iedzina priekšlaicīgi kapā. Vēlēdami saslīmt, lai tiktu mājās, tie neapbrēķināja sava organisma izturību. Daži sāka lietot pie viras nevārītu aukstu ūdeni, dabūja caureju. Smagā formā saslimušos ievietoja slimnīcā. Biju aizgājis dažus apciemot, bet pārlicināt nekādi nevarēju.

Viņi tā bija ar „mājās braukšanas“ domu apsēsti, ka neklausīja nekādus argumentus, bet ticēja tikai savai nekļūdīgai rīcībai. Ejot mājās, sapratu, ka tos vairs nekad neredzēšu. Tā arī bija. Drīz pienāca ziņa, ka viens pēc otra viņi „aizgājuši“.

Ar katru mēnesi uzturs kļuva trūcīgāks. Nometnē palikām arvien mazāk ieslodzīto, tādēļ peļņa no mūsu kopīgā darba mazinājās. Nometnes vadība zināja, ka nometni likvidēs, zināja arī, ka visam personālam būs jāpāriet citur. Taču nebija zināms, vai tur būs blakus ienākumi no cilvēku vergu darba, tādēļ varasvīri mēģināja ieraut ko tik vēl varēdami. To varēja panākt, atraujot uzturu. Par cilvēku dzīvībām neviens nedomāja. Mēs bijām pilnīgi viņiem pakļauti. Sūdzēties neviens nedomāja, nebija arī kam, un katrs tikai rūpējās, kā sevi saglabāt nākamajām dienām. Nāca rudens, mirēju skaits arvien palielinājās. Daudzi neizturēja garās darba stundas, slikto ēdināšanu un nenormālos dzīves apstākļus. Bieži mēs, latvieši, īpaši sākumā, sevi nevajadzīgi pārpūlējām, tā samazinot organisma spēku.

Kādā svētdienā sastādīja darba grupu. Mūs aicināja vilkt baļķus no ūdens. Sargi mums lika sadalīties pa desmit cilvēkiem, katrai grupai noteica vienādu skaitu baļķu. Atrāk izvilktot, ātrāk tikšot mājās. Sarunājāmies, ka latvieši apvienosimies vienā grupā. Izdarījām savu darbu pirmie un apsēdāmies krastā atpūsties. Nebijām sēdējuši ne piecas minūtes, kad sargs klāt, — kāpēc nestrādājat. Paskaidrojām, ka mums uzdoto darbu esam izpildījuši. Viņš pārbaudīja, noteica: „Labi“ — un aizgāja. Redzējām, ka sargi sanāk kopā un runājās. Pēc tam pienāca cits sargs un pavēlēja, lai ejot palīgā pārējiem vilkt baļķus. Krievi vienkārši ap saviem baļķiem slaistījās. Atkal paskaidrojām, ka mēs savu darbu esam padarījuši. Viņš mūs izlamāja, nosauca par slīpkiem un pavēlēja iet strādāt. Ja neklausīšot, ziņošot nometnes vadībai. Sapratām, ka pretim runāt nav nozīmes: ticēs tikai sarga teiktajam, un tas bez šaubām stāstīs, ka viņu neklausījām, sēdējām un nestrādājām. Mūs sadalīja pa krievu grupām. Vajadzēja arī viņu

normu izpildīt, jo nemācējām slaistīties, kā to darīja krievi. Tie gan izlikās cītīgi strādājam, bet faktiski tikai kustējās, nepieliekot spēku.

Pamazam mēģinājām viņu „gudrībām“ sekot, bet tas ne vienmēr izdevās. Srādājot arvien gribējās, lai darbs būtu padarīts labi, jo tas jau bija ieaudzināts no bērnības. Šeit mums bieži vien neienāca prātā, ka jātaupa spēki. Bieži vien izšķiedām spēku bez vajadzības! Nekad mēs Latvijā nedomājām par spēku zušanu, īpaši no neēšanas.

Arī vēlāk novērojām, ka lielākā daļa krievu nekad nepulējās darbu padarīt iespējami ātri un labi. Viņiem padarīts darbs bija arī tas, par ko latvietis teiktu: „Padarīts pa roku galam“. Varbūt zināmā mērā ar to izskaidrojams arī fakts, ka Pad. Savienībā saimniecība ir uz zema līmeņa. Priekšgalā ir krievi, un nav daudz tādu, kam vēl ir atbildības sajūta, jo viņu pieredze, ko tie ieguvuši, dzīvojot pāri par 50 gadiem komunistiskā iekārtā, rāda, ka godīgi strādājot nekā nevar panākt

Bieži dzirdēti gadījumi, ka izsūtītie un pat notiesātie latvieši, kam laimējies izturēt viņiem uzliktās mocības, vēlāk Krievijā izveidojušies par atzītiem darbiniekiem. Sibīrijā pēc atbrīvošanas no ieslodzījuma cilvēki var strādāt arī augstākos posteņos: tur uz viņiem neskatās kā uz mūžīgiem noziedzniekiem. Varbūt arī tas tādēļ, ka Sibīrijas iedzīvotāju pamatsastāvs ir izsūtītie, to bērni vai mazbērni.

Okupētā Latvijā cilvēkus vērtē no cita viedokļa. Te nozīmīgākais tas, kas par viņu ierakstīts kartotekā, čekas un partijas reģistros. Nevienam nekad nav ienācis prātā pārbaudīt, kā šie ieraksti radušies un kāpēc.

Esmu runājis ar vairākiem krieviem, īpaši Ļeņingradas pastāvīgiem iedzīvotājiem, to starpā augstskolu mācībspēkiem, māksliniekiem un parastajiem iedzīvotājiem. Viņu vienprātīgs atzinums, Baltijas valstīs resp. okupētajā Latvijā iebraukušie krievi ir krievu tautas mazvērtīgākie pārstāvji. Tiem pa lielākai daļai savā pusē vairs darbu nedod. Viņi ir vai nu ko noziegušies vai vienkārši sakot, — slaisti, kas tūlīt pēc kara ieradās okupētajā Latvijā kā „lielās krievu tautas

pārstāvji“, bez šaubām, ar partijas biedru kartēm kabatās. Viņi pārņēmuši varu savās rokās visās dzīves nozarēs, pieaicināja sev talkā latviešus, kas raksturā bija līdzīgi viņiem. Kas bija par viņiem godīgāki vai gudrāki, tos ātri — īpaši drīz pēc kara, Staļina laikā — varēja uzskatīt par fašistiem vai — labākā gadījumā — par valsts iekārtas pretiniekiem, ierakstot to šo cilvēku attiecīgās kartotēkās. Pirmajai krievu partijai sekoja nākošās, un tā tas turpinās līdz šai dienai. Arī cilvēku vērtēšana paliek tā pati.

Iebraucēju starpā bija arī daži godīgi cilvēki. Berklāvs vēlējās sliktos cilvēkus no partijas izslēgt, bet viņu pašu apvainoja par nacionālistu un aizsūtīja uz Krieviju. Zinu godīgus krievus, kam okupētās Latvijas „gaiss“ nepatika, un viņi paši aizbrauca projām.

Varu stingri savās rokās tur parastais cilvēks zem vidusmēra, partijas biedrs, kas ar slimīgām bailēm seko katram cilvēkam, kas eventuāli varētu būt viņa konkurents dzīvē. Un varbūt zināmā mērā ar to arī izskaidrojams, ka „citus cilvēkus“ nepielaiž dažādos amatos.

Palikusi atmiņā liellaivu izkraušana. Atkal svētdienas darbs. Bija jānes miltu maisi no liellaivas. Sardze paziņoja, ka darbs beigsies, kad liellaiva bus izkrauta. Sākumā nesām visi rindā, viens aiz otra. Tad ievērojām, ka mūsu rindas palikušas retākas, — krievi, noslēpušies kaktos, nestrādāja. Tā kā tie bija krievi, sargi arī īpaši neuztraucās, jo tie esot noguruši. Tikai tad, kad mēs arī pārtraucām darbu, pieprasot, lai visus iesaista, sargi pavēlēja visiem strādāt. Mēs, latvieši, atkal kādu stundu sevi bijām lieki nodzinuši.

Bija rudens, oktobra mēnesis. Kārtējā svētdienas darbā sastādīto komandu veda čekas saimniecības laukos ņemt kartupeļus. Ceļā sāka snigt slapjš sniegs, brīžam pārejot lietū, brīžam sniegā. Kad aizgājām darba vietā — kartupeļu laukā, bijām izlijuši slapji. Darbs bija jāpadara, kartupeļu gabals jānoņem. Dažiem izdalīja dakšas, — tie būs kartupeļu racēji. Citiem grozus, — tie būs lasītāji. Sargi ieņēma vietas apkārt laukam. Tie arī bija izlijuši un nosaluši. Sagājuši kopā pa divi vai trīs, viņi iekūra uguni, sildījās pie tās un cepa pel-

nos kartupeļus. Mēs, apcietinātie, ņēmām kartupeļus: darbs veicās ļoti ātri. Lauks bija noņemts ātrāki, kā sargi bija paredzējuši. Par to, ka kartupeļu bija maz, viņi neko neteica — ne labi, ne slikti. Viņi no saviem posteņiem pa gabalu redzēja, ka visu lauku bijām vārda tiešā nozīmē tikai pārstaigājuši.

Bez īpašas norunas kartupeļu ņemšana notika tā: racēji visus kartupeļu celmus neizraka, vairāk atstāja, nekā raka; kur vēl palika kartupeļu laksti, tos izrāva. Mēs lasītāji, lielāko daļu izrakto kartupeļu ar kājām ieminām zemē, dažus arī paceļot. Skatoties no virspuses, kartupeļus neredzēja, — tātad lauks likās noņemts. Neviens nedomāja par zaudēto ražu. Labi, ja bijām noņēmuši kaut desmito daļu. Pārējais palika zemē.

Līdzīgas nejēdzības notiek arī okupētās Latvijas laukos, bez šaubām, ne tik lielas. Nereti saimniecībās paliek zemē 10—20 kartupeļu, īpaši, kad kartupeļus lasa no pilsētas izdzītie skolnieki. Viņiem nav piemērotu drēbju un apavu, un viņi tāpat steidzas, lai ātrāk „pabeigtu darbu“. Ja pēc tādas kartupeļu ņemšanas uznāk lietus, tad virszemē esošos kartupeļus noskalo, tad tie no vienas vietas spīd pa gabalu. Viena otra saimniecība pārlasa, ja ir cilvēki. Citi atstāj laukā, jo nav darba roku. Savām vajadzībām lasīt neļauj. Nereti sauc miliciju, draudot sodīt par valsts (sovhozs) vai sabiedriskās (kolhozs) mantas zagšanu.

Kabatās mums bija zaļie kartupeļi, ko ejot mājās, ēdām. Savāda garša jau ir, bet ja vēders tukšs, tad labs vien ir. Ieejot nometnē, kartupeļi kabatās nedrīkstēja būt. Kuņģus neapēda ceļā, tie bija jāsviež laukā. Ja pie nometnes vārtiem atrastu kabatās kartupeļus, draudēja sods par zādzību.

Kartupeļu ņemšanas laikā snigšana neko nemazinājās. Arī atceļā sniga slapjš sniegs. Pārgājām mājā izmirkuši, nosaluši. Nebija kur žāvēt drēbes. Gulējām un sedzāmies ar tām pašām slapjajām. Naktī ar savu siltumu tās daudz neizžāvējām. Otrā dienā — pirmdienā bija jāiet atkal uz kārtējo darba vietu — Kaļēņinas drāmas teātra jaunceltni. Drēbes bija stipri mitras, bet tā kā spīdēja saule, līdz vakaram bija izžuvušas.

Cik zinu, no svētdienas pastaigas dalībniekiem toreiz

neviens nenaslima. Organisms sevī uzkrāja slapjo un auksto „komprešu“ sekas, un gadiem aizejot, tās arvien vairāk atgādina Kaļēņinas kartupeļu lauku.

Darba komandām priekšnieku no apcietināto vidus izraudzīja noņemnes vadība. Cik zinu, te bija tikai krievi, kas savas komandas sastādīja no sev vēlamiem apcietinātiem. Priekšniekam pašam nebija jāstrādā. Viņš savu darbu saskaņoja ar attiecīgās komandas priekšnieku. Katrai komandai resp. darba vietai bija izraudzīta noteikta sardze ar zināmu sargu skaitu. Komandas un sardzes bija sadalītas pa noteiktām darba vietām. Darba vietas regulāri apgādāja vajadzīgo cilvēku skaitu. Cilvēku sastāvu nemainīja, jo strādājošie ar savu darbu bija iepazinušies, un katra lieka maiņa nāktu tikai par ļaunu.

Šīs darba vietas bija: veļas mazgātava, mēbeļu fabrika, lopkautuve, labības noliktava un vēl citas man nezināmas vietas. Vienīgi Kaļēņinas drāmas teātra jaunceltne ņēma pretī neierobežotu skaitu strādājošo. Cik nopratu, noņemnes vadībai ar drāmas teātri nebija nekādas saistības par strādājošo skaitu dienā, tāpēc cilvēku skaits katru dienu mainījās. No drāmas teātra jaunceltnes komandas cilvēkus deva papildu darbiem vai arī saslimušo vietā pārējos darbos.

Vislabākā darba vieta bija veļas mazgātava, bet tur strādāja tikai krievi. Strādājošie bija labi paēduši, labi un tīri apģērbti. Ka viņi bija tīri, to varēja saprast: strādājot veļas mazgātavā, savas drēbes paši izmazgāja, bet kur veļas mazgātavā var dabūt labas drēbes un labi paēst, tā man bija mīkla. Veļas mazgātavā pieņēmu veļu no armijas vienībām, iestādēm un no atsevišķām privātpersonām.

Lielākā daļa Kaļēņinas iedzīvotāju savas drēbes mazgāja Daugavā resp. Dvinā, kā krievi sauc Daugavu. Pie Kaļēņinas Daugava ir tik plata kā Lielupe pie Jelgavas. Redzējām, ka visu vasaru, rudeni un pat ziemu, kā mēr vien Daugava nebija aizsalusi, abi krasti bija pilni veļas mazgātāju.

Ar laiku man atklājās veļas mazgātavas darbība. No-

darbinātie savas drēbes pakāpeniski samainīja pret labākām no tām, kas bija nodotas mazgāšanai. Veļas mazgāšanai izsniedza ziepes. Īsi pēc kaŗa tās Pad. Savienībā bija liels re-tums, „melnajā tirgū“ daudz pieprasītas. Šeit sardze pārdeva ziepes un par iegūto naudu nopirka apcietinātajiem maizi. Bez šaubām, sargi sev paturēja lielāko daļu naudas. Veļu mazgāja tikai ūdenī. Kā mans paziņa stāstīja, tā esot bijusi māka — netīru veļu, bieži visādiem traipiem, dabūt „tīru“. Par tīru atzīta veļa, kuŗā nav bijuši redzami nekādi plankumi, — cik tā balta vai pelēka, nav bijis svarīgi. Galvenais, lai viss drēbes gabals būtu vienādas krāsas. To viņi mācējuši arī panākt. Strādājuši tikai pus dienu, pārējo laiku siltumā gulējuši. Tāpēc arī šai darbā svešus nekad nepieņēma, kau arī dažreiz darbinieku starpā bija slimī, kas darbā negāja. Viņiem vajadzēja veļas mazgātavas „darbību“ turēt vislielākā slepenībā. Kā sardzes, tā arī komandas priekšnieks arvien apliecināja, ka viņi iztikšot tikai ar saviem cilvēkiem.

Kad sāku strādāt, visās darba vietās strādājošo skaits, resp. komandas bija pilnas. No pašām pirmajām dienām strādāju Kaļēņinas drāmas teātra jaunceltnē kā parastais strādnieks, pa lielākai daļai — būvmateriālu pienesējs mūrniekiem. Nesām granti, ūdeni, ķieģeļus — visu ar rokām — vai uz muguras. Darbs bija smags. Mechanizāciju nelietoja nekādu. Darba vietas pagalmā stāvēja „kaŗa trofeja“ — materiālu padevējs uz lentes; arī to nelietoja.

Atceros kādu gadījumu Kaļēņinas drāmas teātra jaunbūvē. Mums par darba uzraugu no drāmas teātra bija izraudzīts atvaļināts sarkanarmijas staršina (virsseržants), pēc tautības krievs. Darbā viņš ieradās armijas drēbēs. Iepriekšējās dienās biju nesis mūrniekiem būvmateriālus otrā stāvā. Tani dienā viņi strādāja jau trešā stāvā, un es viņiem pietiekami ātri nespēju pienest materiālus, tā kā bija brīži, kad viņi stāvēja dīkā. Darba uzraugs, to pamanījis, sāka uz mani bļaut, lai strādādot un neslinkojot. Paskaidroju, ka man tagad jānes trešā stāvā un to vairs nespēju. Tad viņš mani sāka lamāt visstiprākiem krievu lamu vārdiem, dēvējot par

fašistu. Viņš mani izmācīšot nest ne tikai trešajā, bet arī ceturtajā stāvā, un es būšot spiests to darīt.

Nevarēju vairs savaldīties. No manis bira vārdu strau-
me viņam pretī. Jāsaka, ka pats īsti vairs neatceros, ko sa-
runāju. Kaut ko par netaisnību, par nolādēto komūnismu
un ka man pietiek — es vispār vairs viņiem nestrādāšu.

Redzēju, uzraugam palika mute vaļā. Sarkans no dus-
mām kādu laiku viņš stāvēja un skatījās manī. Redzēju, ka
viņa sejas izteiksme mainās, — skats tā kā nožēlu pilns. Ne-
kā neteicis, tas apgriezās un aizgāja. Es visu pēcpusdienu
nosēdēju nestrādādams. Staršina staigāja, it kā manis
neredzot.

Pienāca pārējie darba biedri un teica, ka es esot sev „sa-
vārtījis“ lielas nepatikšanas. Par tādiem vārdiem izraugs va-
rējis mani nosist, un viņam nekas nedraudētu. Ja nu viņš
ziņošot tālāk, es arī būšot iznīcināts. Klausījos, nevienam
neko neteicu, — man bija vienalga.

Otrā dienā ierados darbā tai pašā drāmas teātra
būvlaukumā. Staršina man uzmeta skatu, bet neteica nekā.
Mēģināju stāvēt vienaldzīgi, it kā uz viņu neskatoties.
Mūrniekiem par materiālu pienesējiem viņš norīkoja visus
iepriekšējos, izņemot mani. Gaidīju, kas notiks. Pašās bei-
gās viņš norīkoja mani pie vieglākiem darbiem. Man uzde-
va nojaukt sastatnes un veikt aptīrīšanas darbus. Padarīju
man uzliktos pienākumus, ar staršinu vairs nestrīdējos un
arī nerunājos.

Daudz esmu domājis par šī vīra iecietīgo izturēšanos
pret mani. Varbūt tā izskaidrojama tādējādi, ka viņš kā
staršina bija piedzīvojis kaut ko līdzīgu kaŗa laikā ar sev
padotajiem, — cilvēks aiz paguruma un nespēka ir novests
tādā stāvoklī, ka viņam viss ir vienaldzīgs. Esmu tomēr pār-
liecināts, ja viņa vietā par darba uzraugu būtu bijis cits, ma-
zāk saprotošs, mazāk iejūtīgs cilvēks, es būtu pazudināts.

Reiz strādāju kautuvē aptīrīšanas darbos. Šeit darba
laikā mums pasniedza katram vienu šķīvi viras, gatavotu no
kuņģiem un zarnām. Sajutu mutē gaļas garšu un ēdu ar vis-
liekāko prieku un apetītu. Ejot mājā, pa ceļam runājām par

šīs dienas garšīgajām pusdienām. Tās nevarējām aizmirst, arī pārgājuši nometnē, tā kā par tām visiem bija jāstāsta. Tiešām, tās bija garšīgākās pusdienas visā manā apcietinājumā pavadītajā laikā. Bija tikai divas vai trīs darba vietas, kurās apcietinātiem deva ēst.

Pāris reizes strādāju graudu noliktavā. Strādājot pastāvīgi ēdām graudus, cik nu sakaltušus graudus var apēst. Sauju graudu varēja pārnest arī nometnē, visdrošāk noslēptus korpē, jo drēbes jau pārmeklēja. Vakarā graudus vārīja konservu bundžā krāsnī: tie uzbrieda un palika mīksti. Cik tie bija garšīgi! Vienu dienu apstrādājām kukuruzas vāļītes. Ēst gribējās, lupinājām graudus un ēdām, kaut arī tās no virspuses bija appelējušas. Darba diena vēl nebija beigusies, kad sākās vēdergraizes. Ar tām nomocījamies dienu un visu nakti, līdz pārgāja. Otrā dienā atkal bija jāiet darbā.

Neatceros, kas tā bija par darba vietu, bet tur dabūjām darba laikā trīs ēdienus. To tad arī uzskatīja par pašu labāko ēšanas ziņā. Man arī vienu reizi bija izdevība tur strādāt un pārliecināties, kādi šie ēdieni bija. Darba vietā bija sava ēstuve. Kad vietējie strādnieki bija paēduši, deva ēst mums, apcietinātajiem.

Pirmais ēdiens — šķīvis diezgan šķidras, udeņainas zupas bez gaļas.

Otrais ēdiens — viena ēdamkarote ar kaudzi putrainu biezputras.

Trešais ēdiens — viena karamele bez papīriša, kā latvieši teica — ledene.

Citreiz konfektes vietā esot dots cukura graudiņš. Tāda deva tagad izliekas ļoti niecīga, bet toreiz tā mums nozīmēja ļoti daudz, un — kā teicu — tāda bija tikai viena vienīga darba vieta.

Samērā labi apstākļi bija mēbeļu darbnīcā. Cilvēki strādāja pa lielākam daļai siltumā, un darbs nebija smags. Man ar citu darbinieku palīdzību bija izdevība tur nostrādāt kādu nedeļu.

Minētajā mēbeļu darbnīcā strādāja divas latvietes —

māsas, kas Krievijā bija palikušas no pirmā pasaules kara laikiem. Ar viņu palīdzību vairākiem šeit strādājošiem latviešiem bija izdevība sazināties ar radniekiem Latvijā. Vēstules tika nosūtītas un saņemtas uz viņu pilsētas adresi.

Jau rudenī biju tā novājējis, ka, kāpjot pa parastajām kāpnēm, nespēju katru kāju likt uz nākāšo pakāpienu. Kad abas kājas bija blakus resp. uz viena pakāpiena, tad kādu laiku bija jāatpūšas. Tikai uz nākošo pakāpienu uzceļu vienu kāju, tad otru, un atkal bija jāatpūšas. Sapratu, ja tā turpināsies, drīz būs jāatstāj šī pasaule.

Izlēmu, ka jāmēģina nosūtīt kāda ziņa piederīgiem, — vecākiem un vecākajam brālim, kuņi vēl toreiz dzīvoja okupētajā Latvijā. Viņi visi dzīvoja kopā. Vēstule bija uzrakstīta samērā pesimistiskā garā, jo domāju, ka nekādu palīdzību no viņiem nevarēšu saņemt, tāpēc tā bija gandrīz kā atvadīšanās no viņiem. Gribējās tuviniekiem izteikt savas domas un nākotnes vēlmes. Izlūdzos, lai paziņas parunātu ar latvietēm par manas vēstules nosūtīšanu. Es viņas nepazīnu, jo vēl nekad mēbeļu darbnīcā nebiju strādājis. Latvietes manu vēstuli bija nosūtījušas.

Tā bijusi pirmā ziņa no manis, kopš biju izsūtīts no Rīgas cietuma. Lai gan prof. Kirchenšteins, Latvijas PSR Augstākās Padomes priekšsēdis un prof. Lejiņš, Izlītības ministrs, mēģinājuši mani un vēl citus veterinārārstus dabūt ārā no Krievijas noietnēm ātrāk, jo okupētajā Latvijā toreiz bijis liels šo ārstu trūkums, Maskavā viņiem paskaidrots, ka par mums un mūsu atrašanās vietām neesot nekādu ziņu.

Laikam jau visus izsūtītos un apcietinātos, vismaz tūlīt pēc kara, Pad. Savienībā uzskatīja par „norakstītiem cilvēkiem“: par viņiem nekādus pārskatus neatrod. Kas paliks dzīvs, tas jau pārradīsies. Tā ir arī drošāk vēstures priekšā. Kas varēs pateikt, cik miljoni ir aizgājuši bojā?

Pēc nepilna mēneša saņēmu atbildes vēstuli, kuņā vecāki man aptuveni norādīja laiku, kad brālis atbrauks

pie manis. Viņi nosprieduši, ka ar naudas vai sainīšu sūtīšanu maz varēs palīdzēt, jo pēc kaŗa sūtījumi reti kad sasniedz adresātu, un sūtītājs par saiņa vai naudas likteni nekā neuzzināja. Kā pareizāko viņi uzskatīja brāļa apciemojumu, jo Kaļēpina (Tvera) nav pārāk tālu.

Pēc kaŗa ikvienam izbraukumam ārpus republikas robežām bija vajadzīga čekas atļauja, un to čeka ne labprāt deva. Brālis noskaidrojis atbildīgā atļaujas izdevēja vārdu. Ar to iepazinies, un pa vakariem iedzēruši — protams, par brāļa naudu — un pēc vairākkārtējas iedzeršanas vienu vakaru, kad krievu čekists bijis stipri „pilnā“, viņam izdevies dabūt izbraukšanas atļauju, un tani pašā vakarā viņš izbraucis no Bauskas uz Rīgu, sameklējis vajadzīgo vilcienu un braucis tālāk. Otrās dienas rītā čekists pārdomājis un ieradies brāļa dzīvoklī, gribēdams izbraukšanas atļauju atprasīt. Brālis jau bijis ceļā.

Vilciens bijis ļoti pārpildīts. Daži sīkumi viņam ceļā nozagti. Kaļēpinā viņš iegriezies pie latvietēm, lai kopīgi pārrunātu satikšanās iespējas ar mani. Latvietes aizgājušas uz darbu un tur ar sardzi vienojušās, ka par samaksu izkārtos brāļa un manu satikšanos atsevišķā telpā. Brālis savukārt apmeklējis vairākus galvenos darbiniekus, lai noskaidrotu, vai viņu vadītajos uzņēmumos vai iestādēs nav vajadzīgi veterinārārsti. Šādi ārsti tiešām bijuši vajadzīgi, bet viņiem neesot nekādas iespējas no apcietināto nometnes sev dabūt darbiniekus. Varbūt arī nevēlējās.

Ar citu latviešu gādību es jau apm. nedēļu strādāju mēbeļu darbnīcā, gaidīdams brāli. Piepeži man paziņoja, ka brālis ie braucis Kaļēpinā un otrā dienā ieradīsies pie manis darba vietā. Naktī un arī otrā rītā — nervozēju, ka tikai mani nenorīko citā darba vietā — satikšanās varētu izjukt. Mana nervozēšana bija nevietā, jo otrā rītā mēbeļu darbnīcas sardzes priekšnieks, pirms izešanas no nometnes, pārbaudīja, vai es esmu viņa darba komandā, — baidīdamies pazaudēt sarunāto atlīdzību. Gaidītās dienas priekšpusdienā kāds no sargiem mani pasauca un ievēda nelielā telpā, drīz otrs sargs tur ielaida ma-

nu brāli. Brālis izturējās ļoti savaldīgi, pastāstīja par saviem apmeklējumiem pie „varas vīriem“. Īsumā pastāstīja par tuvinieku dzīvi Latvijā.

Man jau nebija ko stāstīt: mans izskats izteica visu. Brālis bija atvedis ceptu vistu, ar kuņu jau pašā sākumā mani pacienāja. Es to dažu minūšu laikā apēdu. Vēlāk mājās vecākiem bija stāstījis par manu izskatu, raudājis un izteicis šaubas, vai es izturēšot: tāpat arī stāstījis, ka vistu es esot vārda tiešā nozīmē aprijis. Brālis iedeva man naudu, sviestu un žāvētu speķi. Naudai bija drēbes maciņš ar auklu, kuņu varēja uzmaukt kaklā, un tā es to valkāju zem drēbēm pie miesas. Speķim un sviestam arī bija drēbes kule, kuņu varēja pakārt kaklā. Nauda un produkti vēl bija atstāti arī pie latvietēm: viņas man atnesīšot, kad būs vajadzība. Daudz jau uzreiz man nevarēja dot, jo visa „bagātība“ bija jātur pastāvīgi pie sevis, baidoties, ka nenozog. Tad sargs paziņoja, ka man jāstrādā, un mēs atvadījāmies.

Vakarā pārgājis nometnē, sapratu: ja gribu vēl atgriezties dzimtenē, tad brāļa atvestais jāsaruga, cik labi vien iespējams. Ar kuli gāju darbā, strādāju, nekad un nekur to nenoliku. Naktī guļot, to turēju apķertu ar vienu vai abām rokām. Ejot pat uz ateju tā man bija kaklā, karājās uz krūtīm, lai būtu redzama vai ar roku sataustāma.

Nākošajās dienās atkal strādāju savā iepriekšējā darba vietā — drāmas teātra jaunceltnē. Nu tā vairs neizskatījās tik drūma un pesimistiska, jo nu katru dienu varēju pirkt no vietējām krievu strādniecēm „zaldātu katliņu“ ar vārītiem maziem kartupelišiem, kuņus apēdu ar visu mizu. Dažas reizes izdevās dabūt nopirkt miežu karašu. Cik labi tā garšoja! To apēdu, katru kumosu izbaudot. Pamazam, pieēdot atvesto aizdaru un piepērkot ēdienu, spēki sāka nostiprināties. Tikai tāpēc, ka biju saņēmis pārtiku, varēju atgriesties dzimtenē.

Ļoti jāpateicas Kaļēņinas latvietēm par to, ka viņas nevien tikai nodeva man atvesto pārtiku un naudu, kad ievajadzējās, bet arī ar savu godīgumu un mīlestību pret lat-

viešiem, kaut arī svešiem, bija paturējušas visu komūnisma valdīšanas laiku — apm. 30 gadus. Pie tam tas notika pēckaņa periodā, kad dzīve bija smaga kā materiāli, tā morāli, kad lielākai daļai cilvēku bija galīgi zudusi izpratne par to, kas labs un ļauns. Viņas godīgumu un nacionālo pienākuma sajūtu nebija zaudējušas, nebīstoties pat no varbūtējām čekas represijām. Jāatceras, ka viņas sarakstījās ar vairāk nekā desmit apcietināto piederīgiem. Tas Stāļina laikā, īpaši pēckaņa periodā, kad komunistiem visur rēgojās spiegi un Pad. Savienības ienaidnieki, nebija parasta lieta.

Pēc poļu, besarabu, igauņu un lietuviešu aizvešanas uz viņu dzimteni, nometni, kuņā mēs līdz šim bijām uzturējušies, likvidēja.

Barakas bija stipri nolietotas. Bijām palikuši tikai apmēram viena ceturtdaļa no sākotnējā skaita. Arī krievi bija samērā daudz izlaisti laukā. Mēs ar savu darbu vairs nevarējām uzturēt ne nometni, ne tās apsardzi, nemaz nerunājot par nepieciešamiem remontiem. Vietām barakās caur sienām spīdēja pat āra gaisma. Arī uzturs ar katru dienu kļuva sliktāks, vira — udeņaināka, cilvēki vēl vājāki un nespēcīgāki.

Mūs ievietoja citā nometnē pie jau esošiem apcietinātiem, kuņu starpā bija arī latvieši — vairākstāvu mūra ēkā. Telpas bija stipri siltākas un mājīgākas, arī uzturs labāks. Te mēs pavadījām apm. trīs nedeļas. Ja tāds uzturs mums būtu bijis iepriekšējā nometnē, nebūtu ne tik daudz nomirušu, ne novājējušu cilvēku.

Pašreizējais uzturs cilvēkus uzturēja tagadējā miesas stāvoklī. Taču lielākai daļai no mums vajadzēja papilddevu, lai paglābtos no bojā ejas. To nesaņēmām. Latviešus kaut kā uzturēja cerība, ka nokļūsim dzimtenē. Katru dienu par to vien runājām un domājām. Mūsu kaimiņu tautu ļaudis jau bija pārvesti mājā, un vairāki sargi bija izteikušies, ka arī mūs drīz vedīšot mājā. Kaut arī cilvēki bija vāji, viņus darbā tomēr dzina. Strādājām un gaidījām.

Šai nometnē bija lielāka kārtība. Par katru apcieti-

nāto ievāca arī dažādus datus. Starp citiem jautājumiem bija par izglītību: cik ziemu gājis skolā? Kā jautāja, tā arī atbildēju — 18 ziemas. Saskaitīju: 10 ziemas pamatskolā un vidusskolā + 8 ziemas augstskolā, jo veterinārmedicīnas fakultātē paredzēto 5,5 gadu vietā studēju 8 gadus, paralēli studijām arī strādādams. Bija vairāki latvieši ar vidusskolas izglītību, tiem bija 11 ziemas. Arī pārējiem latviešiem nevienam nebija mazāk par sešām ziemām.

Pēc kādas nedēļas dzīvojamās telpās piesprauda visu ieslodzīto sarakstu ar viņu personības datiem. Tur bija arī aile ar virsrakstu: cik ziemas gājis skolā? Mums, latviešiem bija pats lielākais ziemu skaits. Krievi bija ar divu vai trīs ziemu skaitu: bija pat tādi, kam attiecīgā ailē bija ievilkta strīpiņa. Krievi brīnīdamies lasīja sarakstu un stāstīja tiem, kas nemācēja lasīt, par lielo ziemu skaitu latviešiem.

Nāk atmiņā vairāku ārstu stāstījums. 1940. gadā, komunistiem ienākot Latvijā, Rīgā bijusi sasaukta ārstu sanāksme. Sanāksmei sākoties, Maskavas pārstāvis jautājis: kas no ārstiem ir ar pilnu pamatskolas izglītību, lai tie pieceļoties. — Nevieni nav piecēlies. Tad jautājis: kas ir ar pilnu vidusskolas izglītību? — atkal nevieni nav piecēlies. Tad Maskavas pārstāvis sašutis jautājis, vai tad viņi nesaprotot, ko viņiem jautānot. — Nu labi, lai tad pieceļoties tie, kam esot augstskolas izglītība. Pacēlušies visi. Viņš pārsteigts jautājis: „Vai tad tiešām jūs visi esat beiguši augstskolu, vai tas ir tainība?“

Pēdējā laikā strādāju dzīvojamo māju celtniecībā. Būvēja tikai vienas un divu istabu dzīvokļus ar krāsns apkuri. Krāšņu mūrētājs bija 14—15 g.v. zēns, kuŗu visi krievi uzskatīja par lielu meistarū šai nozarē. Viņš strādāja daudz ātrāk nekā vecie mūrnieki. Man viņa darbība sāka interesēt, un izdevīgā brīdī gāju skatīties viņa mūrētās krāsns. Redzēju tādas, kas tikko bija sāktas, redzēju pārmūrētas līdz pusei un arī tikpat kā pabeigtas, kā arī pilnīgi gatavas. Un tiešām: viņš bija liels meistars, — ne krāšņu mūrēšanā, bet cilvēku muļķošanā. Šis uzmūrētās

krāsnis neko daudz neatšķīrās no Latvijā redzētām: bija durvis, pelnu durtiņas, bet krāsns bija uzmūrēta līdz gries-tiem. Iekšpuse — visa tukša kā no kurtuves, tā līdz gries-tiem, — viena liela telpa. Kur krāsnis bija uzmūrētas, tur sākās jau krāsošanas darbi. Pēc izkrāsošanas dažos dzīvokļos jau bija iedzīvotāji. Kurinot krāsnis, vienam ātrāk, otram vēlāk sākuši gruzdēt giesti. Vajadzēja krāsns virspusi nojaukt, lai paliktu telpa starp giestiem un krāsni .

Pēc kaŗa cilvēki, būdami priecīgi par dzīvokli, pie tam vēl jaunā mājā, neievēroja dažas neērtības. Arī par to nedomāja, cik krāsniņm vajadzēs malkas un cik labi tās sildīs. Būvniekus tas interesēja vēl mazāk. Viņiem bija māja jāuzbūvē. Tas ir izdarīts, cilvēki dzīvo, tā tad viss kārtībā.

Tas ir tipisks gadījums Pad. Savienībā. Tamlīdzīgu ir simtiem un tūkstošiem, jo valdība ir ļoti ieinteresēta pacelt, kā viņi saka, „darba raţību“, lai zināmā laikā padarītu vairāk, tādēļ daţi priekšnieki, lai sevi izceltu atsevišķu darbu veikšanai meklē jaunus ceļus. Nerūp vairs ne lietderība, ne kvalitāte, bet tikai — ātrums. Ja kādu darbu uzskatīs par tā saukto stachanovieŗa darbu, tad slavu iegūs ne tikai darba darītājs, bet arī priekšniecība, kas tādu cilvēku „izaudzinājusi“. Viegli saprotams, ka priekšniecība stachanovieŗa darbu atbalsta un slēpj tā negatīvās puses.

Mūrnieku zēns tikai pats pēc savas iniciatīvas, bez priekšniecības atbalsta, nevar mūrēt tādas krāsnis. Ka darba vadītāji nezinātu, kāda krāsns izskatās, arī nevarētu būt. Kāpēc klusēja vecie mūrnieki? Tāpēc, ka viņiem lika klusēt. Veco amatnieku pienākuma apziņa un atbildības sajūta neļāva uzņemties šādu krāŗņu mūrēšanu. Bija jāmeklē zēns, kas darīja, ko viņam lika. Zēns par savu darbu neko nepaskaidroja. Kad skatījtos viņa darbā, redzēju viņa sejā iedomīgi muļķīgu smīnu, kas man vēl tagad palicis atmiņā.

No tās paŗas mājas loga pilsētas centrā kādu dienu redzēju savādu skatu. Milicis bija aizturējis kādu cilvēku.

Pēdējais mēģināja pretoties, gažām ejošie vīrieši gāja abiem klāt un kaut ko jautāja gan milicim, gan aizturētajam. Jautātāju radās arvien vairāk, tie nu mēģināja nostāties starp milici un apcietināto, tā kā attālums starp abiem radās lielāks. Beigās milicis bija ieslēgts runājošu cilvēku barā, bet apcietinātais pamazām virzījās tālāk no miliča, visu laiku it kā atbildot cilvēkiem, un beidzot mierīgi aizgāja prom. Tā bez kādas varmācības gažāmgājēji atbrīvoja aizturēto.

Kādu vakaru, kad mūs veda no darba uz nometni, pilsētas nomalē stāvēja trūcīgi ģērbies zēns apm. 5 - 6 g. vecumā, pīpodams machorku, ietītu avižu papīrā. Kad kāds no mūsējiem viņam aizrādīja, ka bērnam nevajadzētu smēķēt, no puikas mutes nāca visi krievu lamu vārdi, ieskaitot „trīsstāvīgos“. Vārdu krājums bija tik liels dažādā savirknējumā, ka tas bija kaut kas jauns ne tikai man, bet arī krieviem. Tie lamas uzņēma ar prieku kā jaunatradumu savā „leksikā“. Zēns turpināja lamāšanos tik ilgi, kā mēr pazudām viņa skatienam.

Un tad pienāca diena, kad mūs, latviešus, izsauca un lika paņemt savas mantas. Bija jāatvadās no latviešiem, kas bija uzdevušies par krieviem. Žēl bija viena Rīgas jaunieša, apm. 24 g.veca mūrnieku mācekļa, dzimuša Rīgā. Viņš visu nometnes laiku turējās kopā ar latviešiem, jo arī bērnībā bija audzis kopā ar tiem, un sevi uzskatīja par latvieti. Tikai tādēļ, ka vecāki esot bijuši vietējie krievi — ienācēji no Latgales, tas dēvēja sevi par krievu. Mēs atvadījāmies, un viņš palika raudādams.

Domājām, ka mūs vedīs uz Latviju, kā sargs vienam bija pačukstējis, bet pilnīgi pārliecināti nebijām.

Mūs ievietoja lopu pārvadājamā preču vagonā, kuŗā bija čuguna krāsniņa un pāris klēpju malkas. Guļamvietas bija izgatavotas no neēvelētiem dēļiem. Par gulēšanu neviens nedomāja. Drīz arī malka bija izkurināta. Bija janvaŗa otra puse. Vagonā sāka salt. Apspriedušies — kā tikt pie siltuma, laužām guļamvietas un gatavojām kurināmo. Arvien kāds bija pie nelielas spraugas durvīs,

vērodams apkārtni, lai mēģinātu noteikt, kurp mūs ved. Novērotāji ziņoja, ka vilciens iet uz Latvijas pusi, bet vēl īsti nevarējām ticēt. Gribētos ticēt, — bet māca šaubas, vai tiešām tiksīm Latvijā.

APCIETINĀTO NOMETNES LATVIJĀ.

Beidzot pārbraucām robežu pie Zilupes. Tā tad tiešām Latvijā! Drīz bija arī Daugavpils. Kādu laiku stāvējām, tad vilciens sāka iet, un novērotāji ziņoja, ka vilciens ejot uz Rīgas pusi. Rīta agrumā ieobraucām Rīgā, pārbraucām pāri Daugavai. Kurp nu vedīs? Drīz vilciens samazināja gaitu, apstājās, brauca atpakaļ un tad lēni, lēni apstājās.

Tā bija Torņakalna preču stacija, — tā pati, kur priekš pusotra gada ar 5. Robežapsardzības pulku izbraucu uz fronti pie Kokneses pretī komunistiem. Toreiz biju brīvs, labi ģērbies, paēdis un pašapzinīgs leitnants—veterinārārsts. Tagad novārdzis, noplīsis, netīrs, neēdis un utu pilns, sargu dzīts apcietinātais.

Atceros gadījumu vācu laikā. Gāju pāri pontonu tiltam jaunā formas tērpā. Aiz muguras divi latvieši runājās. Viens no viņiem teica: „Redzi, kur iet fricis!“ Otrs noteica: „Nē, tas ir latviešu zēns“. Abi saderēja. Viens, mani panācis, jautāja: „Leitnanta kungs, jūs esat latvietis?“ Kad atbildēju apstiprinoši, viņš izsaucās: „Es uzvarēju!“ Toreiz mani bija atnākusi izvadīt sieva ar diviem dēliem, vēl gluži maziem. Kur viņi ir tagad? Taču man bija pasniegta vislielākā dāvana — savā dzimšanas dienā es varēju stāvēt uz dzimtenes zemes!

Priekšpusdienā atnāca cita apsardze, kas mūs veda uz Raņķa dambi Daugavgrīvas ielas virzienā. Ielas bija samērā tukšas. Neviens neievēroja mūs — noplīsušus, netīrus klaidopus. Komunisti jau pastāvīgi kaut ko dzen. Balastdambī bija redzams iežogots laukums ar sargu torņiem. Pieejot tuvāk, redzējām iekšpusē cilvēkus vācu

formās. Jā, mūs ievietoja tur — pie vācu kaŗa gūstekņiem.

Kāmēr vien dzīvojām — kādus divi mēnešus — vācu kaŗa gūstekņi nometnē pret mums izturējās izpalīdzīgi un draudzīgi, uzskatīdami mūs par sev līdzīgiem. Krievi Kaļēpinā mūs izsmiedami sauca par „sojuzņikiem“ un lamāja par nolādētiem latviešiem. Tur mēs jutāmies kā nicināmas tautas pārstāvji, bija jāapmierinās ar sliktākiem darbiem. No krieviem arvien bija jāuzmanās, jābaidās.

Vācieši izturējās biedriski. Mums nebija ne karotes, ne katliņa. Vācieši mums tos sagādāja, paši iztikdami pa divi no viena katliņa. Ēdiens te izlikās ļoti garšīgs. Vācieši strādāja dažādos uzņēmumos pilsētā. Otrā dienā viņi visiem izstāstīja, ka ievesti latvieši un laikam arī, kādi tie izskatās.

Jāatceras latviešu tautas līdzjūtība un vācu kaŗa gūstekņu godīgums. Kaut arī pašiem bija grūti ar pārtiku, latvieši pirmajās dienās saziedoja maizi, ko ar vāciešiem mums nosūtīja. Vācieši to varēja ienest tikai slepeni, to viņi arī izdarīja, ienesto maizi sadalot pa mūsu barakām. Katru vakaru viņi staigāja pa mūsu barakām, katram bija rokā gaŗš saraksts ar latviešu vārdiem, kuŗus meklēja piederīgie. Par savu tuvinieku likteni tiem tik vien bija zināms, ka tie aizvesti uz Krieviju. Katram radās mazs cerību stariņš — varbūt mans dēls, brālis, vīrs, draugs vai tēvs tur atrodas. Simtiem un simtiem sameklēja vācu strādājošos kaŗa gūstekņus, sniedzami ziņas par saviem piederīgiem un lūgdami, lai taujā un meklē. Bijušie vācu kaŗavīri lūgumus uzklausīja ar vislielāko rūpību, pat pedantismu. Nāca pat divas reizes dienā ar to pašu sarakstu, lai skaidri zinātu, ka visi dzirdējuši. Vārdus viņi izsauca lēnām un skaidri. Maz atradās tādu, par kuŗiem bija kas zināms, un vēl retāk gadījās, ka kāds atsaucās. Cik atceros, mēs bijām kādi 200, kāmēr meklējamo vairāk desmit tūkstošu.

Bijām utu pilni. Pirmajās dienās tādiem arī bija jādzīvo, kamēr atveda drēbju atutošanas kameru. Sēdējām

uz savām guļamvietām, mēģinādami vismaz daļēji no utīm tikt vaļā, tās izkaudami. Lupata, kas mums bija kaklauta vietā, parasti bija utu pilna, tāpat arī jostas vieta un apakšbikšu gali — vietas, kur drēbes ar miesu vistuvāk saskarās — laikam siltuma dēļ.

Tanī pašā dienā vācu ārsti, kas paši bija gūstekņi, mūs visus izmeklēja, izjautāja un rezultātus atzīmēja kartotēkā. Slimos paturēja savā slimnīcā, mazāk slimiem izdalīja zāles, norādot, kā tās lietot un kad ierasties atkal pie ārsta. Kas neprata vācu valodu, tiem izpalīdzēja no mūsu vidus tulki.

Pirmajās dienās atkal vairāki no mūsējiem nomira: viņi bija pārāk novārdzināti, tā kā nelīdzēja ne ārstniecība, ne rūpīga kopšana.

Dzirdēju vācu ārstus savā starpā sarunājamies, ka tik novārdzinātus cilvēkus un tik lielā skaitā viņi nekad neesot redzējuši.

Atcerējos un salīdzināju ar krievu ārstu pārbaudēm Kaļeņinas nometnē. Tās arī notika regulāri — laikam ik pa 2 mēnešiem. Arī tad bija jāģērbjas kailam, bet visa pārbaude bija tikai noskaidrot dibena muskulatūras izdiluma pakāpi, kuņu apskatīja pa gabalu, dažreiz arī pieliekot pirkstus, lai pārlicinātos, vai nav tūska. — Tas bija par pamatu, vai likt strādāt kārtēju darbu, vieglāku, vai arī atbrīvot no darba pavisam.

Bija arī ieradušies divi LPSR Augstākās Padomes pārstāvji mūs apmeklēt. Varēja redzēt, ka tie ar izbrīnu mūs apskatīja. Viens no viņiem nenocietās un prasīja: „Kāpēc jūs esat tik vāji, vai tad jums tur ēst nedevas?“ Ko varējām teikt? Tā arī jautājums palika neatbildēts. Cik zinu, mēs bijām pirmā grupa apcietināto, kas te bija atvesti no Krievijas un — laikam arī pēdējā. Tautā radās liels uztraukums, visi meklēja savus piederīgos. Katrā latviešu ģimenē bija tuvāks vai tālāks radnieks, kas „pazudis Krievijā“. Lai arī mūs nevienam nerādīja, taču cilvēki zināja, ka mēs esam ļoti novārdzināti. Dabiski radās jautājums, vai tādi ir visi, kas atrodas Krievijā? Ko

darīja LPSR Augstākā Padome, kad viņas pārstāvji ziņoja par mūsu izskatu? Sašutums tautā bija tāds, ka komunistu varasvīri sāka rūpēties, lai atklātībā neparādītos lieli bari pagalam novārgušu cilvēku. Lai brauc mājā katrs atsevišķi, lai izklīst pa Latviju!

Otrā dienā pēc mūsu ierašanās sardzes vadības uzdevumā mums izdalīja papīru un rakstāmos piederumus. Lai rakstot piederīgiem vai pazīstamiem, lai mums sūta pārtiku un drēbes. Arī sardzes vadībai mēs laikam izskatījāmies pārāk bēdīgi, tā kā visādiem līdzekļiem viņi mēģināja uzlabot mūsu izskatu. Deva pat rīkojumu nevienam no mums neizlaist no nometnes un nevienam nerādīt kamēr kaut cik atkopsimies un būsīm pieklājīgāki apģērbti. Nevienam neļāva satīties ne ar Rīgā dzīvojošiem, ne no citurienes atbraukušiem piederīgajiem. Varēja tikai sarakstīties ar sardzes starpniecību.

Reiz divi vācu gūstekņi atnāca un stāstīja, iepriekš noskaidrojot manu uzvārdu, ka kāds sarkanarmijas kapteinis sarunājies vairāk nekā stundu, sākumā ar sardzes karivjiem, vēlāk ar virsniekiem, mēģinādamus tos pārliecināt, ka viņam mani jāsatiekot. Runājis ar labu, vēlāk bārdamies, bet neko neesot panācis, — mūs jau nedrīkstēja redzēt. Vēlāk noskaidroju, ka tas bijis veterinārārsts Jēkabsons, žīdu tautības, mans studiju biedrs, kam dzimtā puse arī bija Bauska. Viņš arvien sevi vairāk uzskatīja par latvieti nekā krievu. Par citiem žīdiem to nevarēja teikt, īpaši pēc kara: tad viņi tikpat kā visi bija krievi, ne latvieši. Pašos pēdējos gados gan notikusi krasa pārmaiņa; viņi labprāt tagad sevi uzskata par latviešiem.

Ēdiens šeit bija daudz labāks, barakas siltas, gaišas, un tad kad vēl tikām vaļā no utīm, labsajūta ar katru dienu uzlabojās. Mums sāka pienest pārtiku un drēbes, pienāca arī sūtījumi pa pastu. Atbrauca ārpus Rīgas dzīvojošie piederīgie, atveda produktus, drēbes, bet nevienam neļāva redzēties, pat pa logu nē. Piederīgie nodeva savu saini, sardze to atnesa apcietinātajam, kas parak-

stijās par saņemšanu. Zināja, ka dzīvs ir, bet ne, kāds izskatās.

Kāds vācietis, kas varēja samērā brīvi kustēties pa Rīgu, katru dienu man atnesa sasmērētu maizīti vai arī kādu smalkmaizīti no manas attālas radnieces. Kā vēlāk viņa izteicās, devusi regulāri, bet samērā maz, lai es pakāpeniski pierastu pie normāla uztura. Tas bija pateizi, jo gremošanas trakts bija zināmā mērā atrofējies.

Bija samērā daudz gadījumu, kad cilvēki saslima no pēkšņi palielinātas devas. Ēstgriba visiem bija ļoti liela, arī ēdot tā nemazinājās, tā ka ne katrreiz ēdiena daudzumu varēja saprātīgi kontrolēt.

Apmēram mēnesi atpūtušos, mūs sāka sūtīt darbos. No sākuma visiem bija jāvāc gruveši pilsētā, bet vēlāk no turienes īpašos tramvaja vagonos brauca līdz VEF. Cilvēki arī labprāt gāja darbā, jo nu vairs nevarēja zaudēt pēdējos spēkus. Gribējās arī satikt vai vismaz redzēt citus latviešus.

Strādāju Grēcinieku ielā, — tagad Imanta Sudmaļa, novācot gruvešus. Sargi stāvēja mums apkārt uz apkārtējām ielām. Bija gadījums, ka kāds žīds apstājās un sāka mūs lamāt. Viens otrs no mums iemeta pa aizkaņošam vārdam. Tas žīdu vēl vairāk sakaitināja, un nu bira īsta lamu krusa. Mēs visi par viņu sākām zoboties un smieties. Žīds savu lamu vārdu straumi vēl palielināja, līdz pienāca sargi un viņu aizdzina, jo ar apcietinātiem sarunāties neesot atļauts.

Šeit arī sargi pret mums bija cilvēcīgāki, jo mēs tādi arī izskatījāmies. Viņiem bija cerības, ka no mums kaut ko varēs dabūt — kādu ēdamo vai smēķi. Kaļēņinā mēs bijām badā. Ko tad varējām kādam dot? Drīzāk gaidījām, vai kāds kaut ko neatmetīs mums. Mēs izskatījāmies kā klaidoņi, sargi izturējās pret mums ar pārākuma apziņu un nicinājumu.

Nostrādāju drupu novākšanā tikai nepilnas divi nedeļas, jo saslimu ar sejas rozi. Vācu ārstu uztraudzībā un ārstēšanā pavadīju pēdējās nedeļas Balastdambja no-

nē, līdz mūs pārvietoja uz jauncelto apcietināto nometni Meža parkā blakus Jaunmīlgrāvim.

Kā laikam visur Pad. Savienībā, tā arī šeit nometnei pašai bij sevi jāuztur, un ja ko varēja atlicināt, tas acīm redzot palika nometnes vadībai. Man stāstīja, ka visi elektrības vadi un spuldzes tiekot „ienestas“. Pirkts netika nekas. Visu vajadzīgo uzdeva zināmām strādājošo grupām no viņu darba vietām atnest, t.i. — nozagt. Vācieši bija nodarbināti dažādās vietās, un katrā darba vietā bija pieejami materiāli, tā viņi pastāvīgi „apgādāja“ nometni ar visu vajadzīgo.

Kādu dienu nometnē nodzisa elektrība: tās nebija vairākas dienas. Izrādījās, ka elektriskā strāva vairāk nekā gadu — jau kopš nometnes dibināšanas — tika zagta. Strāvu nometnē ievadīja nelegāli: no blakus esošā tramvaja vadiem. Kad to atklāja, pilsētas darbinieki elektrību noslēdza. Vajadzēja paiet vairāk dienām, iekāms atkal tikām pie gaismas

Atceros latviešu stāstu, kas bija vienu laiku pavadījuši ieslodzīto nometnē Varšavā: vairāki uzņēmīgi vīri gatavojuši no misiņa ūdens caurulēm „zelta“ gredzenus. Bijuši pat tik tālu ievingrinājušies, ka iespieduši pat „raudzes“ zīmogus. Sargi ražojumus nodevuši pārdošanai pilsētā. Vienu laiku Varšavā apgrozījušies lielā daudzumā viltoti zelta gredzeni, un uzraudzības iestādes ilgu laiku neesot varējušas atrast ražotājus. Kas gan lai atrod tos, kas atrodas nometnē, sargu un dzeloņstieplu žogu apsardzībā? Beidzot afēra atklājusies. Sargi vairs nav drīkstējuši nest „zelta“ gredzenus laukā, un ar to lieta arī izbeigusies bez kādām nepatīkšanām ražotājiem. Man rādīja dažus gabalus, kas bija atvesti no Varšavas. Tiešām tie izskatījās labi. Lai līdzinātos zeltam, tie pastāvīgi jāspodrina, katrā ziņā īsi pirms pārdošanas.

Vācu kaŗa gūstekņu starpā bija daži mākslinieki, kā dzejnieki, komponisti, mūziķi un t.t. Viņi ārpus nometnes strādāt negāja. Nodarbināti nometnē, viņi tādā kārtā varēja sagatavot dažādus priekšnesumus, kuŗus rādīja regulāri divas reizes nedeļā. Viens no uzvedumiem, kas palicis atmiņā, bija:

„In Liburinatia“. Uzveduma emblēma bija bumba sarkanā krāsā, apņemta visapkārt svītrām, kas atgādināja meridiāna līnijas un bija tik resnas, ka izskatījās pēc restēm. No kāda komiķa dziesmas atceros tikai dažus pantus: Vai zini zemi, kur cilvēki nepazīst ne nazi, ne dakšiņu? — Vai zini zemi, kur cilvēkiem nav maizes? — Vai zini zemi, kur ir tik daudz utu? un vēl citi. Pēc katra pantiņa bija piedziedājums: Es gribētu būt tur Cēzars, un tad es viņiem tā...ar īkšķi norādot uz zemi. Vācieši un mēs, latvieši, sapratām, ka apdziedātā zeme ir domāta Padomju Savienība, un mums bija jāsmejas par visiem trāpīgiem pantiem un dziedātāja — komiķa labo sniegumu.

Pirmajās rindās sēdēja sardzes virsnieki ar sievietēm, tiem apkārt bija krievu kareivji. Viņi visi smējās vēl skaļāk nekā mēs un stipri aplaudēja, cik nopratu, par komiķa izdarībām un mīmiku, — saturu diez vai kāds saprata. Mums savukārt, skatoties uz krieviem, bija jāsmejas par viņiem, kas savā neizpratnē smējās par to, ka pašus izsmej. Jāpiezīmē, ka šie priekšnesumi pa lielākai daļai bija pirmuzvedumi ar pašu sacerētu tekstu un mūziku.

Cik atceros, tas notika februārī Rīgā, kad Uzvaras laukumā pakāra Jekelnu un vēl divus citus. Tanī dienā gāja lielas kolonnas cilvēku uz Uzvaras laukumu. Cik nopratu, un vēlāk arī uzzināju, ka no darba vietām cilvēki tika dzīti skatīties. Vai tā bija domāta kā izprieca tautai vai brīdinājums? Karātavas ar pakārtiem stāvēja vairākas dienas, tās no mūsu nometnes bija labi redzamas.

Nacistu varasvīru tiesāšanā par lieciniekiem bijuši arī divi vācieši no nometnes. Pārējie no tiem vairījās kā no spītālīgiem, arī mums viņus parādīja, brīdinot uzmanīties sarunās viņu klātienē.

Arī mūsu starpā radās tādi ļaudis, kas simpatizēja vai, vienkārši sakot, pielīda komunistiem, — aizmirzdami, ko paši pārcietuši. Ar savu pakalpību tie gribēja izpelnīties komunistu labvēlību. Bija pat daži gadījumi, kad pielīdēji mēģināja izprovocēt nesaskaņas latviešu un vāciešu starpā. Nu viņi bija paēduši un varēja domāt savādāk. Ne-

gribējās vairs atcerēties, ka vācieši sagādāja traukus ēšanai un pirmās dienās tik nepieciešamo ēdienu, kā arī radīja iespējas sazināties ar piederīgajiem, — tas jau pēc mēneša bija aizmirsts.

Ar chroniskām kaitēm saslimušos, kā locītavu iekaisumu, tbc. u.t.t. bija paredzēts atbrīvot pirmos. Viņi no metnē nebija vajadzīgi, jo strādāt nespēja, un būtu jāuztur citiem strādājošiem. Līdz ar to ienākumi no metnes vadībai samazinātos, tāpēc tos pēc iespējas ātrāk laukā no no metnes! Vācu ārsti dažiem latviešiem slimību bija „noformējuši smagāku“, lai tie vieglāk tiktu laukā. Visus slimo grupā ieskaitītos sāka pratināt čekas virsnieki, — latvieši. Kas bija jau nopratināti, cerēja ātrāk tikt laukā no no metnes.

Martā, īsi pirms Balastdambja no metnes atstāšanas arī mani izsauca pratināšanai. Iztincināja visu dzīves gaitu, arī par vecākiem. Bija jāstāsta sīki — kur dzīvojais, — kur strādājis, par izglītību, par dienestu vācu armijā, kādās organizācijās bijis biedrs un vēl citus jautājumus. Pratinātājs visu pierakstīja, un man bija jāparakstās. Es biju vienīgais no veselīem resp. slimo grupā neieskaitītais, kuŗu pratināja. To man bija iepriekš paziņojuši piederīgie vēstulē.

Mans tēva brālis veterinārārsts Kārlis Ātrens bija Tērbatā studējis kopā ar prof. Kirchenšteinu. Pēdējais kā LPSR Auggstākās Padomes priekšsēdis bija apsoltījis kārtot manu atbrīvošanu. Prof. Kirchenšteinam tādos sīkumos arī toreiz Maskava atļāva rīkoties, lai paturētu apziņu, ka viņš kaut kas ir un var dot pavēles. Apmēram gada laikā visi apcietinātie latvieši no no metnes bija izlaisti

Studiju laikā biju klausījies prof. Kirchenšteina lekcijas un eksāminējies. 1940. gadā, kad prof. Kirchenšteins atgriezās pēc Maskavas apmeklējuma, viņš mums, studentiem, stāstīja tur dzirdētos „brīnumus“: Krievijā lielo ties, ka tur likvidējuši govju slimību „piena trieku“, govīs ar to vairs neslimojot. Profesors stāstījumu nobeidza,

zobgalīgi piezīmēdams, ka varbūt viņiem arī esot taisnība, jo, kā zināms, ar to slimo tikai stipri pienīgas govīs.

Nāk atmiņā eksāminēšanās pie prof. Kirchenšteina. Strādāju Rīgas pilsētas Veslības valdē pie toreizējā doc. M. Rolles (tagad profesors) animālo uzturvielu kontrolē un paralēli darbam studēju veterinārmedicīnas fakultātē. Bija pārbaudījums otrā kursa priekšmetā — vispārējā mikrobioloģijā pie prof. Kirchenšteina. Nebiju veltījis pietiekamu vērību apstāklim, ka prof. Kirchenšteins doc. Rolli labi neieredzēja. Kad biju atbildējis uz dažiem jautājumiem, profesors prasīja, vai es arī strādājos. Teicu, ka strādāju pie doc. Rolles animālo uzturvielu kontrolē. Profesors man aizrādīja, ka es ar savām toreizējām zināšanām nederot minētajā darbā. Mēģināju atspēkot, paskaidrojot, ka esmu beidzis vajadzīgos kursus un tāpēc zinu vairāk nekā citi, kam nav speciālas izglītības. Ar to arī eksāminēšanās bija beigusies. Kirchenšteins man uzbrēca, ka es nekā nezinot. Pasvieda man lekciju grāmatiņu, teikdams, lai nākot eksāminēties citreiz.

Bija pagājis tepat gads pēc manas pirmās neveiksmīgās eksāminēšanās. Runāja, ka lauksaimniecības fakultāte pārējot uz Jelgavu un prof. Kirchenšteins — tai līdz. Bija arī valodas, ka profesors pret veterinārās fakultātes studentiem tagad esot stipri labvēlīgāks.

Ar domu, ka studentam jāizmanto visas iespējas savā labā, samācījos un aizgāju pie prof. Kirchenšteina eksāminēties vēlreiz. Viņš man jautāja, vai es jau neesot pie viņa eksāminējies, viņš mani tā kā atceroties. Atbildēju, ka pirmo reizi izkritu, tādēļ, ka biju pavirši sagatavojies. Tas viņam patika. Pasmīnēja un noteica: „Redz, ka jūs toreiz atklāju!“ Pēc dažiem jautājumiem runas pārgāja atkal par darbu. Stāstīju profesoram, ka strādāju Nodokļu departamentā, manā iepriekšējā darba vietā. Viņš lekciju grāmatiņā ielika atzīmi „labi“. Zināju, ka viņam pēc četrām dienām ir nolikta pēdējā eksāminēšanās diena Rīgā. Lūdzu, lai viņš man atļauj nokārtot piena baktērioloģiju tai dienā. Profesors teica: „Kā tad tā? — jums jau nav iesniegts piena

baktērioloģijā rakstu darbs“. Šāds darbs bija jāiesniedz pirms eksāminēšanās. Atbildēju viņam: „Paldies“ un izgāju laukā.

Nolēmu uz eksāmenu gatavoties, kaut arī oficiālo piekrišanu no prof. Kirchenšteina nebiju saņēmis. Sameklēju savu studiju draugu un kopīgi sākām mācīties piena baktērioloģiju. Nejauši uz ielas satiku vēl vienu mūsu fakultātes studentu, kam arī vēl bija jākārtotas tas pats priekšmets. Arī viņš solījās nākt eksāminēties.

Ieradāmies noteiktajā dienā apm. 6 vakarā lauksaimniecības ēkā. Studentu bija daudz, apm. cilvēku divdesmit. Prof. Kirchenšteins vispirms eksāminēja lauksaimniecības fakultātes studentus. Sauca iekšā pa vienam. Kas nāca ārā, tas bija izkritis. Cits bija iekšā piecas minūtes, cits pat pusstundu. Ārā nākot, visiem bija viena atbilde: „Izkritu“, — iemesli bija dažādi. Mums — trim veterinārmedicīnas fakultātes studentiem, jau vairāki agronomijas studenti ieteica iet mājā, jo profesoram esot nelāgs garastāvoklis.

Gaidot sekojām visai eksāminēšanas gaitai, un mūs sāka pārņemt pesimistiska noskaņa. Gaidīts jau bija tepat piecas stundas, tāpēc nolēmām izturēt līdz galam. Visi agronomijas studenti bija izlaisti kā caur dzirnavām, — visi kā viens — izgāzti.

Iznāca profesors un jautāja, ko mēs gaidot. Paskaidroju, ka visi esam veterinārmedicīnas studenti, kas vēlētos nokārtot piena baktērioloģiju pie viņa, neaizmirdams piemētināt, ka es ar viņu esmu norunājis šodien eksāminēties. Otrs stāstīja, ka es viņu esot pieteicis. Trešais: „Dzirdēju, ka šodien eksāminēs — domāju...“ Profesors viņu pārtrauca: „Kas par domāšanu un dzirdēšanu? — jāpiesakās. Nu labi, nāciet visi iekšā!“

Par priekšmetu profesors noprāsīja katram pāris jautājumu, pēc tam sākās vispārēja saruna. Tika pārrunāta veterinārās fakultātes „nepareizā“ nostāja, ka profesoru ar

rudeni vairs nepielaidīs fakultātē studentus eksāminēt un ka studenti esot lieli dzērāji. Mēs viņu konstatējumiem „pievienojāmies“. Sevišķi to mācēja uzsvērt mans draugs, kas cita starpā deklarēja, ka starp veterinārārstiem ir cilvēki ar Eiropas, var teikt — pat ar pasaules vārdu, kā profesors Kirchenšteins. Ar to viņš arī nodrošināja sev lekciju grāmatiņā par piena baktērioloģiju atzīmi „ļoti sekmīgi“. Man bija jāpasniedz sava lekciju grāmatiņa kā nākošam. Profesors to saņēmis teica: „Es jums labu atzīmi nevaru likt, citādi doc. Rolle teiks, ka es to jums ielicis „pa draugam“. Skatīdamies viņam pār plecu, redzēju ierakstam „ļoti sekmīgi — “ (ar mīnusu). Trešajam studentam, kas mazāk bija piedalījies vispārējās debatēs, tika „labi“.

Kad mūsu gaŗais eksāminēšanās laiks beidzās, bija jau vēla stunda, apm. plk. 11 vakarā. Kāpnēs, kas izgāja mājas sānos uz Nacionālā teātra pusi, bija tumsa. Meklēju slēdzi, pa to laiku otrs students pasniedza profesoram mēteli. Nevarēdams slēdzi atrast, skrēju vienu stāvu zemāk. Te gadījās pretī stikla durvis, es ar plaukstu un elkoni tanīs iekšā — plīsa stikli Uzdegās elektrība, un pienāca profesors. Izdzirdis plīstošo stiklu troksni, iznāca arī apkalpotājs un jautāja, kas esot izsitis stiklus. Atzinos, ka es to izdarīju un solījos stikla vērtību samaksāt, teikdams, ka pašlaik man nav klāt naudas un ka profesors var apliecināt manu uzvārdu. Profesors noteica: „Students gandrīz nositās un vēl maksās!“ Tā arī maksu par stikliem man neviens neprasīja.

Trešo — pēdējo eksāmenu pie prof. Kirchenšteina, speciālo baktērioloģiju, nolikām vasarā, iepriekš vienojoties par datumu. Atzīmi lekciju grāmatiņā visi trīs dabūjām „ļoti sekmīgi“.

Kādu dienu mans „regulārais apgādnieks“, vācietis, no manas radnieces ienesa nometnē pudeli konjaka. To kopīgi ar tuvākiem likteņa biedriem un atnesēju tanī pašā dienā iz-

dzērām. Tā bija it kā atvadišanās no apgādnieka vācieša un no Balastdambja nometnes.

Dažas dienas vēlāk, mūs latviešus, nostādīja ierindā. Saragu uzraudzībā gājām kājām uz jauniekārtoto nometni Meža parkā. Mēs bijām pirmā grupa, kas te ienāca. Vēlāk ievēda latviešus no Polijas un Vācijas. Nometnē bijām tikai latvieši.

No šejienes sāka organizēt jaunas darba grupas. Kādu dienu bija ieradušies 3 vai 4 darba spēka pieprasītāji — pircēji. Viņu starpā bija arī ostas palīgsaimniecības pārstāvji, kuriem bija vajadzīgs arī veterinārārsts. Mūs, pārdodamo darba spēku, nometnes vadība izsauca un nostādīja rindā gar sienu. Bijām kādi trīsdesmit cilvēku. Pircēji mūs apskatīja, pataustīja muskuļus, citam pat lika attaisīt muti, lai redzētu zobus saskaņā ar seno patiesību: ja nevar ēst, nevarēs arī strādāt. Nometnes vadība par mani prasīja 150 rubļu mēnesī. Palīgsaimniecības pārstāvji solīja 80 rubļu. Kā vēlāk noskaidroju, kā veterinārārstam man mēneša alga bija 110 rubļu. Nometnes vadība, redzējuma, ka palīgsaimniecībai vajaga veterinārārsta, gribēja sev vairāk nopelnīt. Savukārt saimniecības pārstāvji gribēja mazāk maksāt nometnei, lai „liekā“ nauda paliktu pašu vajadzībām, tādēļ arī nevarēja par manu pārdošanas cenu vienoties.

Nometnes vadība atstāja mani nometnē un uzdeva man strādāt ieslodzīto ambulancē par medicīnas feldšeri — par palīgu latviešu ārstam, kas bija atvests no Vācijas. Pārējo darba spēku pārdeva, un izraudzītie nākošās dienās sāka strādāt jaunajās darba vietās.

Vienas barakas galā telpas bija nodotas ārsta rīcībā ambulances ierīkošanai. Izsnieza arī pirmās nepieciešamības medikamentus. Vairāk nekā mēnesis apcietināto nometnē man pagāja nemanot, iekārtojot ambulanci un pieņemot slimos nometnes iemītniekus.

Sestdienās te varēja ierasties arī apmeklētāji. Viņus ievēda nožogotā laukumā ārpus nometnes, ko arī apsargāja sardze un kas bija savienots ar nometni ar vārtiem, pa kuriem ielaida ieslodzītos. Šeit varēja brīvi runāties un saņemt arī pienesumus. Laukums bija samērā liels, apaudzis priedēm, daž-

reiz apmeklētāji kopā ar ieslodzītiem sanāca vairāk nekā simt cilvēku. Mūsu dzīves apstākļi uzlabojās acīm redzot.

Sakarā ar pirmā maija svētkiem no metnē ieradās LPSR Iekšlietu ministrs čekas ģenerālis Eglītis. Viņš teica gaļu slavas runu par komūnisma panākumiem. Minēja arī, ka pārbaudīšot mūsu pagātņi, un, ja nekas ļauns tur neparādīšoties, tad laidīšot mūs no no metnes laukā.

Uz dažu jautājumiem, kāpēc mūs tūlīt nelaiž mājās, jo neesam nekā sliktā darījuši, ģenerālis teica, ka drāšu žogs un bruņotie sargi torņos sargot mūs no tautas dusmām, lai tauta mums neizdarītu ko ļaunu. Kad viņi būšot tautai iestāstījuši, ka mēs tik nelietīgi neesam, un tauta būšot nomierinājusies, tad arī mūs laidīšot laukā. Visi aplusa, nevienam nebija ko teikt — dzirdot tik atklātus melus.

Pēc neliela laika pie vārda pieteicās kāds komūnistiski noskaņots apcietinātais. Viņš runāšot vairāku vārdā. Noslavinājis padomju iekārtu, runātājs jautāja, kāpēc viņiem esot jāsež kopā ar tādiem, kas bijuši vācu armijā līdz pēdējai dienai. Viņš un tā draugi jau vairāk nekā divus gadus esot dezertējuši no vācu armijas, gribēdami palīdzēt sarkanarmijai sakaut vāciešus. Tikai pārpratuma dēļ viņi ielikti no metnē, valdības pienākums esot tos atbrīvot. Ministrs savā atbildē jautāja, kāpēc viņi neesot dezertējuši no vācu armijas pirms divi vai trim gadiem. Tikai tad, kad viņi redzējuši, ka vācu armijai beigas, viņi to pametuši. Vai viņi esot labāki par tiem, kas palika līdz beigām? Ne, viņi esot sliktāki. Viņu biedri uzlikto pienākumu esot veikuši līdz galam. Mēs visi valdībai esot vienādi.

Dzīve sāka likties kaut cik normāla: strādājām, varējām svētdienās satikt piederīgos un draugus, tomēr katram gribējās tikt laukā, brīvībā. Dzirdējām, ka sāk jau pratināt veselos un izlaist slimos. Parasti līdz atbrīvošanai pagāja divi līdz trīs mēneši, jo pa to laiku čeka ievāca ziņas no bijušām darba un dzīves vietām.

Ja neatbrīvoja, gatavoja „lietu“ tiesai, un tad sods bija neizbēgams, jo Pad. Savienībā prokurori tiesāšanai pantu arvien atradīs. Atradīs pantu, prokurors prasa un arī panāk ap-

vainotā notiesāšanu. Ja kādreiz tas neizdotos — no kā prokurori tik ļoti baidās — tad jāsniedz sīks paskaidrojums augstākai priekšniecībai, kāpēc apsūdzētais nav notiesāts. Prokurors tādēļ pūlās panākt, lai apsūdzēto notiesātu un līdz ar to lietu varētu izbeigt.

Prokurori cieši sadarbojas ar tā saucamiem tautas tiesniešiem. Varbūt pareizāk būtu teikt, ka tautas tiesneši rīkojas pēc prokurora norādījuma. Kas ir tautas tiesneši? Tie ir padomju varai uzticami ļaudis, apmācīti juridiskās zinībās dažādosursos. Pēdējā laikā lielākai daļai no viņiem ir universitātes izglītība. Bet juridiskā fakultātē uzņem tikai izcilu komunistu bērnus vai arī pirmo protežētas personas. Tautas tiesneši ir formāli ievēlēti: partija izrauga padomju varai paklausīgu kandidātu, gan tikai vienu, un sekojošā vēlēšanu komēdijā par to tiek nodotas 99,9% balsu. Tauta ir „ievēlējusi“, un tautas tiesnesis ir amatā!

Vēl ir divi tautas tiesas piesēdētāji, kuņus it kā izrauga — kā komunisti izbīda — darba vietās. Rajona vadība, t.i. partijas komiteja ar izpildkomiteju uzdod katrai darba vietai izvēlēt zināmu skaitu tautas tiesu piesēdētāju. Darba vietās vietējais partijas sekretārs izrauga kandidātus saskaņā ar vietējo priekšniecību. Tie var būt partijas biedri vai arī bezpartejiskie. Izvēlas tikai tādus, kas ir paklausīgi vietējai varai vai vismaz nav pret to izteikušies. Kandidātu pagātne un viņu lietderība no komunistiskā viedokļa vēl tiek pārrunāta ar rajona vadību — galvenokārt ar partijas komiteju: ja tā ar mieru, atkal rīko „teātŗa izrādi“.

Darba vietās arodbiedrībām jāsasauca sapulce. Viens vai vairāki pēc priekšniecības norādījuma pieteic norādītos kandidātus tautas tiesu piesēdētāja amatam. Atkal iepriekš izraudzīti ļaudis lūdz atļauju runāt, slavē kandidātus un uzaicina par viņiem balsot. Parasti pretī neviens neko nesaka, jo zināms, ka tik un tā neko nepanāks, — tikai noskaņos naidīgi priekšniecību un līdz ar to dzīvē ies līdz nelojālītātes zīme. Lielākā daļa ir priecīga, ka viņi paši nav tikuši amatā. Seko balsošana: kas ir par — paceļ rokas, kas ir pret — nav nevie-

nas, kas atturas — nav neviena. Uzraksta vēlēšanu protokolu, un viss kārtībā: „tautas izraudzītie“ kandidāti ir „ievēlēti vienbalsīgi“ par tautas tiesas piesēdētājiem.

Mazākās darba vietās nereti lietu nokārto vēl vienkāršāk — tikai uzraksta vēlēšanu protokolu, kuņā ieraksta priekšniecības izraudzītās personas vārdu. Par šādi nokārtotām „vēlēšanām“ nevienam nav iebildumu, jo atkrīt nevajadzīgā sapulce un tukšā runāšana. Priekšniecības izraudzīto kandidātu arvien paziņo mutvārdiem, nekad — ar rakstu.

Tautas tiesnesis caurskatāmām lietām nosaka termiņu iztiesāšanai. Katrai lietai tas izvēlas sev izdevīgus piesēdētājus, kuņus izsauc uz tiesas sēdi. Viss tiesas process atkal izvēršas par izrādi: daudz runā, pratinā lieciniekus, pat advokāti runā. Spriedums parasti ir tāds, kā sarunājuši iepriekš prokurors ar tiesnesi. Piesēdētāji arvien pievienojas tiesneša domām.

Palikusi atmiņā kāda tipiska tautas tiesas sēda, ko noklausījos 1940. g. Rīgā. Toreiz strādāju Rīgas pilsētas izpildkomitejas Veselības aizsardzības nodaļā par animālo uzturvielu sanitārkontrolieri. Biju aicināts par liecinieku prāvā par sanitāro noteikumu neievērošanu. Pirms šīs prāvas iztiesāja kādu citu par malkas zādzību

Lietu izskatīja tautas tiesnesis ar diviem piesēdētājiem. Viena piesēdētāja, jauna židiete, pa visu tiesas procesa laiku ar nagu vīlīti un citiem piederumiem tīrīja un pulēja rokām nagus. Apsūdzētais — vīrietis ar baltu bārdu un baltiem matiem, apm. 65—70 g. v., vārdā — Kristis Engēlis, bija apvainots par malkas zādzību. Liecinieks, laukuma sargs, liecināja, ka, redzēdams apsūdzēto paceļam vienu malkas pagali, steidzies pie vārtiem pretī, lai viņu sagaidītu, jo cauri malkas laukumam gājis iemīts kājceliņš, ko iedzīvotāji ik dienas lietojuši, lai saīsinātu ceļu. Taču pie vārtiem apsūdzētajam malca nav bijusi.

Uz tiesneša jautājumu, kā apsūdzēto sauc, viņš atbildēja: „Kristis Engēlis“. Varēja redzēt, ka tiesnesim tas nepatika. (Varbūt, tiesneša vietā arī sēdēja velns, kam bija bailes izrunāt vārdus Kristis Engēlis). Tiesnesis gribēja rakstīt Kristaps

Engels, bet apsūdzētais kategoriski iebilda pret to, pieprasīdams, lai viņu sauc pareizi. Strīds turpinājās labu brīdi.

Beidzot pēc tiesneša uzaicinājuma apsūdzētais stāstīja, ka viņš, ejot cauri malkas laukumam, redzējis uz kājceļiņa nokritušu malkas pagali. Viņš to pacēlis un uzsviedis uz grēdas, bet pie vartiem sargs viņu aizturējis un apvainojis malkas zādzībā. Citu viņš neko nevarot paskaidrot.

Vienu brīdi likās, ka tiesnesis it kā apjucis, tad padomājis, — laikam atcerējās apsūdzētā vārdu un uzvārdu — pieliecās un pēc kārtas sačukstējās ar abiem piesēdētājiem. Pasludināja spriedumu: apsūdzētais par malkas zādzību ir notiesāts — cik atceros — ar 6 mēnešiem cietumā. Uz kaut kādu pantu un punktu pamata viņam atļauts sodu izciest savā darba vietā, atvelkot no algas 20% valstij par labu.

Tā tautas tiesnesis ar saviem piesēdētājiem pieņēma vienprātīgu lēmumu. Jāsaka, ka tautas tiesas piesēdētāji visās padomju tiesās ir piesēdētāji vārda vistiešākā nozīmē, — ne lēmēji vai domātāji. Zem katra tiesas sprieduma ir trīs paraksti, un tas Pad. Savienībā ir pats galvenais.

RĪGAS PILSĒTĀ.

Maija mēneša pirmajā pusē mani izlaida no nometnes, kad kopš Kurzemes kapitulācijas bija pagājis tikai viens gads. Tajā laikā okupētajā Latvijā bija liels veterinārārstu trūkums, tāpat arī Rīgā, tāpēc mani aicināja strādāt Rīgas pilsētā.

Man stāstīja, ka profesori Kirchenšteins un Lejiņš, kas toreiz bija veterinārās fakultātes dekāns, braukuši vairāk reizi uz Maskavu, pūlēdamies vairākus latviešu leģiona veterinārārstus, to starpā arī mani, atbrīvot no apcietināto nometnēm. Viņiem it kā solīts to izdarīt, bet parastā atrunāšanās bijusi, ka Maskava nevarot noskaidrot mūsu atrašanās vietu.

Kad jau biju ticis brīvībā, pie tam vēl kā pirmais, man ie-teica un arī pats tam piekritu, ka jāiet pateikties abiem profesoriem. Man bija līdzējusi laimīgā izmukšana no Kurzemes, turpretī pārējie kapitulējošie latvieši speciālos vilcienos bija

nosūtīti dziļi Krievijā. Docente Lušņevska, dzim. Anāņiče, Latvijas krieviete, man solīja sarunāt pieņemšanu pie prof. Kirchenšteina — Latvijas PSR Augstākās padomes priekšsēdētāja.

Noskaidroju, ka prof. Lejiņš pašlaik darbā neejot, slimojot, bet pa istabu varot staigāt. Savā laikā pie viņa biju licis eksāmenus visos lopkopības priekšmetos, un mana nelaiķe māsa — agronome bija ilgus gadus profesora asistente Rāmavā, kur arī ciemojoties satiku prof. Lejiņu un viņa ģimenes locekļus, jo Rāmavā ēda pie viena galda. Uzzinājis profesora adresi Alberta ielā, kādu dienu piezvanīju pie viņa durvīm. Atceros kā tagad: profesors pats atvēra durvis, tērpies peldmētēlī. Ieraudzījis mani, sejā viņam iegulās smaidis, un sirsnīgā balsī viņš iesaucās: „Pirmā bezdelīga atgriezies!” Uzaiicināja mani dzīvoklī. Pateicos par viņa pūlēm manis labā, tad saruna pārgāja uz manu turpmāko nodarbošanos. Tā kā pēdējos mēnešus pirms iesaukšanas vācu armijā biju strādājis arī Rīgas hipodromā par veterinārārstu, profesors ieteica strādāt Oktē — valsts ērzeļu audzētavā. Galīgu atbildi izvairījos dot, jo gribēju zināt prof. Kirchenšteina domas.

Nedeļas laikā doc. Lušņevska man bija norunājusi apmeklējumu pie prof. Kirchenšteina. Noteiktā dienā, nedaudz pirms paredzētās stundas, ierados pie viņa bijušā Saeimas nama otrā stāvā. Lielā priekšelpā gaidīja uz pieņemšanu vismaz 10 cilvēku. Precīzi norunātā laikā mani izsauca un ielaida pie profesora. Viņš piecēlās un panāca pretī, mēs sasveicinājāmies. Es viņam pateicos, nosaucu to par profesora kungu, jo man bij paskaidrots, ka divātā viņu tā var uzrunāt. Drīz saruna novirzījās uz manu nākošo darbu. Paklausīdams labam padomam, es viņam atbildēju, ka esmu ar mieru strādāt tur, kur es pašlaik visvairāk būtu vajadzīgs.

Profesors zināja, ka kopš 1936. g. vairākus gadus biju strādājis Rīgas pilsētas Veselības valdē pie animālo uzturvielu kontroles un pēdējos gadus, sākot ar 1942. g., biju atbildīgais veterinārārsti par piena kvalitāti Rīgas pilsētā.

Pēc kaķa piena kontroli bija pārņēmuši t.s. „humānie ārsti“ resp. sanitārārsti, bieži pat — pēc Krievijas parau-

ga — bez universitātes izglītības. Profesors ar to nebija apmierināts. Teica, ka šie sanitārārsti par pienu nekā nezina. Viņš kaŗa laikā Maskavā dzēris pienu, un tas esot bijusi tāda „, brūna susla.“ Viņš esot nodomājis, ka piena kontrole atkal jāpārņem veterinārārstu rokās. Lai es strādājot Rīgas pilsētā un uzzinot sīkāk, kā kontrole notiekot, tad lai ziņojot viņam. Tad viņam būtu kāds pamatojums ierosināt kādas pārmaiņas piena kontrolē, lai uzlabotos piena un piena produktu kvalitāte.

Sarunu laikā viņš man piedāvāja cigareti — UNRAS iesūtīto. Pats viņš nesmēķēja. Man iepriekš bija stāstīts: ja profesors piedāvā cigareti, tad uz tādu cilvēku viņš labi skatās, bet ja iedod visu kastīti, tad ir iegūta izcila profesora labvēlība. Man iedeva cigareti, tā tad pagaidām ar mani viņš ir apmierināts. Ar to arī apmeklējums pie prof. Kirchenšteina beidzās.

Rīgā nesen bija nodibināts jauns amats — Valsts veterinārās uzraudzības veterinārārsti, un mani iecēla šai postenī. Par pilsētas galveno veterinārārstu strādāja A. Trapšs, veterinārās fakultātes trešā kursa students. Viņš jau bija spējīgs nodibināt labas attiecības ar vietējo un augstāko varu. Labs runātājs, veikls un izdarīgs cilvēks priekšniecībai un arī pats sev.

Lauksaimniecības daļas priekšniece bija N. Stabiņa, Krievijas latviete. Pēc dabas viņa bija laba, bet, visu mūžu dzīvojusi Pad.Savienībā, akli ticēja tās vadībai un pareizai nostājai. Nekad nebija domājusi, ka cilvēki varētu arī citādi dzīvot un domāt. Pēc viņas pašas stāstījuma, viņa dzīvojusi kolchozā un neesot mācējusi ne lasīt ne rakstīt. Tur bija atbraucis viņas nākošais vīrs, iemīlējies viņā un aizvedis uz Maskavu. Ielicis viņu augstskolā, un to viņa beiguši. Pieminētās latvietes vīrs bija atvaļināts čekas pulkvedis, abi dzīvoja Rīgā. Dažreiz viņa mēdza teikt: „Mums arī ārstiem ir augstāka izglītība“. Latviešu rakstību viņa pārzināja vāji, bet neuzspieda krievu valodu. Ja uzrakstījām kādu rakstu, kur vajadzēja viņas akceptu, viņa rakstu lika nolasīt priekšā un uz stūra uzrakstīja: „Pekritu.“ Viņa mani

jau pašā sākumā brīdināja, ka, ņemot vērā manu „slikto pagātņi“, man jāstrādā ļoti uzmanīgi: „Ja citiem viņu neizdarības piedēvēs par paviršību vai nolaidību, jums tās pašas var uzskatīt par sabotāžu.“

Apm. pēc gada nostrādāšanas Lauksaimniecības nodaļas vadītāja mūs uzlūdza pie sevis ciemos. Vakarā dziedājām tautasdziesmas. Otrā rītā Stabiņa stāstīja, ka viņas vīrs, bārdū skujot, dziedājis tautasdziesmu pantņus un ka viņam tās ļoti patikušas. Nodomāju: kaut arī čekas pulkvedis, visu mūžu latviešu tautasdziesmas nedzirdējis, tomēr patīk un interesējas par latviešu dziesmām.

Manos darba pienākumos ietilpa kontrolēt valsts vai sabiedriskos uzņēmumus — privātie jau bija likvidēti — kas pārstrādāja, glabāja vai tirgojās ar animālām uzturvielām un arī jēlvielām. Darba lauks bija plašs, bet alga maza — 110 rubļu mēnesī. Lai tikai vienu reizi apskatītu katru kontrolējamo uzņēmumu, man pāietu trīs līdz četri mēneši, jo transporta nebija nekāda, izņemot publisko transportu, kas vēl darbojās vāji.

Strādājot redzēju, ka kontrole nebija neko iespaidīga, jo, kā jau valsts uzņēmumos, visur priekšgalā atradās tikai komunistu varai uzticami cilvēki. Lielākā daļa no tiem krievi — visi tā saucamā Tēvijas kaŗa dalībnieki, kā mēr es, bijušais vācu armijas veterinārārsts, kas gan arī bija piedalījies viņu Tēvijas kaŗā, bet tikai pretējā pusē, salīdzinot ar viņiem, biju maznozīmīgs.

Pārtikas bija maz: cilvēki bija laimīgi, ja vispār kaut ko varēja dabūt, par kvalitāti daudz neprātojot. Iegāju gaļas veikālā Kr. Barona ielā. Jau atverot durvis, jūtama sasmakušas gaļas smaka. Rindā ap 50 cilvēku, pārdod tā saucamos subproduktus: aknas, plaušas, nieres, sirdis un kājas. Cenas samērā lētas, bet prece sākusi jau bojāties. Latvijas laikā tā būtu iznīcināta. Cilvēkiem ko ēst arī vajaga. Dzirdēju, ka dažī rindā stāvētāji, kas mani pazina, runāja: „Atnāca ārsts, tas noliegs produktus pārdot. Ko nu mēs ēdīsim?“ Ieeju blakus telpās, noskaidroju, ka tie šodien atvesti no kautuves, tā tad atvesti jau bojāti: acīm redzot uzglabāti nepiemērotos

apstākļos. Vainīga kautuves vadība, kuŗas priekšgalā cilvēki ar partijas biedru kartēm un ordeņiem. Ko es pret viņiem varu panākt? Tikpat kā neko. Iznīcināt bojātos produktus varētu, bet tad ap simt ģimeņu paliks bez pusdienām. Ja labi savārīs vai saceps, veselībai kaitīgi nebūs, tikai pusdienām garša un smarža būs ne sevišķi patīkama. Izlemju, lai pērk, kas grib. Ar to mana kontrole veikalā beigusies. Vēlāk nervozēju: ja nu kāds nav labi sagatavojies, var saindēties. Līdzīgas situācijas gadījās samērā bieži. Kļuva skaidrs, ka prasīt kaut ko varu tikai tīrības ziņā. Pat nepieciešamos remontus ne katrreiz var izdarīt, jo pēc kuŗa ļoti liels materiālu trūkums. Ir gadījumi, kad arī pats sev nopērku bojātus produktus - jāēd vien ir.

Aizeju uz Rīgas pienotavu, tur mani nelaiž iekšā. Kāds atvaļināts pulkvedis ir direktors. Viņš pasaka, ka man kā veterinārārstam neesot nekāda teikšana par produktiem, lai ejot pie lopiem un ārstējot tos. Pārliecināts par savas domas pareizumu, viņš nepakļaujas vispārējam likumam. Budams ordeņiem apbalvots sarkanarmijas pulkvedis, Tēvijas kuŗa dalībnieks, viņš domā, ka nav jāklausa kaut kādam vietējam darbiniekam.

Kad par to ziņoju prof. Kirchenšteinam, tas solījās braukt man līdz, teikdams: Redzēs, vai mani arī nelaidīs iekšā“.

Un tomēr viņš nebrauca. Laikam nebija īsti drošs, vai viņu laidīs pienotavā. Tas bija Latvijas PSR Augstākās Padomes priekšsēdis, tātad pēc rakstiem — pirmā persona republikā, un pat tas šaubās par savām tiesībām pavēlēt atvaļinātam krievu pulkvedim. Te viens no sīkiem, bet raksturīgiem gadījumiem, kas pierāda „patstāvīgās“ Latvijas PSR valdības nenozīmību.

Līdzīgi gadījumi man bija kuŗa laikā ar vācu varas pārstāvjiem, tā saucamiem valsts vāciešiem.

Rīgas Centrāltirgū zem tirdzniecības hallēm ir noliktavas un saldētavas. Zem zivju pāviljona vācu laikā bija zivju noliktava un saldētava, kuŗā ienāca zivis no zvejniekiem. Te tās izdalīja tirdzniecības un ēdināšanas uzņēmumiem.

Noliktavas vadītājs bija valsts vācietis. Viņš atteicās mani uzņēmumā ielaist. Par to ziņoju Rīgas pilsētas Veterinārās valdes direktoram, latvietim. Divu dienu laikā panāca to, ka vācietis man atvainojās un turpmāk kā man, tā arī maniem darbiniekiem — veterinār-sanitāriem kontrolieņiem — bija brīvas kontroles tiesības katrā laikā.

Rudzīša restorānā, Tērbatas un Elizabetes ielu stūrī, bija vācu laikā restorāns, kuŗā ieeja atļauta tikai vāciešiem, bet otrs stāvs paredzēts tikai augstākiem vācu amatvīriem. Pilsētas apgabala komisārs Vitroks bija izdevis pilnvaru mūsu direktoram izdarīt restorānā veterinār-sanitārās kontroles. Direktors savukārt pilnvaroja mani. Zināju, ka iespējami sarežģījumi, tāpēc gājām trijātā. Tā arī notika: mūs nelaida iekšā. Nekā nepanākuši, gājām atpakaļ un ziņojām direktoram par neveiksmi. Pēdējais savukārt bija ziņojis tālāk. Pēc dažām dienām mūs izsauca uz apgabala komisāra tiesas daļu. Tās vadītājs, kas bija vācietis, kuŗa invalīds ar vienu roku un dažiem ordeņiem, mūs izjautāja par notikumu restorānā, kuŗa vadītājs, valsts vācietis, bija viņam ziņojis, ka mēs ieradušies sadzērušies, tāpēc viņš mūs neesot laidis iekšā. Pēc apstākļu noskaidrošanas restorāna vadītāju atlaida no darba un nosūtīja atpakaļ uz Vāciju. No tā laika mēs brīvi kontrolējām arī šo uzņēmumu.

Pēckaŗa periodā okupētajā Latvijā komunistu valdība bija noteikusi vienām un tām pašām precēm dažādas cenas. Pirmajā cenu grupā bija valsts iepirkuma cenas, ko valdība maksāja saimniecībām un privātiem par iepirktiem produktiem. Šīs cenas bija viszemākās. Valsts plānoja tā, lai visi ražojumi pēc iespējas tiktu nodoti tikai valstij.

Bija arī pārdošanas cenas, par kādām valdība pārdeva tos pašus produktus iedzīvotāju patēriņam. Tās bija vairākkārt lielākas par iepirkuma cenām, bet samērā zemas, lai cilvēki par tām varētu iegādāties nepieciešamos produktus. Nelaieme tikai tā, ka šo produktu nekad nepietika.

Lielāko produktu daļu valdība laida tā saucamā komerc-cenu tirdzniecībā. Tie tur parasti bija dabūjami, cik vajadzīgs, bet maksāja 10 un 20 kārtīgi, salīdzinot ar iepirkuma

cenām. Iedzīvotāji ar caurmēra izpeļņu tos nevarēja nopirkt, varbūt vienīgi atsevišķās reizēs, kādos svinību gadījumos.

Tirgus cenas bija produktiem, ko iedzīvotāji pārdeva tirgū pēc obligāto nodevu izpildīšanas. Tās parasti bija nedaudz augstākas par valsts pārdošanas cenām un stipri zemākas par komercenām, bet produktu tirgū bija samērā maz.

Beidzot — spekulācijas cenas, kas radās tāpēc, ka valdība nenodeva zināmas preces tirdzniecībai vai arī nodeva tikai ļoti niecīgos daudzumos. Tās tika valstij nozagtas un pēc tam pārdotas, kā saka, zem rokas. To cenu augstums bija atkarīgs no piedāvājuma un pieprasījuma. Dažreiz tās bija zemākas par komercenām, dažreiz — pat arī augstākas.

Tirgos bija gaŗas rindas, pat tur, kur pārdeva no kautuves atvestās govju kājas ar visu ādu, t.i. kāju apakšdaļas līdz ceļa locītavai. Nodīrājot ādu, palika tikai kauli, bet virai to varēja izmantot.

Lai cilvēki — latvieši varētu dzīvot, ļoti daudzi pārdeva savu iedzīvi. Pārdeva visu, bez kā pašlaik varēja iztikt, kā vērtslietas, mākslas darbus, grāmatas, pat mēbeles un drēbes. Pircēji galvenokārt bija krievi un jaunradušies varasvīri.

Citi dabūja no laukiem miltus, cepa pīrāgus un maizītes, tās pārdodot tirgū. Katram bez darba algas bija nepieciešami blakus ienākumi, jo no algas vien neviens nevarēja iztikt. Izņēmums bija partijas biedri. Tiem bija stipri lielākas algas un tiesības iegādāties produktus par valsts cenām īpašos slēptos veikalos.

Rīgā klīda visādas baumas: citi liekot pīrāgos cilvēku gaŗu, esot bērni un lieli cilvēki pazuduši, esot atrasta mucās sasālīta cilvēku gaŗa, kāds barojis cūkas ar cilvēku līķiem, tos pēc apglabāšanas izrokot. Cik tur bija patiesības, neņemot spriest, stāstītāji to uzskatīja par patiesību.

Apcietināto, izsūtīto vai uz rietumiem aizbraukušo latviešu dzīvokļos iegāja iebraucēji no „plašās dzimtenes.“ Viņiem atdeva visu dzīvokļa iekārtu un tur esošās mantas tikpat kā par velti. Pat tie latvieši, kas atgriezās no izsūtījuma vai apcietinājuma, savas mantas atpakaļ nevarēja sa-

ņemt, kaut arī viņi bija rehabilitēti. Tikai atsevišķi cilvēki ar „augstu vīru“ palīdzību kaut ko atguva, bet arī ne visu. Mana dzīvokļa mēbeles bija pārvestas uz citurieni it kā remontēšanai, bet saprotams, ka galvenā doma bija sajaukt pēdas, ja gadījumā meklētu. Noslaidrojis, ka nav iespējams neko atpakaļ dabūt, arī nepūlējos.

Cilvēki dzīvoja it kā no dienas dienā. Lielākā daļa tomēr vēl cerēja, ka rietumi neļaus komūnismam iesakņoties Eiropā, neatdos verdzībā tik daudz miljonu cilvēku un līdz ar to arī latviešu tauta tad varētu tikt atkal brīvībā.

Nejauši satiku uz ielas labu draugu, kam tagad bija cits vārds, strādāja citā pusē un pavisam citu darbu. Nopriecājos, ka viņš dzīvs. Drošības pēc abi norunājām, ka ir labāk, ka es nezinu, kā viņu pašreiz sauc un kur viņš dzīvo. Cik cilvēku vēl neslēpās, cerēdami, ka jāpagaida, kad kaut kas mainīsies!

Pēc atbrīvošanas no filtrācijas nometnes man izsniedza apliecību, kas deva tiesību izņemt pasi. Kā visiem, arī man bija doma, ka varbūt drīz kas mainīsies. Negribējās ņemt komunistu pasi, tāpēc atliku no dienas uz dienu. Bija pagājuši jau pieci mēneši, dzīvojot bez pases, un sāka rasties dažādi sarežģījumi.

Tā kā esmu dzimis un kristīts Bauskas apriņķī, braucu uz turieni. Milīcijā man paskaidroja, ka man izsniegot tikai pagaidu apliecību, kas došot tiesības dzīvot tikai Bauskas apriņķī, jo man kā no apcietinājuma atbrīvotam neesot tiesības dzīvot Rīgā. Nelīdzēja mans paskaidrojums, ka Augstākās Padomes priekšsēdis mani norīkoja darbā Rīgā.

Atgriezies Rīgā, gāju pie Republikāniskā pasu galda priekšnieka izstāstīt radušos sarežģījumus un lūgt padomu. Tas bija latvietis. Uzklusījis mani, ka pēdējos gadus dzīvoja Rīgā, viņš man ieteica griezties pie Rīgas pilsētas pasu galda priekšnieka, — varbūt viņam būšot kādas ziņas par mani. Teicu, ka viņu nepazīstu un ka šaubos, vai viņš gribēs pūlēties manis labā. Tad Republikāniskā pasu galda priekšnieks uzrakstīja zīmīti krievu valodā, lūdzot, lai man palīdz nokārtot pases jautājumu. Rīgas pasu galda priekš-

nieks bija čekista formā tērpies krievs. Izlasījis zīmīti, viņš teica, lai pienākot pēc pāris dienām. Kad tās bija pagājušas, ierados atkal. Priekšnieks man paskaidroja, ka nekādas ziņas par mani neesot atrodamas, un savukārt pateica: „Tā kā jums Republikāniskais pasu galda priekšnieks ir paziņa, tad paludziēt, lai uzraksta rīkojumu Bauskas apriņķa priekšniekam, lai jums izsniedz pasi.“ Saprātu, ka viņš tā runāja pārliecībā, ka no sveša zīmīti nebūtu saņēmis. Patiesībā Republikānisko pasu galda priekšnieku redzēju pirmo reizi.

Aizgāju atpakaļ un izstāstīju, ko man čekists teica. Tad arī dabūju rīkojumu aizlīmētā aploksnē, adresētu Bauskas apriņķa milicijas priekšniekam. To nodevu viņam, un tas manā klātienē uzdeva pasu galda priekšniekam man neka-vējoties izsniegt pasi. Pēc pāris stundām tā jau bija sagata-vota.

Braucot uz Bausku, vienmēr apciemoju brāli un vecākus. Viņi stāstīja, ka pēc kapitulācijas Bauskā pakļīdušas ziņas, ka latviešu kaņavīrus, kas kapitulējuši Kurzemē, dzīs gar Bausku. Tad gandrīz 48 stundas cilvēki stāvējuši vai gulējuši ceļa malās ar puķēm, gaidīdami leģionārus. Bet nav sagaidījuši, jo valdība, redzot šos ļaužu barus, aiztransportējuši kaņavīrus pa citu ceļu.

Pienāca rudens. Man paziņoja, ka jābrauc komandējumā uz Baltkrieviju palīgā apkaņot zirgu lipīgo mazasinību. Cik sen — tikai daži mēneši — kā atbraucu no Krievijas! Piemērotu drēbju arī nebija, tādēļ no brauciena atteicos. Saņēmu rīkojumu ierasties Lauksaimniecības ministrijā pie Veterinārās pārvaldes priekšnieka Lāča, Krievijas latvieša.

Pārējie pārvaldes veterinārārsti, skaitā 4 — 5, visi bija krievi, izņemot manu tēva brāli veterinārārstu K.Ātrenu. Viņš tur strādāja par jaunāko veterinārārstu, jo kā bijušam Latvijas laika Veterinārās pārvaldes priekšnieka vietniekam, kas esot bijis atbildīgs amats, penziju nemaksā. Kaut arī viņam toreiz bija jau 75 gadi, bija jāstrādā, jo no kaut kā jādzīvo. Viņš tā arī nostrādājis gandrīz līdz 90 gadu vecumam. Komunistu valdībai viņš bija noderīgs, jo visus brīvās Latvijas gadus nostrādājis Veterinārā pārvaldē un līdz

ar to izbraukājis visu Latviju un labi pārzināja iekārtoto veteriņāro dienestu. Viņš arī mani darīja uzmanīgu, ka jābraucot vien būšot.

Lācis man pateica strupi, ka jābrauc bez iebildumiem. Vai tad es neatceroties, no kurienes es tikai nesen esot iznācis. Neko darīt, — jābrauc vien bija. Aizgāju atpakaļ Ķēniņu, tagadējā Komunālā ielā, un ziņoju, ka man jābrauc, bet man nav ne piemērotu drēbju, ne naudas.

Kad iznācu no nometnes, bija tikai tās drēbes, kas mugurā. Arī tās pašas brālis bija atsūtījis no savējām. Draugs iedeva uzvalku. Nesen biju nopircis lietotu rudens mēteli, kas maksāja 900 rubļu. Pārējie kollēgas sarunājās un izpalīdzēja: sameta man naudu ap 800 rubļu kopsummā, aizdeva drēbes — pliko kažoku, filca zābakus un ziemas cepuri. Naudu atceļam iešuvu svārku iekšpusē aiz oderes. Bija ļoti jābaidās no zagļiem, jo par tiem daudz bija dzirdēts.

Arī Latvijā bija ieradušies daudz Vissavienības „speciālistu“ šinī nozarē. Baltijas valstīs viņiem tomēr bija vairāk ko zagt, jo šeit bija labāki dzīves apstākļi. Sākumā, neprazdami vairīties no zagļiem, latvieši bieži kļuva par upuriem. Galvenokārt zaga tirgos un satiksmes līdzekļos, kur lielāka cilvēku drūzma. Zagšana bija vienīgais darba veids Pad. Savienībā, kur tiek attīstīta privāta iniciatīva ar labiem, jaunizdomātiem pasākumiem. Zaga, izvelkot no kabatas naudu vai pulksteņus: otrs veids — ar kādu asu priekšmetu, parasti žileti, pārgriežot somas, portfeļus un arī kabatas un izņemot domāto priekšmetu. Bija arī gadījumi, kad kādam ar žileti pārgrieza seju, ja tas bija iedomājies brīdināt citus, ka tos apzog, vai bija mēģinājis zagli satvert aiz rokas. Cilvēki bija vēlāk jau tā izmācīti, ka redzot kādu apzogam, izlikās nemanām. Parasti zagļi strādāja vairāki kopā, tā ka neviens nebija pārliecināts, vai viņam blakus nestāv kāds bandas dalībnieks. Nereti viņi bija ļoti labi ģērbusies.

Tirgos gaļas apskates tuvumā parasti zādzības nenotika. Ja nu kāds nezinātājs — parasti jauniebraucējs izmēģināja roku — tad nozagto priekšmetu viņam atņēma un pašu smagi piekāva. Tirgos par gaļas nesējiem strādāja sportisti:

svaru cēlāji, bokseri, grieķu romiešu cīņu meistari, kas bija latvieši un vietējie žīdi. Viņi bija izstrādājuši plānu, kā zagļus noķert. Ja dzirdēja kādu saucam palīgā, tad katrs skrēja pa savu iepriekš sarunāto ceļu tā, ka dažu minūšu laikā gaļas apskates stacijas apkārtnē bija ielenkta. Ja zaglis saskrējās kaut vai ar vienu gaļas nesēju, jau tad bija „apstrādāts“, bet kad pienāca vēl citi, arī tie deva savu kārtu un „izrādei“ beidzoties, zaglis knapi aizvilkās prom.

Milicijas darbinieki to zināja un, klusu ciešot, atļāva organizēties pašaisardzībai. Milicija apgaitā staigāja divu, trīs vai pat četru cilvēku sastāvā. Zadzēji arī reti kad bija viens vien, parasti strādāja 2—3 cilvēki kopā. Bija arī lielākas brigādes, pat labi nostādītas organizācijas.

Dzirdēju šādu gadījumu. Kāds krievu virsnieks novēro, ka viņa 16 gadu vecajam dēlam arvien ir nauda. Kur viņš to ņem, to viņš nevar pateikt, bet mājā pārnākot viņam kabatās arvienu esot nauda, vienreiz vairāk, citreiz mazāk. Tā kā milicijā tēvam ir paziņas, — viņš lūdz to palīdzību. Daži pārgērbjas privātā un seko zēnam par novērotājiem. Tiešām redz, ka daži viņam bāž naudu kabatā. Aizturētie paskaidro, ka tie naudu nodevuši „kasierim“. Tā milicija tikusi uz pēdām labi organizētai zagļu bandai.

Banda likusi uzšūt kādai šuvējai sešas īpatnējas cepures. Pēc tām zadzēji varējuši pazīt „kasierus“. Zagļi zaguši un tiem iespējami drīz bijis no naudas jāatbrīvojas: ja noķer un naudu neatrod, nav zadzis, — ir pārskatīšanās. Burzmā nauda tiek iebāzta „kasiera“ kabatā, skatoties pēc īpatnējās cepures. Vakarā „kasieri“ naudu atdod, tad to sadala pēc nopelniem.

Cepures pasūtīnot, nodots materiāls sešu cepuru šušanai. Suvēja materiālu ietaupījusi un izšuvusi septiņas cepures. Sešas nodevusi bandai, bet septīto pārdevusi tirgū. Virsniekam cepure iepatikusies, un viņš to nopircis savam zēnam.

BALTKRIEVIJĀ.

No okupētās Latvijas uz plašo krievzemi komandēja vēl otru veterinārārstu, krievu, kas brauca kopā ar sievu. Rīgas stacijā mani izvadīja tēvs, šaubīdamies, vai kādreiz tikšu atpakaļ. Viņam vēl bija svaigā atmiņā mani apcietināto no metnē Krievijā pavadītie mēneši.

Vilciens bija pārpildīts. Laimējās dabūt vietu vagona stūrī. Koferi turēju starp kājām. Braucām visu nakti, bet es pūlējos neaizmigt, jo bija bail no zagļiem. Biju dzirdējis, ka Krievijā zagļi darbojoties vēl labāk nekā Rīgā.

Baltkrievijas galvaspilsētu Minsku sasniedzām laimīgi. Iekāpām tramvajā, kas arī bija pārpildīts. Jutu, ka mani mēģina aptaustīt, novirzījās no taustītājiem sāpus. Redzēju, ka mani taustītāji, skaitā trīs, virzījās uz manu līdzbraucēju pusi, bet skaļi brīdināt nevar — kas būs, būs. Izkāpjām no tramvaja. Kollēgas sievai ar žileti pārgriezta rokas somiņa un izņemta nauda. Man no bikšu kabatas izņemta papirosu kārbīņa. Kā to bija iespējams izņemt, vēl tagad nevaru saprast. Plikais ādas kažoks bija līdz ceļiem un no ārpuses ar siksnu stingri apjots.

Minska kaņā stipri izpostīta. Kur vien skatāmies, — drupas un drupas. Redzami vairākās vietās nožogoti laukumi, kuņos vācu kaņa gūstekņi nodarbināti jaunu māju celšanā. Jau vairākas ēkas uzceltas no jauna. Lauksaimniecības ministrija atrodas neizpostītā ēkā, turpat arī Veterinārā pārvalde.

Veterinārārsti vēl nebija paspējuši apmainīt armijas tērpu pret privāto — varbūt nebija ko apmainīt. — Veterinārās pārvaldes priekšnieks, tērpts sarkanarmijas pulkveža uniformā, uz mani saka; „Lūk, viņš ieradies plikā kažociņā, bet mājā skapī 3 vai 4 uzvalki! Es zinu, kā latvieši dzīvo, — pats kaņa laikā biju — dzīvo kā buržuji.“

Mums, no Latvijas atbraukušiem veterinārārstiem, pievienoja trešo no Minskas Republikāniskās veterinārās laboratorijas ar mikroskopu un citiem vajadzīgiem izmek-

lēšanas līdzekļiem. Nu esam valsts komisija trīs cilvēku sastāvā. Minskas veterinārārsts bija dabuļis no ministrijas rakstu, kuņā norādīts, ka mēs kā valsts komisija darbosimies noteiktos kolchozos un mums jāsaņem visa palīdzība darbā un dzīves apstākļu ziņā. Pārtikas produkti mums izsniedzami par valsts iepirkuma cenām.

Minskas veterinārārsts, būdams vācu gūstā, bija redzējis, kā cilvēki dzīvo. Pašam viņam bija dzīves un darba pieredze. Turpretim krievs no Latvijas — diezgan aprobežots un kā cilvēks — nesimpatisks. Vēlāk viņam arī noliedza strādāt par veterinārārstu, jo nebija varējis uzrādīt diplomu. Līdz šim bija strādājis par veterinārārstu tādeļ, ka sarkanarmijā bijis šādā amatā.

Pēc kara okupētajā Latvijā bija iebraukuši no Krievijas samērā daudz „speciālistu” dažādās nozarēs. Viņi strādāja savās nozarēs pat vairāk gadu, dažreiz itin augstos posteņos, bet kad bija oficiāli dokumenti par izglītību, viņi pazuda — aizbrauca atpakaļ uz Krieviju.

Tanī pašā dienā mūs ar vaļēju smago mašīnu aizveda uz rajona centru — Lagoisku, kur vienu nakti palikām viesnīcā. Tā bija vienkāršu guļkoku ēka, celta pēc kara, ar nelielu istabiņu, kur pārnakšņotāji kārtoja papīrus, jo viesnīcā uzņēma tikai komandējumā sūtītos, un pāris palielām istabām ar sešām līdz astoņām gultām katrā. Mūsu istabā bez mums pārnakšņoja vēl divas citas sievietes. Sievietēm atsevišķu istabu nebija. Katram nakšņotājam bija sava gulta. Viena no sievietēm, domādama mani par vācieti, uzsāka sarunu. Uzzinājusi, ka esmu no Latvijas, par kuņu viņa bija dzirdējusi, vispirms jautāja, vai pie mums esot baznīcas, tūlīt arī paskaidrodama, ka viņiem pašu baznīcu neesot, tikai krievu. (Balkrievi pa lielākai daļai ir katoļi.) Tad vēl pastāstīja, ka tie, kas esot pievienoti no bijušās Polijas teritorijas, dzīvojot daudz labāk. Viņi pat braucot uz turieni iepirkties. Varot dabūt nopirkt drēbes un apavus, kā arī pārtiku.

Nākošā dienā pēc mums no kolchoza atbrauca ar zirgu. Tur palikām turpat desmit dienas. Mērijām zirgiem

teperatūru turpat trīs reizes dienā. Noņēmām un izmeklējām asinis. Kaut kas tomēr nesaskanēja ar lipīgo mazasinību. Mazasinība gan bija, bet ne lipīgā. Ieteicos, ka vajadzētu pārbaudīt, vai mēšlos nav atrodami parazīti. Kollēgas aizrādīja, ka toreizējos satiksmes apstākļos sūtīt uz Minskas laboratoriju izmeklēšanai un saņemt atbildes var prasīt pat pāris nedejas. Mēs taču nevarot šeit sēdēt un gaidīt, jo jābrauc vēl uz citiem kolchoziem.

Teicu, ka to var izdarīt uz vietas. Koncentrētā sāls šķīdinājumā parazītu oļiņas nostāsies stobriņa virspusē. Paņemot paraugu, ar mikroskopu var noteikt to skaitu un veidu. Latvijas universitātes veterinārā fakultātē to darīja jau trešā kursa studenti. Kollēgas no sākuma tā kā apšaubīja teikto, taču atļāva rīkoties. Kad bija vairāku zirgu mēslu paraugi izmeklēti un krievu veterinārārsti paši bija redzējuši parazītu oļiņas, viņi manu rīcību atzina.

Noteikuši diagnozi, varējām vēl pievienot konstatējumu par zarnu parazītu atrašanos, pat ārkārtīgi lielā skaitā. Ievērojot asins ainu un visus pārējos izmeklējumus, vīnojamies, ka zirgi šinī kolchozā neslimo ar lipīgo mazasinību, bet tie ir anēmiski no nepietiekamā uztura un ārkārtīgi lielā zarnu parazītu skaita. Par visiem izmeklējumiem un konstatējumiem bija jāraksta akti sešos eksemplāros; Maskavai — 2, Minskai — 1, Lagoiskai — 1, vietējam veterinārārstam — 1, saimniecībai — 1: akta beigās komisijas ieteikums.

Tā kā Krievijā dzīvojamā ēkā parasti ir viena liela istaba, ko izmanto kā kolchoza kantori, bet tā ir arī priekšsēža ģimenes dzīvojamā un atbraukušo cilvēku dzīves un darba istaba, ieteikumu pārrunāja šai „kantori” priekšsēža sieva mums ieteica, lai aktā rakstot, ka zirgi izdalāmi kolchozniekiem. Viņa pat nosauca atsevišķus cilvēkus, par kuņiem varot galvot, ka tie zirgus labi kopšot. Viņiem esot pieredze no „vācu laikiem”, kad vācu kaņavīri atstājuši tiem ne tādus vien, bet vēl sliktākus zirgus. Dažs pat neesot varējis piecelties. Cilvēki kopuši, un pēc kāda laika viņiem bijuši labi un stipri zirgi, ar kuņiem apstrādājuši

viņiem piešķirto zemi. Izaudzējuši ražu, devuši vāciešiem norādīto devu, naktī nākuši partizāni — arī tiem devuši, un pašiem arī palicis ko ēst. Vēl tagad esot pagultē pāris maisiņi ar graudiem, ar ko uzlabot pašreizējo uzturu, tas bija 1946. gada novembrī un decembrī.

Visi palika kādu brīdi klusu. Tad viens teica: „Tas jau būtu pats pareizākais, bet nepaietu ne 24 stundas, kad mēs visi būtu čekas nagos“. Pareizo ieteikumu noraidīja; uzrakstījām vispārējas frāzes, kā parasti.

Iedzīvotājiem pašiem Baltkrievijā toreiz bija ļoti trūcīgs uzturs. Ko viņi ēda, to jau divi mēneši ceļojot un apmeklējot 7 kolchozus vienu pēc otra, labi redzējām. Maizi reti kāds ēda un tad arī garšas pēc, ne uzturam, jo viņas vispār nebija. Krieviem bija čugūna podi ar samērā šauru apakšu, platiem sāniem un atkal šaurāku augšu. Tos vakarā pielika pilnus ar kartupeļiem, pielēja ūdeni, uzlika vāku un ielika izkurinātā krāsnī. Cilvēki paši gulēja uz krāsns.

Gulēšana uz krāsns ir tiešām silta. Braukājot pa vairākiem kolchoziem, tiku gulējis gan gultās ar pēļiem un spilveniem, gan arī uz krāsns, pakļājot apakšā segu. No rīta kartupeļi bija gatavi ēšanai — ūdens bija pazudis. Kartupeļi bija izsutuši un ļoti garšīgi. Tos ēda brokastīs, uzkaisot sāli, ja bija — gan tikai retajiem — pieēda nedaudz maizes un piedzēra zāļu tēju bez cukura. Pusdienās — skābu kāpostu vira ar tiem pašiem kartupeļiem. „Bagātie“, kas varēja atļauties, sagrieza sīki, ne vairāk kā bekona šķēlīti cūkas gaļas, uz pannas to izčurkstināja un pielēja katlā virai, ko ēda visa ģimene, 4—5 cilvēki. Vakara — tas pats kas brokastīs.

Zirgiem bija paredzētas auzas. Tās glabājās pie klētnieka. Klētnieks tās izsniedza brigadierim; pēdējais — zirgkopējam. Ja cilvēkiem tā bija jāēd, kā iepriekš aprakstīju, kāds brīnums, ka zirgi nekad nesaņēma to, kas viņiem bija paredzēts?

Daudz esmu domājis par savu dzīves pieredzi. Esmu pārliecināts, ka cilvēks piemērojas daudzām lietām,

it īpaši runājot par uzturu. Latvijas laikā strādāju Rīgas pilsētas Veselības valdē par veterināro sanitārkontrolieri pie animālo uzturvielu kontroles. Alga bija 170 latu mēnesī. Veikalu un uzņēmumu īpašnieki ne reti mēģināja iedot „kukuli“ naudā vai graudā. Es arvien no tiem atteicos: man nevajadzēja, pietika ar saņemto mēneša algu. Ja man bija vajadzīgi kādi produkti, pirku tur, kur mani nepazīna. Vācu laikā gaļas produkti bija uz kartītēm. Iet, kur mani nepazīst? Ko iedos, būs jāapmierinās. Nē, gāju pie pazīstamiem veikalniekiem, lai dabūtu pilnvērtīgus produktus uz kartītēm. Palūdzu arī, lai pasaka, kad pienāks tā sauktie nenormētie produkti, lai tos laikus iegādātos. Komunistu laikā, ja varēja ko dabūt nopirkt ārpus kārtas, pirku un, ja deva tāpat, arī ņēmu. Pat palūdzu, lai iedod. Apcietināto nometnē, kur mums domāto gaļu cepa virsnieku ģimenēm, zagu to no pannas. Tā manu morāli ir ietekmējuši dzīves apstākļi.

Daudz par šo problēmu esmu domājis, dzīvodams okupētajā Latvijā. Vai visiem tur dzīvojošiem var pārņemt kukuļošanu, — cik bieži pats to neesmu darījis! — cilvēku apkrāpšanu ar preču svaru, skaitu vai citādi, pat zagšanu? Lielie priekšnieki zog rēgulāri. Vai tā nebija zagšana, ja piem., Tukuma partijas komiteju rēgulāri apgādāja ar dažāda veida puķēm no Tukuma paraugdārzniecības bez maksas; jā kolchozu vai sovchozu priekšniecība atveda olas, šķiņķi, putnus, kartupeļus un t.t. rajona vadošiem cilvēkiem vai uz ministriju, pat uz Maskavu, neprasot maksu; ja rūpniecības un tirdzniecības uzņēmumi par velti ar saviem ražojumiem apgādāja kā savu, tā augstāko priekšniecību?

Ja „mazi cilvēciņi“ spiesti ķerties pie iepriekš minētajām izdarībām aiz nepieciešamības, kā saka, lai varētu savilkt galus kopā, tad dižvīriem tas nav vajadzīgs, — viņi to dara, lai apmierinātu savu vēlēšanos izcelties starp sev līdzīgiem ar komfortablu dzīves veidu. Par atbildību Dieva priekšā, sirdsapziņu, kristīgo ētiku nevienam nav jādombā, — tā jau ir komunistu mācība.

Vakarā sēžam kolchoza kantorī. Mani kollēgas raksta

gašos aktus, jo es krievu valodā nerakstu. Lasu līdzpaņemto latviešu grāmatu. Klauvē, — pa durvīm ienāk apm. 40 g. veca sieviete. Izstāstījusi, ka viņa dzirdējusi, ka šeit esot veterinārārsti, lūdz, vai kāds viņai nevarētu nākt līdz; viņas govij esot apgrūtinātas dzemdības, vietējā vecmāte esot mēģinājusi, bet neko nevarot palīdzēt. Tā kā esmu brīvāks, eju viņai līdz. Kollēgas man vēl nosaka, ja man neveicoties, lai saucot arī viņus.

Ieejam mājā. Govs novietota istabā: drēbju skapji atdala saimnieces un viņas meitas guļasvietas no govju stāvvietas. Jau pa ceļam saimniece man izstāstīja, ka viņu 50—60 ģimeņu sādžā esot tikai trīs govju. Ja ar govju viss būšot kārtībā, tad viņa ar pienu varēšot atdot visus pārādus, kas pa govju cietstāvēšanas laiku esot iekrājušies. Govs viņai esot pats lielākais dārgums, tāpēc arī viņa to turot istabā. Nogērbjos līdz vidum kails, jo istabā silta strādāšana, un izmeklēju govju. — Noskaidroju, ka teļa priekškājas saliekušās atpakaļ. Govs stāv, tādēļ samērā viegli teļu var pabīdīt atpakaļ, un iztaisnojot kājas, to pēc neilga brīža var dabūt laukā. Teļš ir dzīvs, un govus arī veseļa. Saimniece atvainojas, teikdama, ka viņai neesot man ko maksāt, bet viņa gribot aiz pateicības mani pacienāt. Atrunājos, ka mēs vakariņas esam paēduši un man nekā nevajaga. Viņa tomēr lūdz mani uzgaidīt, un abas ar meitu aiziet.

Pie manis, govus un teļa paliek vietējā vecmāte, apm. 70 g.v. sīka sieviete. Cilvēkiem viņa palīdzot labi, arī pieredze esot, bet pie govju bijis vajadzīgs arī spēks, tā viņai esot maz. Stāsta, ka cilvēkiem šeit ļoti grūta dzīve, jo neesot ko ēst. Iepriekšējo vasaru gatavojuši no zāles un zirgu mēsliem pankūkas, cepuši un ēduši.

Drīz arī ierodas viena aiz otras meita — apm. 20 g. v. un māte. Par abām no kaimiņiem dabūjušas: puspuveli „samagonkas“ — pašdarinātu degvīnu, gabalu maizei 4 vai 5 kumosu lielumā un divas jēlas olas. Māte stāsta, ka tagad ar pienu visu varēšot atlīdzināt: kur tad vēl teļš! — paaugsies, varēs pārdot — būs nauda. Abas tiešām ļoti priecīgas, ieļej man tējas glāzē degvīnu un lūdz, lai

ēdot un dzeņot. Redzu, cilvēki sirsnīgi, labi domā, žēl apvainot. Izdzeru ielieto degvīnu, uzdzeņu vienu jēlu olu un nolaužu kumosu maizes. Atvados, māte nāk pavadīt, glauda man galvu un plecus, pastāvīgi atkārtodama; „Lai Dievs jums stāv klāt! Lai Dievs jums palīdz!” Tikai tagad īsti saprotu, cik labu darbu es esmu izdarījis šai ģimenei — divām sievietēm, un cik grūti dzīves apstākļi ir Pad. Savienības kolchozos.

Mums, komisijai, jau uzturs ir labs un lēts. Līdzko ierodamies jaunā sainiecībā, Minskas veterinārārsts, būdams komisijas priekšsēdis, parāda* izdoto apliecību un noprasa, lai minot visus mājas dzīvniekus kolchozā, sākot ar zirgiem un beidzot ar putniem. Visu pieraksta un tad uz apliecības pamata, liek nokaut mums aitu vai teļu, pat kādreiz arī zosi. Norīko, lai vedot uz sudmalām zināmu daudzumu rudzu, pagādājot kartupeļus, kā arī, cik litru piena mums dienā vajadzīgs. To visu mēs iepērkam par valsts iepirkuma cenām, — smieklīgi lēti.

Turienes iedzīvotāji ir dievticīgi: katrā dzīvojamā mājā istabas stūrī svētbilde. Bieži pat tikai fotografija no kāda žurnāla, apņemta ar baltu dvieli, un priekšā deguguntiņa. Pat kolchozu kantorī, lai gan tas ir arī priekšnieka dzīvojamā istaba, vienā stūrī svētbilde, otrā — Staļina bilde.

Kādā vēlā pēcpusdienā pārbrauc kolchoza priekšsēdis no rajona: bijis pie partijas sekretāra. Redzam — ļoti nospiests, neviens nekā nejautā. Pēc brīža pats sāk stāstīt, ka viņam uzdots savākt no kolchozniekiem zināmu daudzumu graudu — neatceros, cik. Viņš saka: „Kā lai eju pie mūsu kolchozniekiem runāt, lai viņi dod graudus? Es taču diendienā redzu, kā viņi dzīvo, ko viņi ēd. Kāpēc man vajadzēja uzņemties kolchoza priekšsēža pienākumus?” Mēs nevarējām saprast, kāpēc prasa no tā, kam nekā nav.

Dzīvodams ilgāk Pad.Savienībā, redzēju, ka tikpat kā nekur neņem vērā ne cilvēcību, ne cilvēku iespējas. Lielais ratu mudžeklis sāk griezties pēc Maskavas norādījuma, samāj visus un, ja vajadzīgs, atsevišķu ritentiņu nomaina.

Maskava aprēķinājusi, ka vajaga dabūt noteiktu daudzumu labības, to sadala pa republikām. Republika viņai uzdoto sadala pa rajoniem. Rajons — pa saimniecībām. Viss notiek uz papīra, jo ātrāk kas tiek izdarīts, jo vairāk par to slavē. Kas gribēs kavēties un iedziļināties īstenībā? Katram uzdotais ir jāpadara. Neizdarīsi, — jāiet. Dabūs citu. Bet ja būsi aizgājis, tāpēc, ka neesi izpildījis uzdoto „valdības rīkojumu“, visur ies līdz slava, ka neesi ievērojis partijas līniju. Kur pēc tam iesi? Tad vieta tikai par strādnieku. Tā tad raudi vai ne, bet uzdotais jāpaveic: ratu mehānismā esi, griezies līdz: ja ne, salauzīs tā kā tā.

Bērni Baltkrievijas sādžās pieklājīgi, ja satiek tos sādžā uz ielas, lai cik auksts un cik trūcīgi ģērbusies, nereti saplīsušās drēbēs, kam spīd cauri miesas baltums, viņi apstājās, noņem cepuri, sasit papēžus un saka: „Dobrij ģeņ!” (labdien!).

Gadījās palikt divatā ar kādu baltkrievu. Jautāju viņam, kāpēc viena sādža nodedzināta, kā mēr turpat netālu otrā mūsu sādžā ir visas mājas veselas. Viņš atbildēja, ka iedzīvotāji esot skrējuši un šāvuši uz vāciešiem, tāpēc arī viņiem visas mājas veselas.

Pārbraucām atkal uz nākošo kolchozu, attālumī bija pāri par 30 km. Pa starpām bija parasti meži un purvi. Vienīgais transporta līdzeklis mums bija zirgs. Mums norīkotais braucējs brauc ar zirgu: viņa pajūgā ir mūsu koferi. Paši lielāko ceļu noejam kājām. Zirgi vāji, tāpēc braucam visu ceļu soļiem. Ejam ar Minskas kollēgu pa priekšu, tad braucējs ar zirgu, aizmugurē otrs kollēga ar sievu. Nāk vakars, mežā jūtama stipra krēsla. Minskietis man liek paņemt koku, pašam jau rokā krietna nūja. Jautāju viņam, kas tās par uguntiņām, kas mums visapkārt kustas, te pazūd, te atkal parādās citā vietā. Viņš pastāsta, ka tāpēc jau licis man paņemt koku, jo tumsā spīdot vilku acis un tie mūs ielencot. Tagad jātiekot pēc iespējas ātrāk uz pirmā lielākā ceļa, lai tiktu kādās mājās, kur būšot jālūdz naktsmājas.

Kā stāstīja, pēc kaļa tur saradušies daudz vilku, un

viņi no cilvēkiem pārāk nebīstoties. Domājams, ka kaņa laikā bija pieraduši ēst noklīdušos vai ievainotos cilvēkus. Tagad naktī esot apēsti vientuļi braucēji ar visiem zirgiem. Bijuši arī gadījumi, kad vakara tumsā no māju pagalma aiznesti mazāki bērni. Biju jau ievērojis, ka sādžā tumsas laikā, bērni, pārskrejot no mājas uz māju, tur rokā degošu vai gruzdošu pagali un skriedami to griež ap galvu, dzirksteles skrien uz visām pusēm. Vilki tad tuvumā nenākot.

Laimējās. Drīz mēs ieobraucām sādžā, kur arī lūdzām naktsmājas. Skolas istabā mums ienesa salmus pārgulēšanai. Ar mums aprunāties sanāca visi sādžas vīrieši: skolotājs, kolchoza priekšsēdis un klētnieks, kā arī daudz sievietes. Tikai partijas sekretārs bija izbraucis. Tā kā mēs esot trīs veterinārārsti, sievietes gribēja zināt, kāpēc vācu govīs, kuņas atdzina tūliņ pēc kaņa pie viņiem, nedodot pienu. Daļa pat aizgājusi bojā. Vāciešiem, kā stāstot, tās esot bijušas ļoti pienīgas, citādi arī vācieši viņas nebūtu turējuši. Kas tur esot par noslēpumu? Baidījies kaut ko izskaidrot. Minskas veterinārārsts, kas arī pats bijis vācu gūstā, izstāstīja, kādas govju kūtis bijušas vāciešiem, — tīrākas, nekā viena otra krievu istaba. Vācu sievietes pa dienu dūšīgi strādājošas, ne tā kā krievietes, kuņām lielā dienas daļa aizejot pļāpājot. Vakarā vācietes izgreznojošas kā dāmas un aizbraucot uz pilsētu. Govīs vāciešiem tiekot labi baņotas. Šeit govīs stāvēt cauros šķūņos un tiekot baņotas ar pāraugušu purva sienu. Tādos apstākļos vācu govīs nevarot dzīvot.

Viņām bija taisnība. Cik zinu, daudzas vācu resp. melnraibās govīs jau dzītas uz Krieviju pa ceļam aizgāja bojā. Melnraibās govīs pēc sava eksterjēra un izlases ir izaudzētas kā sulīgo ganību govīs ar viņām piemērotu ēdināšanu un turēšanas apstākļiem.

Par kaņa laupījumu vai, kā krievi paši saka — kaņa trofejas viņi paņēma no vāciešiem dažādas tehniskas ierīces un inventāru. Lielākā daļa no mantām tika izmētāta pa sētmalēm, kur neizmantotas sarūsēja. Nebija cilvēku, kas ar iegūto kaņa laupījumu mācētu rīkoties, un

maz ir tādu, kas Pad. Savienībā domātu par valsts vai sabiedriskās mantas glabāšanu vai taupīšanu.

Bijām jau izbraukuši un pārbaudījuši sešus kolchozus, nu ieradāmie pēdējā — septītā. Šeit bija palicis tikai viens zirgs, pārējie visi bija nosprāguši. Arī tas bija slims, pēc manām domām viņam bija tā sauktā krūšu sērga, samērā viegli ārstējama slimība. Mani kollēgas pastāvēja, ka tā ir lipīga zirgu mazasinība. Es, brīdi padomājis, piekritu viņiem, lai arī tā būtu. Vismaz varēsim ziņot, ka esam atklājuši vienu sērgas punktu. Pēdējo zirgu likām nošaut, uzdevām izdarīt dezinfekciju, sastādījām aktu un līdz ar to musu darbs beidzās.

Vienā no kolchoziem, kas bija samērā tuvu spirta dedzinātavai, sarunājām, ka vajadzētu mazliet iedzert. Sametām naudu, un viens no vietējiem aizbrauca pēc dzeņamā. Kad degvīns bija atvests, kolchoza priekšsēža sieva mums uzklāja galdu, nolikdama katram dziļo šķīvi ar karoti un galda vidū bļodu ar skābu kāpostu viru. Vīri sasēdās pie galda, bijām pieci. No jēlspirta gatavotā degvīna bija divi pusstopi. Pielējām pilnu tējas glāzi, 200 g un pasniedza vienam, tas izdzēra, deva nākošam un tā atkal nākošam. Ēst neviens neēda, kaut ko gaidīja. Mana kārta bija pēdējām. Iudzert degvīnu kā ūdeni, pilnu tējas glāzi — man nebija viegla lieta. Toreiz to darīju pirmo reizi. Izmocījis glāzi, redzu, ka tagad visi sāk strēbt zupu. Es arī steidzīgi — zupu virsū, un tā dzēriens palika vēderā.

Vēlāk daudz reižu esmu novērojis, ka krievi degvīnu dzeņ no tējas glāzēm. Ieiet bufetē, iedzeņ tējas glāzi šņabja un aiziet bez ēšanas. Cits pat izdzeņ vēl otru. Arī viesībās šņabja dzeršanai lieto tējas glāzes. Pēc dažām stundām tad jau visi ir piedzērušies; citi kaujās, citi jau „nolūzuši“. Pašā pēdējā laikā gan dzeņ no mazākiem traukiem — vīna glāzēm.

Aizbraucot Minskas Republikāniskā veterinārā laboratorijā mani gaidīja pārsteigums. Laboratorijas direktors aicināja mani palikt pie viņiem par galveno helmintologu.

Kāds bija pastāstījis par maniem izmeklējumiem attiecībā uz zarnu parazītiem — helmintiem. Es tomēr laipni atteicos.

Arī Ministrijas Veterinārā pārvaldē bija jādod pārskats par veikto darbu. To veikli izdarījām un varējām braukt atpakaļ uz Rīgu. Tad arī atārdīju žaķetes iekšpusi, izņēmu naudu, kas bija domāta ceļam, un iegādājos biļeti.

Atmiņā palikusi Minskas Veterinārā Pārvaldē noklausītā saruna, kur bija ieradies viens no veterinārfeldšeriem meklēt darbu. Kāds veterinārārsts jautāja, kad šis beidzis veterinārfeldšeru skolu. Tas atbildēja, ka 1934.g. Uz jautājumu, vai tas bijis brigāžu laikā, viņš teica — jā. Kad darba meklētājs bija aizgājis, pārējie veterinārārsti jautāja: „Kas tas par brigāžu laiku?“ Izrādījās, ka ap minēto gadu kādi trīs līdz četri gadi veterinārfeldšeru skolās bijusi šāda kārtība: klase sadalīta brigādēs, apm. desmit skolnieku katrā. Skolotājs katru dienu izsaucis visas brigādes, t.i. no katras brigādes bijis jāatbild tikai vienam. Atbildēt varējis, kas gribējis, protams, kas bijis labāk sagatavojis uzdoto. Viņa saņemtā atzīme ielikta visiem brigādes dalībniekiem. Nezinu, vai tā pati kārtība bijusi arī citās skolās.

Intereses pēc biju aizgājis uz Minskas tirgu. Dienā ar gaļu tirgojās tikai viens pārdevējs, reti divi. Pārdodamā gaļa bija: viena trešdaļa vai viena ceturtdaļa aitas, kāds cūkas gabals vai arī viena ceturtdaļa vistas. Gaļa dārga, — pircēji ļoti reti.

ATKAL RĪGĀ.

Vecā gada pēdējās dienās atgriezos atkal Rīgā. Rīgas pilsētas tirgū gaļas apskates stacijās strādājošiem veterinārstiņiem pie parastās algas nāca vēl klāt pa „kreiso“ dabūtā. Sevišķi labi machinācijas bija noorganizētas Centrāltirgū, kur par veterinārstiņiem strādāja tūliņ pēc kaŗa no Krievijas iebraukusi krieviete, kas ātri vien no slikti ģērbušās sievietes pārvērtās par lepni apģērbtu un pārticībā dzīvojošu „madāmu“. Tirgi bija atvērti septiņas

dienas nedēļā. Vēlāk viņa sāka sev pieprasīt brīvdienas, lielāko tiesu — tikai svētdienās. Citi veterinārārsti dažreiz savas brīvdienas labprāt strādāja tur, jo papildus saņēma 600 līdz 800 rubļu dienā, piedevām — gaļu, kas pietika veselās nedēļas uzturam.

Papildus ienākumi tirgos bija no gaļas pievedējiem, kam nebija vajadzīgo dokumentu. Pad. Savienībā ir noteikts, ka, pārbaudot jebkuŗa veida gaļas noderību uzturam, jāiesniedz veterinārās apliecības. Tām jābūt no vietējā veterinārā darbinieka un jāapliecina, ka minētais mājas dzīvnieks pirms kaušanas bijis klīniski vesels un ka pievedēja saimniecībā nav lipīgu slimību. Bez tam jābūt ciema padomes apliecībai, ka tai nav iebildumu par gaļas pārdošanu tirgū. Pārdodot liellopus — govīs un jaunlopus, bija vajadzīgi brāķēšanas akti, kuŗos norādīts, ka pārdomamais dzīvnieks saimnieciski kā piena lops nederīgs, minot diagnozi. Akts jāparaksta veterināram darbiniekam, ciema padomes pārstāvim un saimniecības zootehnikim. Visiem dokumentiem jābūt apzīmogotiem ar parakstītāju dienesta zīmogiem.

Ja kāds no šiem dokumentiem gaļas pievedējiem trūka vai nebija pareizi „noformēti“, bija iemesls no gaļas īpašnieka pieprasīt zināmu samaksu, kuŗas lielumu noteica, vadoties no pārkāpuma rakstura: pretējā gadījumā varēja atteikties gaļu zīmogot resp. izlaist tirgū. Galvenās naudas „iekasēšanu“ veica brigadierī, un to pēc darba sadalīja pēc viņa ieskatiem.

Tanī laikā daudz gaļas Rīgā pieveda no Lietuvas. Visiem bija līdzīgas bēdas. Arī latvieši gribēja savus lopus pārdot, iekām tie bez atlīdzības būs jānodod kolchoziem. Ne katrreiz bija iespējams vajadzīgos dokumentus dabūt, jo valdība uzdeva lopu brāķēšanu samazināt līdz minimam. Ļaudis labprāt arī maksāja gaļas apskatē, jo gribēja par savu īpašumu kaut ko saņemt, kas paliks viņiem pašiem.

Samērā daudz latviešiem bija savas govīs, dažam pat vairākas. Tās pa vakariem ārstēdami, varējām vēl piepel-

nīties klāt. Lai gan Pad. Savienībā veterinārā ārstniecība arī privātiem lopiem skaitās bez maksas, iebraukušie veterinārārsti prasa iekārtot tā, lai īpašnieki būtu spiesti maksāt. Piemēram: obligāti jāpotē govīs, aitas cūkas, suņi — potes ir bez maksas. Ieliek avīzē sludinājumu, ka dzīvnieki jāsavēd noteiktās vietās. Ja kāds nevar atvest, — nav mūsu darīšana — tad viņš mūs lūgsies, lai ejam mājās. Bet ja kāds brauc ar taksi, par satiksmi jāmaksā lopu īpašniekam.

Dzirdējām, ka vairāki ārsti aplikti lieliem nodokļiem — pat vairāk desmit tūkstoš rubļu apmērā, — lai tiem neļautu nodarboties ar ārstniecību ārpus poliklīnikām.

Sarunājām ar Lauksaimniecības daļas vadītāju Staņiņu, lai viņa ielūdz it kā uz dzimšanas dienu Rīgas pilsētas Izpildkomitejas Finanču daļas vadītāju Slaidiņu. Iedzēruši vairākas glāzītes, mēģinājām noskaidrot viņa domas privātās prakses jautājumā. Viņš izteicās: „Cilvēks, kas daudz pelna, dzer arī, — tas nekas, jo nopelnītā nauda ar dzērienu starpniecību aiziet atpakaļ valsts kabatā. Bet tiem, kas pelna un liek kapeiku pie kapeikas, tās uzkrādami, mēs parādīsim“. Tātad mums bija skaidrs: ja pelna — tad arī jādzer, pie tam labāk atklāti, lai visi zina. Tiešām, pēc katra pārkāpumu, ja tas bija izdarīts dzērumā, novērtēja saudzīgāk, nekā to, kas izdarīts skaidrā prātā.

Varbūt šai sakarā valdība, lai veicinātu dzeršanu un līdz ar to pavairotu valsts ienākumus, uzdeva atvērt lielā skaitā krodzniecības veikalus, ko sauca par amerikankām, un tāpat oficiāli rakstīja uz izkārtņēm. Amerikankas bija gandrīz katrā ielas stūrī. Parasti tur bija viena telpa ar bufeti un dažiem galdiņiem. Pārdeva lielāko tiesu degvīnu, pārējo dzērienu bija maz. Bija arī uzkožamie — jau sagatavotas dažādas maizītes. Degvīnu pārdeva resp. ielēja ar mērglāzi pēc vēlēšanās 25, 50, 100, vai 200 g devas. Produktiem bija komercenas. Pusstops degvīna — 500 g maksāja vairāk nekā 30 rubļu. Brokastis divām personām bij. Armijas Ekonomiskā veikala

bufetē — dažas maizītes, kāda kūka, 100 g vīna, 100 g degvīna maksāja 60 līdz 80 rubļu.

Gaŗāmgājēji iegriezās amerikankās, iedzēra, uzkoda un aizgāja. Bija ļaudis, īpaši krievi, kas degvīnu izdzēra bez kādām uzkodām. Lai it kā samazinātu piedzeršanos, bija aizliegums degvīnu pārdot bez uzkodām. Pie katra 50 g degvīna devas bija jāpērk klāt viena maizīte. Lai tiktu pie dzeŗamā, ļaudis bija spiesti pirkt maizītes, kuŗas visas nespēja apēst, — peļņa palika bufetes turētājam.

Bufetes turētājam savukārt zināma peļņas summa bija jānodod priekšniecībai, un tās lielumu noteica pēc „veikala apgrozījuma“. Katram bufetniekam bija jālieto valsts raŗotā mērglāze ar pareizām iedaļām. Lai blakus peļņa palielinātos, bufetniekam bija vēl otra, valsts raŗotā mērglāze ar citām iedaļām: rādīja 100 g iedaļu, bet īstenībā bija apm. 80 g. Bufetniekiem šīs mērglāzes piegādāja priekšniecība, un tās maksāja dārgāk nekā pārējās. Tātad valsts uzņēmumi raŗoja arī mēraglāzes, ar ko apkrāpt savus pilsoņus.

Ja nemaldos, tas bija 1947.g., kad valdība kādu rītu paziņoja, ka apgrozībā esošās naudas vērtība apmaiņai pret jaunajām naudas zīmēm tiek noteikta kā viens pret desmit. Vecās naudas viena rubļa vērtība tagad bija tikai desmit kapeikas. Kaut ko jau ļaudis bija nojautuši, jo labu laiku iepriekš no apgrozības pazuda sīknauda; 1, 2, 3 un 5 kapeiku monetas. Saprotams, ka augstākie funkcionāri to zināja jau iepriekš, bet tie to paziņoja tikai sev zināmiem cilvēkiem. Sīknaudas vērtība zem 10 kapeikām palika līdzšinējā.

Valsts komisijas veikali, kas — kā zināms — bija vienīgie, ar kuŗu starpniecību privātie varēja pārdot savas mantas, kā mēbeles, mākslas darbus, drēbes u.t.t., tika pilnīgi izpirkti, jo katrs gribēja kaut cik no iekrātās naudas izlietot.

Bija gan tiesība dažus simtus rubļu bankās apmainīt pret jauno naudu attiecībā viens pret vienu. Tas pats attiecās uz noguldījumiem: atļauto daudzumu samazināja viens

pret vienu, kā mēr visu pārējo — viens pret desmit. Cilvēki lielāko daļu no savas iekrātās naudas pazaudēja. Tā arī Rīgas pilsētas Izpildkomitejas Finanču nodaļas vadītāja Slaidiņa vārdi: „Tiem, kas liek kapeiku pie kapeikas, mēs parādīsim“ piepildījās.

Sarkanarmijas kaņavīri, kas kaņa laikā bija apbalvoti ar ordeņiem, par katru ordeni saņēma ik mēnesi zināmu naudas piemaksu. Taču drīz pēc kaņa piemaksu atcēla. Bija jūtama liela neapmierinātība kā bijušo, tā aktīvo kaņavīru vidū. To man stāstīja demobilizētie kaņavīri. Neviens neiedrošinājās savas domas atklāti izteikt, nemaz nerunājot par kaut kādu atklātu protestu.

Dažreiz ielās bija redzami atsevišķi no Krievijas no metnēm atbrīvotie. Viņus jau pa gabalu varēja pazīt; noplīsušām drēbēm, netīri un novājējuši. Tikpat kā nevienam nebija naudas, ar ko aizbraukt uz dzimto pusi. Nekad cilvēki neatteicās saziņot viņiem ceļa naudu. Kādu dienu nejauši satiku savu bijušo studiju biedru — veterinārārstu. Tas bija līdzīgs citiem. Iedevu viņam ceļa naudu, ko viņš neaizmirsā man vēlāk atdot.

Cilvēki atrada jaunus nodarbošanās veidus savu ienākumu palielināšanai. Kam bija piemērota zemes platība, turēja vistas, dažreiz pat vairāk simtu. Tie organizējās ap sabiedrību „Padomju Latvijas putnkopis“, būdami biedrības biedri. Bija vēl sabiedrība „Padomju Latvijas sudrablapsa“ — tās biedri audzēja sudrablapsas un citus kažokzīvus, kā arī laboratorijas dzīvniekus: baltās pelītes, žurkas, jūņas cūciņas, kuņas nereti turēja savos dzīvokļos. Pēc laboratorijas dzīvniekiem bija liels pieprasījums — tos ar iepriekš minētās sabiedrības starpniecību sūtīja uz dažādām Krievijas pilsētām institūtu un laboratoriju vajadzībām.

Kādu dienu nejauši uz ielas satiku manu bijušo darba biedru Vītolu. Vācu laikā abi bijām strādājuši Rīgas pilsētas Veterinārā valdē, tagad viņš bija mūziķis Dailes teātrī. Viņš man stāstīja, ka tūlīt pēc kaņa čeka viņam jautājusi par mani un par manu darbību vācu laikā, kad biju atbildīgais

veterinārārsts par piena kontroli Rīgas pilsētā. Mēģinājuši no viņa uzzināt manu atrašanās vietu. Viņam stāstīts ka ar manu piekrišanu vācieši gādājuši, lai bērni saņemtu saindētu pienu. Bijis nodoms organizēt šai lietā prāvū, bet tā kā mani nevarējuši atrast, lieta pagaidam atlikta. Viņš mani brīdināja, ka varbūt būtu labāk man pagaidam Rīgā neuzturēties.

Būdams par savu taisnību pārliecināts, es viņa brīdinājumu noraidīju un paskaidroju, ka pašlaik izlaiž sliktāku pienu nekā vācu laikā un ka es visu to tiesā atklāšu. Cik toreiz vēl biju naivs, ticēdams komunistu taisnībai vai objektīvitātei! Nepazīnu toreiz arī „labā“ Pad. Savienības prokurora devīzi: „Dodiet man cilvēku, pantu es atradīšu“.

Cik liktenīgs man bija Bauskas prokurora piemērotais pants: cilvēks bez dokumentiem. Tas mani aizsūtīja uz Kaļiņu! Ja viņš to nebūtu izdarījis, nedaudz vēlāk es būtu notiesāts uz 25 gadiem kā latviešu bērnu indēšanas līdzdalībnieks.

Kā arvien, Pad. Savienībā visu kārtu pēc plāna. Tūlīņ pēc kaŗa bija nepieciešama propogandas prāva pret vāciešiem. Vēlāk tai nebija vairs tik lielas nozīmes, tāpēc arī neuzsāka.

Pad. Savienībā vainīgais arvien ir jāatrod, nedomājot par to, lai nepareizības novērstu un tās vairs neatkārtotos. Galveno vērību veltī vainīgā meklēšanai un sodīšanai. „Vainīgo“ arvien atrod. Nereti to sameklē nevis izmeklēšanas iestādes, bet izrauga partijas vadība čeka.

Man stāstīja vairāki Pad. Savienības veterinārārsti, ka ap 1930- tiem gadiem nosprāguši vairāki simti tūkstošu liellopu pēc obligātās potēšanas. Izrādījies, ka potes bijušas sliktas. Un kāds bija lēmums? Ja nošaus tikai pošu ražotājus, t.i. īstos vainīgos, tie būs tikai kādi trīs vai četri, varbūt pieci vai seši, ne vairāk. Kā tautai var teikt, ka dažu valdībai uzticamu cilvēku, — bez šaubām, arī partijas biedru paviršības dēļ nosprāguši vairāki simti tūkstoši liellopu. Tauta domās, ka valdības vaina, ja ielikusi tik atbildīgā darbā nekam nederīgus cilvēkus.

Varasvīri vienmēr atrod „pareizo“ izeju, vai nu to izdomā partija, čeka, vai abas kopā. Lika nošaut vairākus desmitus tūkstošus veterinārārstu, kuņus apvainoja lopu iznīcināšanā. Ne katru desmito, kā dažreiz mēdz rīkoties kara laikā brīdinājuma dēļ, bet daudz nežēlīgāk.

Kur lopi bija potēti, tur tie arī visi nosprāga. Nošaut visus veterinārārstus, kas potējuši, laikam arī valdība atzina par nepieņemamu. Kādu mērauklu pieņemt? Kā arvien, čeka atrada izeju: dzīvus atstāja tos veterinārārstus, kas bija atstājuši aktu par padarīto darbu. Tos, kas aizmāršības vai darba steigā to nebija paspējuši izdarīt, visus nošāva. „Vainīgie“ bija atrasti un sodīti.

Bet vai Pad. Savienībā lopu ārstniecība uzlabojās pēc tik liela skaita veterinārstu skaita izraušanas no darba, par to neviens nedomāja. Nedomāja arī, cik daudz veterināro darbinieku pēc notikušā meklēja citu nodarbošanos. Vai vadošiem partijas biedriem morāle neeksistē? Kur palika viņu sirds apziņa? Kas var bez pamata iznīcināt desmitiem tūkstošu cilvēku? Vai rīkojuma devēji nedomāja, ko jutīs piederīgie — sievas, vecāki, bērni? Šie jautājumi paliek bez atbildes.

Krievu kollēgas mūs brīdināja: par katru padarīto darbu sastādiet aktu. Tā arī visu laiku darījām, jo dzirdētais piemērs bija drausmīgs.

Ar apm. 10 gadu atstarpi dzirdēju divu Krievijas latviešu, partijas biedru, kas viens otru nepazīna, ļoti līdzīgus stāstījumus: Krievijas revolūcijas laikā, — kā zināms — komunistiskās idejas bija piesaistījušas vienu daļu latviešu strēlnieku. Tie bija tā saucamie latviešu strēlnieki. Viņi bijuši arī Ļeņina personīgā sardzē. Izšķīrīgās cīņās raidīti latviešu sarkanie strēlnieki, parasti ar panākumiem. Pēc 1920.g. latvieši ar savu pienākuma apziņu izvirzījušies daudzos vadītājos posteņos. Bijuši vairāki „komisāri“ (ministri), daudzi pārvalžu priekšnieki, un iestādēs ir bijis jūtam kārības sākums. Komūnisms būtu varējis izveidoties par iekārtu, kas cilvēkiem patīk.

Tad Staļins ar Ježova starpniecību iznīcinājis tikpat

kā visus latviešus, kas bijuši biedri latviešu biedrībā, kāda toreiz Krievijā nodibināta. Paglābušies tikai tie, kas precējušies ar krievietēm vai turējušies savrūp. Apcietināšanas ilgūšas vairākus mēnešus, un neviens latvietis nav naktī gulējis, drošs nebijis neviens. Latviešu iznīcināšanu esot panācis vācu slepenais dienests, lai novājinātu Krieviju. Tik tālu liecinieku stāstījums. Var ticēt vai nē.

Varbūt notika tā, ka Staļins redzēja latviešu organizatora spējas un zināmas tautas simpatijas, redzēja un dzirdēja par viņu pienākuma apziņu. Cita starpā, to tagad Pad. Savienības propaganda sevišķi izceļ. Vai Staļins nebaidījās, ka latvieši kā nopietns drauds padomju imperijai varētu pārņemt vadību? Staļins par bendi izvēlējās Ježovu, kas pirms tam bijis mazas pilsētiņas trešais partijas sekretārs, nevienam nepazīstams, kas droši vien nav par sarkano latviešu strēlnieku darbību neko zinājis. Tautai vēlāk pateica, ka Ježovs bijis vācu aģents.

Chruščovs apliecināja, ka visas komunistu izdarītās slepkavības notikušas pēc Staļina pavēles, bet vēlāk kādā no savām runām viņš arī teica: „No Staļina mēs varam mācīties, kā jātiek galā ar Pad. Savienības ienaidniekiem“. Vai ar šo teicienu nav akceptētas visas iepriekšējās slepkavības un cilvēku turēšana gažos ieslodzījumos? Vai ar to nav pateikts, ka vajadzības nāves sodi un ieslodzījumi tiks lietoti arī nākotnē, gluži tāpat kā Staļina laikā, vai nu noveļot uz citiem?

Kā notika zirgu ārstniecība sarkanarmijā pēdējā kara laikā? Katrs veterinārārsts un vet. feldšeris ir apgādāts ar vet. ārsta rokas grāmatu, kuņā bez slimību aprakstiem ir arī instrukcijas, kā katras slimības gadījumā zirgs ir jāārstē. Ja zirgs ārstēts pēc instrukcijas noteikumiem un par to uzrakstīts akts, nosprāgst — tas nekas. Ja ārstēts savādāk un nosprāgst, sekas ļoti bēdīgas. Un ko veterinārārsti dara resp. ir spiesti darīt? Ja ārstē pēc instrukcijas — zirgi sprāgst. Lai paglābtu zirgus, mēģina ārstēt citādi un atrod arī pareizāku ārstniecības veidu, — zirgi izveseļojas. Neviens tomēr neuzdrīkstas pārkāpt instrukcijas par zirgu ārstē-

šanu, tātad aktā jāraksta, ka ārstēts pēc instrukcijas un zirgs izveseļojies. Šādi akti priekšniecībai pienāk daudz: tie ir pierādījums, ka instrukcijā norādītā ārstniecība ir pareiza.

Aktam ar trim parakstiem Pad. Savienībā visi tic. Darbu dara un aktu sastāda veterinārārsts, pārējie divi tikai paraksta; nereti tie nav pat bijuši klāt. Tā izdarītais darbs noformēts pareizi, bet papīru rakstīšana aizņem gandrīz tikpat laika kā darbs.

Staļina laikā cilvēkus apcietināja regulāri. Dzirdēja katru nedēļu, ka atkal kāds vai kāda paņemti. Tiesas nenotika, cilvēku pievāca, un tas pazuda. Arī vairāki mani paziņas tā pazuda; citus izdevās redzēt pēc desmit, piecpadsmit gadiem, citus — nekad. Apcietināja Vēju: viņa paziņa noskaidrojusi, ka par zināmu summu viņu varēšot atbrīvot. Viņa pārdeva klavieres, mēs vairāki saziņojām pieprasīto summu. Domāju, ka ar klavierēm sanāca kādi 3 vai pat 4 tūkstoši rubļu. Naudu paņēma, bet iznākums — nekāds. Vēlāk dzirdējām vairākkārt, ka atkal cilvēkiem izmānīta nauda. Krāpnieki bija čekas darbinieki, — sūdzēties nebija nozīmes.

Pad. Savienībā visiem strādājošiem pirms iestāšanās darbā ir jāizpilda tā saucamā kadru ankete, kuŗā jāieraksta sīkas ziņas par sevi — uzvārds, vārds, tēva vārds, dzimšanas dati, tautība, izglītība, dati par savu izcelšanos — kas bijuši vecāki, jāuzrāda darba vietas, kuŗās stādājis, no kuŗa laika līdz kuŗam laikam, kāpēc aizgājis no darba, kādā organizācijā piederējis pirms padomju varas nodibināšanās, vai sodīts par to, vai radi ārzemēs, vai tēvijas kāŗā piedalījies, vai apbalvots, vai bijis ievēlēts par deputātu, vai piedalījies vēlēšanu komisijās, attiecības pret kuŗa klausību un pašreizējā dzīves vieta. Bez tam vēl jāiesniedz autobiogrāfija. Dažreiz jāraksta divi vai trīs eksemplāri, no kuŗiem viens paliek darba vietā, pārējie augstākai priekšniecībai. Pārejot uz jaunu darba vietu, viss jāraksta atkal. Parasti vienu eksemplāru cilvēki tur pie sevis. Pēc tā var uzrakstīt jaunu, jo visu sīki ne katrreiz var atcerēties,

lai izbēgtu no pārmetumiem, ka kaut ko esi gribējis noslēpt vai sagrozījis faktus.

Iedzīvotāji Padomju Savienībā ir stingrā valsts uzraudzībā. To panāk, ka katram ir pase un darba grāmatiņa, kā arī kaŗa klausībai pakļautajiem, ieskaitot arī dažas sieviešu profesijas, kā medicīnas darbiniecēm, ķīmiķēm, laborantēm un t. t., ir kaŗa klausības apliecības.

Pases izsniedz abu dzimumu personām pēc 16 gadu vecuma milicijas pasu galdi. Turpat notiek arī iedzīvotāju pierakstīšanās dzīves vietā. Pierakstīšanos atzīmē ar zīmogu pasē, ierakstu mājas grāmatā, ko apstiprina attiecīgās milicijas pasu galds, kā arī izpildot sīku veidlapu, kas paliek milicijā. Ja pāriet dzīvot uz citu vietu, notiek izrakstīšanās, kas būtībā ir līdzīga procedūra pierakstīšanai. Pierakstīties nevar, ja nav no iepriekšējās dzīves vietas izrakstījies. Ja grib kaut kur palikt ilgāk par 24 stundām, tad par to jāziņo milicijai. Kā okupētās Latvijas iedzīvotājiem, tā arī iebraucējiem no Krievijas ir visiem pases. Aizliegts pierakstīt un dot darbu personām bez pases. Krievijā vēl daudzos kolchozos cilvēkiem pasu nav. Tā ir vienīgā iespēja, kā ļaudis noturēt kolchozā. Pase katram pastāvīgi jānēsā klāt.

Darba grāmatiņai ir jābūt katram strādājošam. To izsniedz pirmajā darba vietā. Tur ieraksta, kad sācis strādāt, ko strādājis, kādā darba vietā un kāpēc aizgājis no darba. Datu pareizumu apstiprina ar iestādes vadītāja parakstu un zīmogu. Darba grāmatiņa glabājas darba vietas kadru daļā.

Lielākajās darba vietās ir atsevišķs kadru daļas priekšnieks, komunistu partijas biedrs, kas izpelnījies partijas uzticību. Lielākai daļai no tiem nav tikpat kā nekādas izglītības, — par strādniekiem viņi nevēlas būt. Parakstīties viņi māk, partijas līniju ievēro, — tātad ir paši labākie darbinieki. Viņus zināmā mērā var uzskatīt par čekas palīgiem, jo par saviem darbiniekiem viņi ziņo čekai, un čeka nereti ar tiem konsultējas.

Mazākajās darba vietās kadru daļas vadītāja pienāku-

mus papildus parastajam darbam veic kāds valdībai uzticams cilvēks. Darbā pieņem tikai tad, ja nodota darba grāmatiņa.

Kaŗa klausības apliecība ir ikvienam vīrietim, kas sasniedzis kaŗaklausības pakļauto vecumu — 18 g. Pierakstoties jaunajā dzīves vietā, reizē ar pasi jānodod arī kaŗa klausības apliecība, pēc kuŗas kaŗa komisāriāts apzina sev pakļautos, ierakstot tos savos reģistros. Pēdējā laikā kaŗa komisāriātam ir arī čekas palīgdienesta funkcijas.

Kaŗa klausībai pakļauto mobilizācija notiek individuāli: paziņojumus piens mobilizējamās personas dzīves vietā. Četru līdz piecu gadu laikā regulāri visi kaŗa klausībai pakļautie, parasti 35 vai 40 g.v., tiek iesaukti papildus apmācībās uz vienu, trim vai sešiem mēnešiem, dažreiz arī biežāk. Katra gada rudenī uz trim līdz seši mēnešiem iesauc dienestā zināmu daudzumu cilvēku, kuŗus izmanto raŗas novākšanai „jaunapgūtās zemēs“ un arī citur. Čehoslovākijas krīzes laikā no okupētās Latvijas bija mobilizēts samērā liels skaits kaŗavīru, — pat cilvēki, kas bija nodarbināti diezgan atbildīgos posteņos.

Ja kāds var piedalīties vēlēšanu sagatavošanā vai it īpaši balsu skaitīšanā, to Pad. Savienībā uzskata par lielu uzticības parādīšanu. Tur jau redzama īsta vēlēšanu norise, kas ir labi aprēķināta un nospēlēta teātra izrāde. Apmēram vienu gadu pēc izlaišanas no nometnes arī man piešķīra „lielo godu“, — proti, uzdeva vēlēšanu laikā stāvēt pie durvīm, kas veda uz telpu, kuŗā bija vēlēšanu urnas. Tā bija pirmā un arī pēdējā reize, jo neuzticība pret mani arvien palielinājās. Jādara jau nekas nebija, tikai jāstāv. Vai tā bija domāta goda sardze, nezinu.

Vēlēšanas bija sākušās jau plkst. 6 no rīta. Ļauzu pieplūdums ap plkst. 9, 10 un 11 ir samērā liels, jo cilvēkiem tā sacamie aģitatori neliek miera: zvana pa telefonu, nāk mājā un visādi steidzina, lai iet ātrāk vēlēt. Ap plkst. 14 paiet man gaŗām viena no vēlēšanu komisijas locekļēm un iemet urnā apm. desmit balsošanas zīmju. Mums paziņo, ka vēlēšanas ir beigušās, jo visi ir atnākuši un mēs varam iet mājās. Toreiz man bija liels brīnums, kā var citu vietā

iemest urnā vēlēšanu zīmes. Tagad pie tā sen jau pierasts un viss iet it kā normāli.

Vēlēšanu norise, vienalga, vai vēl ciema padomes vai izpildkomitejas, Latvijas PSR Augstāko padomi vai Vissavienības Augstākās padomes deputātus, visur ir viena un tā pati, ieskaitot arī tiesnešu vēlēšanas. Kā simtām reižu spēlēta teātra izrādē viss rit automatiski un beidzas ar 99,8% vai pat 99,9% rezultātu.

Vēlēšanām kandidātus izrauga dažādu ranga partijas biedri saskaņā ar partijas komitejām, un tos apstiprina republikas Centrālā komiteja. Kandidātus Vissavienības Augstākās padomes deputāta amatam pārbauda Vissavienības Centrālā komitejā. Varētu teikt, ka tā ir vēlēšanu priekšspēle, kas norisinās klusi, bez liekas rakstīšanas un skaļas runāšanas.

Pēc tam sākās atklāta darbība. Darba vietām nosaka izraudzītās personas ieteikt par kandidātiem. To izdara zināmi cilvēki, kāmēr citiem uzdod veikt propagandas darbu. Pēc tam notiek vēlēšanas, vai minētos cilvēkus minēt par kandidātiem. Kas par? — daudz; kas pret? — nav; kas atturas? — nav; tātad ievēlēti ar visām balsīm. Nākošās pāris dienās citās darba vietās līdzīgā kārtā atbalsta iepriekš ieteiktos kandidātus. Visur uzraksta aktus par notikušo, un tā vēlēšanu komēdijas pirmais cēliens ir nospēlēts.

Tad iekārto vēlēšanu telpas, kuŗas līdz vēlēšanām sauc par „aģitpunktiem“. Zināmās dienās te notiek priekšnesumi, lekcijas, satikšanās ar kandidātiem, spēlē mūzika, var dejot, spēlēt dažādas galda spēles. Tas būtu skaļākais, varētu teikt, arī varbūt pats nevainīgākais cēliens.

Pēdējais cēliens pēc rīkotāju domām ir svinīgākais, īstenībā — visblēdīgākais, kuŗā apmuļķo visus vēlētājus. Cilvēki palikuši tik vienaldzīgi, ka ļauj izrādei turpināties līdz galam, jo nav iespējams ne ar kādiem līdzekļiem vēlēšanu iznākumu pārveidot. Kā norit pēdējais cēliens? Ieejot telpā, redzam pie galdiem sēžam vairāk kā desmit cilvēku, kas izsniedz vēlēšanu zīmes: turpat staigā vai stāv atkal

tikpat. Tie visi ir no dažādām darba vietām izraudzītas partijai un valdībai uzticamas personas. Vismaz viens no visiem novērotājiem katru vēlētāju pazīst. Ja kāds ieies vēlēšanu kabīnē vai ārpusē mēģinās sabojāt balsošanas zīmi, būs zināms vainīgais, un pie viņa lietas būs pierakstīta viena „melna svītra“. Svīrotai zīmei nav nekādas nozīmes. Nodoto balsu procents jau iepriekš tikpat kā zināms: to nosaka balsu skaitīšanas komisija, kas sastāv tikai no „pašu cilvēkiem“. Vēlēšanās zīmju iemešana urnā citu vietā ir parasta parādība. Katram amatam ir tikai viens partijas izraudzīts kandidāts: tātad var ievēlēt tikai to, ne citu.

Esmu novērojis, ka kolchozos, kur vēl priekšsēdi un valdi, tāpat izrauga tikai tos kandidātus, kuņi jāievēl. Kolchoznieki sēž solos un sarunājas, daži pat pagriezuši muguru, nezinādams un neinteresēdamies, kas pašlaik notiek. Viens saka: „Jāceļ roka!“ — to paceļ visi, pat neprasīdami, par ko balso. Visiem zināms: celsi vai necelsi, tik un tā ievēlēs to, ko vadība gribēs.

Kad 1947. vai 1948. g. atjaunoja veterinārārstu biedrību, notika atklātas valdes vēlēšanas. Ievēlēja visus vietējos latviešus un pieklājības pēc arī Veterinārās Pārvaldes priekšnieku Lāci, nevienu krievu. Ministrijā strādājošie veterinārārsti krievi sāka jaunievēlētajai valdei pārmet dažādas nepareizības. Veterinārārsts Gāle nolasīja referātu par veterinārārstu ētiku vēsturiskā skatījumā, kuņi arī jaunie kollēgas uzņēma ļoti atsaucīgi. Krievi un viņu līdzskrējēji to uzskatīja par pretvalstisku, valdes locekļi dabūja rājienus, Gāli piespieda izstāties no valdes. Valdes sēdēs Veterinārās pārvaldes priekšnieks Lācis tikpat kā nepiedalījās, ignorēja tās darbību. Valdes ieteikumus ministrija neņēma vērā, tāpēc valdes darbība palika nenoziņīga. Nākošās vēlēšanās atklāti balsojot „ievēlēja“ jaunu biedrības valdi, kādu to vēlējās ministrijas galvenie darbinieki.

Katrā darba vietā vēl notiek arodbiedrības komitejas vēlēšanas. Lielākās darba vietās komitejas priekšsēdim noteikta mēnešalga. Priekšsēža amatā iekļūst tikai uzticīgi par-

tijas biedri, pat pensionāri, kas tad var saņemt pilnu algu un pilnu pensiju.

Mazākās darba vietās arodbiedrības komitejas priekšsēža amatu uzskata par goda amatu, tāpēc jāstrādā bez atlīdzības, paralēli tiešajam darbam. Tikai retais vēlējās uzņemties šādus pienākumus, tādēļ ļoti bieži sāka vēlēt vēlāk pieņemtos darba biedrus. Šo goda amatu lielāko tiesu veica bezpartējiskie, jo partijas biedri bez atlīdzības nevēlas strādāt. Šāds ieteikums nāca no darba vietas priekšnieka cerot, ka jaunais darbinieks savā pirmajā darba gadā neizrādīs atklātu nepaklausību, un ja tāda sāktu parādīties, tad otru gadu var arī viņu nevēlēt.

Īsti ievēlētu amatpersonu Pad. Savienībā vispār nav. Kā jau redzējām, amatos iekļūst partijas un čekas rūpīgi izsijāti kandidāti pēc nospēlētas vēlēšanu komēdijas.

Arodbiedrības pēc komunistu teiciena esot komunistu skolas, un tās aizstāvot strādnieku intereses.

Tulīt pēc kara okupētajā Latvijā samērā daudz iestāžu organizāciju vadītāji bija arī bezpartējiskie. Pakāpeniski viņu vietā lika partijas biedrus. Pēdējā laikā augstākos amatos ir tikai partijas biedri, ja neskaita atsevišķus izņēmumus. Viņu — iespējams, ka tie ir čekas ziņotāji — uzskati un nostāja partijas ģenerāllīnijas respektēšanā ir neretri konsekvētāki nekā dažam partijas biedram. Līdz ar to visas iestādes un organizācijas darbība un sadzīve notiek komūnisma iespaidā un pēc viņu pieņemtajām normām. Pēc manām domām ne tikai arodbiedrības, bet pēdējā laikā zināmā mērā visas organizācijas un iestādes ir uzskatāmas par komūnisma skolām.

Organizāciju un iestāšu vadītājiem rēgulāri jāziņo resp. „jāatskaitās“ — ja atļauts lietot šo komunistu žargona vārdu — partijas vadībai gan par jauniem partijas biedriem, gan par jaunuzņemtiem partijas biedru kandidātiem. Un tomēr, lai cik plaši izvērsta propaganda komunistu partijas biedru vervēšanai, — panākumi ir ļoti vāji. Tautā, kas redzējusi komūnisma patieso seju, marksisma ideoloģijai nav iespaids.

Arodbiedrības nebūt neaizstāv strādnieku intereses. Īstenībā tās Pad. Savienībā ir priekšniecībai paklausīgas organizācijas, ar kuŗām panāk, lai strādājošiem nav nekādu iespēju pretoties izmantotājiem. Ja darba vietai vajadzīgs, lai darbinieki strādātu arī sestdienās vai svināmās dienās, vai arī tā vēlas pagarināt darba dienu pat līdz divpadsmit stundām, tad pēc priekšniecības rīkojuma arodbiedrības pieņem attiecīgu lēmumu. Tas ir obligāts, un strādājošiem nav nekāda likumīga pamata par to sūdzēties. Viņi nevar saņemt maksu pat par virsstundām.

Ja valsts svināmās dienas gadās ceturtdienās un piektvai arī pirmdienās un otrdienās, tad strādājošiem iznāktu četras brīvdienas, kā Pad. Savienībā saka, „izņemās dienas“. Valdība uzskata, ka iedzīvotājiem tik daudz brīvdienu nav vajadzīgs. Tad kā likums apm. nedēļu iepriekš parādās avīzēs īss raksts: „Ievērojot darba tautas vēlēšanos, tādas un tādas dienas noteiktas par darba dienām“. Tas tiek „noformēts“ par Vissavienības centrālās arodbiedrības lēmumu.

Vai te spilgti neparādās komunistu partijas gadība, lai cilvēkiem būtu pēc iespējas mazāk laika satīties, apspriesties par darbu, par dzīvi, par komunistu valdības nejdzībām? Izejamās dienas ir vienīgās brīvās dienas, kad cilvēki var satīties. To skaitam jābūt iespējami mazam: it īpaši to panāk ar tā sauktām svētdienas talkām; mājas apkārtnes, darba vietas un pilsētas aptīrīšana, ražas novākšana un vēl citas talkas.

Ir aprēķināts, lai parastajās darbdienās cilvēki būtu nodarbināti jo pilnīgi. Pēc darba organizē arodbiedrības sapulces, ražošanas un citas sanāksmes. Vēl vienmēr notur politiskas mācības, kam pēdējos gados nāk klāt tā sauktās ekonomiski saimnieciskās mācības, kuŗas obligātas arī vidējiem un zemākiem speciālistiem.

Un kur tad vēl rūpes par uzturu un pirmās nepieciešamības. Pēc darba laika cilvēki spiesti atlikušās brīvās stundas pavadīt, apskrejot veikalus, lai kaut ko sev iegādātos.

Tā kā nekad nav iespējams dabūt visu nepieciešamo, veikalu apgaita jāatkārto katru dienu.

Cilvēkiem, kas iestājušies tā sauktajos dzīvokļu kooperatīvos, lai dabūtu savu dzīvokli, nepieciešams nostrādāt vairāku simt stundu celtniecības darbos. Tas ir jādara ārpus darba laika: tātad vakaros vai izejamās dienās.

Vērojot šīs lietas, liekas, ka viss Pad. Savienībā ir izkārtots tā, lai cilvēkiem paliktu pēc iespējas mazāk brīva laika. Pat uzturvielu un pirmās nepieciešamības preču trūkums, šķiet, zināmā mērā mākslīgi radīts, lai cilvēkiem būtu par ko domāt un lauzīt galvu, nevis domas novirzīt „idejiski nepareizā” virzienā.

Daļu pārtikas, kā arī rūpniecības ražojumus Pad. Savienība eksportē uz ārzemēm, kur tos izmanto par propagandas līdzekli, ar ko iegūt ārzemju valūtu. Tādā kārtā iedzīvotājiem tiek atrauta pārtika un nepieciešamās preces.

Varbūt to dara ar nolūku.

Dažus gadus pēc kapitulācijas okupētajā Latvijā modē bija sauklis — komunistu valstī visam jābūt otrādi nekā kapitālistiem. Daudz no tā bija jau sasniegts.

Par reliģiju nedrīkstēja ne domāt: baznīcās gājējus fotografēja. Pieaugušiem, it sevišķi bērniem, gribēja iedzīt ticību akmens tēliem. Vairākas reizes gadā, kā, piem., valsts svētkos, Ļeņina dzimšanas dienā, kā arī skolu sākot un beidzot, bērnus dzina nolikt puķes pie Ļeņina pieminekļa. Baznīcas gāja bojā, — bet visur cēla Ļeņina un Staļina pieminekļus: iestādēs, darba vietās un to apkārtnē novietoja viņu bistes. Bērniem ticības mācību aizliedza mācīt: skolās, iestādēs, darba vietās, ielās un laukumos karājās partijas vīru attēli un uz sarkaniem drēbes gabaliem uzkrāsoti komunistu saukļi. Bērnu dārzos bērniem mācīja, ka viss, kas viņiem ir — drēbes, rotaļlietas un ēdamais nāk no Staļina, pat lika lūgt un pateikties viņam par to.

Iedzīvotājiem nacionālizēja privātīpašumus, kas bija iegūti pašiem, tēviem vai vectēviem smagi strādājot, — kamēr partijas vīru rīcībā par niecīgu īres maksu nodeva veselas mājas — vasarnīcas Rīgas Jūrmalā un citur. Pa-

stāvīgiem iedzīvotājiem atstāja tikai deviņus kvadrātmetrus dzīvojamās platības uz vienu cilvēku, bet partijas biedri iegāja svešos, labi mēbelētos dzīvokļos, jo viņiem „pieņācās“ papildus platība.

Privātā iniciatīva nodrošināja preču ražošanu un to nodošanu tirdzniecībai. Preces bija lielā izvēlē un visiem pieejamas par vienādām cenām, — tas bija kapitālais pasākums. Izveidoja komūnistisku pasākumu; visiem pieejamos veikalos preču bija maz, tās pašas bez kādas izvēles. Par valsts noteiktām cenām maz ko varēja dabūt, vajadzēja kaut kā gādāt naudu, lai varētu pirkt par komercenām. „Valdošās šķiras“ cilvēkiem bija atsevišķi veikali, kur nepieciešamās preces viņi varēja pirkt par valsts cenām, pat par valsts iepirkuma cenām. Tagad iekārtots, ka viņi iepērkas noliktavās pirms preču nodošanas tirdzniecībai.

Bez tam partijas darbinieku sanāksmju laikā tiem ierīko pārdošanas punktus — galdus, kur pārdod retāk dabūjamās preces un pārtiku.

Lauksaimniecības ražojumi — pārtikas produkti — līdz 1949.g. tirgos bija brīvi pērkami, bet pēc kolchozu nodibināšanas tie no tirgiem izzuda. Latvijas laikā bekonu un sviestu eksportēja, — tagad to trūkst iedzīvotājiem.

Cilvēki ar izglītību, pieredzi un organizatoru spējām tika izsūtīti uz vergu nometnēm Krievijā. Komūnistu partijas darbinieki bez izglītības un pieredzes vada valsts iestādes un organizācijas. Godīguma vietā stājās meli un ne taisnība.

Cilvēkus ar brīvās Latvijas domu sauca par tēvijas nodevējiem, kamēr tos, kas sadarbojās ar okupantiem, ieskaitot kriminālistus, uzskatīja par kārtīgiem padomju pilsoņiem.

Ja Latvijas laikā kā strādniekiem, tā ierēdņiem maksāja algas, no kuņām viņi varēja labi vai apmierinoši dzīvot, tad tagad tikpat kā visu katēgoriju strādājošiem ir tik zemas algas, ka, lai varētu kaut kādi izdzīvot, viņi ir spiesti zagt, krāpt, kukuļus dot un ņemt. Latvijas laikā no tiem, kas turēja Rīgas pilsētā suņus, iekasēja nodokli. Komūnisti

saka, mēs nodokli par suņiem neņemam, lai viņu īpašnieki samaksā tikai reģistrācijas naudu, kas nav nemaz mazāka par nodokli.

Komunistu valdība pūlas daudz ko iedzīvotājiem noslēpt, īpaši par sasniegumiem brīvajā pasaulē. Viņi parasti sniedz tikai sliktās ziņas, pat pārspilētas: par bezdarbu, cenu pacēlumu, bet par to samazināšanos ne vārda. Ka cenas ar visu pacēlumu ir zemākas nekā Pad. Savienībā to noklusē. Kāda ir pirkt spēja ārzemēs un Pad. Savienībā, salīdzinot ar cilvēku peļņu, to nekad nemēģina analizēt. Daži uzticami cilvēki, kam atļauts apmeklēt tā sauktās kapitālistiskās valstis, pēc atgriešanās no ceļojuma raksta, ka rietumos preču pārpilnība veikalos esot tāpēc, ka turienes cilvēkiem neesot naudas preces iegādāties. Pad. Savienībā visi tik labi pelnot, ka preces arvien tiekot izpirktas. Rakstos par negadījumiem šachtās un citur pastāvīgi vaino kapitalistiskās iekārtas novecojušo tehniku. Iemīļoti raksti ir par streikiem un nēģeru diskrimināciju, tāpat par indiāņu sliktajiem dzīves apstākļiem un nežēlīgo iznīcināšanu.

Pad. Savienībā ne tikai slēpj patiesību par ārzemēm, bet arī par iekšzemes notikumiem sniedz nepareizas ziņas. Šeit raksta tikai labo, kuŗu nereti pat izgudro. Dārdzības pieaugumu arvien aizmirst pieminēt, noziedzības mēģina noklusēt, un ja kaut ko arī piemin, tad to izskaidro par kapitālisko atlieku. Negadījumus, katastrofas un tml. mēģina noslēpt.

Apmēram pirms desmit gadiem runāja, ka pie Liepājas nogāzusies pasažieru lidmašīna. Pirms avārijas motora defekta dēļ pilots bija lūdzis atļauju nosēsties kaŗa aerodromā pie Liepājas, taču tas liegts. Aizgāja bojā visi, ieskaitot apkalpi, turpat simt cilvēku. Tāda Pad. Savienībā ir gādība par cilvēku!

Tautai nestāsta īstenību, bet to, ko komunistu partija ir nolēmusi izstāstīt. Vairums cilvēku viņu metodes ir jau atklājuši un netic vairs „pareizām“ ziņām.

RĪGAS JŪRMALA.

Ņemot vērā manu „slikto“ pagātņi, kā arī apstākļi, ka, izdarot kontroles, arvien bija jāstopas ar ordeņotiem Tēvijas kaŗa dalībniekiem, sapratu, ka jādome par citu darba vietu. Tāda radās, kad Jūrmalā nodibinājās Rīgas Jūrmalas veterinārā slimnīca, kuŗai iesākumā bija tikai štātu saraksts. Ar Rīgas pilsētas Lauksaimniecības nodaļas vadītājas Stabiņas pavēli, kuŗa arī saprata manas grūtības, mani iecēla par šīs slimnīcas vadītāju.

Nolēma, ka slimnīcai būtu jādarbojas Dubultos, t.i. apm. Rīgas Jūrmalas vidū. Jūrmalas Izpildkomiteja nodeva slimnīcas rīcībā izpostītu vasarnīcu starp šoseju un jūru — centra tuvumā — durvis nebija aizslēdzamas, dažās istabās atsevišķi logi pat bez rāmjiem. Bija piecas vai sešas istabas. Labākajā iekārtoju pieņemamo istabu. No kaimiņiem dabūju divus vecus krēslus, vienu varbūtējiem apmeklētājam, otru pašam. „Galdu“ izgatavoju pats, divu dēļu vienus galus pienagloju pie palodzes, otru — atbalstīju uz kājām, izgatavotām no mietiem. Uz galda bija pacientu reģistrācijas žurnāls, uz palodzes — divas šķirces, dzirklītes, skalpels un termometrs. Tā arī pirmos pāris mēnešus šeit nostrādāju.

Kādu mēnesi pēc manas „iekārtošanās“ mani apciemoja kāds veterināro zinātņu profesors no Maskavas, kas uzturējās Rīgas Jūrmalā kā „atpūtnieks“ un vēlējās redzēt šeit iekārtotās veterinārās iestādes. Nobrīnējās par slimnīcas bēdīgo izskatu, bet dzirdēdams, ka viss ir tikai tapšanas stadijā, izteica cerību, ka drīz te izskatīšoties labāk.

Jaunajā veterinārajā slimnīcā bez manis vēl vajadzēja divus veterinārfeldšērus, divus veterinārsanitārus, grāmatvedi un sēniecei — apkopēju. Drīz pie manis ieradās un uz feldšēra vietu pieteicās veterinārās fakultātes trešā kursa students — partijas biedrs. It kā bijušais pagrīdnieks. Varot ierasties darbā tikai divas reizes nedeļā — pēc plkst. četriem pēcpusdienā: pārējais laiks viņam esot aizņemts

universitātē un partijas darbā. Paredzēto feldšera algu viņš gribot saņemt pilnā apmērā, jo nauda viņam esot nepieciešama. Galīgu atbildi nedevu, jo bija jānoskaidro priekšniecības domas. Nākošajās dienās Lauksaimniecības ministrijas Veterinārā pārvalde norādīja, lai studentu pieņemot darbā Jūrmalas veterinārā slimnīcā. Izdevās pārliecināt tiešo priekšnieci — Lauksaimniecības nodaļas vadītāju Stabiņu, ka man vajadzīgi cilvēki, kas strādā katru dienu, jo jāorganizē slimnīcas būvniecība un jāveic arī ikdienas darbs. Tā arī partijas biedru darbā nepieņēma.

Tas izrādījās par samērā smagu pārkāpumu pret pastāvošo varu resp. tās pārstāvi. Cik liktenīgi bija sagadījies, aizgāju no iepriekšējās darba vietas, lai izvairītos no konfrontācijas ar komunistu varas pārstāvjiem, tagad jau pašā sākumā atkal nepatikšanas! Vēlāk uzzināju, ka mani uzskata par tādu, kas atklāti nostājas pret partiju un tās norādījumiem. Piedevām vēl biju iemantojis minētā partijas biedra, kas vēlāk darbojās dažādos augstos amatos, naidu uz visiem laikiem.

Sameklēju vajadzīgos darbiniekus un ar Stabiņas piekrišanu pieņēmu darbā. Visi viņi bija latvieši, neviena komunistu partijas biedra. Pēc gada, Lauksaimniecības ministrijas Veterinārai pārvaldei pieprasot, bija jāatļauj viens latvietis un par veterinārfeldšeri pieņēmu iebraucēju — krievu, kas bija partijas biedrs un strādāja pilnu darba laiku. Bija skaidrs, ka pretoties nedrīkst.

Veterinārai slimnīcai ierādītā vasarnīca bija nepiemērotā vietā — pašā Dubultu centrā, tādēļ sameklēju izdevīgāku vietu Dubultos, Slokas ielā 42, blakus bijušajam Dubultu tirgum. Tā bija divstāvu māja ar palielu pagalmu, kuŗa stūrī atradās vēl maza vienstāvu mājiņa.

Jūrmalā visas nacionālizētās mājas bija nodotas „Vasarnīcu tresta“ pārziņā. Tresta pārvaldnieks bija Krievijas latvietis, pēc kuŗa ieteikuma veterinārās slimnīcas vajadzībām arī piešķīra minēto gruntsgabalu ar ēkām. Nosvētījuši fiktīvu dzimšanas dienu jaunajā slimnīcā, sarunājām, ka pārbūves darbus veiks Vasarnīcu tresta kantoris.

Veterināro darbinieku arī Jūrmalas apkārtnē bija maz, un mūsu palīdzību sāka meklēt iedzīvotāji no Slokas un Ķemerēm. Cilvēki lūdza, lai brauc, darba radās arvien vairāk. Katru dienu pēc darba iegriezos veterinārā slimnīcā, nereti tas bija astoņos vai pat desmitos vakarā. Pieņemu dežuranta pierakstītos pacientu pieteikumus. Tā kā visi dzīvojam Rīgā, izņemot grāmatvedi un sētnieci — apkopēju, rītos braucot uz Jūrmalu norunātā vagonā satikāmies. Sadalīju pacientus, uzticēdams pēc slimības vēstures vieglākos sanitāriem: tā visi braucām darbā, izņemot tās dienās dežūrējošo, pat Dubultos neizkāpuši. Lai gan darba vieta bija veterinārā slimnīca, pacientu tur bija samērā maz, lielāko tiesu sīkie mājdzīvnieki. Viss lielais vairums — govīs un cūkas bija jāapmeklē uz vietām.

Trīs reizes nedēļā bija atvērts Majoru tirgus, un mans pienākums arī bija izdarīt pievestās gaļas apskati. Tā notika vasarā no plkst. sešiem, ziemā no plkst. septiņiem rītā līdz plkst. desmitiem vai vienpadsmitiem dienā. Vienalga, vai gaļas pievedums bija vai nebija, noteiktās stundās bija jādabū tirgū. Pēc tam līdz plkst. diviem pēcpusdienā pacientu pieņemšanas laiks veterinārā slimnīcā un vēlā pēcpusdienā steidzamo pacientu apmeklēšana uz vietām, kuņģus nevarēja atlikt uz nākošo dienu. Turklāt vēl pa starpām kārtojamas dažādas lietas sakarā ar būvniecību. Tā tas turpinājās katru dienu. Darba diena izvērtās no 10 līdz 12, pat 14 stundu gaŗa, pie kam toreiz bija sešas darbdienas nedēļā. Svētdienas rītos vēl četras stundas tirgū pie gaļas apskates, tā ka arī tad atgriezos Rīgā — mājās ap plkst. diviem pēcpusdienā.

Lauksaimniecības ministrijas veterinārā pārvalde lopu ārstniecībai izsniedza spirtu, bet tiem, kas būvējās, devu palielināja. Visi zināja, ka ar spirta palīdzību var daudz ko panākt: visur bija „jāsmērē“, un iedzeļot lietas kārtojās vieglāk.

Vasarņicu tresta būvķantorim bija dots tikai norādījums izdarīt pārbūves un remonta darbus Rīgas Jūrmalas veterinārā slimnīcā. Tam pretī bija būvķantoŗa priekšnieks,

galvenais grāmatvedis un galvenais inženieris, visi krievi. Tie bija pārliecināmi, ka slimnīcas izbūve ir lietderīga kā man, tā viņiem. Šeit labi noderēja lopu ārstniecībai piešķitais spirts. Kad būvkantoņa vīri „saprata“, ka veterinārā slimnīcā būvniecība ir nepieciešama, viņi to savukārt uzdeva izdarīt vienam no darbu vadītājiem ar saviem cilvēkiem.

Man vispirms bija jāiesniedz pārbūves plāns, materiālu daudzuma un sīki izstrādāts izmaksas aprēķins. Dabūju cilvēku, kas plānus un aprēķinus varēja izdarīt, bet tas nebija veicams vienā dienā. Nāca jau vasaras beigas, darbi bija jāsteidzina, jo piešķirtā nauda no Valsts apdrošināšanas sabiedrības (Gostrachs) bija jāizlieto līdz gada beigām. Neizlietoto naudu pārskaitīja valsts ieņēmumos.

Nākošā gadā to varēja saņemt tikai nākošā pusgadā. Vai te bija vainojama Pad. Savienības lielā birokratija, ka naudu nevarēja saņemt gada sākumā, nezinu. Saņēmu atbildi, ka nauda vēl nav sadalīta. Tā liela daļa naudas, kas bija piešķirta veterināro iestāžu būvniecībai, gada beigās palika valsts ieņēmumos. Varēja teikt, ka naudu deva, bet neizlietoja, tā sakot, ar vienu roku deva, ar otru — ņēma atpakaļ, tādēļ bija saprotama Veterinārās pārvaldes nostāja par spirta sadali. Arī veterinārai pārvaldei bija jādod pārskats par neizlietoto naudu. Katru gadu man piedāvāja decembra mēnesī papildus naudu būvniecībai no citām piešķirtām, bet neizlietotām summām.

Arī darba vadītājam bija savi argumenti; viņš nevarot dot cilvēkus slimnīcas celšanai, kad citur esot steidzīgāki darbi. Visas pretišķības un iebildumus vajadzēja novērst: un pakāpeniski to arī iemācījies izdarīt. Lai gan būvdarbi sākās vasaras otrā pusē, kad vēl plāni un aprēķini nebija pilnīgā kārtībā, tomēr līdz gada beigām bija padarīts samērā daudz. Decembra mēnesī jau bija visa dokumentācija pilnīgā kārtībā, un mēneša beigās būvkantoņa kontā pārskaitījām naudu par padarīto darbu.

Būvdarbi turpinājās arī nākošā gada sākumā, kaut arī naudas nebija, — to tikai solīja. Arī tad bija daudz pre-

tišķību, bet tās bija jāpārvar: visur līdzēja spirts, bet ar to vien nepietika. Vēl daudz reižu bija jādzeļ pirktais šņabis, un, bez šaubām, maksātājs biju es. Tā nu reiz Pad. Savienībā ir izveidojies, ka visi darbi jāsāk un jābeidz ar dzeršanu.

Veterinārās slimnīcas pagalmam apkārt vajadzēja uzcelt ciešu žogu, lai no ielas gaŗāmejošie cilvēki, īpaši bērni, neskatās lopu ārstēšanā vai izmeklēšanā. Dēļus tūlīt pēc kaŗa nevarēja dabūt; tā bija deficita prece. Ministru Padomes priekšsēdim Vilim Lācim starp Dubultiem un Majoriem bija vasarnīcu komplekss, kas aizņēma visu platību starp šoseju un jūru. Tur veica plašas pārbūves. Sarunājos ar darbu vadītāju, un viņš par trim litriem spirta man atveda vajadzīgos dēļus, bet pieprasīja vienu kravu dēļu V. Lāča vasarnīcu remontam. Dēļus šim nolūkam piešķīra nekavējoties: aizveda uz V. Lāča vasarnīcu teritoriju un izkrāva. Otrā dienā sastādīja komisiju, kas uzrakstīja aktu, ka atvestie dēļi V. Lāča vasarnīcu remontam neder, jo saskaņā ar aktu, tie tika atzīti par šauriem, pārāk platiem, plāniem vai zarainiem — kaut ko jau uzrakstīja. „Nederīgos“ dēļus pārdeva man un nākošā dienā pārveda uz veterinārās slimnīcas teritoriju. Nebija ne zagts, ne blēdīts, tikai „laimīgi sagadījās“, ka tos citur atrada par nederīgiem.

Bija paredzēts izbūvēt ar asfalta segumu zirgu pārbau-des ceļu, kā arī kājceliņus pagalmā. Organizācija, kas to veiks, izgatavo aprēķinu, ko samaksā ar bankas pārve-dumu. Kad ierodas darba darītāji, iepazīstinu tos ar slim-nīcas iekārtojumu, dodu arī nogaršot šņabi, kas gatavots no spirta. Viņi to slavē: lieku viņiem saprast — ja darbs būs labi padarīts, ceļi izturīgi, tos apslacīsim. Un šādas apslacīšanas dēļ veterinārās slimnīcas teritorijā asfalta segums stāvēja ilgus gadus, turpretim „sausā veidā“ ga-tavoto pilsētas ielu trotuāru segums lūza un bija jāatjauno gandrīz katru gadu.

Būvstrādnieki labprāt nāca strādāt uz veterināro slim-nīcu. Bija pat tādi gadījumi, kad darba vadītājs bija no rīta

aizkavējies ierasties darbā, lai norīkotu strādniekus darba vietās. Strādnieki tad labāk ieradās slimnīcas teritorijā, un darbus es viņiem ierādīju. Viens no maniem regulāriem strādniekiem bija būvkantoņa stiklinieks, krievs — iebraucējs, kam ļoti garšoja šņabis. Kad viņš atnāca strādāt, dažreiz pat gažām ejot iegriezās un palūdza, lai ielejot. Jālej bija, jo viņš arvien sagādāja toreiz grūti dabūjamus un man tik vajadzīgos stiklus.

Bez valsts uzņēmumiem vēl ir tā saucamās Patērētāju biedrības, kas arī uzpērk gaļu, pārstrādā un pārdod. Pad. Savienībā visiem gaļas un gaļas produktu uzņēmumiem, kā noliktavām un desu darbnīcām, ir vajadzīgi savi veterinārārsti, kas atbildīgi par gaļas un to produktu kvalitāti. Attiecīgās organizācijas šos veterinārārstus algo ar saviem līdzekļiem, un par saņemto naudu viņi spiesti klausīt priekšniecības rīkojumus. Veterinārārsts te vairs nav kontrolētājs, bet pakļauts iestādei, kas maksā algu: pēc priekšniecības norādījuma viņš pat palīdz slēpt nelikumības un nereti atļauj izlaist tirgū nepilnvērtīgus vai bojātus produktus. Par to viņam maksā algu, un ja tas negribēs pakļauties, viņa vietā dabūs citu.

Iepriekš minētos veterinārārsta posteņus sev bija nodrošinājuši galvenie veterinārārsti, jo tā ir blakus nodarbošanās, uz ko viņi ir tiesīgi. Rīgā visi L.M. veterinārās pārvaldes veterinārārsti — krievi bija nodrošināti ar šādām papildus darba vietām, dažam tādas bija divas vai pat trīs. Darba jau tur nekāda nebija — jāparaksta tikai papīri par izlaižamo produkciju: tos nereti pienesa veterinārārstam parakstīt viņa pastāvīgā darba vietā. Arī uzņēmumi bija apmierināti, jo varēja darboties galveno veterinārārstu aizbildniecībā.

Republikāniskam veterināram inspektoram veterinārārstam Stukanoženko viena no blakus vietām bija gaļas bāze Rīgā. Daļu no iepirktās gaļas — īpaši vasarā — bāze nosūtīja uz Majoriem, kur man to vajadzēja apskatīt un apzīmogot, jo gaļa bija derīga tirdzniecībai. No bāzes atvestai gaļai veterināro apliecību nebija, tikai tirdzniecības. Es zināju, ka Stukonoženko bazi

apkalpo, tādēļ lūdzu, lai viņam pasaka, ka līdz ar gaļu sūtāmas arī vajadzīgās apliecības, vai arī lai izsniedz izziņu ar viņa parakstu, ka apliecības palikušas pie viņa,— tā bija arī norādīts instrukcijā par gaļas apskati. Man visa pievestā gaļa bija jāreģistrē gaļas apskates žurnālā, bet blakus mapē bija jābūt numurētām veterinārām apliecībām un aktiem, kas atbilst ierakstiem žurnālā. No Stukanoženko bāzes pievesto gaļu pat nedrīkstēju rakstīt žurnālā, jo nebija attaisnojošu dokumentu.

Kādu dienu satieku pārstāvi no bāzes, — atkal atvesta gaļa bez vajadzīgām apliecībām. Viņš man iedod Stukanoženko parakstītu zīmīti: „Atren, gaļu zīmogojiet!” Pārstāvis pastāsta, ka Stukanoženko esot teicis, lai es nedarbojoties ar izspiešanu. Sadusmojies veikala darbinieku klātienē pateicu, ka es to nedaru, bet kāpēc Stukanoženko atļauj iepirkt gaļu bez vajadzīgiem dokumentiem.

Otrā dienā pie manis ieradās Rīgas pilsētas veterinārinspektors Vasermanis līdz ar republikas galveno veterinārinspektoru Stukanoženko un nolāsīja pārmetumu par manu „nepareizo rīcību“, manus iebildumus, ka es rīkojos pēc pastāvošās instrukcijas, nemaz neuzklausījis. Piedraudēja ar atlaišanu un nodošanu čekai. Viss teiktais bija tikai pārmetumi un lamāšanās. Galu galā kļuva skaidrs: ja priekšniecība ko liek, tad pavēle jāpilda, — vienalga, vai tā ir likumīga vai ne: atbildīgs arvienu būšu es. Kā lika tā arī pagaidām darīju. Tikai vēlāk sapratu, ka tas bija pirmais mājiens, ka man Rīgas Jūrmalas vieta jāatstāj, jo bija citi, kas kāroja tanī iesēsties.

Iepazinos ar kādu latvieti, kas vācu laikā bija kaņojis kopā ar komunistiem partizānos. Vācieši bija viņa tēva mājas nodedzinājuši par to, ka tēvs it kā palīdzējis komunistu partizāniem. Viņš stāstīja, ka tāpēc aiz nauda esot pievienojies sarkanajiem partizāniem. Daudzi viņa bijušie cīņu biedri tagad strādāja milicijā un čekā. No tiem viņš uzzināja, ka atkal notiks masveidīgas izsūtīšanas, un tās būs martā. Viņš man pateica noteiktu dienu, kas arī izrādījās pareiza.

Jūrmalas veterinārā slimnīcā man bija izbūvēts dzīvoklis, bet dažādu iemeslu dēļ vēl nebiju pārvācies. No pieredzes zinājām; ja izdodas vairākas dienas noslēpties, kamēr aizbrauc vilcieni ar izsūtītajiem, tad ir izredzes palikt Latvijā, tādēļ iepriekšējās dienas pēcpusdienā pārvācos uz Dubultiem. Braucot gaŗām Dubultu milicijas nodaļai, ārā stāvošie milicijas darbinieki, mani pazīdami, nosmīnēja.

Es nodomāju: „Kas var pateikt, ka es mūku; neviens taču nezina ka būs izsūtīšana — vienkārši pārgāju uz jaunu dzīvokli. Ko var darīt, ka tā sakrita?“ Arī daži paziņas, kuŗus biju brīdinājis, nebūdami par sevi droši, atbrauca vakarā pie manis un palika pa nakti, jo kuŗš gan vispār varēja būt drošs.

Otrā dienā no bijušā dzīvokļa kaimiņiem uzzinājām, ka mēs nebijām meklēti. No Rīgas Jūrmalas bija samērā maz aizvesti: lielais vairums bija paņemti no laukiem, lai ātrāk un vieglāk uz laukiem izdarītu kolektīvizāciju, t. i., iedzīvotāju sadzīšanu kolchozos. Atkal nāk prātā partijas darbinieku meli; pat vēl 1946. g. tie teica; „Latvijā kolektīvizācijas nebūs: šeit mazas zemītes, tāpēc lielas saimniecības nevar izveidot.“

Dažas dienas pēc izsūtīšanas no Rīgas vairākos autobusos mūs aizveda uz Alūksnes rajonu, lai palīdzētu organizēt kolchozus. Bijām veterinārārsti, zootehniķi, agronomi, grāmatveži, plānotāji un partijas darbinieki. Visus atbraukušos sadalīja pa tikko noorganizētiem kolchoziem, kuŗu priekšnieki un palīgi jau bija iecelti. Mani norīkoja kolchozā „Igrive“. Cik atceros, tas bija nosaukts pēc nelielas upītes un turienes centra vārda. No avīzēm zinu, ka kolchozs vēl 1975. g. bija ar tādu pašu nosaukumu. Man uzdeva lopus pārbaudīt, vai tie neslimo ar tuberkulozi un brucelozi. Daudzi lopi nebija dienām ne baroti, ne slaukti. Vairākās mājās nebija neviena cilvēka — tie visi bija aizvesti uz Sibīriju. Kopā ar kolchoza jauno vadību sarunājām, kur un kā izvietot lopus: man bija jāizkārto arī tas. Pārējie atsūtītie darbinieki plānoja sēšanu, pārbaudīja sēklas labību, kārtoja lopu, barības un inventāra uzskaiti. Ne-

vienam nebija nekādu zināšanu, kā vispār dzīve turpmāk nokārtosies, kāda ir kolchozu iekārta. Par to neviens neko nezināja pateikt. Ar mums kopā atbraukušie partijas biedri arī klusēja — nezināja vai negribēja nekā teikt. Dažās mājās, kuŗu iemītniekiem, likās var uzticēties, pastāstīja savus pieredzējumus Baltkrievijā: protams, tie nebija glaimojoši kolchoziem. Un tomēr cilvēki teica, ka viņi kaut ko sāk saprast, kā būs turpmāk jādzīvo.

Kā šeit, tā arī visūr bija uzdots lopus, inventāru un ēkas, kuŗas pārņēma kolchozs, novērtēt ļoti zemu, lai it kā mazāka sanāktu kopīgā summa, par ko arī būšot mazāks nodoklis. Zemās cenas palīdzēja kolchoziem pirmos gadus „turēties uz ūdens“, piemēram, kolchozs nodeva govi gaļas kombinātā par 800 rubļiem, bet tās vērtība, pārņemot no privātā, bija noteikta 200 rubļi, šeit kolchozs pelnīja 600 rubļu. Ar laiku izrādījās, ka nereti kolchozā audzētā govs bija izmaksājusi 1000 rbļ., pārdodot varēja saņemt tikai 800 rbļ. Te kolchozs zaudēja uz vienu govi 200 rbļ.

Ja nemaldos, līdz 1956.g., ja kolchozs pārgāja sovchozā, t.i., valsts saimniecībā, kolchozniekiem samaksāja naudā viņa ieguldīto vērtību par ēkām, inventāru un lopiem par cenām, kādas bija noteiktas, iestājoties kolchozā. Tagad to vairs nedara, — valsts paņem visu par brīvu, bijušam kolchozniekam neko vairs neatmaksā.

Uz laukiem bija noorganizēts palīgdienests, ko toreiz sauca krievu vārdā par „izstrebīķeļiem“. Tie bija valdībai uzticami cilvēki, kas palīdzēja milicijai un čekai apkaŗot partizānus un darīja viņiem uzliktos „melnos darbus“. „Izstrebīķeļi“ brauca čekistiem līdz, apcietināja cilvēkus un tos nogādāja līdz vilcienam.

Igrīvē pa izsūtīšanas laiku noticis ļoti savāds gadījums. Kad kāds „izstrebīķeļs“, kas dzīvoja netālu no centra — pēc mājas lieluma varētu domāt, ka tā bija jaunsaimnieku māja — pēc padarītā darba, t.i. cilvēku izvešanas, atgriezies mājā, māja bijusi tukša, — ne sieva, ne bērni tur vairs nav bijuši. Apjautājies kaimiņiem, viņš noskaidrojās, ka kāds cits „kollēģa“ aizvedis viņa ģimeni. Neiz-

devās noskaidrot, vai izvedamos sarakstos bija arī pats „izstrebīkels“, vai tikai viņa ģimene. Vietējie varas vīri esot solījuši gādāt, lai ģimeni dabūtu atpakaļ. Bet tie bija tikai solījumi. Vilciens jau sen bija Krievijā. Kāds bija iznākums, nezinu.

Vai te atkal lieku reizi neparādās čekas necilvēcīgā pieeja? Varbūt sieva pēc čekas mērauklas bija ko noziegusies, bet vīru uzskatīja par labu un uzticamu, jo citādi nebūtu iekļuvis „izstrebīķelos. Ko bija noziegušies bērni, kuŗu tēvs bija uzticams cilvēks? Kāpēc „izstrabīķelos“ ņēma neuzticamas sievietes vīru? Šādi un līdzīgi jautājumi palika bez atbildes, ja par tādu neuzskata teicienu: tā rīkojas čeka.

Pēc nepilna mēneša mēs, kas savu darbu bijām padarījuši, varējām braukt atpakaļ. Autobusi pretī nebija atsūtīti, bija jābrauc ar vilcienu.

Atbraucis savā darba vietā Jūrmalā, no Veterinārās pārvaldes saņēmu norādījumu, lai es ar saviem darbiniekiem uzņemoties četru jaundibināto kolchozu veterināro apkalpi. Tie atradās otrpus Lielupes, pretī Jūrmalai, sākot no Priedaines līdz Kemerēm, un bija toreizējā Rīgas apriņķa robežās.

Toreiz Jūrmala bija Rīgas pilsētas atsevišķs rajons. Vēlāk nodibināja atsevišķu Rīgas Jūrmalas pilsētu, kuŗā arī ietilpa Sloka un Ķemeris. Viena kolchoza teritorija bija no Priedaines līdz Spuņupei, savienojot Lielupi ar Babītes ezeru. Divi kolchozi atradās aiz Spuņupes Lielupes līkumā izveidotā salā, kamēr ceturtais bija starp Sloku un Ķemerēm. Pēdējā laikā viņi visi ir apvienoti vienā kolchozā. Jau pirms kolchozu nodibināšanas daudzi iedzīvotāji griezās pie mums pēc veterinārās palīdzības, un mēs iespēju robežās to arī sniedzām, tādēļ nebija pamata mums atteikties kolchozus apkalpot.

Pumpuros, netālu no veterinārās slimnīcas, dzīvoja un līdz šim bija strādājis Slokas un Ķemeru pilsētā, apkalpodams arī apkārtējos lauciniekus, veterinārārsts Miķelsons. Viņš vairs nevarēja strādāt, jo pastāvīgo nepatieso pārmetumu un draudu dēļ bija zaudējis garīgo līdzsvaru.

Tūlīt pēc kapitulācijas lauksaimniecības Ministrijas Veterinārā pārvaldē par valdes priekšnieka vietnieku bija veterinārārsts Ņikitins, partijas biedrs — krievs. Cilvēks viņa acīs bija tik daudz vērts, cik no tā varēja saņemt kukuļus kā naudā, tā graudā. Pret pārējiem, kas „krievu kultūru“ vēl nebija apguvuši, viņš izturējās rupji, pat bezkaunīgi. Viens no viņa upuriem bija veterinārārsts Miķelsons, kas nereti, ieraugot kādu vīrieti, drebēja un sauca: „Re, re, kur Ņikitins nāk!” Vēlāk redzēju, kā šis biedrs apgājās ar savu izraudzīto „upuri”. Katrā sanāksmē vai citur viņš to pieminēja pārspīlējot un pat izgudrojot neesošas lietas. Šoreiz izraudzītais upuris — latvietis, godīgs un labs veterinārārsts, viņam uzlikto nervu pārbaudi izturēja un sagaidīja to brīdi, kad Ņikitinu pašu pārcēla, jo viņa naudas kārība bija zināma arī augstākiem vīriem. Ja sūdzību saradās par daudz, viņam iedeva citu labu vietu, kur viņu vēl nepazina.

Ņikitins bija tipisks iebraukušo krievu pārstāvis, kuņģi pārpludināja okupēto Latviju. Lielāko tiesu viņi vēlējās dabūt vietas Rīgā vai citās Latvijas pilsētās, pie tam tikai „vadošos amatos”. Srādāt viņi negribēja: viss viņu darbs bija „gudra” runāšana, citu cilvēku darba kritika un grozīšanās sabiedrībā. Bez šaubām, pirmā viņu prasība bija materiālais nodrošinājums, ko viņi pūlējās sasniegt ar iespējami augstākām likumīgām algām un — nelegāliem ienākumiem, kuņģiem robežu nenoteica ne taisnības izjūta, ne morāle. Tā kā viņu bija samērā daudz, viens otru atbalstīdami, tie ilgu laiku turējās dažādos labos amatos.

Ņikitins tanī laikā strādāja par Rīgas apriņķa galveno veterinārārstu, tātad zināmā mērā mans priekšnieks Rīgas apriņķī. Tiešais priekšnieks bija Rīgas pilsētas galvenais veterinārārsts — atvaļināts sarkanarmijas pulkvedis Savenko. Ja kāds iedzīvotājs gribēja likvidēt govi, bija jāsastāda brāķēšanas akts. Rīgā un Rīgas Jūrmalā dzīvojošiem aktu apstiprināja Savenko, Rīgas apriņķī dzīvojošiem Ņikitins. Savenko negaidīja nekādu kukuļu, bet Ņikitins par katru aktu gribēja naudu. Viens otrs jau šo to iedeva,

un saņemto nodeva Ņikītinam. Cik daudz gan nebija tādu, kam nebija ko dot, īpaši, kad govys jau nederīga. Man bija jāiet un pat jālūdza, lai aktu apstiprina.

Vairāki cilvēki mani lūdza, lai brāķējot viņu govys. Šoreiz man nāca talkā Patērētāju biedrības gaļas uzpircējs, kas palīdzēja govys izbrāķēt. Nolikta dienā brāķējamās govys liku savest Slokā pie tirgus laukuma, kam blakus bija restorāns. Biju uzlūdzis arī Ņikītinu. Es visas govys izmeklēju Ņikītinam klātesot, un viņš sev atzīmēja izmeklēšanas rezultātus. Uz cilvēku jautājumu, vai brāķēšanas aktu varēs dabūt, Ņikītins atbildēja, ka mums vēl jāapspriežas.

Restorānā atsevišķā istabā sagādes aģenta uzdevumā bija klāts galds pusdienām, arī ar dzērieniem. Ņikītins man uzdeva brāķēšanas aktus rakstīt tikai tām govīm, kuņas sagādes aģents solījās pirkt. Atceros, ka vienai vecai govij, kaut arī sagādes aģents bija nopircis jaunas govys, aktu neļāva rakstīt. Govys īpašniece — trūcīga lauciniece, sagādes aģentam nepārdeva, jo domāja, ka pati pārdodama govī tirgū, saņems vairāk. Vēlāk noskaidroju, ka par katru govī sagādes aģents Ņikītinam bija devis zināmu summu naudas. Pēc labām pusdienām, kuņas lietojām arī šņabi, gribēju no Ņikītina atvadīties, jo biju apsolījis aplūkot kādu slimu govī. Lai gan govys neatradās pa ceļam uz staciju, viņš man vēlējās nākt līdz. Noraidīt neuzdrīkstējos, un tā gājām abi. Pēc govys izmeklēšanas gājām uz Slokas dzelzceļa staciju. Tur bufetē piedāvāju Ņikītinam šņabi, labprāt viņš manam uzaicinājumam piekrita. Iedzērām katrs pa divi simti gramu — bez šaubām, par manu naudu. Ar šo dienu Ņikītins bija apmierināts.

Nepagāja ne mēnesis, kad atkal sākās visādi iebildumi pret aktu apstiprināšanu. Pateicu Ņikītinam, ka aktus apstiprināt pie viņa vairs nevedīšu, lai to dara govju īpašnieki paši. Es izmeklēju govys un ierakstīju aktā, ko esmu konstatējis. Vairāk nekā pusgadu viss likās normāli. Cilvēki, kas paši vēlējās gaļu pārdot, brauca ar saviem brāķēšanas aktiem pie Ņikītina. Ikviens zināja, cik naudas jāņem

līdz. Tiem, kas savu govī pārdeva sagādes aģentam, nebija jābrauc, jo visu izkārtēja pircējs.

Vēlāk, kad par brāķēšanas aktiem saņemtā nauda Ņikītinu vairs neapmierināja, viņš domāja, ka no manis kā politiski neuzticama būs iespējams izspiest vairāk — sākās atkal dažādu vainu meklēšana.

Valsts maksāto mēneša algu es saņēmu tikai no Rīgas pilsētas, bez tam palīdzēju Rīgas apriņķim, kā toreiz teica, „šefības kārtā“ — no laba prāta bez kādas speciālas atlīdzības. Gadījās Ķemerēs un Slokā vienā dienā likt nokaut divas govīs, lai tās nenobeigtos. Piespiedu kaušanas aktu parakstīju es, jo veterinārārstam bija tādas tiesības, un gaļu nosūtīja uz tirgu.

Ņikītins sacēla lielu troksni, sūdzējās manam priekšniekam Savenko, ka mani piekukuļojot ar naudu un es izkaujot lopus. Savenko izsauca mani pie sevis. Izskaidroju, ka tā nav taisnība; vienas govīs īpašnieks bija Ķemeņu milicijas priekšnieks, no tā es naudu neizspiestu. Teicu, ja Ņikītins man neuzticas, varu arī Rīgas apriņķī nestrādāt, jo man pietiek darba Jūrmalā. Savenko, kādu brīdi padomājis, tūlīt piezvanīja Ņikītinam un pateica; „Tā kā jūs Ātrenam neuzticaties un mēģināt viņu kompromitēt, tad turpmāk es viņam noliedzu strādāt pie jums“, pieteikdams, ka ar nākošo dienu man uz Rīgas apriņķi vairs nav jābrauc.

Ņikītins bija informējis Lauksaimniecības Ministrijas Veterināro pārvaldi, ka es visnozīmīgākā brīdī, kad notiek kolchozu nostiprināšana, esmu aizgājis no darba, lai kaitētu jaunajiem lauksaimniecības pasākumiem — kolchoziem. Viņam ticēja. Atkal radās ļoti smags pārkāpums, ko piedēvēja man. Atklātībā to neiztīrāja, jo es to varēju apgāzt, bet mans grēks palika uzticamu partijas biedru atmiņās, un — protams — čekā arī ar rakstu nostiprināts.

Pad. Savienībā ziņas ievāc, nevis pamatojoties uz objektīviem datiem, bet no cilvēkiem, kas uzticīgi komunistu partijai. Bieži arī no slepeniem ziņotājiem, kas par tādiem kļuvuši vai nu piespiedu kārtā, vai arī gribēdami avansēties.

Liekas, ka ziņas ņem pretim no visiem cilvēkiem, pie tam ziņu pareizumu nekad nepārbauda. Visas negātīvās ziņas tiek rūpīgi savāktas. Ja vajadzīgs zināmu cilvēku iznīcināt, tad tikai jāpašķirsta papīri.

Kāds gadījums notika stipri vēlāk un zināmā mērā apstiprina nupat teikto. Pēc kādas lauksaimniecības darbinieku sanāksmes ar sekojošām vakariņām biju kopā ar rajona atbildīgu darbinieku. Kad bija iztukšotas vairākas glāzītes, mani uzaicināja vēl iedzert ar šādiem vārdiem: „Iedzer, vācu feldfēbel!” Atbildēju, ka es tāds nekad neesmu bijis. Tad viņš smīnot noteica: „E, ko tu zini! Es labāk zinu par tevi nekā tu pats.” Piezīmējams, ja Padomju Latvijā priekšnieks savus padotos sauc par tu, tas jāuzskata kā pagodinājums. Viņu gan nevar saukt uz tu, tad tas būtu apvainojums. Īstenībā mans glāzītes biedrs pateica diezgan daudz: varas vīri paši pat netic visam, kas par cilvēku ir sarakstīts, bet tomēr rīkojas pēc veca sakāmvārda: Kas uzrakstīts, to pat ar cirvi nevar izcirst. Tā musu tautas lielai daļai piedēvēti dažādi mīnusi, ko viņi paši pat nezina.

Pēckaņa vilcienos, it īpaši starp Rīgu un Jūrmalu, bija samērā daudz ubagotāju, arī daži latvieši, akli, vēl jauni cilvēki. Tie dziedāja nacionālas dziesmas, un latvieši viņiem visvairāk ziedoja. Pēc kāda gada viņi vairs nebija redzami. Krievu bija daudz: daži no tiem bija tik bezkaunīgi, ka gandrīz ar varu uzmācās, lai viņiem dod. Viens liela auguma spēcīgs vīrs bija sevišķi nekaunīgs, esot kaņā kontuzēts, tāpēc katra pienākums esot viņam ziedot. Viņam esot apliecība, ka viņš par sevi neatbildot. Ja kāds atteicās ziedot vai arī citādi aizkaitināja ubagotāju, pēdējais tad vicināja savu nūju un solīja visus fašistus apsist. Pasažieņu vairums viņam šo to atmeta, lai ātrāk tiktu vaļā. Sis tips Jūrmalas vilcienus terorizēja vairāk nekā gadu.

Kādu dienu Lauksaimniecības nodaļas vadītāja Stabiņa man teica, ka Rīgas pilsētas Izpildkomitejas priekšsēdis Deglavs viņai norādījis, lai aizsūtot pie viņa suņa kādu veterinārārstu, jo sunim esot blusas. Gandrīz gribēju rupji atbildēt, tikai kollega mani nomierināja. Kā šādā gadījumā

rīkoties ar suni, to Deglavam gluži labi varēja pastāstīt pa telefonu, bet viņš jutās tik varens, ka varēja izrīkoties pēc patikas. Vai rīkojums bija lietderīgs vai nē, tas viņam neinteresēja. Rīkojums bija dots — aizgāju. Augstais biedrs dzīvoja Bulduros lielā divstāvu mājā ar plašu dārzu un saimniecības ēku, kā jau augstākas šķiras varas vīram pienākas. Pagalma durvis bija noslēgtas. Pēc zvanīšanas mani ielaida vecāka sieviete, kas — kā vēlāk uzzināju — bija Deglava māte. Pastāstīju savu uzdevumu. Viņa mani aizveda pie saimniecības ēkas, kur bija ķēdē piesiets suns. Suņa būda, tās apkārtnē un arī pats suns bija netīri. Teicu, ka dzīvniekus tā nedrīkst turēt: tie jātur tīrākos apstākļos. Uzdevu visu sakopt, pastāstīju, kā lietot blusu pulveri un kur to var dabūt pirkt. Redzēju, ka augstā vīra māte tā kā ar izbrīnu uz mani noskatījās. Saprātu, ka viņa bija domājusi, ka suņa un apkārtnes apkopšanu es pats izdarīšu. Atvadījos un aizgāju. Viņa man pat paldies nepateica. Vai atkal biju izdarījis pārkāpumu?

Līdzīgu notikumu piedzīvoju vācu laikā, kad bija jāiet pie Rīgas apgabala komisāra Vitroka govs. Viņa govij bija gaidāma atnešanās, un mūsu direktors B. Rudiks bija iedevis viņam veterinārārstu telefona nummurus, kur mūs varētu dabūt dienā vai arī pēc darba mājās. Man gadījās kad zvanīja no Vitroka mājas, ka govij sākušās dzemdības. Pastāstīju, ka dežurants tikko aizgājis, un kad tas atgriezīsies, tūlīt aizies. Nodomāju: ja tikko sākušās dzemdības, nav ko steigties, jāpagaida, lai govs pati tiek galā. Pēc kādas stundas aizgāju, — viss kārtībā; teļš piedzimis, govs vesela. Kūti priekšzīmīga tīrība. Pastāstu, kā govi un teļu barot, un taisos iet projām, Vitroka kundze aicināja mani mājā, dod nomazgāt rokas un pateicas par atnākšanu.

Seit var salīdzināt divu totalitāru režīmu „augstāku varas vīru“ ģimenes locekļu izturēšanos. Pēc manām domām Vitroks bija augstākā amatā nekā Deglavs. Viņš bija vienīgais noteicējs Rīgas pilsētas apgabalā, pats būdams iebraucējs — valsts vācietis. Deglavs tikai vārda pēc skaitījās priekšnieks, īstenībā tas bija uzdoto darbu izpildītājs, pie tam latvietis.

Bauskā par apriņķa partijas komitejas pirmo sekretāru bija Duncis, un par Lauksaimniecības nodaļas vadītāju — Ķīlis. Visos rajonos abas amatpersonas mēģināja neizsūtīt lauksaimniekus pārliecināt iestāties kolchozā. Kādā Bauskas rajona pagastā pēc abu varasvīru runām kāds lauksaimnieks teicis: „Ko lai dara, ja ar dunci stāv pie rīkles un ķīli dzen pakaļā! Jāstājas vien būs tai kolchozā“. Latvieši bieži arī tragiskā stāvoklī nezaudē humoru. Cilvēkiem ir kādu laiku ko izsmieties, bet ātrāk vai vēlāk jokdaři komunistu režīmā smagi cieš. Komunisti neļauj par sevi zoboties: īpaši Staļina laikā pierādījās, cik viņi ir atriebīgi.

Okupētajā Latvijā drīz pēc kaŗa uz laukiem mākslīgi tika radīta jauna iedzīvotāju šķira — tā saucamie „kulaki“. Ar šo vārdu apzīmēja krietnākos lauksaimniekus un viņu ģimenes locekļus. 1949.g. lielāko daļu no viņiem izsūtīja, bet daži bija arī atstāti. Kā sociālai iekārtai nepiemērotus viņus kolchozā nemaz neuzņēma. Parasti viņus tomēr ātrāk vai vēlāk izsūtīja vai arī aplika nepiemēroti augstiem nodokļiem, tādā kārtā materiāli iznīcinot. Pēc tam viņus kā valsts parādniekus ielika cietumā.

Pēc kolchozu nodibināšanas Bauskas apriņķī kāds „kulaks“ izrādījās ļoti enerģisks. Viņš gāja pie apriņķa varasvīriem, brauca pat uz Rīgu, mēģinādamas panākt, lai tiem, kuŗus neuzņēma kolchozā, atļautu dibināt atsevišķu „kulaku kolchozu“. Vietējā vara pat Rīgā nesaprata, ko darīt — vienreizējs gadījums. Atbildi novilcināja, laikam jau prasīja Maskavai padomu. Tad viņš iesniedza vairākus divdomīgus rakstus ar priekšlikumiem „kulaku aktīvistu“ vārdā. Atbildi uz saviem ierosinājumiem tas nekad nesauņēma, bet drīz vien pašu apcietināja un tas pazuda.

Vairākus gadus pēc kapitulācijas Bauskas apkārtnē darbojās partizāns Gudže. Nezinu, vai tas bija viņa īstais vārds. Sadursmes viņam notikušas ar vietējiem komunistu varas pārstāvjiem un čekistiem: vairāki no tiem bija jau krituši. Viņu ilgi neesot varējuši sagūstīt, lai gan Bauskas apkārtnē nav lielu mežu. Vēlāk uzzināts — cik domājams ar nodevību, — ka noteiktā naktī viņš atradies kādā lauku šķūnī. To ielen-

kuši ap divdesmi čekistu. Sākusies apšaudīšanās, krituši atkal vairāki čekisti un beigās — arī Gudže. Bet pēc tam čeka nav bijusi īsti skaidrībā, vai kritušais bijis Gudže vai ne: iepriekš jau bijuši līdzīgi gadījumi, kad viņš bijis ielenkts, bet arvien viņam bija izdevies izlavīties vai izsisties laukā.

Kā vēlāk dzirdēju, Latvijā vairākus gadus mežos uzturējušies partizāni, pat veselas grupas, īpaši lielo mežu tuvumā. Vietējiem iedzīvotājiem viņi nekā ļauna nav darījuši, bet komūnisti, īpaši necilvēcīgie, dabūjuši ciest. Pārtikuši lielāko tiesu no lauku veikalu, kas visi bija valsts īpašums, „nacionālizācijas”. Iegājuši bruņoti un paņēmuši vajadzīgās preces, neti tās aizvedot pajūgos.

Kāds man izstāstīja savu piedzīvojumu. Viņš bijis aizbraucis no rīta puses uz vietējo veikalu ar pajūgu. Ienākuši bruņoti vīri un teikuši, ka viņiem vajagot pārtikas. Ņēmuši no plauktiem dažādus dzērienus un likuši visiem veikala pircējiem dzert, bet paši nedzēruši. Nesuši laukā dažādas preces un krāvuši pajūgos. Stāstītājs atcerējās, ka pamazām „dzērāji” viens pēc otra bijuši „nolūzuši”. Par sevi tas atcerējās, ka pamodies tukšā pajūgā sveša meža stūrī. Bijusi vēlā pēcpusdiena, jo sācis jau krēslot. Līdzīgi izgājis arī citiem kaimiņiem. Vēlāk uz čekas darbinieku jautājumiem, kādi „bandīti” izskatījušies un kur aizbraukuši, neviens neko noteiktu neesot varējis pateikt, jo nekā neatcerējušies. Stāstījuma beigās viņš nosmējās un noteica: „Bet nekad tā nebiju piedzēries kā toreiz, un vēl par velti”. Cik zinu, tad tikai retam partizānim izdevies legalizēties: lielais vairums krita vai dabūja 25 gadus izsūtījumā.

Pretī Slokai, otru Lielupei bija nodibināti divi kolchozi. Vienā par priekšsēdi iecēla kādu no nelieliem bijušiem saimniekiem, kas visu darīja ar apdomu, bez liekas runāšanas. To Lauksaimniecības nodaļā ne sevišķi ieredzēja, un Ņikītins viņu necieta ne pavisam.

Otrā kolchozā par priekšsēdi bija ielikts bijušais cara armijas veterinārfeldšēris, apm. 60 — 65g.v. latvietis. Nezinu, no kurienes viņš bija ieradies, bet stiprā puse bija viņa runāšana, ne darbu organizēšana. Ņikītins viņu ļoti slavēja,

jo bija iespējams, ka jau bija saņēmis kādu kukuli. Man reiz gadījās noklausīties šī priekšsēža latviešu valodā teikto runu kolchoza pilnsapulcē. Runājot par nākotnes izredzēm, viņš stāstīja, ka kolchozi būšot līdzīgi senām muižām. Tad kāds iejautājās: „Vai tur vagari arī būs vai tikai muižkungus?“ Jautājums palika neatbildēts. Tālāk stāstīja, ka ceļšot jaunas ēkas cilvēkiem un lopiem, un visas būvēšot tikai primitīvas. Cik nopratu, runātājs bija domājis „prīmā“, bet centās izteikties pēc paša domām — „smalkāki“. Cilvēki smējās un aplaudēja. Sapulcē klāt bija Ņikītins kā partijas komitejas pārstāvis, jo kolchozu pilnsapulcēs arvien tam jābūt klāt un jāziņo par sapulces norisi rajona partijas komitejai. Ņikītins latviski nesaprata. Redzēdams, ka cilvēki aplaudē un smejas — tātad priecīgi, partijas komitejai viņš bija sniedzis ļoti labas atsauksmes par jauno priekšsēdi. Tā viņa slava bija nodrošināta, bet ilga tikai — apmēram gadu vai pusotra. Ar to pašu pietika, lai saimniecībā sajauktu ražošanu uz ilgu laiku. Kad beidzot to aptvēra rajona vadība, viņu no darba atstādināja, bet pēc tam vēl ilgi kolchozs saimnieciski nevarēja atlabt.

Tūliņ pēc kaŗa Slokā par Izpildkomitejas priekšsēdi un par milicijas priekšnieku bija iecelti čigāni kā vācu laikā cietušie. Zādzību un visādu blēdību bijis papildnam, bet vainīgie nekad nav notverti. Apmēram pēc gada abu priekšnieku vietā iecēla citus.

Majoru un Dzintaru rajonā atradās „Jaunāko Ziņu“ izdevēja Benjāmiņa vasarnīca, kas bija rezervēta augstākiem partijas biedriem. Otrā pusē ielai bija milicijas nodaļa. Tā tur atradās jau vairākus gadus, acīm redzot, lai apsargātu augstos partijas biedrus, kas šad tad tur apmetās. Te piepēži ar rīkojumu lika milicijas nodaļai 24 stundu laikā no nama izvākties. Tikai vēlāk noskaidrojās, ka Benjāmiņa vasarnīcā brauks atpūsties Pad. Savienības ārlietu ministrs Molotovs, tāpēc viņa sardzei bija jāpārņem milicijas nodaļas telpas. Sardze pirms Molotova ierašanās visu dārzu un māju pārbaudīja ar mīnu meklētājiem. Latviešiem ir sakāmvārds: kas vainīgs, tas bai-

līgs: to var attiecināt arī uz Molotovu. Līdz viņam bija pat pavārs un apkalpotāju personāls.

Pēdējos gados par Maskavas augstajiem vīriem ir gādāts labāk. Tukuma tuvumā pie Valguma ezera ir liela meža parka platība, kurā ietverts arī Valguma ezers. Visa 200 — 250 ha teritorija nožogota ar drāšu sētu un brīdinājuma uzrakstiem. Vāciešiem tur esot bijusi medību pils, kas ar īpaši izbūvētiem asfaltētiem ceļiem savienota ar Jūrmalu, kā arī Rīgas un Tukuma šoseju. Pilī uzturas pārvaldnieks ar stātu un gaida, kad būs „trauksmes zvans“, lai varētu uzņemt izlases komunistus. Mēnešiem tur neesot neviena, bet viss sagatavots viesu uzņemšanai.

Līdzīgas pils vai vasarnīcas atrodas daudzās Krievijas vietās. Man stastīja aculiecinieks, kas strādājis viena tāda atpūtas nama iekārtošanā. Viss ezera krasts esot noklāts baltām jūrmalas smiltīm, kas vestas no vairāku simtu km. attāluma.

Kad es dzīvoju un strādāju Rīgā, Jūrmalā un vēlāk Olainē, Mirušo piemiņas dienā aizgāju uz Meža kapiem Rīgā. Var domāt, ka kapos ir ieradušies gandrīz vai visi Rīgas latvieši. Tie sāk nākt jau ar mazu krēslu. Nepārtrauktas ļaužu straumes gandrīz līdz pusnaktij. Vieni nāk uz kapiem, otri jau iet mājā. Divas galvenās ļaužu straumes: pa Brāļu kapu bērzu aleju, un otra — pretī Čiekurkalnam pie otras kapličas. Katrs apmeklēja savus piederīgos un arī nacionālo darbinieku kapus.

Tūlīt pēc kaŗa Brāļu kapu apmeklētājus pat apcietināja uz vairākām dienām, pratināja, fotografēja, draudēja un dzina projām, bet tautai nekā nevarēja padarīt, tā tomēr nāca. Vēlāk komunistu valdība apglabāja Brāļu kapos pie Mātes tēla vairākus kritušos krievus, kuŗus pārveda no dažādiem Latvijas mežu stūrīem. Runāja, ka no kapiem izrakti pēdējā kaŗā kritušie latvieši. Brāļu kapus tagad okupanti uzskata par komunistu brīvības cīnītāju kapiem. Tos rāda iebraukušiem ekskursantiem. Komunistu svētkos tur stāv goda sardzes, valdības pārstāvji nes vainagus un saka runas.

Apmeklētāju skaits nu Brāļu kapos saruka. Pie Latvijas

pirmā valsts prezidenta Jāņa Čakstes kapa apmeklētāju straume ir pati lielākā. Simtiem un simtiem nāk, noliek svečītes, ziedus vai tāpat pastāv un iet tālāk. Svečītes deg pie pieminekļa un visapkārt, tās ir uz visām granīta izbūvēm, visur. Atcerēsimies, ka ieejot no Bērzu alejas Meža kapos, pa labi ir plata aleja, kur galā atrodas J. Čakstes piemineklis. Komunistiem tas nepatika, tāpēc tie mēģināja pieminekli aizsegt ar iestādītām lielām liepām. „Brīnumainā“ kārtā tās neauga. Dēstīja kokus vairākkārt, lika sargus, līdz beidzot kaut ko sastādīja.

Pa labi nedaudz aizmugurē aiz Čakstes kapa ir ģenerāļa J. Baloža kaps, ko arī tauta apmeklē. Stāstīja, ka ģen. Baložis, atgriezies no izsūtījuma, dzīvojis vientuļi. Viņu lika klušībā apglabāt, lai izvairītos no cilvēku pieplūduma bērū laikā. Uz kapa nav pat viņa vārda, bet tauta viņa kapu zina; viens otram to parāda.

Tālāk „Baltie krusti“, kas apzīmē komunistu noslepka-voto un nomocīto latviešu kapus. Daudzi no tiem nolauzti, bet uz daudziem, daudziem ir puķes, deg svečītes.

Arī Z. Meierovica kaps nav aizmirsts: ir svaigi ziedi un plīvo liesmiņas. Piemineklis, kas bija uzcelts Tukuma rajonā, vietā, kur Meierovics mira traģiskā autokatastrofā ir nolauzts no pamatiem un ievilkts mežā.

Turpretī apmeklētāju maz Raiņa kapos, kuŗu vārtus no Bērzu alejas var redzēt. Apmeklētāji ir tikai tie, kam tur atdusas piederīgie. Komunisti te grib izveidot izlases komunistu kapsētu, kur ļauj glabāt tikai ar speciālām atļaujām. Arī tiem, kam tur apglabāti piederīgie, ne katreiz atļauj apglabāt citus mirušos. Komunisti ar visiem iespējamiem līdzekļiem grib Raini padarīt par savu rakstnieku, arī pēc viņa nāves tie grib viņu „ieslēgt savā vidū“. Visapkārt Raiņa un Aspazijas kapa vietām sarakti tikai krievi. Vai tā nav mūsu rakstnieku nievāšana? Ticu, ka pienāks diena, kad latviešu tauta šos krievus izmetīs no mūsu nacionālām svētnīcām.

Okupētajā Latvijā gandrīz visur kapos vienai daļai krusti nolauzti, pieminekļi nogāzti, pat atsevišķās vietās mēģināts kapus atrakt.

Lielie kapi Rīgā pēc kaŗa bija īsta postaŗa. Blakus nolauztiem un sadauzītiem pieminekļiem kapliĉas bija atlauztas, pat sarkofagi izviesti laukā. Kā kapliĉās paŗās izskatījās, to tikai var iedomāties. Pat gaiŗā dienas laikā nebija droŗi iet kapiem cauri. Gājām pa trīs vai ĉetri. Naktī neviens kapu tuvumā negribēja rādīties, jo kapos uzturējās un kapliĉās dzīvoja laupītāju bandas. Valdība izdeva pavēli kapus likvidēt; tā laikam bija vienīgā iespēja iznīcināt bandas un postaŗu. Tagad kapliĉas tikpat kā nojauktas, pieminekļi un krusti aizvesti uz valsts akmeņkaļu darbnīcām, kur tos pārtaisa un pārdod. Arī miruŗie nav pasargāti no komunistu nacionālizācijas. Lielo kapu malās tagad jau ceļ mājas, tiem cauri izvilktas jaunas ielas.

Latvieŗu leģionāru, kā arī pēdējā kaŗā krituŗo vācu kaŗavīru kapi ir visi iznīcināti, bet Pirmā pasaules kaŗa vācu kaŗavīru kapi vēl saglabājuŗies. Citur visur krusti izrauti un kapu kopiņas nolīdzinātas ar zemi. Vīrs tiem izveidoti lauki un ceļi. Vai tieŗām komunisti domā, ka nevienam latvietim nav jāzina, kur apglabāts viņa tēvs, dēls, vīrs, brālis vai draugs? Vai vēl Eiropā tā rīkojas ar miruŗiem, apsmejot piederīgo jūtas? Vai tie nav īstie Dŗingishāna pēc teĉi?.

Turpretī sarkanarmijas kaŗavīri ir savesti pat provinĉu pilsētu centros. Viņiem tur uzcelti pieminekļi, apstādīti ar dzīvžogiem un puķēm. Tos liek apkopt skolniekiem. Latvieŗu skolniekus komunistu svinamās dienās dzen stāvēt goda sardzēs pie kapiem, kur apglabāti tie, kas palīdzēja atnest tautai verdzību.

Kad pārgāju strādāt uz Jūrmalu, manā vietā par Valsts veterinārās uzraudzības veterinārārstu iecēla partijas biedru Tēvijas kaŗa dalībnieku, jo tā bija piemērota persona ņim amatam. Maijā svinēju savu vārda dienu; arī mans pēctecis amatā bija ieradies. Teicās, ka otrā dienā brauksot mani kontrolēt. Stāstīju, lai vēl nebrauc: pašlaik būvdarbi iet lēni jo nauda vēl nav pieŗkirta. Neatkarīgi no tā, sākts bija samērā daudz, pie tam būvē tā, lai pēc naudas dabūšanas visu iesākto ātri pabeigtu. Paŗreiz esmu spiests pacientus — suņus

pieņemt istabā, kur pašlaik arī dzīvo sētniece. Medikamentu kaste glabājas pat zem gultas.

Pad. Savienībā veterināro iestāžu būvniecību financē gostrachs, t.i., Valsts apdrošināšanas sabiedrība, kas zināmus procentus no peļņas nodod iepriekš minētiem pasākumiem Lauksaimniecības ministrijas Veterinārās pārvaldes ziņā. Birokrātija ir tik varena, ka naudu tiešo būvētāju rēķinā ieskaita tikai otrā pusgadā, — kādreiz pat augustā.

Kā jau parasti plānošanas darbos Pad. Savienībā, arī apdrošināšanas nozarē birokrātijas vara noved pie nejdzībām, piemēram, jautājumā, cik var izmaksāt par bojā gājušiem dzīvniekiem. Bija gadījumi, kad apdrošināšanas inspektors man teica: „Mēģiniet kaut kā citādi cilvēkiem palīdzēt. Man paredzētie līdzekļi ir izlietoti, tāpēc es nevaru šinī ceturksnī neko vairs maksāt.“ Citreiz atkal piezvanīja un lūdza, lai es atnākot pie viņa. Kad aizgāju, man stāstīja, ka šai ceturksnī par dzīvniekiem neesot izmaksāts neviens rublis. Vai es nevarot kaut kā izkārtot, lai būtu kāda izmaksa arī šai ceturksnī, tad viņš varētu izpildīt plānu. Komunisti grib panākt un — zināmā mērā — ir jau panākuši, ka lopi slimo un krīt pēc plāna. Vismaz tas ir jau panākts apdrošināšanas sabiedrību atskaitēs. Pat zārku veikaliem ir savi plāni: lai tie labi pildītos, cilvēkiem būtu jāmirst vairāk, — tad darbinieki saņemtu prēmijas.

Būvdarbi noritēja samērā lēni, kaut arī, darbus sākot, rēgulāri „apslacināja“. Darba vadītājs varēja pie manis sūtīt ne sevišķi daudz cilvēku. Tas viņam bija jādara slepeni aiz tā iemesla, ka viņa priekšniecība neļāva būvēt, kāmēr nauda nav pārskaitīta viņu kontā. Arī būvorganizācijas mocījās ar pastāvīgu līdzekļu trūkumu. Dažreiz bija grūti dabūt naudu pat strādnieku algām.

Valsts veterinārās uzraudzības veterinārārsts otrā dienā ieradās veterinārā slimnīcā. Lai gan viņš zināja visu iepriekš teikto, tomēr „laipnā kārtā“ uzrakstīja aktu par esošām nekārtībām un uzdeva tās divu nedeļu laikā novērst. Mans iebildums, ka es pat divu mēnešu laikā to nevarēšu izdarīt, jo tas nav atkarīgs no manis, bet gan no tā, kad saņemšu so-

līto naudu būvniecībai, viņu neinteresēja. Vienu akta eksemplāru nosūtīja uz L.M. Veterināro pārvaldi un galvenajam veterinārinspektoram Stokanoženko — manam „labajam draugam“. Sapratu, ka tas ir otrs mājiens, ka man Jūrmalas veterinārslimnīca ir jāatstāj. Tā kā būvdarbi tuvojās nobeigumam, bija skaidrs, ka būs ērti šeit strādāt. Cik toreiz nopratu, tāpat bija domājis arī mans vietnieks manā pirmajā darbā — Rīgas pilsētas veterinārinspektors. Kā vēlāk pierādījās, manas domas bija pareizas. Kā Lauksaimniecības nozares vadītāja, tā akta autors teica, ka viņam akts bijis jāraksta, un man jau nekā nedarīšot. Sapratu, ka pašlaik varbūt arī nē, bet ja gadīsies, ka speciāli būšu izraudzīts par „grēka āzi“ kādā lietā, priekšā jau viens akts stāvēs. Tad mani var uz vietas atlaist. Arī tas vēl nebūtu nekas. Rēgulāru nevīžību var viegli pārvērst par sabotāžu. Atcerējos Stabiņas vārdus, kad viņa man teica, ka man jāstrādā ļoti uzmanīgi, jo katru manu pārkāpumu varot uzskatīt par sabotāžu. Ko man darīt?

Dažas dienas visu to pārdomājis, ar aktu aizgāju pie Rīgas pilsētas Izpildkomitejas priekšsēža vietnieka Pupura, kam bija pakļauts veterinārais darbs. Viņš pats arī bija redzējis un iepazinies ar Jūrmalas veterinārās slimnīcas darbību. Atklāti izstāstīju visas naudas grūtības un parādīju viņam uzrakstīto aktu. Izteicu arī savas domas, ka tas varbūt tiek darīts, lai kāds tiktu manā vietā. Nobeigumā lūdzu viņa padomu, ko man darīt, varbūt iesniegt atlūgumos un aiziet no darba? Pēc brīža Pupurs uzlēca no krēsla, vairākas reizes ātrā gaitā pārstaigājis istabu, pienāca pie manis un teica: „Biedri Ātren, jūs palieciet savā vietā, es viņiem tos ragus aplauzīšu“.

Strādāju tālāk, viss bija it kā mierīgi, tikai dzirdēju mana „kontrolieņa“ izteicienu, ka Pupurs neesot komūnists, bet nacionālists, lai gan Pupurs Latvijas laikā strādāja pagrīdē un tāpat piedalījās „tēvijas kaŗā“ kā viņa kritizētājs, kas tikai kaŗa laikā iestājies partijā. Tas varbūt bija sākums. Pēc viena vai diviem gadiem pēc manas atlaišanas arī Pupurs kā nacionālists tika atcelts no savas vietas. Pad. Savienībā ir ārkārtīgi

stipri spēki, kas balstās it kā uz partijas ģenerāllīniju resp. māk izmantot ģenerāllīnijas saukļus, lai ar tiem tiktu galā ar saviem pretiniekiem politiskā un saimnieciskā dzīvē.

Okupētajā Latvijā Līgosvētku svinēšanā bijušas lielas dažādības. Dažu gadu tos pilnīgi noliedza, pēdējā laikā tos var svinēt. Cik noprotu, tas bija atkarīgs no vietējās varasvīru nostājas; kā „diriģents“ lika, tā viss „orķestris“ spēlēja. Ko gan komunistu prese un radio šinīs trīsdesmit gados nav stāstījusi par Līgosvētkiem! Tie esot „buržuāziskās atliekas“, „skaistākie latviešu svētki“, „pagānu svētki“, „kristīgās ticības svētki“, „tautas svētki“ u.t.t., kā kuŗu gadu. Gan ieteica tautai tos nesvinēt, gan atkal teica, ka tie jāsvin un jāpopulārizē, avīzēs bija veselas lappuses ar laikmetīgām līgodziesmām. Citus gadus nepieminēja ne ar vārdu.

Latviešus tas daudz neietekmēja: viņi Līgosvētkus svinējuši visus šos gadus vai nu klusāk, ja tas bija liegts, vai skaļāk. It īpaši tas ir jāsaka par laukiem, — tur tos arī aizlieguma gados svinēja atklāti, atteicoties iet darbā, ļoti bieži arī pilsētas daļa Jāņu dienā neieradās darbā. Dažreiz pat fabrikas bija spiestas pārtraukt darbu aiz strādnieku trūkuma. Un ilgā, neatlaidīgā un nepieķāpīgā pretošanās neļāva īstenoties okupācijas nodomiem — izslēgt Līgosvētkus no tautas atmiņas. Tagad tos atļauj svētīt: ja iekrīt darbdienā, liek atstrādāt iepriekšējā vai nākošā svētdienā.

Visasāk pret Līgosvētkiem nostājās Pelše, kas bija arī nežēlīgs pret savas tautas piederīgiem. Viņa laikā daudzi latvieši tika vajāti, laikam ar to viņš arī izpelnījās krievu komunistu žēlastību, tika iecelts par Vissavienības komunistu partijas Centrālkomitejas locekli. Tas bija viņa paša sasniegums, bet latviešu tauta, pat daļa latviešu komunistu, vieglāk uzelpoja, tikuši no viņa vaļā. Vai Pelšes iekļūšana Centrālkomitejā nedod zināmu ilustrāciju par tās pārējo sastāvu?

Dzirdēju šādu notikumu: Jūrmalas milicijas nodaļas priekšnieks, latvietis, partijas biedrs, „tēvijas kaŗa“ dalībnieks, nolēmis atzīmēt savu 50.dzimšanas dienu. Dzīvoklis mazs, — ielūdzamo būtu vairāk. Svinēšanu izkārtojis uguns-

dzēsēju telpās, cilvēku bijis ap 100. Pēc svinībām notika liela izmeklēšana. Pārbaudīti visi ieradušies viesi un konstatēts, ka bijuši klāt arī daži partijas aprindām nepiemēroti viesi. Arī viesības bijušas pārāk plaši organizētas. Iznākumā viņu no darba atlaida, arī izraidot no Jūrmalas.

1949. g. rudenī saslima mans brālis, kas mani apciemoja Kaļēpinā, izraudams mani no bada nāves. Novembra beigās arī prof. Stradiņš viņu pārbaudīja, bet, nevarēdams tūlīt konstatēt diagnozi, lika pēc mēneša atgriezties uz jaunu izmeklēšanu. Jau decembrī brāli smagi slimu nogādāja Iecavas slimnīcā. Bija nepieciešama ašins pārlišana. Asinis dabūja no bij. Otrās pilsētas slimnīcas — tagadējās prof. Stradiņa klīnikas, — bet pašam tās bija jānogādā Iecavas slimnīcā. To darīju vairākkārt ar privātiem satiksmes līdzekļiem pret attiecīgu samaksu. Janvāra beigās viņu pārveda uz Rīgu. Ārsti teica, ka vienīgais glābiņš varētu būt operācija, ko arī izdarīja, konstatējot, ka visi iekšējie orgāni pilni ar vēzi, diagnoze — limfosarkoma. Pēc vairākām ciešanu pilnām dienām viņš nomira.

Pēdējās grūtajās nedēļās es paliku pie brāļa slimības gultas, jo mana priekšniece Stabiņa, kas saprata situāciju, atļāva man darbu kavēt. Dienas un naktis pavadīju slimnīcā. Brālis, būdams septiņus gadus vecāks par mani, man dzīvē bija padomu devējs, arvien smakljūtīgs un saprotošs. Viss labais, kas ir manī, radies brāļa iespaidā. Varētu teikt, viņš bija brālis vārda vislabākā nozīmē. Viņš panāca, ka varēja mani apgādāt ar uzturu Kaļēpinā, tādā veidā paglābdams mani no drošas nāves. Un tagad dienām un naktīm man bija jānoskatās viņa mokās. Kā viņš gribēja dzīvot! Es zināju nenovēršamo, bet cerību viņam nedrīkstēju sagraut. Arī palīdzēt es citu nevarēju, kā tikai sirsnīgi skatīties un, ja bija vajadzīgs, pagriezt viņu uz otriem sāniem, jo pēdējā laikā viņš pats to vairs nespēja, vai apslāpināt lūpas. Tomēr es gribēju palikt pie brāļa līdz beigām, — man maiņas nevajadzēja. Paliku arī līdz tam brīdim, kad viņa studiju biedrs Dr. Rocēns aizspieda mana brāļa acis. Viņam bija tikai 43 gadi.

Bēres notika Bauskā. Vecāki vēlējās brāli izvadīt ar mācītāju. No brāļa darba vietas paziņoja: ja būs mācītājs, nevienam bērēs neļaus piedalīties. Palika arī jautājums, kas notiks ar bērniem. Jaunākais bija pusotra gada vecs. Kā būs ar viņu atbalstu? Izlēmām aizlūgumu ar mācītāju izdarīt dienu iepriekš mājās un dienu vēlāk kapos. Pašas bēres notika bez mācītāja piedalīšanās. Tā kā bēres notika Bauskas pilsētā un arī mācītājs dzīvoja Bauskā, tad to tā varēja izkārtot.

Bet ko lai dara tie, kas dzīvo tālāk no pilsētas? Mācītājam sava transporta nav: tas būtu jālūdz no kolchoza, bet mācītāja vešanai kolchoza vadība zirgu nedod. Pēdējos gados vairākiem ir savas automašīnas, pazīstamie varētu mācītāju aizvest. Ja nomiris kolchoznieks, viņa izvadīšanai kolchozs algo orķestri; ja piederīgie vēlas izvadīt ar mācītāju, tad kolchozs orķestri nedod. Pat ja orķestrim maksātu piederīgie, paliek vēl jautājums, vai tā dalībnieki nāktu spēlēt. Arī orķestrantiem jābūt uzmanīgiem: mūzicēšana ir tikai viņu papildu darbs, vienmēr jāievēro priekšniecības domas viņu pašu īstajā darbā.

Vēl nebiju apradis ar brāļa zaudējumu, kad pēc nepilniem diviem mēnešiem man paziņoja, ka esmu atlaists no darba. Tas bija 1950.g. martā, tātad gadu pēc 1949. gada izsūtīšanās sākās jauna tīrīšanas akcija. Lauksaimniecības nodaļas vadītāja man to pateica un raudādama stāstīja, ka neesot varējuši mani noturēt, beigās pebilstot: „Redziet, ko tie vācieši jums ir nodarījuši!“ Sapratu, ka esmu atlaists par to, ka kādreiz tiku mobilizēts vācu armijā.

Apmēram nedēļu pirms tam no mūsu nodaļas bija atlaisti četri darbinieki — bijušie leģionāri un arī citi neuzticamie. Arī citās darba vietās notika līdzīgas „tīrīšanas“. Atbrīvoja arī manu paziņu — zviedru izdoto, kas līdz šim bija strādājis par jaunāko agronomu vienā no Rīgas rajoniem.

Kad pastāstīju par savu atlaišanu savaļm tiešajam priekšniekam, galvenajam veterinārārstam Savenko, tas noteica: „Tā tas nebūs! — jūs neatlaidīs, es to panākšu“. Uzvilcis mēteli, viņš aizgāja. Atgriezies pēc pāris stundām, tas klusi

noteica: „Es tur neko nevaru darīt“. Manā darba grāmatiņā ierakstīja: „Atbrīvots no darba stātu pārkārtošanas dēļ“.

Jūrmalas veterinārās slimnīcas otrā stāvā bija izbūvēti dzīvokļi, trīsistabu dzīvoklis vadītājam un divi divistabu dzīvokļi citiem darbiniekiem. Pirmajā stāvā bija cilvēku uzgaidāmā telpa, mazo kustoņu pieņemamā telpa, aptieka un laboratorija ar speciāli izgatavotām mēbelēm, ārsta un darbinieku istaba. Pagrabā biopreparātu noliktava, mazo kustoņu kremācijas telpa un garāža, kuŗu izlietoja pagaidām par lielo dzīvnieku pieņemamo telpu. Pagalmā, ko iežogoja cieša dēļu sēta, bija zirgu skrejceļš un asfaltēti celiņi. Visur sastādīti krāšņuma krūmi, augļu koki un ogulāji. Visu to nodeva jaunajam slimnīcas vadītājam krievu veterinārstam. Stabiņa vēl toreiz bija varējusi noraidīt Vasermana kandidātūru, bet pēc dažiem gadiem viņš tomēr tika par Jūrmalas veterinārās slimnīcas vadītāju un savā postenī strādāja, kad es atbraucu uz Kanadu. Slimnīcas teritorija ar visām celtnēm un apstādījumiem jau sen bija nodota citai organizācijai.

Pēdējā gadā redzēju, ka ēkas, koki, krūmi, asfalta sēta bija nojaukti. Tur pacēlās vairākstāvu dzīvojamās ēkas. Ar vienu spalvas vilcienu tas viss bija izkārtots, neievērojot, ka bija ieguldīti vairāki simti tūkstoši valsts naudas.

Bet tā jau ir parastā Pad. Savienības ikdiena, ka iestādes un to nosaukumi mainās. Mainās arī priekšnieki, un katrs domā citādi. Valsts līdzekļus dod, plēš iepriekšējo nost, būvē jaunu un pārbūvē. Pārbūves izdarot, manīgais var naudu arī iebāzt savā kabatā. Var arī noslēpt iepriekš izdarītas nelikumības, kā būvnieki saka: „Tagad visi gali ūdenī“.

Rīgas un Jelgavas šosejas malā, šaipus Baložu stacijai, labajā pusē ceļam cēla autogarāžas sovchozu ministrijas vajadzībām. Šo iestādi likvidēja, iesāktās garāžas palika, lai gan bija ieguldīts apmēram pus miljons rubļu. Pēc vairāk kā pēc desmit gadiem, kad mūri jau sāka sadrupt, tos pārbūvēja noliktavas vajadzībām. Tādu piemēru okupētajā Latvijā ir simtiem.

Satiku citā iestādē strādājošu sievieti, Krievijas latvieti, ar kuŗu biju iepazinies, kārtojot darba jautājumus. Izstāstīju par savu atlaišanu, un viņa deva padomu; „Ja jau tā, tad drošības pēc brauciet no Rīgas pēc iespējas tālāk prom, lai jūs neesat acu priekšā“. Sapratu, ka viņa to saka no savas ilgās pieredzes Krievijā un ka labi domātais padoms man jāņem vērā. Vēlāk dzirdēju par kādu paziņu, kas arī bija atlaists no darba, bet palicis Rīgā — notiesāts ar desmit gadiem cietumā un tikai pēc Staļina nāves atbrīvots.

Pagāja kāda nedēļa. Vēl nebiju izdomājis kurp braukt. Nejauši satiku uz ielas paziņu, kas man stāstīja, ka jaundibinātā Alsungas rajonā trūkstot veterinārārstu. Vieta tālu no Rīgas — pie jūras, starp Liepāju un Ventspili. Man stāstīja, ka izmaksāšot pārceļšanās naudu viena mēneša algas apmērā, ja dabūšot no Lauksaimniecības ministrijas pārceļšanās pavēli. Nebiju neko ietaupījis, tāpēc šādai naudai bija liela nozīme. Arī brāļa slimība bija prasījusi savus izdevumus. L.M. Veterinārā pārvaldē man izsniedza pavēli par pārceļšanu uz Alsungas rajonu. Viņi labprāt to darīja, jo Alsunga bija nomaļā vietā, un uz turieni reti kāds gribēja iet.

Pēc tam aizgāju uz bijušo darba vietu. Satiku plkv. Savenko, tas man prasīja, ko es turpmāk darīšot. Parādīju viņam ministrijas pavēli, — kā jau toreiz visi Ministrijas raksti — bija krievu valodā. Viņš pavēli uzmanīgi izlasījis, izsaucās: „Es nekā nesaprotu! Te jūs nederējāt, — tur jūs sūta“. Arī ilggadējam partijas biedram ne katreiz ir saprotama varasvīru rīcība. Pēc dažiem gadiem viņa vietā iecēla citu krievu veterinārārstu, kas labāk iekļāvās valdošajā kliķē.

ALSUNGAS RAJONĀ.

Ar Ministrijas norīkojumu un pasi, kuņā jau bija izrakstīšanas zīmogs, kofejiem rokās, devos uz Alsungu, kas toreiz bija nesen izveidotā rajona centrs. Vilcienā divi robežsargi pārbaudīja pasažieru dokumentus. Pasniedzu savu pasi, vēl nekur nepierakstītu. Domāju, nu būs nepatikšanas, jo esmu bez īpašas atļaujas iebraucis aizliegtā zonā, kas stiepjas gar visu Baltijas jūras piekrasti, kuņā var dzīvot turienieši, kamēr iebraucējiem vajadzīga atļauja. Viens no robežsargiem ar gudru ģīmi šķirstīja manu pasi. Es arī klusēju un gaidīju, kas notiks. Tad, atdodams man pasi, viņš noteica: „Mestnij“ (vietējais).

Ierados Alsungā un nokārtoju pieņemšanu. Mani norīkoja Tērandes zooveterinārā iecirknī par pirmo darbinieku. Šādi iecirkņi bija iekārtoti uz laukiem, kur dzīvoja valsts algotie veterinārie un zootehniskie darbinieki, kas apkalpoja viņiem noteiktos kolchozus. Bija iecerēts iecirkni izbūvēt lauku mājas, kas stāvēja tukšas kopš īpašnieku aizvešanas 1949. g. Kādu nedēļu bija jāapmetas Ēdoles veterinārā punktā, kur par vadītāju strādāja veterinārfeldšeris, krievs, — partijas biedrs. Nebiju nodzīvojis paredzēto nedēļu, pat nebiju paspējis vēl pierakstīties, kad mani pa telefonu sameklēja Alsungas čeka. Tā Rīgas čekas uzdevumā man lika noteiktā dienā un stundā ierasties Rīgas čekā — Stabu ielā. Izprasīju atļauju no darba vietas un braucu uz Rīgu.

Čekas namā, Stabu ielā, bija sardze ārpusē un iekšpusē. Pa trotuāru staigāja čekisti, nevienam gaŗāmgājējam nebija atļauts apstāties pie nama. Sargs visus dzina projām un piedraudēja ar nepatikšanām, kā es to pats jau biju piedzīvojis. Ieeja bija no Stabu ielas. Tur deŗūrējošam čekistam paskaidroju, pie kā gribu iet. Tas, sazvanījies pa telefonu ar manu izsaucēju, dabūja atļauju mani laist augšā. Iedeva man pavadzīmi, kuņā bija atzīmēta istaba un zīmes izdošanas laiks, pat uz minūtēm.

Izrādījās, ka mani bija minējis par liecinieku apcietinātais Vasers, bijušais veterinārmedicīnas fakultātes students. Par viņa darbību līdz dienēšanai 5.Robežapsardzības pulkā zināju stāstīt tikai to, ko viņš pats man bija stāstījis. Par viņa neilgo darbību vācu S.D. dienestā nekā nezināju teikt. Stāstīju, ka Vasers, lai izvairītos no frontes, pieteicies sanitārvirsnieku kursos, pēc kuņu nobeigšanas paredzēts viņu atkal sūtīt uz fronti. Tad pieteicies virsnieku skolā un pēc tās beigšanas iedalīts 5.Robežapsardzības pulkā. Tā kā pulkā nav bijis veterinārārsta, viņš sācis pildīt pēdējā pienākumus, lai gan īstenībā bijis tikai trešā kursa students. Kādu laiku strādājis, bet, pieprasot medikamentus, iekritis. Man stāstīja kāds kollēga, ka Vasera vājās zināšanas parādījušās ar to, ka viņš prasījis dažus medikamentus tikai nedaudz dienu vajadzībām, kāmēr citus atkal — vairāku gadu patēriņam. Tad mobilizēja mani un nosūtīja viņa vietā. Kad Polijas teritorijā notika atkāpšanās, Vasers, uzdodamies par veterinārārstu, kā pirmais atstājis frontes joslu. Cik man zināms, tad no tā laika viņš dezertējis pavisam no armijas. Uz pratinātāja jātājumiem, es iepriekš minēto atstāstīju. Pratināšana notika mierīgā garā — bez pratinātāja liekiem izlēcieniem.

Pēc nepilniem diviem mēnešiem notika kaŗa tiesa, un te jau stāvoklis bija stipri kareivīgāks. Kaŗa tiesas tiesnesis un prokurors bija krievi armijas formas tērpos, cik atceros, — abi bija pulkveŗa dienesta pakāpēs. Kaŗa tiesas locekļi bija latvieši — tā saucamie militārizētie ugunsdzēsēji no Jūrmalas. Mēs viens otru pazinām: redzēju, ka viņi jutās samērā neērti. Bet vai viņiem ko var pārnest? Ugunsdzēsēju komandas visas tika ieskaitītas Iekšlietu ministrijas dienestā, iegērbtas čekistu formās, saucās militārizētie ugunsdzēsēji. Kaŗa tiesās arī vajaga piesēdētāju, kas paraksta spriedumu, lai gan viņu domas neviens neņem vērā. Kādā sakarībā ugunsdzēsēji ieradās par piesēdētājiem, nezinu: varbūt kā jau militārā organizācijā, viņus norīkoja. Prokurors ar tiesnesi izlēma un piesēdētāji jeb — lietojot skanīgāku apzīmējumu — kaŗa tiesas locekļi parakstīja.

Vasars bez mani vēl bija minējis par liecinieku kādu Jūrmalas strādnieku, ko SD bija apcietinājusi. Pēdējais stāstīja, ka starp vairākiem SD pratinātājiem viņu pratinājis arī Vasars. Tas esot teicis, ka gādāšot, lai viņu atbrīvotu. Tā tas arī noticis. Viņš uzskatot, ka Vasars viņam palīdzējis. Pēc mūsu liecībām prokurors mums uzbruka: „Kā jums nav kauna tā liecināt par tēvijas nodevēju?“ Jūrmalas strādnieks vēl noteica; „Bet tā tas bija“. Tad prokurors noskaitās un nāca ar jauniem priekšlikumiem, vai vispār neesot jāsāk jaunas lietas pret mums, abiem lieciniekiem, kā „tēvijas nodevējiem“, īpaši mani. Es esot dienējis vācu armijā, tāpēc draugu aizstāvēt. Vai mums kopā neesot vieta Sibīrijā?

Vasars pēdējā vārdā lūdza viņu attaisnot, jo visu laiku, cik iespējams, mēģinājis izvairīties, lai nebūtu jāiet kaņot pret krievu armiju, pie tam viņš vēl arī citiem palīdzējis izklūt no apcietunājuma.

Prokurors savu apsūdzības runu sāka ar to, ka aicināja Vasaram piešķirt „Padomju Savienības varoņa“ nosaukumu, kuŗu viņš esot it kā nopelnījis, pamatojoties uz viņa paša un liecinieku izteicieniem...vai arī viņš esot pēdējais nelietis, kam pienāktos 25gadi, nobeidza prokurors.

Pēc neilgas apspriešanās kara tiesas lēmums bija 25 gadi ieslodzījumā. Kopš tā laika neesmu par viņu neko dzirdējis.

Pārbraucis Alsungā, saņēmu Lauksaimniecības nodaļas vadītāja ieaicinājumu ierasties pie viņa. Sīki man izprasīja, kā visa prāva noritējusi, ko teicis tiesnesis, ko runājis prokurors, arī liecinieku stāstījumus gribēja zināt. Nobrīnījos, kāpēc cilvēkam par tādām lietām tik liela interese. Nepagāja ne gads, kad Lauksaimniecības nodaļas vadītāju apcietināja, tiesāja un piesprieda 25 gadu ieslodzījumā. Esot dzīvojis ar svešu vārdu.

Sāku strādāt jaundibinātā Tērandes zooveterinārā iecirknī „Naižu“ mājās. Blakus mājās bija agronomijas iecirknis. Abas mājas atradās patālu no ceļa meža ielokā. Gaŗām tecēja neliela upīte. Skaista un klusa vieta. Mājas bija tukšas. Pēc saimnieku aizvešanas 1949.g. visas mantas

„nacionālizēja“. Atlikušais bija pievākts vai izpostīts. Durvis izlauztas, vairāki logi izdauzīti, mājas un pagalms pilni visādu dražu.

Sākām tīrīt māju: pēc dažām stundām kāda 5 — 6 gadu veca meitenīte atnesa krūzi piena: māmiņa un papiņš esot sūtījuši. Pateicāmies un strādājām tālāk: darba daudz — arī pagalms jātīra. Otrā dienā atkal meitenīte klāt ar pienu, — naudu neņem. Ejam apmeklēt un pateikties labajiem kaimiņiem. Iepazīstamies, kaimiņš saka: „Es redzu — jūs neesat komunistu piekritēji“, un tā ātri esam saodušies. Kaimiņš strādā par zirgkopēju pie savas sievas — iecirkņa agronomes. Saprotu, ka viņa tagadējais amats ir tikai apstākļu dēļ. Viņš par sevi nekā nestāsta, es arī neko neprasu. Esam labi kaimiņi. Cik labi, ka esam arī vienīgie.

Mēbeļu mums nav nekādu. Tuvējā šķūnī ir kāds simts jaunu bišu stropu. Tos saliekot kopā, izveidojām gultu un galdu, lietojām skapīšus arī krēslu vietā. Nu esam kaut kā iekārtojušies.

Par kaimiņu interesējās iedzīvotājs aiz meža. Viņš nāk pie mums gandrīz katru vakaru, redz to pat naktī kādreiz staigājam ap mājām. Stāstu par to kaimiņam, un tā noskaidroju, ka ložņātājs ir čekas ziņotājs, bet diezgan aprobežots savā domāšanā — tieši tāds, kādi čekai ir vajadzīgi. Zināmā reizē viņi ir arī liecinieki, kas liecina visu, ko tiem liek. Kā vēlāk dzirdēju, visās politiskās prāvās, kuŗu tanī gadā bija samērā daudz, viņš bijis pastāvīgais liecinieks pret vietējiem iedzīvotājiem.

Toreiz bija ļoti sauss rudens, un zeme, īpaši mālainā, bija tā sakaltusi, ka grūti bija norakt kartupeļus. Kaimiņš ziņotājam bija iestāstījis, ka viņš kartupeļus vagās izspri-dzinājis ar viņam no gaisa nosviestiem spridzekļiem, jo viņam esot labi sakari ar ārzemēm. Tad abi sapratām, ka viņa nakts dežūras ap mūsu mājām notiek, lai notvertu ārzemju lidmašīnu nosviesto bagāžu. Līdzīgi gadījumi bija vairāki, kad kaimiņš bija novedis šo ziņotāju smieklīgā stāvoklī. Iznākums atkal tas pats: kaimiņu apcie-

tināja, sieva ar bērnu aizbrauca. Cik vēlāk dzirdēju — piepriesti parastie 25 gadi.

Nākošais agronoms kaimiņos bija valdībai labvēlīgs jauns speciālists ar vidējo izglītību. Vēlāk viņu iecēla par kolchoza priekšēdi.

Man bija jāapkalpo pieci kolchozi, kas bija izvietojušies trīs ciema padomes teritorijās: Sises, Dziru un Sarnates. Kolchozos tanī laikā nekādu veterināro darbinieku nebija, izņemot divus veterināros sanitārus, kuņi nespēja patstāvīgi strādāt. Darba diena sākās ap plkst. astoņiem vai deviņiem rītā, kad pēc manis ieradās no kolchoziem zirgu pajūgi. Tanī laikā katram kolchozam bija tikai viena automašīna, kas parasti bija aizņemta citos darbos. Ja atbraucēji bija vairāki, dažreiz pat trīs, tad vienojāmies par braukšanas kārtību. Braucu vienā pajūgā, pārējie sekoja. Pēc vajadzīgās palīdzības sniegšanas pārvietojos uz nākošo pajūgu. Bija arī gadījumi, ka zināmā vietā gaidīja atkal citi pajūgi. Parasti mani pārveda mājā vienpadsmitos vai divpadsmitos nakti; kādreiz arī vienos vai divos rītā, reti kad atbraucu astoņos vai desmitos vakarā. Tā tas turpinājās katru dienu — sešas dienas nedēļā.

Svētdienās gribējās kādu pārmaiņu un atpūtu. Vasaru un rudeni gāju mežā ogot un sēņot. Meža malā nonācis, ar bažām skatījos, vai pagalmā nav kāds pajūgs redzams. Ja to pamanīju, mājā vēl nenācu, gaidīju, varbūt aizbrauks prom.

Izdevās uz nomaksu iegādāties govi, nopirkām sivēnus un izperinājām mājputnus. Sieva dzīvoja mājā un kopa saimniecību: pārtikt tad varējām. Tā arī dzīvoja visi kolchoznieki. Galvenais viņu ienākums bija privātā saimniecība ar nelielu — 0,5 ha — zemes gabaliņu.

Atcerējos lasītos stāstus par dzimniecības laikiem, kad latviešiem bija jāiet strādāt kungam uz muižu par velti un tikai vakaros varēja apkopt savu saimniecību, lai būtu no kā pārtikt. Kāda atšķirība bija te, kolchozos? Daži desmit grami graudu ir tikpat kā nekas, — tikai, kā saka,

acu apmānīšanai. Un savas saimniecības apkopšanai palika tikai vēlās vakara stundas. Toreiz bija kungs, no kuŗa varēja kaut ko mācīties, kaut arī tās pašas zemes apstrādāšanu. Tagad kunga vietā bija komunistu ielikteņi, kam domāšana un saimniekošana nebija stiprā puse.

Pirmajā ziemā man nebija ne piemērotu ziemas drēbju, ne apavu lauku apstākļiem. Veikalos drēbes un apavus toreiz nevarēja dabūt, ne arī iegādāties par spekulācijas cenām, jo man nebija pietiekami līdzekļu. Izbraucot no Rīgas, pat biju aizņēmis 300 rubļu naudas, tāpēc lielākā salā biju spiests nereti zirgam skriet līdzi. Nākamā ziemā apgērba jautājums bija izkārtots.

Mana alga bija 110 rubļu mēnesī. Kolchoznieki nespēja maksāt par viņu pašu lopiem sniegto palīdzību, labi, ja kāds iedeva kaut ko ieēst. Liela daļa manu darba dienu pagāja tā, ka paliku neēdis. Toreiz uz laukiem nekādu ēstuvju nebija. Tā arī pamazam dabūju kuņģa katarru, no kuŗa vēl tagad pavisam neesmu ticis vaļā. Zīmīgi, ka okupētajā Latvijā daudzi vīrieši slimo ar kuņģa katarru, pat jaunāki par trīsdesmit gadiem. Vai tās būtu sekas no divu līdz trīs gadu gaŗā dienesta armijā, ēdot latviešiem neierastos ēdienus, vai kāds cits iemesls, nevaru spriest. Kā stāsta, armijā skābus kāpostus dodot vairākas reizes nedēļā, turklāt vēl pilnīgi neizvārītas dažādas biežputras.

Reiz saslimu tik smagi, ka bija jāārstējas veselu mēnesi. Nevarēju strādāt. Kolchoza vadība bija sūdzējusies partijas komitejai, ka es nebraucu darbā, un manai ārstei bijusi asa saruna ar partijas komitejas pirmo sekretāri Kronbergu.

Rajona partiju pirmie sekretāri ir zināmā mērā sava rajona diktātori, — viņi pakļaujas tikai tādām pavēlēm, kas nāk no Rīgas vai Maskavas.

Kronberga bija viena no tām, kas visu rajona dzīvi gribēja vadīt tikai pēc saviem ieskatiem, domādama panākt iespējami augstākus produkcijas skaitļus. Tas ir arī galvenais partijas uzdevums; izspiest no tautas un katra atsevišķa

cilvēka visu iespējamo darbu. „Ārstniecība“ toreiz nonāca pat tik tālu, ka Kronberga zināmos laikos, kā ravēšanas, kaplēšanas, siena un ražas novākšanas laikos, noliedza ārstiem izsniegt kolchozniekiem slimības zīmes resp. atsvabināt tos no darba, lai nekavētu lauksaimniecības darbus.

Īpaši Staļina laikā kolchozniekus izmantoja neiedomājāmā veidā. No cilvēka prasīja pēdējo, bet pretī neko negribēja dot. Kolchoziem nebija neviena traktora, pat smago automašīnu nebija vairāk kā katrā pa vienai. Visi traktori, mašīnas un kombaini atradās tā saucamās „Mašīnu un traktoru stacijās“. Zemi apstrādāja, ražu novāca pat nododamos graudus valstij aizveda ar īrētām mašīnām, un par visu to bija jāsamaksā graudā, t.i., vārda tiešā nozīmē — ar graudiem. Kad pienāca rudens un sāka novākt ražu, pirmie graudi, un tikai paši labākie, bija jānodod valstij, jāizpilda valsts uzliktais plāns. Tad tūlīt bija jāatdod graudi par tehnikas izmantošanu un jāatbeļ graudi nākošā gada sēklai. Noteikts daudzums graudu bija jāatstāj tā sauktā rezerves fondā, kuņu nedrīkstēja aiztik. Pārpalikums bija jāsadala; lopiem vispirms, tad tikai cilvēkiem. Iznākumā ne lopi bija paēduši, ne cilvēki.

1951. un 1952. gada pavasaros, kad strādāju Alsungas rajonā, daudz lopu aizgāja bojā bada dēļ. Katrā kolchozā no stiprākiem vīriem bija noorganizētas tā sauktās cēlāju brigādes, kas brauca no vienas lopu novietnes uz otru un ar virvju un maisu palīdzību cēla liellopus kājās un tā turot un balstot mēģināja izvadīt laukā — zaļā zālītē. Ar kuņiem tas izdevās, tie izglābās un palika dzīvi, bet tie lopi, kuņus arī „cēlāju brigāde“ nevarēja vairs uz kājām noturēt, nobeidzās.

Gada beigās bija kolchozi, kas varēja par izstrādes dienu izsniegt saviem kolchozniekiem 10 — 30 vai vislabākā gadījumā 100 g graudu un 4 — 10 kap. naudas. Izstrādes diena skaitījās izpildīta, ja bija padarīts noteikts darba daudzums, bet dažreiz vienā dienā to nevarēja padarīt. Katram kolchozniekam obligāti bija jānostrādā zināms skaits

izstrādes dienu. To skaits bija mazāks, nekā gadā dienas, bet lai veiktu normu, bija jāstrādā visas darbdienas.

Ja izstrādes dienu nebija diezgan, kolchozniekus varēja visādi „iespaidot“: noņēma pavisam, samazināja vai iedeva sliktākas ganības govij, siena pļaušanai ierādīja sliktākos gabalus, aizliedza dot zirgu izbroukšanai, pat zemes apstrādāšanai kavējās to dot. Lai kaut cik normāli dzīvotu, visi bija spiesti iet noteiktas dienas strādāt.

Nopelnīt jau neko nevarēja, bet tad bija iespējams noturēt savu privāto saimniecību, kas vienīgā palīdzēja cilvēkiem dzīvot.

Sārnaves ciema kolchozā „Ціпа“, kas atradās Baltijas jūras piekrastē, zeme bija smilšaina, raža zema, līdz ar to arī izpeļņa pat ļoti zema. Arī piemājas zemē maz ko varēja izaudzēt. Cilvēki dzīvoja nepilnīgi paēduši. Ņemot liellopiem asinis brucelozes pārbaudei, parasti izraudzīja pašus lielākos un stiprākos vīrus dzīvnieku saturēšanai, bet viņiem spēka bija par maz. Biju kolchoza kantorī, kad runāja, ko lai sūta meža darbos. Grūti bija sameklēt cilvēku, kam bija iespējams paņemt līdz pavalgu. Tanīs gados bija uzdots sagatavot būvmateriālus un malku katram kolchozam: katram kolchozniekam un citiem ciema iedzīvotājiem arī bija uzdots sava norma kubikmetros. Kolchoziem sagatavojamie būvmateriāli parasti atradās mežos ārpus rajona robežām, bet individuāliem cirtējiem — vietējos mežos.

Ciema padome malkas sagatavosanas plānu bija uzlikusi arī man. Runāju ar ciema padomes priekšsēdi, ka strādāju 10 — 12 stundas, tāpēc man nav brīva laika, kad varētu iet cirst malku. Viņš atteicās uzlikto normu atcelt, teikdams, ka gan jau kāds brīvs laiks radīšoties. Visiem esot uzlikti malkas sagādes plāni, man arī esot savs pienākums jāpildot pret valsti, tā viņš pamācīdams nobeidza. Par to stāstīju priekšniecībai Lauksaimniecības nodaļā, bet tur paskaidroja, ka viņiem neesot tiesību dot rīkojumu vietējai varai — ciema padomei.

Izlēmu rīkoties pats. Svētdienā aizbraucu pie mežsarga,

kas man ierādīja cirsmu. Nākošā dienā ap plkst. 7 rītā kāmēr vēl nebija ieradušies kolchoza pajūgi pēc manis, biju jau mežā. Gāzu kokus, tos apdarināju, sagarināju un krāvu grēdās. Vakarā tikai ar tumsu braucu mājā, un tomēr mana darba diena bija stipri īsāka nekā braucot pa kolchoziem. Biju nostrādājis mežā tikai divas dienas, kad pienāca rīkojums no rajona, ka man uzliktais malkas sagatavošanas plāns atcelts. Kolchozi abas dienas bija sūtījuši pajūgus pēc manis un noskaidrojuši, ka es mežā cērtu malku. Sekojušas sūdzības uz Lauksaimniecības nodaļu un partijas komiteju. Tad tomēr gadījās kāds, kas varēja dot rīkojumu ciema padomei.

Arī vēlāk daudzreiz esmu novērojis, ka komunistiem izveidojusies tāda kārtība, ka tiem, kas ko dara un savu darbu veic, katrā ziņā mēģina uzdot arvien vairāk pienākumus, bieži vairs neņemot vērā praktiskās iespējas.

Valdība bija izdomājusi, lai dažādas organizācijas sniedz palīdzību kolchoziem bez kādas atlīdzības — „šefības“ kārtā. Tā varētu būt ar darba spēku, tehniku, padomu, kā arī iepriecinot kolchozniekus ar mākslinieciskiem priekšnesumiem. Ka iespējams arī cits palīdzības veids, to parādīja Alsungas čeka. Šefi ir vai nu no rajona robežās esošām organizācijām, vai arī no ārpus rajona esošām pilsētām. Ir šefi, kas savus pienākumus veic labi, daudz palīdzēdami savam kolchozam, bet tādi ir ļoti reti. Alsungas čeka bija šefs kolchozam „Ciņa“ Sarnātes ciemā un palīdzību sniedza saskaņā ar savu „speciālitāti“.

Pēc kaļa valsts izlaida katru gadu iekšējā valsts aizņēmuma zīmes. Strādājošiem ar noteiktu mēneša algu bija jāparakstās uz aizņēmumu vismaz viena mēneša algas apmērā. Attiecīgo summu pie katras algas izmaksas ieturēja. Kolchozniekiem rēgulārus ienākumus nevarēja paredzēt, tādēļ valsts bija izlēmusi, ka pēdējiem jāsamaksā viss aizņēmums jau gada sākumā — drošs paliek drošs — pilnos apmēros un skaidrā naudā. Kā viss Pad. Savienībā ir centralizēts un plānots, tas tā ir arī ar valsts aizņēmumiem. Maskava nodeva rīkojumu: no Latvijas PSR savākt aizņēmuma veidā

noteiktu naudas summu. Republika sadalīja minēto summu pa rajoniem. Rajoni savukārt — pa iestādēm, organizācijām un saimniecībām. Saimniecība to sadalīja pa ģimenēm.

Pēc saraksta kolchoza vadības uzdevumā partijas biedri un aktīvistu ieradās uz vietas ģimenēs, mēģinādami — no sākuma ar labu — panākt, lai noteikto summu katra ģimene samaksātu. Ja nebija brīvas naudas, tad kopīgi apsprieda, ko varētu pārdot un par cik, lai vajadzīgo naudu ieņemtu. Kolchozs solīja automašīnu, ar ko lopus vai produktus aizvest uz tirgu. Ja nu tiešām kāds nekādi nevarēja sagudrot ko pārdot, tad tam uzdeva tuvākās dienās ierasties Alsungas čekā uz pārrunām.

Un te Alsungas čeka sāka sniegt savu „palīdzību“. Pēc atgriešanās no sarunām ar šefiem. katrs pārbraucis mājās, jau zināja, ko viņš varētu pārdot. Noteiktā dienā cilvēki ar pārdodamiem lopiem un produktiem tika aizvesti uz Ventspils tirgu. Bija stingri pieteikts, lai mājās braucot nevienu pa ceļam no mašīnas neizlaiž. Visus atveda vēlā vakarā uz kolchoza kantori, kur viņus gaidīja kolchoza kasieris, priekšsēdis un šefu pārstāvji čekas uniformās. Un tā „brīvprātīgais“ valsts iekšējais aizņēmums tika izmaksāts valsts kasē pilnos apmēros...

Kādā baiļu atmosfērā lielā daļa tautas toreiz dzīvoja, raksturo šāds gadījums. Vasaru ieradies Rīgā, satiku pazīstamu milicijas virsnieku no Jūrmalas. Viņš interesējās, vai apkārtnē, kur es tagad strādāju, neesot pārdodamas slaucamās govīs. Rīgas tuvumā tās bija samērā dārgas. Pēc kāda mēneša viņš atbrauca ar smago mašīnu, paņēmis līdzī arī draugu. Abi bija tērpušies milicijas uniformās. Apsēdos blakus šoferim, jo man bija jārāda ceļš. Atbraucēji abi stāvēja stāvus mašīnā. Iebraucām mājās — pagalms tukšs, neviena cilvēka. Šķita — ka kāds pa logu novērotu. Zinu, pa kuņģam durvīm jāiet. Ieeju istabā — redzu, ka saimniece raud, saimnieks kaut ko bāž maisā, — prasu: „Kā ar govi, kuņģu gribējāt pārdot, vai tā vēl ir? Es atvedu pircējus“. Saimniece saka vīram: „Es taču tev teicu, ka tas ir dakteris, — viņš ar tādām lietām nenodarbojas“. Vīrs

noteica; „Nu labi, ka tā, — kas var zināt, kad brauks pa riktīgam“. Pārpratums bija noskaidrots. Bet kādas neva-
jadzīgas bailes cilvēki pārdzīvoja! Pārpratums bija noskaid-
rots. Neviens jau nekad nebija drošs, vai viņš nav apsūdzēts,
vai viņu neapcietinās. Cik bieži apcietinātie nezina, kāpēc
tas viss notiek. Cilvēki bija beztiesīgi: par viņu likteņiem
bieži lēma necilvēki, kuņiem goda un cilvēcīgas jūtas ne-
eksistē.

Kad no Tērandes gribēja tikt uz Rīgu, bija divi tu-
vākie ceļi: varēja braukt caur Ventspili vai Kuldīgu.
Ja brauca caur Ventspili, ceļā bija jāpavada apm. 12
stundas. Caur Kuldīgu braucot, varēja aizbraukt 8 stundās.

Kādreiz no Ēdoles ar šaursliežu vilcienu braucot, es
iebraucu Kuldīgas stacijā ap plkst. 7 rītā. Autobuss no
pilsētas uz Rīgu gāja tikai ap deviņiem. Bija lietaina
un tumša vēla rudens diena, tādēļ izlēmu uzkavēties dzelz-
ceļa stacijas bufetē. Paņēmis pāris sviestmaizītes un simt
gramu šnabja, apsēdos pie galdiņa. Pie cita galdiņa sēdēja
vēl viens vīrietis. Pēc neilga laika bufetē ienāca trīs manāmi
iereibuši latvieši. Viņi paņēma alu un apsēdās pie cita
galdiņa. Savā starpā viņi diezgan skaļi sarunājās, un no
sarunām varēja spriest, ka tie strādā Kuldīgas sērkokļu
fabrikā „Vulkāns“. Viens no viņiem mani uzrunāja:
„Tautiet, ko tu sēdi viens pats, nāc pie mūsu galdiņa!“
Pēc vairākiem uzaicinājumiem ar savu dzērienu un maizītēm
viņiem pievienojos. Viens no viņiem man sāka kaut ko stāstīt,
otrs to mēģināja apturēt, bet nekā nepanāca. Stāstījums
bija: „Vai zini, kas ir buržujs?— Viņš deva darbu un par
padarīto samaksāja, kad gribēji aiziet, bija jānostrādā
divas nedēļas, un biji brīvs. Vai zini, kas ir fašists? —
Viņš lika strādāt, par padarīto samaksāja, ja es viņam
nepatiku, viņš mani izsvieda no darba, samaksāja algu
par divām nedēļām uz priekšu. Vai zini, kas ir komūnists? —
Viņš liek strādāt un sola maksāt, no darba projām nelaiž
un par padarīto pilnīgi nekad nesamakā.“

Neticēju, ka stāstītāji mēģinātu mani izprovocēt,
bet viņa stāstu dzirdēja pie cita galdiņa sēdošais, kā arī

bufetes darbinieks. Staļina laikā nevarēja zināt, kas notiks. Teicos, ka iešu uz mazgājamo telpu. No tās aizgāju uz pilsētu un autobusu gaidīju uz ielas. Jāpiezīmē, ka toreiz 25 gadi cietuma varēja dabūt, ja kāds noklausījies „pretvalstisku“ anekdotu, klusējis, neziņodams par to drošības iestādēm. Kā tas beidzās, nezinu. Varbūt ka stāstītājs ar saviem draugiem aizgāja projām, kad es neatgriezos, domādami, ka esmu aizgājis ziņot milīcijai. Ja tā — tad jau viss būtu labi. Bet varēja arī būt, ka divi liekie, kas stāstījumu dzirdēja, paziņoja tālāk. Tādā gadījumā visiem trim latviešiem ceļš uz Sibīriju bija nodrošināts.

Kolchozu saimniecība diendienā gāja uz leju. Jādara bija tas, ko liek rajons, Rīga, vai pat Maskava: pašiem saimniekot neļāva. Visi augstākie priekšnieki nodarbojās tikai ar rīkojumu došanu: cik rīkojumi ir derīgi šejienes apstākļiem, par to neviens nedomāja.

Maskavas rīkojums bija sēt koksagīzu, t.i., kādu stādu kuņa saknes it kā saturot kaučukam līdzīgu vielu. tad visas mašīnas būšot nodrošinātas ar gumijas riepām. To vajadzēja sēt tikai labi mēsloātā zemē, samērā bieži ravēt un kaplēt. No rajona brauca agronomi pārbaudīt „brīnumstāda“ kopšanu un augšanu, par novēroto bija jāsniedz ziņas uz Rīgu un tālāk — uz Maskavu. Visu galveno darbinieku lielākā vērība bija piegriezta tikai koksagīzam. Saimniecībām nepieciešamām kultūrām, kā graudiem un saknēm, palika sliktākās zemes bez mēslojuma, kā arī bez piemērotas kopšanas. Tagad koksagīzu vairs pat nepiemin, nemaz nerunājot par tā audzēšanu.

Katram kolchozam bija obligāti jābūt piecām farmām; zirgu, liellopu, aitu, cūku un putnu. Visas bija ierīkotas, bet visas nīkuļoja.

Izdeva rīkojumu, ka visas ķēves jālecina: ko ar kuņģiem darīs, ja tie piedzims, to neviens nedomāja. Visām lecinātām ķēvēm rudenī bija obligāti jāizdara grūsnības pārbaude, lai varētu izmaksāt lecinātājiem samaksu un plānotu kumeļu dzimšanu, par ko bija jādod ziņas uz

Rīgu un Maskavu. Rajonā strādāja divi krievu veterinār-
feldšeri, partijas biedri, kas bija stipri aizņemti ar medībām
un zveju. Ķēvju grūsnības pārbaudi viņi nevarēja izdarīt,
jo to „techniski pilnībā nepārzinot“. Rajona vadība atrada
vieglāko ceļu; man kā veterinārārstam tas esot jāzina
un valdības rīkojumu nevar neizpildīt. Tā arī biju spiests
ie pazīties ar kolchozu ķēvēm.

Katrā kolchozā bija izmeklēts zināms skaits labāko
zirgu, kas bija ieskaitīti „Sarkanarmijas zirgu fondā.“
Tiem bija jābūt arvien labā miesas stāvoklī un darbā
tos neieteica lietot. Kaŗa komisāriāta pārstāvji vietējo
veterinārārstu klātienē tos rēgulāri pārbaudīja, kā viņi tiek
kopti. Ziemā viņiem izdalīja pašu vērtīgāko barību un
vasarā novietoja labākajās ganībās.

Daudz liellopu nobeidzās no bada, it īpaši slaucamās
govis. Krišanas aktos par nobeigšanās cēloni vajadzēja
gudrot kādu slimību, badu nedrīkstēja minēt. Bija jārāda
uz ārpusi, varbūt arī uz Maskavu, ka kolchozos viss rit
normāli.

Alsungā un apkārtņē līst lietus, laiks miglains, kā
dažkārt pie jūras. Rīgā saulains. Pienāk telegramma no
Lauksaimniecības ministrijas: „Tā kā iestājies saulains
laiks, nekavējoties uzsākt siena pļauju“. Telegramma tiek
pārsūtīta uz visiem kolchoziem. Otrā dienā prasa atskaites,
kuŗās jāuzrāda, cik siens ir nopļauts. Kāpēc neizpilda
Lauksaimniecības ministrijas pavēli? Tādi un līdzīgi rīko-
jumi cilvēkus tikai mulsināja.

Katru pavasari uz rajoniem izsūtīja Centrālkomitejas
pilnvarotos, kam bija diktatoriskas tiesības. Nereti tie
par lauksaimniecību zināja tikai to, ko bija lasījuši avīzēs.
Viņu uzdevums bija „izvest sējas kampaņu“. Tāds teiciens
tagad pastāv okupētajā Latvijā un nozīmē: izkārtot,
organizēt, pabeigt sēju. Šie Centrālkomitejas pilnvarotie
bija tikai uzticami ļaudis, jo kuŗam katram Centrālkomiteja
neļaus runāt savā vārdā. Parasti — dažādu iestāžu vadī-
tāji Rīgā. Viņu interesēs bija ātrāk visu izdarīt, lai ātrāk
tīktu atpakaļ Rīgā. Par saviem panākumiem, piem., par

ātru iesēšanu, viņi ziņoja Centrālkomitejai, kas to savukārt sludināja laikrakstos: tāds un tāds rajons beidzis sēju, iekavās bija ierakstīts pilnvarotā vārds, — tas skaitījās viņiem liels gods. 1951. vai 1952.g. Alsungā par Centrālkomitejas pilnvaroto bija norīkots Lauku celtniecības ministrs Ķīsis. Alsungas rajonā samērā daudz zemes atrodas zemienē, kur zeme tik ātri neapžūst. Ķīsis braukā apkārt pa kolchoziem, visur liek sēt, mudinādams ar pašizgudrotu saukli: „Sēsi dubļos, būs rubļi!“ Kolchoziem bija jāklauša, viņš projām nebrauc, iekāms viss apsēts. Pēc pabaigtās sējas Ķīsis ziņo Centrālkomitejai, ka plāns ir izpildīts.

Viss ir labākā kārtībā, bet īstenībā — slapjā zemē iesētie graudi sapuva. Kolchozi daudz zemes dabūja pārsēt par jaunu tā, ka sēja beidzās kādu mēnesi vēlāk. Vajadzēja izlietot visus rezerves fonda graudus. Cik lieli zaudējumi nodarīti kolchoziem, par to neviens neinteresējās. Centrālkomitejas pilnvarotajam laikam jau viss bija atļauts, un no viņa atbildību neviens neprasa. Nākošā gadā viņš brauca uz citiem rajoniem, kur par viņa izrīcību neviens nekā nezināja.

Kolchozu priekšsēžiem arī bija grūti paklausīt no „augšas“ nākušām pavēlēm. Kolchozniekus un lopus nodrošināt ar pārtiku viņi nespēja. Iecelti viņi bija, un vajā tos labprāt nelaida, nevarēja jau dabūt cilvēkus, kas gribētu veikt neiespējamo. Reiz kāds priekšsēdis man stāstīja, ka viņam apnicis cilvēkus trenkāt, apnicis kolchozu vadīt, viņš gribot no visa tā tikt vaļā, bet viņu nelaižot. Viņš tomēr to panākšot, ja ne citādi — kaut vai ar dzeršanu. Tiešām, vēlāk ievēroju, ka viņš dzēra, kad un kur vienvarēja. Viņu izsauca uz rajona partijas biroju. Pirms braukšanas viņš izdzēra pusstopu šņabja (500 g). Birojā partijas sekretāre Kronberga viņam pārmetusi: „Tu esi atkal dzēris“. Viņš atbildējis: „Drusku jau iedzēru“. Viņa: „Cik tad tas drusku tev ir?“ Tas atbildējis: „Nu savi 500 gramu“ Kronberga dusmīgi noprasījusi: „Bet cik tad tev īsti vajaga, ja to tu skaiti par drusku?“ Viņš atbildējis: „Viena

kilograma jau vajaga“. Tad nu arī ticis atlaists. Stāstījumu viņš nobeidza, piebilzdams: „Redzi, kā es tiku vaļā!“

Reiz Kronberga ieradusies Tīrandes pamatskolā. Ieraudzījusi grāmatu skapi, kas tur stāvējis no Draudzīgā aicinājuma dienām, ar mākslinieciski koka inkrustācijā izstrādātu hercoga Jēkaba ģīmetni skapja durvīs, Kronberga dusmīgā balsī saukusi: „Kas tas tāds?“ Skolotājs paskaidrojās, ka tas esot hercogs Jēkabs. Vēl pāris reižu viņa atkārtojusi to pašu jautājumu, un katreiz atbilde bijusi tā pati. Tad dusmās uzbrēkusi: „Lai tas te nebūtu!“ un viņa izgājusi no skolas. Lai izpildītu partijas sekretāres norādījumus, skapi pārkrāsojuši, bet ar viegli noņemamu krāsu. Pēc nedeļas Kronberga bijusi klāt un tūlīt gājusi skatīt skapi. Tas bijis nokrāsots netīri brūnā krāsā: tagad viņa bijusi apmierināta.

Reiz tomēr Kronbergai izgājis plāni. Viņa izkāpusi no mašīnas un gājusi pa lauku pie sievām skatīties, kā tās ravē koksagīzu. Gribējusi ko teikt, bet nav vēl atvērusi muti, kad sievas sākušas viņai ar vārdiem uzbrukt par bezdarbību, nepareizībām, izvirtību u.t.t. Vārdi nākuši no visu sievu mutēm, kļūdami arvien „stiprāki“, tā kā Kronberga, ne vārda neteikusi, steidzīgi aizgājusi uz mašīnu un aizbraukusi projām. No tā laika viņa, kaut arī aicināta, nav gājusi pie lauku sievām, ja tās bijušas lielākā skaitā.

Alsungas apkārtnē ir lieli meži, un pa tiem braucot ir bijusi izdevība tuvumā redzēt meža dzīvniekus. Briedis zirga priekšā reiz pārlēca lielceļu, tikai vienreiz ar kājām pieskaroties zemei, nākošais pieskāriens jau bija grāvja otrā pusē, — tad nozuda mežā. Kā brīnums viņš parādījās un veikli pazuda. Iztraucēts meža kuillis raķetes ātrumā pazūd. Strīpainie sivēniņi acumirkli izklīst uz visām pusēm un noslēpjas, — pat māte nav redzama. Bet tos ķert nav ieteicams, tā teica man kāds mežsargs, kas to bija mēģinājis darīt. Viņš dabūjis nosviest bisi un bijis laimīgs, ka paspējis uzrausties kokā. Tur nosēdējis vairākas stundas,

jo koka apakšā, zobus šņakstinot, noputojošies stāvējuši sivēnmāte un kuillis.

Meža cūkas gaļa ir garda, ja vien negadās vecs kuillis un mednieku ir daudz. Lielais vairums no tiem ir partijas biedri, valdībai uzticamie, jo, pirms iesniedz medību atļauju, noskaidro katra pagātņi. Medību biedrību priekšnieki rajonos un republikā parasti ir pensionāri — veci rūdīti komūnistī.

Reiz notika mednieku sapulce. Biedrības priekšnieks ierosina vienam biedram noņemt medību bisi, jo neesot politiski drošs, kaut arī viņš bijis biedrs vairāk nekā desmit gadu. Cits aizstāv, teikdams: „Vai tad tagad atomu laikmetā jums no vienas bises ir bail?“ Iznākumā — bisi noņem aizdomās turētajam medniekam, bet viņa aizstāvētāju „mazgā“ sapulcē, pēc tam darba vietā, piedraudot, ka arī viņš var zaudēt medību atļauju. Latviešiem ir sakāmvārds: suns zina, ko izēdis. Laikam gan partijas biedri to attiecina uz sevi, — drošs paliek drošs. Pēc kādām medībām, kā parasti — bieži pat medību laikā — notiek iedzeršana: kāds mednieks dzērumā, nevarēdams sevi savaldīt, draud nošaut to „nolādēto komūnistu“. Nu, vai viņa rīcība nav pareiza? Pašaizsargāšanās nolūkā aizliegts izsniegt neuzticamiem cilvēkiem bises.

Tanīs gados uz laukiem vēlēšanas rīkoja kā senāk gada tirgus, ar dažādām izpriecām. Vēlēšanu punktus bija iekārtota bufete ar dzērieniem, no kuņģiem lielākais noiets bija šņabim. Blakus telpās spēlēja orķestris un varēja dejot. Vēlēšanu sākums tāpat kā pilsētās plks. sešos rītā, bet jau līdz plkst. 12 vai 2 dienā „visi nobalsojuši“ piedevām — lielākā daļa — arī piedzērušies. Pie slimiem un veciem piebrauca klāt, un par tiem, kas nebija ieradušies, iemeta balsošanas zīmes urnā vēlēšanu komisijas locekļi.

Alsungas rajona Izpildkomitejas priekšsēdis Dundurs bija izraudzīts par kandidātu Latvijas PSR Augstākās padomes vēlēšanām. Viņš bija jau kolchozos „izvirzīts“ un atzīts par derīgu. Visos veikalos un citās sabiedriskās

vietās bijis izlīmēti lieli plakāti ar viņa fotogrāfiju un sīku dzīves aprakstu līdz ar ieteikumu par viņu balsot. Tad apmēram divas nedēļas pirms vēlēšanām kolchozos steidzīgi sasauca sapulces un ieteica Dundura vietā vēlēt citu — kādu krievu no Rīgas, tagad slavinādami to. Viens otrs gan izteicās „Vai tad jums var ticēt, cik nesen jūs slavējāt Dunduru? Varbūt to krievu pēc nedēļas atkal sviedīsiet nost“. Visur plēsa nost plakatus ar Dundura fotogrāfijām un to vietā salīmēja jaunā kandidāta reklāmas. Protams, jauno ievēlēja, kā parasti, ar 99,98 proc. balsu. Zobgaļi gan jautāja, kas noticis ar atlikušajiem 0,02 % nebalsotāju. — Saskaņā ar PSSR statistiku tie esot dabūjuši galu satiksmes negadījumos, pa galvu pa kaklu steigdamies uz vēlēšanu lokāliem.

Arī no rajona Izpildkomitejas priekšsēža amata Dunduru atcēla. Runāja, ka iemesls esot bijis, ka brīvās Latvijas laikā Dundurs sēdējis par komunistisku darbību cietumā, bet pēc atbrīvošanas parakstījis papīru, ka ar politiku vairs nenodarbosies. Pirmā gadījumā, sēdēšana cietumā būtu bijusi nopelns, bet atteikšanās no politikas darbības jau liels grēks — neuzticība partijai līdz galam. Tanīs gados līdzīgas izrīcības notika Rīgā un citos rajonos. Partija nobīdīja zemāk vienu daļu no saviem darbiniekiem — resp. tos pazemināja amatā vai atlaida pavisam.

Sizes ciema padomes priekšsēdis bija Grasis: kādu laiku viņš bija arī kolchoza priekšsēdis un vietējās partijas pirmorganizācijas sekretārs. Iemīļots bija viņa teiciens; „Es esmu tā ciema padome, es esmu tas kolchozs un es esmu tā partija“. Tad viņu izsauca uz Rīgu. Partijas Centrālkomiteja noņēma viņam partijas biedra karti, kā arī atcēla no visiem amatiem. Kad viņš bija izteicis vēlēšanos strādāt kolchozā par zirgkopēju, Kronberga norādīja, ka viņam nevarot uzticēt kolchoza zirgus, lai strādādot par laukstrādnieku. Šai nežēlastībā krišanai par iemeslu bijis, ka Grasis it kā noslēpis, ka senāk piederējis pie baptistu draudzes.

Ir daudz piemēru, ka pie komunistiem var augstu kāpt, bet vēl zemāk krist. Tautā izveidojies aforisms par

cilvēku likteņiem Pad. Savienībā; „Partija paņem sūdu rokā, uzpūš savu dvašu — direktors: partija paņem direktoru, uzpūš savu dvašu — sūds“.

Vienu dienu veikalā man pienāca krievs čekista formā ar kapteiņa zīmotnēm. Es viņu jau vairākkārt biju ievērojis manā veterinārā apkalpē nodotos kolchozos. Čekists jautāja, kas es tāds esot, ka pastāvīgi visur redzams. Uz iepazīšanos iezērām pa simt gramiem šņabja. Toreiz visos lauku veikalos bija atļauts no pudelēm ieliet glāzēs, cik katrs vēlējās, un turpat varēja arī to dzert. Tas nu tad bija kā likums — kā satikāmies, tā bija jādzer: iemeslu jau arvien varēja atrast — auksts vai mitrs laiks, nogurums. Bez šaubām — jāmaksā bija man.

Vai nu viņa iespaidā vai citādi reiz mani izsauca uz Alsungas čeku, kur prasīja par vairākiem cilvēkiem, vai es neesot par viņiem ko dzirdējis, ko vispār kolchozos runājot, kāds esot viņu noskaņojums pret valdību. Viņi vēlējās arī zināt, ko runā šeit, kas brauc man pakaļ un ved mājā par ko mēs runājam, būdami divātā. Pratinātājs bija cits čekists, arī krievs: mūsu saruna noritēja laipnā tonī. Stāstīju, ka visa mūsu runāšana ir tikai par slimiem lopiem un slikto uzturu un kā labāk tos pabažot un saglabāt. Vai nu ticēja vai nē, nezinu, bet pateica, ja es kaut ko uzzinot, lai nākot viņam to pateikt. Es varot nākt katrā laikā...

Visa smilšainā Baltijas jūras pastāvīgi tiek noecēta, lai viegli būtu redzamas pēdas, ja kāds gribētu tuvoties jūrai vai arī notās iznākt. Robežapsargiem ir suņi, kuņu pavadībā viņi apstaigā savu apgaitu un pa atrastām pēdām arvien sameklē vainīgo. Stāstīja vairākus gadījumus, ka vietējie iedzīvotāji nakts tumsā vai arī dzērumā iespēruši kājas uzecētā zemē. Tūlīt pēc viņu atgriešanās mājā tiem pa pēdām jau sekojuši robežsargi ar suņiem. Pēc tam vēl bijusi gaŗāka saruna Alsungas čekā, kas dažreiz ilgusi vairākas dienas. Iedzīvotāji pēc iespējas mēģināja izvairīties no uzecētās zemes jūrmalas krastā.

Stāstīja, ka 1951. vai 1952. gada pavasarī no jūras iznākuši vairāki cilvēki. Viens, mūkot no vajātājiem, gribējis

pārpeldēt pārplūdušo Užavas upi, bet ticis nošauts. Pēc tam nošāvējs — vietējais „izstrebīķels“ saņēmis pa pastu piesūtītu draudu vēstuli.

Zvejnieki, braucot jūrā zvejot, sazinās ar robežsargiem un čeku, ar kuņiem jāsaskaņo izbraukšanas laiks. Katras atsevišķas laivas komandas sastāvu nosaka čeka, lai vismaz viens no komandas vīriem būtu padomju varai uzticīgais. Laivu personālu samērā bieži maina, laikam baidīdamies no sadraudzēšanās. Zvejojot visiem jāturas kopā, lai pastāvīgi viens otra laivu redzētu, atsevišķi neviena laiva nedrīkst zvejot.

Un tomēr esot bijis gadījums, ka kāda laiva no Liepājas jūrmalas pārbraukusi uz Zviedriju. Viens no pārbraucējiem bijis attāls radnieks netālu dzīvojošam ziņotājam, kas mūs regulāri uzmanīja. Viņam nu nācies vairākas dienas Alsungas čekā „parunāties“. Savādi, pēc notikušām „pārrunām“ man izlikās, ka viņa lielā pakalpība čekai būtu it kā mazinājusies.

Pirmā gada rudenī visiem lauksaimniecības speciālistiem, kas domāti par instruktoriem kolchoznieku apmācīšanai, jāierodas rajona partijas komitejas birojā apstiprināšanai par apmācītājiem, kā arī, lai varasvīri ar tiem iepazīnos. Minētie kursi tika organizēti lopkopējiem un laukkopjiem. Partijas birojā ietilpa rajona partijas sekretāri, milicijas priekšnieks, čekas priekšnieks, prokurors un dažu citu organizāciju vadītāji — bez šaubām, tikai uzticamākie partijas biedri. Mums bija jāiet iekšā pa vienam. Partijas pirmā sekretāre Kronberga man jautāja, kādu pārkāpumu esmu izdarījis Rīgā, ja esmu atbraucis šeit. Atbildēju, ka nekādu. Viņa vairākkārt uztepa, ka tas neesot taisnība; ja es nebūtu izdarījis nekādu pārkāpumu, tad nebrauktu no Rīgas uz Alsungu. Pēc gaŗākas izrunāšanās mani tomēr par apmācītāju apstiprināja.

Divos kolchozos man bija uzdots apmācīt lopkopējas: slaucējas, cūkkopējas, teļkopējas un citus elementāros jautājumos par lopu anatomiju, fizioloģiju un ēdināšanu. Mācības notika abas ziemas 1950./51. un 1951./52. gadā. Klausītāju bija samērā daudz, un pēc Lauksaimniecības

daļas raksturojuma es biju viens no labākajiem instruktoriem rajonā. Pēc smagajām ziemām daudz lopu nobeidzās barības trūkuma dēļ.

1952. gada vasarā ciema padomes priekšsēži mani brīdināja, ka viņiem uzdots vākt par mani materiālus, lai mani varētu nodot tiesai par lopu nobeigšanos. Viens no tiem bija Sārnates ciema padomes priekšsēdis, krievs — partijas biedrs un partijas biroja loceklis. Viņš teicās mani birojā aizstāvēt, jo es strādājot daudz un lopi nobeidzoties ne manas vainas dēļ. Sodīšanai bija paredzēts viens veterinār-
feldšeris. Nav skaidrs, vai Kronbergu bija ietekmējušas ziņas, kas par mani jau bija Rīgā resp. čekā „sakopotas“, vai arī sods, ka Alsungas čekai nesniedzu pieprasītās ziņas. Vairāk domājams, ka iemesls bija abas iepriekš minētās lietas.

Partijas komiteja un čeka arvien labi sadarbojas. Staļina laikā galvenā noteicēja bija čeka. Tagad tam vajadzētu būt it kā citādi, bet tomēr cilvēki ar čekas visvarenību tik daudz reižu ir iepazīlušies, ka arī tagad pat partijas biedri piekāpjās tās priekšā. Jāatceras, ka partijas amatos pa lielākai daļai ir tikai bezprincipu cilvēki, kas akli izpilda viņiem dotās pavēles un lieki neapgrūtina savu sirdsapziņu.

Sapratu arī, ka atsevišķs partijas biroja loceklis, kā piem. Sārnates ciema padomes priekšsēdis, pat ja gribētu, mani glābt nevarēs. Vienīgā iespēja izbēgt no cietuma būtu, ja varētu izkļūt no Alsungas. Toreiz arī bija likums, ka lauksaimniecības speciālistus, kas strādā lauksaimniecībā, no darba nedrīkst atbrīvot, izņemot gadījumus, ja tie aiziet turpināt izglītību. Tā kā biju beidzis universitāti 1942. g., vācu laikā, un komunistu vara mani par beigušu neuzskatīja, tad te varētu meklēt pamatojumu aiziet no darba.

Strādāt man atļāva, novelkot 15% no algas, jo es nevaru uzrādīt diplomu. Mans diploms atradās universitātē, vācu laikā to nesaņēmu, bet tagad to bija aizliegts izsniegt. Jau agrāk biju aizrakstījis sūdzību uz Maskavu Augstākās

izglītības ministram, ka Rīgas universitātē ir mans diploms, lūdzot, lai viņš dod rīkojumu to izsniegt.

Pēc pāris mēnešiem pienāca atbilde, kuŗā bija teikts, ka Pad. Savienības teritorijā tādas augstskolas kā Rīgas universitāte nav bijis, tāpēc viņš par to neko nezina. Atbilde bija noraidījums, bet tieši to pateikt viņi negribēja. Aplinkus runāšanu viņi laikam uzskata par komunistisko diplomātiju, kas vairāk līdzinās vienkāršai blēdībai.

Cik zināju, tiesa bija paredzēta vēlā rudenī pēc lopu ieviešanas kūtī, vai, kā komunisti saka — pēc lopu ieziešanas. Parasti tiesa notiek apsūdzētā dzīves vietā. Šeit Partijas komiteja dod tiesnesim un prokuroram norādījumus par „apsūdzētā vainas lielumu.“ Tiesas lēmums resp. sods ir tāds, kādu pieprasa partijas komiteja. Izlēmu, ka līdz tiesas sākumam man bija jāmeģina tikt ārpus Alsungas rajona, jo cita rajona tiesa ne labprāt pakļausies otra rajona partijas komitejas rīkojumiem, pēdējo vairs neuzskatīdama par priekšniecību. Līdz ar to tiesas darbība kaut cik var ievirzīties likuma robežās. Arī pieaicinātie advokāti, būdami mazāk atkarīgi no citu rajonu partijas komitejām, var nelikumības atklāt. To visu vietējā rajona komiteja zina, tādēļ viņa arī ne labprāt ar sīkām lietām iet ārpus sava rajona robežām. Ja man būtu paredzēts pants par „tēvijas nodevību“ ar soda mēru virs desmit gadiem, tad paslēpties vai izmukt būtu daudz grūtāk vai pat neiespējami.

Aizbraucu uz Latvijas Lauksaimniecības Akadēmiju un iesniedzu lūgumu mani uzņemt, lai es varētu nobeigt veterinārmedicīnas fakultāti un iegūt veterinārārsta gradu. Man izsniedza izziņu, ka esmu ieskaitīts studentu skaitā.

Ar pazīstamu palīdzību izdevās sarunāt kādu krievu, kas brauca uz smagās mašīnas par šoferi. Viņš bija ar mieru braukt man pakaļ uz Alsungas rajonu, bet par samērā dārgu cenu. Cenā esot ieskaitīta arī maksa darba vietas priekšniecībai par fiktīvas ceļa zīmes izsniegšanu. Arī pats viņš gribēja nopelnīt. Brauciens iznāca dārgs, bet es par līdzekļiem nedrīkstēju bēdāt. Norunājām dienu, kad viņš ieradīsies „Naižos“.

Pārbraucot mājā, visu kārtojām uz aizbraukšanu, bet nevienam nekā nedrīkstējām teikt. Nevieni to nedrīkstēja iepriekš zināt, ja gribēju, lai mans plāns izdotos. Bija jābrauc pirms tiesas. Ja partijas sekretāre Kronberga kaut ko būtu jutusi, tad ar prokurora piekrišanu mani varēja apcietināt katrā laikā un turēt līdz tiesai ieslodzījumā.

Ierados rajona centrā Alsungā, Lauksaimniecības vadītājam lūdzu mani atbrīvot no darba ar to pašu dienu, jo universitātē jau bija sākušās mācības. Pēc tam ar atlaišanas pavēli rokā man bija iespēja tanī pašā dienā izrakstīties no milicijas un nokārtot kaŗa klausības formalitātes. Vakarā, pārbraucis mājās, atklāti sāku gatavoties prombraukšanai. Drīz arī ieradās smagā mašīna no Rīgas. Par lētāku cenu pārdevu govi, nokāvām cūku un putnus. Noņemtos kartupeļus bērām maisos, un līdz plkst. trim rītā mašīna jau bija salādēta. Dažas stundas nogulējām un ar mazu gaismiņu izbraucām no „Naižiem“. Kuldīgas tirgus laukumā pieturējām pabrokastot, jo te jau bija cits rajons. Šeit mūs bija atbraukuši izvadīt daži labi cilvēki no Alsungas rajona. Šķīroties tirgus laukumā izdzērām arī „ceļa kāju“. Abi ar sievu turpinājām ceļu uz Rīgu.

Vēlāk uzzināju, ka lauksaimniecības nodaļas vadītājam rajona partijas komitejas pirmā sekretāre Kronberga smagi pārmetusi, ka es ticis atbrīvots no darba. Apsūdzētais veterinārfeldšeris tiesāts, un tam piespriesti 4 gadi cietumā.

Sākot jau ar 1948.g., vairākus gadus — līdz Staļina nāvei — daudzi cilvēki okupētajā Latvijā bija spiesti mukt no savām dzīves vietām. Tas sevišķi attiecās uz lauksaimniekiem. Daži paspēja pārdot kaut ko no savas iedzīves, piem., kādus mājlopus: tiem bija ko paņemt līdzī kāds rublis naudas. Citiem izdevās arī kādu mašīnas kravu mantas aizvest, bet bija daudz arī tādu, kas aizgāja ar to, kas mugurā, visu pamezdami, lai glābtu savu kailo dzīvību. Kaut kur citā Latvijas novadā viņi uzsāka jaunu dzīvi, bez šaubām, tikai kā strādnieki.

VAIRĀKĀS DARBA VIETĀS RĪGĀ.

Iebraucām Rīgā pie sievas vecākiem, kas dzīvoja bēniņos izbūvētā istabiņā, apm. 16 kv. metri platībā. Istabā bija arī plīts, ar to arī telpu apsildījām. Klozets bija apakšstāvā — koridorā, domāts kopīgai lietošanai ar citiem īrniekiem. Telpā bija ūdensvads, bet netīrie ūdeņi bija jānes izliet pagalmā. Tagad dzīvojām šeit četri pieauguši cilvēki. Pierakstīties varējām tikai tādēļ, ka sievastēvs strādāja par būvtechniķi vietējā rajona izpildkomitejā.

Pēc bēdīgiem piedzīvojumiem Alsungas rajonā izlēmu vairs lauksaimniecībā resp. par veterinārārstu nestrādāt: arī Lauksaimniecības Akadēmijā negāju, lai „turpinātu studijas“ un to vēlreiz beigtu. Nolēmu meklēt citu darbu. Visur kavēja ieraksts kaŗa klausības apliecībā — veterinārārsts, tādēļ aizgāju uz vietējā rajona kaŗa komisariātu, lai minēto ierakstu kaŗa klausības apliecībā svītrā — to es nevaru pierādīt ar dokumentiem. Kaŗa komisārs man noprasīja, kādā amatā esmu bijis vācu armijā? Atbildēju, ka veterinārārsts. — Viņš atteicās labot, jo es tātad esot veterinārārsts. Savādi, ka Pad. Savienības virsnieks, bez šaubām, arī partijas biedrs, vairāk tic vācu armijas vērtējumam nekā savas valdības norādījumiem. Tā nu man neizdevās nevienā darbā iesaistīties, jo bija stingrs norādījums no „augšas“, ka nevienu lauksaimniecības speciālistu nedrīkst pieņemt citā darbā. Kādus trīs mēnešus jau biju bez darba, līdz beidzot ar paziņu palīdzību mani iekārtoja darbā par pagaidu strādnieku mēbeļu fabrikā „Asociācija“. Ganību dambī, jo kontrole šeit nebija tik stingra. Jāstrādā bija dažādi darbi, kas tik fabrikā gadījās: nelielas pārbūves, jānovērš kanalizācijas bojājumi un citi darbi. Dažreiz darbi bija smagi. Pēc trim mēnešiem mani atlaida, darbu samazināšanas dēļ.

Pēc kāda mēneša sāku strādāt latviešu krāsotāju grupā, kas bija nolīgusi līgumu izkrāsot Vissavienības Naftas

rūpniecības ministrijas sanatorijas ēkas Rīgas Jūrmalā, Mellužu — Asaru rajonā.

Visā Rīgas Jūrmalā tagad bija ierīkoti daudzi atpūtas nami un sanatorijas. Visām Viskrievijas ministrijām bija piešķirtas vasarnīcas, ne jau katrai pa vienai, bet desmitiem izveidojot veselus blokus starp vairākām ielām. No piejūras vasarnīcām privātie latvieši ir tikpat kā izdzīti. Lielupes apkārtnē atpūtas nami un sanatorijas ir lielāko tiesu dažādām armijas organizācijām. Dzintaru Majoru rajonos ir daudz un dažādu mākslinieku un rakstnieku atpūtas nami, kā viņi tos sauc — „jaunrades nami“. Mellužu, Asaru un Vaivaru rajonos pārsvarā ir dažādas pionieņu nometnes, kur atkal visvairāk ir no Krievijas ievestie bērni. Doma esot nākotnē visas pionieņu organizācijas nometnes pārcelt aiz Slokas gar jūrmalu Bigauņciema, Lapmeža un Rāgciema apkārtnē. Visa Rīgas Jūrmala paredzēta tikai pieaugušo atpūtas namiem un sanatorijām un dabiski — atkal „vissavienības“ ministrijām un organizācijām, kas ir viens no iemesliem, kā vieglāk iepludināt svešautiešus. Visas bijušo latviešu vasarnīcu iekšienes ir pārbūvētas, piemērojot viņu pašreizējām vajadzībām. Ir uzceltas arī vairākas vairākstāvu sanatoriju ēkas. Ejot pa pludmali vai pa ielām jūras pusē, latviešu valodu tikpat kā nedzird. Jūrmalas stacijās vēl var dzirdēt latviešu valodu, jo tur parādās tie, kas dzīvo otrā pusē dzelzsceļam — tālāk no jūras. Tur ir atspiesti vietējie iedzīvotāji — latvieši.

Toreiz jau Naftas rūpniecības ministrijas rīcībā bija apm. desmit vasarnīcu, kas visas atradās jūras kāpās. Mums bija jāpārkrāso četru vai piecu ēku iekšpuses, sienas, griesti, logi, durvis un grīdas. Darbu mēs zinājām, maksāja par padarīto darbu, tāpēc uzraugu mums nekādu nevajadzēja. Varējām mierīgi strādāt, neviens mūs daudz netraucēja. Viss sanatorijas pastāvīgais personāls bija tikai krievi, pareizāk sakot — krievietes. Direktrise, ārste un kalpojošais personāls, visas viņas jau bija apmetušās jūrmalā uz pastāvīgu dzīvi arī ziemā. Darbs mums bija jāveic līdz maija vidum, un to mēs arī izdarījām.

Kādu dienu pie mums ienāk viena no šeit strādājošām krievietēm un raudādama stāsta, ka nomiris Stālins. Viņa skatās uz mums, it kā brīnīdamās, kāpēc mēs neraudam. Patiešām, šeit strādājošās krievietes, cik mēs redzējām, visas raudāja. Vai tās bija visu mūžu iedzītās bailes, ka no tiranna jābaidās pat vēl pēc nāves? Toreiz vēl čeka bija visvarena un varēja apcietināt par to, ja redzēja, ka kāds pēc Staļina nebēdājās.

Atkal latvieši domāja, ka varbūt kaut kas mainīsies uz labo pusi. Tik ļoti bija apnikusi līdžšinējā dzīve pastāvīgā nedrošībā. Kremļī arī notika cīņa par varu. Kādu neilgu laiku pie varas bija Berija, kas — cik zinu — bija mazas Kaukāza tautas piederīgais. Pie mums bija rīkojums, ka krieviem, kas strādā okupētās Latvijas iestādēs, visiem obligāti jāmacās latviešu valoda: līdz zināmam laikam tā visiem būtu bijusi jāapgūst. Pretējā gadījumā pat nevarēšot strādāt valsts iestādēs. Gadījās, ka vairāki krievi, apzinādamies, ka valodu neiemācīsies, aizbrauca projām. Cilvēki pat runāja, ka likvidēšot kolchozus. Berija cīņu pazaudēja: krieviem latviešu valoda vairs nebija jāmacās, un aplusa arī runas par kolchozu likvidēšanu.

Kādu sanatorijas vasarnīcu, kas atradās tālāk nost no pārējām, sanatorijas darbinieki sauca par „Kamčatku“, pastāstīdami arī mums, kāpēc tāds vārds radies. Minētajā vasarnīcā viņi novietojot cilvēkus, kas ieradušies no tālo ziemeļu un Sachalīnas naftas laukiem. Atbraucēji ierodoties ar krietni lielām naudas summām un pēc smagā, ziemeļu vientulībā strādātā darba gribot jautrāk padzīvot. Viņu „jautrā dzīve“ šeit esot pastāvīga dzeršana. Apkalpojošās sievietes galvenais uzdevums esot piegādāt dzērienus. Sanatorijas direktriese tur neejot, un „Kamčatkas“ iedzīvotājiem esot norādīts mazāk rādīties citu atpūtnieku vidū. Tā visi dzīvojot labā saskaņā, īpaši, ja ļauj darīt, ko tie grib. Ar mūsu veikto darbu sanatorijas vadība bija apmierināta.

Brīvā Latvijā bija Valsts Serumstacija Kleistos, kas ražoja augstvērtīgus serumus un potes cilvēkiem un māj-

lopiem. Viena daļa darbinieku bija palikuši uz vietas, un produkcija vairākus gadus pēc kaŗa turējās agrākā līmenī, bet tagadējā vara nebija ar to apmierināta: viņai bija vajadzīga kvantitāte, ne kvalitāte. Darbinieki saprata, ka ar kvalitātes pazemināšanos var izdarīt milzu ļaunumu kā cilvēkiem, tā mājlopiem. Tā radās Maskavas un Kleistu nesaprašanās. Maskava izdeva „gudru“ pavēli — serumstaciju Kleistos likvidēt. Pēc tam vēl ilgi cilvēki meklēja, vai vēl nav kur paglabājušies Kleistu serumstacijas ražojumi, kas bija nesamērīgi vērtīgāki par Krievijas produktiem. Tagad serumstacijas ēkās ir novietojies prof. Kirchenšteina vārdā nosauktais Mikrobioloģiskais institūts.

Līdzīgi notika ar Rīgas hipodromu, kur bija palikusi daļa agrāko zirgu. Pieveda klāt vēl jaunaudzētos Latgales rikšotājus. Kadri bija vecie, visi latvieši, kas strādāja apzinīgi. Sevišķi hipodroma darbība sasniedza augstu līmeni, kad par hipodroma veterinārārstu sāka strādāt doc. P. Apinis, kuŗu komūnisti izsvieda no veterinārās fakultātes. Viņš noorganizēja zinātniski pamatotus zirgu treniņus, tā izvirzot Rīgas hipodromu pirmajā vietā starp citiem hipodromiem Krievijā. Komunistu varasvīri uzskatīja, ka Rīgas Hipodroma vadītājos posteņos jābūt vairāk krieviem, lai parādītu, ka ar krievu palīdzību hipodroms nostiprināties. Latvieši tam pretojās, baidoties no „krievu speciālistiem“, kas varētu sabojāt visus līdzšinējos panākumus. Atkal Maskava izdeva „gudru“ lēmumu: Rīgas hipodromu likvidēja un visus zirgus aizveda uz Krieviju.

Runāja arī savādas lietas par ķīmijas inženieri Ošiņu, kas „smago eļļu“ sāka jau lietot brīvās Latvijas laikā tbc. un citu slimību ārstniecībā. Pēc viņa atgriešanās no izsūtījuma viņam nedeva iespējas savus atklājumus publicēt, nedz arī lietot ārstniecībā. Viens no slavenākiem Padomju Latvijas medicīnisko līdzekļu atklājējiem esot gribējis panākt, lai viņa vārdu liek blakus Ošiņa vārdam kā atklājēju, tad „smagā eļļa“ būtu legalizēta. Tā kā Ošiņš esot miris, atklātībā par viņa atklājumiem nekas vairs nav zināms.

Brīvajā Latvijā bija samērā daudz spirta dedzinātavu, kur lauksaimnieki pārdeva kartupeļus. Spirtu toreiz ražoja no kartupeļiem un graudiem. Pēc komunistu ienākšanas spirta dedzinātavas pakāpeniski likvidēja. Kad es strādāju Alsungas rajonā, Ēdolē vēl darbojās viena no nedaudz atlikušajām dedzinātavām visā okupētajā Latvijā. Vēlāk arī to likvidēja. Cik saprotams, komunisti spirta ražošanai kartupeļus un graudus vairs nelieto, varbūt vienīgi „vodkai“, ko eksportē uz ārzemēm. Viņi uzskata, ka „pašu māju“ iedziedzīvotāji var lietot arī šņabi, kas gatavots no citādā ceļā iegūtā spirta. Par cilvēku veselību, pat dzīvību tiek domāts maz: galvenais, lai valsts iegūtu iespējami lielāku peļņu. Viena kilograma spirta izgatavošana valstij izmaksājot nepilnu rubli. No viena kg spirta var izgatavot piecus „pusstopus“ šņabja. Ja caurmērā šņabi pārdod par četri rubļi „pusstopā“, tad valsts pelna vismaz divdesmit kārtīgi. Pats jaunākais vēl tas, ka tā ražotais šņabis — pēc vairāku ārstu domām — nereti ir par nāves cēloni dzērājam.

Pārgāju strādāt par putnu farmas vadītāju Kleistos, blakus bijušai serumstacijai. Farma piederēja saimniecībai Padomju Latvijas Putnkopis. Par biedriem tur bija Rīgā un tās apkārtnē dzīvojošie privātie putnu resp. vistu turētāji ar apm. 30 līdz 200 vistu katram. Viņi bija organizējušies sabiedrībā, lai vieglāk dabūtu putnu barību. Sabiedrības īpašumā bez putnu farmas Kleistos bija arī inkubācijas uzņēmums, kuņā biedri nodeva viņu saimniecībā ražotās olas. Farmas galvenais uzdevums bija izaudzēt no inkubatora atvestos cāļus līdz viena vai divu mēnešu vecumam. Tad tos pārdeva biedriem vai arī sovchoziem un kolchoziem. Kā jau iepriekš minēju, visām saimniecībām bija uzdots turēt vistas, bet mazu cāļu audzēšanai nebija ne iekārtas, ne vajadzīgās pieredzes.

Sabiedrības valdes priekšsēdis bija pēc komunistu kārtības „ievēlēts“ atvaļināts čekas pulkvedis Garanskis, krievs. Pārējie valdes locekļi bija latvieši — putnu audzētāji. Kad darbā stājoties stāstīju, ka esmu bijis vācu armijā

par veterinārārstu, Garanskis noteica: „Tas čipuchā“. Toreiz vēl nezināju, ka putnu farmas vadītāji mainījās ļoti bieži: neviens ilgāk par gadu nenoturējās. Pieņemot mani darbā, Granskis cerēja, ka sakarā ar manu „slikto pagātņi“ mani būs viegli vadīt pēc viņa iedomām. Cāļu audzēšanā bija nodarbinātas pāri par divdesmit sievietes, lielākā daļa neprecējušās meitenes, kuņas dzīvoja kopmītnēs, istabā trīs līdz četras vai pat piecas līdz sešas, atkarā no istabas lieluma.

Farma atradās Rīgas pilsētas administratīvās robežās, un tanī iebrucēji varēja pierakstīties tikai tāpēc, ka Garanskis labi pazina piekritīgo milicijas nodaļas priekšnieku. Ilgāk dzīvojot, sapratu, ka pazišanās bija radusies cāļu olu un vistu barības dēļ. Milicijas priekšnieks arī turēja vistas, un kad strādāju par farmas vadītāju, man vajadzēja nodrošināt to apgādi.

Lielākā daļa no cāļu kopējām bija krievietes, jo tās Granskis labprāt pieņēma darbā. Tā farma zināmā veidā bija izveidojusies par legālu krieviešu ieludzināšanas punktu Rīgas pilsētā. Krievietēm iestājoties darbā, tās pierakstīja Rīgas pilsētā. Ziemā dažus mēnešus darbs samazinājās: vienu daļu darbinieču atbrīvoja, bija arī dažas, kas pašas aizgāja no darba. Tām visām tagad bija tiesības pāriet dzīvot uz kuņu katru Rīgas rajonu, jo viņas jau Rīgā bija pierakstītas. Nākošā pavasarī pieņēma atkal jaunas putnkopes, tikai ārpus Rīgas dzīvojošās: atkal vairums no viņām nāca no Krievijas. Visas viņas pierakstījās Rīgā. Vēlāk man izdevās par putnkopēm pieņemt vairākas latvietes.

Tā arī ir saprotama lielā krievu iefiltrēšanās Rīgā un visā okupētajā Latvijā. Lielākā daļa iestāžu un uzņēmumu vadītāji ir krievi, viņi labprāt atbalsta savas tautas ieceļošanu. Šeit jau dzīvojošiem krieviem katram ir savs rads, draugs vai paziņa, un viņiem ar visādiem līdzekļiem, gan legāliem, gan nelegāliem, veicina to iebrukšanu uz pastāvīgu dzīvi. Runājot par jaunorganizētām lielām fabrikām, jāsaka, ka tur krievu strādniekus iaved masveidīgi.

Cāļu audzētavas ēkas bija būvētas pēc Garanska norādījumiem. Pēc viņa domām tās bija izbūvētas ļoti labas tikai viņa gudrības dēļ. Viņš par tām bija ļoti lepns — visiem rādīja un cēla vēl jaunas klāt. Sliktas viņas neizkštījās ne no ārpuses, ne arī no iekšpuses, bet bija tikai viena nelaime: tanīs daudzi cāļi nobeidzās. Kuņi palika dzīvi, tie bija vārgi un nepilnīgi attīstījušies.

Sabiedrībā par galveno zootehniķi strādāja agronoms Veldre. Bija arī farmā zootehniķe — krieviete, lai gan tikai vārda pēc; no viņas ne padoma, ne palīdzības nebija ko gaidīt. Agronoms Veldre bija labs putnkopības speciālists, kas savas zināšanas jau bija pierādījis brīvās Latvijas laikā. Ar viņu daudz esmu runājis par cāļu audzēšanu un daudz no viņa toreiz mācījos. Kad divatā analizējām iemeslus, kāpēc Kleistu farmā cāļi nobeidzas, pa lielākai daļai mūsu domas saskanēja. Garanskis bija novedis Veldri pilnīgi savā pakļautībā, viņš nedrīkstēja nevienu Garanska vārdu atklāti apšaubīt. Visus Garanska rīkojumus, lai cik dīvaini tie kādreiz bija, Veldre kā sabiedrības galvenais zootehniķis atbalstīja. Nezinu, vai Garanskis, ietekmējot Veldri, bija licis lietā savu ilgo pieredzi čekista darbā. Varbūt te bija bailes zaudēt vietu.

Liekas, ka pēdējā doma stipri ietekmējusi lielu daļu no latviešu sabiedrības okupētajā Latvijā. Komunisti panākuši, ka lielai daļai viņu absurdo rīkojumu cilvēki labāk mēģina paklausīt, nedomājot par kritiku vai varbūtēju pretdarbību. Aizbraukt nekur nevar, kur nebūtu atkal citi līdzīgi komunisti. Tas īpaši jāsaka par ģimenes cilvēkiem, kam jādomā par saviem piederīgiem.

Gada laikā farma pieņēma no inkubācijas punkta audzēšanā 60000 līdz 70000 cāļu, bet gandrīz puse no tiem nobeidzās. Apmēram pēc mēneša nostrādāšanas notika sabiedrības biedru pilnsapulce. Garanskis savā runā uzsvēra savus nopelnus sabiedrības izveidošanā, īpaši slavīnot jaunizbūvētās cāļu kūtis, un arī pieminēja, ka jaunais farmas pārzinis — tas biju es — savu darbību neesot attaisnojis, lai gan cāļu kopējas labi strādājo.

Vēlāk arī man ļāva izteikties, bet tas, ko teicu, nesaskaņēja ar valdes priekšsēža runu; man bija iebildumi pret vienu daļu cāļu kopēju: cāļu kūtis pašreizējā iekārtojumā uzskatīju par nederīgām cāļu audzēšanai, to pierādot ar piemēriem no dzīves. Pilnsapulces dalībniekos izcēlās it kā apjukums un izbrīna, runājot jau redzēju no daudzām sejām, ka tie man piekrīt. Runu beidzot, redzēju Garanska dusmīgo seju. Kad biju apsēdies, kāda sapulces dalībniece, man gaļāmiedama, pieliecās un klusā balsī noteica; „Nu tik turieties! Viņš jūs apēdīs, ka jums pat skrandas pāri nepaliks“. Viņai arī bija liela daļa taisnības: Garanskis nu atklāti nostājās pret mani. Bet „apēst“ viņš pagaidām vēl negribēja. Pamazām valdes locekļi nostājās manā pusē, gribēdami pārtraukt Garanska nesaimniecisko vienvadību visā sabiedrības dzīvē.

Farmā bija nodibināta komjaunatnes pirmorganizācija, un tās sekretāre bija Garanska intīma draudzene. Viņa bija arī viena no brigadierēm, kuņas pārziņā bija atsevišķa cāļu kūts. Tā manus rīkojumus nereti atklāti ignorēja, klausīdama Garanska klusās pavēles, lai grautu manus saimnieciskos jaunievedumus. Viena daļa putnkopējas arī nostājās augstākās priekšniecības pusē, un man bija grūti ieturēt vajadzīgo darba disciplīnu. Jau iepriekš kādā dienā, kad Garanskim bija laba oma, man bija izdevies panākt, lai man kā farmas pārzinim atļauj par disciplīnas pārkāpumiem izteikt rājienus un brīdinājumus. Viņš man bija izsniedzis pavēļu grāmatu ar numurētām lapām, paša parakstītu un apzīmogotu. Grāmatu glabāju kantorī, ieslēgtu galda atvilktnē. Dabiskā kārtā pavēļu grāmatā sāka krāties rājieni un brīdinājumi, galvenokārt Garanska novirziena piekritējiem, jo tie visvairāk manus rīkojumus ignorēja. Farmā bija manāma Garanska piekritēju arvien asāka nostāšanās pret mani un maniem rīkojumiem. Nu vairs nerūpēja lietderība, bet meklēja izdevību, kā man pēc iespējas vairāk kaitēt.

Nākamajā valdes sēdē es ierosināju atlaist trīs putnkopējas — krievietes, kuņu skaitā arī bija Garanska favorite,

par rēgulāriem disciplīnas pārkāpumiem, kas dezorganizē farmas darbību. Izcēlās skarbas debates: valdes locekļi piekrita manam ierosinājumam, bet Garanskis katēgoriski atteicās parakstīt atlaišanas pavēli.

Jau iepriekš paredzēdams, ka ar putnkopējām lietas mierīgā ceļā nenokārtosies, es pavēļu grāmatu neturēju vairs ieslēgtu kantoņa rakstāmgaldā, bet to biju paņēmis uz savu dzīvokli. Kādu rītu atradu savu rakstāmgaldu uzlauztu, tā saturs bija izvandīts, likās, ka nekas nebija pazudis. Pēc pārrunām ar valdes locekļiem un revīzijas komisijas priekšsēdi Ozollapu nolēmām, ka trīs putnkopēju lietā jālūdz tautas tiesas lēmums viņas atlaist. Tad Garanskis nevarēs atteikties parakstīt atlaišanas pavēli. Tā arī lieta nonāca tautas tiesā.

Pad. Savienībā ir likums, ka darbiniekus par disciplināriem pārkāpumiem var atlaist no darba tikai pēc vairāku aizrādījumu, rājienu un brīdinājumu izteikšanas. Tiesnesis nolasīja iesniegumu, kuņā bija minēti visi lietotie disciplinārie soda veidi un arī konstatēts, ka sodītās nav labojušās. tādēļ ir prasība tautas tiesai viņas atbrīvot no darba. Garanskis noliecināja, ka viņš kā valdes priekšsēdis pazīst minētās darbinieces kā labas putnkopējas un ka man pret viņām naidis, tāpēc sūdzība ir tikai izrēķināšanās ar nevainīgiem cilvēkiem. Viņš arī liecināja, ka man neesot tiesības izteikt kaut kādus rājienus un ka man pavēļu grāmatas neesot, jo viņš man tādu nekad neesot devis. Droši vien viņš tā teica uz to personu izteicienu pamata, kuņas uzlauza manu rakstāmgaldu un pavēļu grāmatu tanī neatrada. Pēc tiesneša pieprasījuma es izņēmu no portfeļa pavēļu grāmatu un nodevu to tiesnesim, parādot Garanska parakstu un sabiedrības zīmoga nospiedumu. Tiesneša jautāts, vai tas ir viņa paraksts, Garanskis nobālēja un atzinās. Pat prokurors jautāja, vai tāds var būt organizācijas vadītājs, kas pats nezina ko viņš dara. Tautas tiesas lēmums bija: visas trīs putnkopējas no darba atbrīvot.

Farmā disciplīna nostiprinājās, cāļu nobeigšanos izdevās

samazināt uz pusi, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Bet jauns ieguvums bija — atvaļinātā čekas pulkveža Garanska pastiprināts naids. Viņš jau sāka to izrādīt pilnīgi atklāti, ar mani runājot tikai paceltā balsī un nereti pievienojot krievu „stipros vārdus“. Noskaidroju, ka Garanskis vairākas reizes esot bijis pie tā paša prokurora, kas tiesā par viņu bija slikti izteicies. Tagad tie jau bija sapratušies, abi būdami partijas biedri, un — saskaņā ar parunu: „vārna vārnai acīs neknābj“ — gudrojuši kopīgi, kādā veidā dabūt mani cietumā: vai par cāļu iznīcināšanu, vai par: politiski „smagu noziegumu“, ka esmu sagrāvis komjauniešu pirmorganizāciju. Te jāpiezīmē, ka visas trīs ar tiesas lēmumu atlaistās bija komjaunietes.

Pēdējā lietā Garanskim bija taisnība: farmā bija palikušas tikai divas komjaunietes; tas bija par maz, lai pirmorganizācija varētu darboties. Palicējas abas bija labas strādnieces un kārtīgas meitenes. Un nepagāja ilgs laiks, kad ar manu piepalīdzību farmā atkal bija komjauniešu pirmorganizācija. Tagad tur bija apzinīgas un labas meitenes, lielāko tiesu latvietes.

Vienā cāļu kūtī stāvēja jaunputni, apm. 8 mēnešu veci. Lai telpu sagatavotu cāļu uzņemšanai, valdes lēmums bija putnus pārdot. Garanskis aizliedza man to darīt. Es, izpildīdams valdes lēmumu, pakāpeniski putnus pārdevu pieprasītājiem.

Kādu dienu kūtī ienāca Garanskis ar diviem ministrijas pārstāvjiem un sabiedrības galveno zootehniķi. Ienācējiem Garanskis stāsta, ka putnus paturēs farmā. Es savukārt stāstu, ka pamatojoties uz valdes lēmumu, es tos pārdodu.

Garanskis paņēma mani pie elkoņa, paved tālāk no citiem, un pie auss pieliecies man saka: „Ja jūs mani neklausīsiet, es jūs „aizvāksšu“, teikto pastiprinādam ar „trīsstāvīgu“ krievu lamu vārdu. Es no viņa izrāvos un skaļā balsī, visiem dzirdot, atkārtāju viņa teiktos vārdus, piebilstot: „Ja jūs man draudat, tad vispār man ar jums nav ko runāt,“ un izgāju no kūts. Vēl tikai redzēju, ka Garanska seja

palika sarkana, bet vairs nedzirdēju, ko viņš teica. Tā tas turpinājās pastāvīgi, mums satiekoties, viņš lamājās un draudēja, laikam domādams mani izprovocēt. Man bija jāsavaldās, nedrīkstēju palikt ass vai rupjš. Tas man dienā ar viņu satiekoties arī izdevās, toties naktīs, visu to pārdzīvojot, mētājos gultā no vieniem sāniem uz otriem un no rīta mans palags bija vienā grīstē.

Sāku jau domāt par darba atstāšanu, bet valdes locekļi un revīzijas komisijas priekšsēdis Ozollapa mani pierunāja palikt, lai es palīdzot viņiem atbrīvoties no Garanska. Līdzšinējie farmas pārziņi nekad nevienam par farmas darbību nebija stāstījuši. Garanskis visu bija darījis pēc savas gribas, arī valdei maz ziņojis. Tikai no manis valde dabūja zināt par Garanska darbības aizmuguri. Arī man bija noliegts valdei kaut ko ziņot. Bija valdes sēdes, kad mani uzaicināja izteikties, bet Garanskis dzina laukā. Valdes locekļi atkal aicināja iekšā.

Ka cilvēkiem bija apnikusi Garanska saimniekošana, pierādīja nākošās valdes vēlēšanas. Te varbūt ir vietā komunistu bieži pieminētais teiciens; „Arī vergi saceļas, jo viņiem nav nekā ko zaudēt, — tikai viņu važas.“ Ar tādu saukli komunisti iet pie maz attīstītām tautām, tās provocēdami. Bet vai tas pats teiciens reiz nevērsīsies pret viņiem pašiem, liekas, par to viņi vēl nav padomājuši.

Garanskis gan pats, gan ar sev uzticamu cilvēku palīdzību apbraukāja gandrīz visus sabiedrības biedrus, pārliecinādams un brīdinādams, kā arī mēģināja tos noskaņot sev par labu. Viņa izpalīgi ticēja čekas pulkveža varenībai, domādami, ka viņu neviens nevarēs atcelt no amata. Un gandrīz viņu ticība arī piepildījās. Sekojošām valdes vēlēšanām viņa pūles maz līdzēja. Lielākā daļa sabiedrības biedru latviešu sievietes — mājsaimnieces — pašas bija savu putnu kopējas, ar savām sastrādātajām rokām uzņēmas fiziskā darba smagumu un ģimenes budžetam deva lielāko devumu, reizēm pat visu. Pateicoties šīm latviešu sievietēm Garanski neievēlēja pat valdē.

Organizējās jauna valde, no sava vidus ievēlot priekšsēdi, bet Garanskis atteicās tam nodot sabiedrības vadību. Sabiedrība bija pakļauta Lauksaimniecības ministrijai, un tās darbinieki jau bija novērtējuši Garanska darbību. Kad pēc vēlēšanām vajadzēja apstiprināt jauno sabiedrības valdi, ministrija to arī izdarīja. Garanskis nebija apmierināts ne ar vēlēšanām, ne ar ministrijas rīcību. Viņš darbojās, it kā nekas uz viņu neattiektos; katru rītu ieradās darbā, sēdēja savā kabinetā, deva rīkojumus un izsūtīja rakstus. Pēcpusdienā uz dažām stundām ieradās jaunais valdes priekšsēdis, pasēdēja, parunāja ar darbiniekiem un gāja mājā, rīkoties viņš neko nevarēja, jo kabineta atslēga un sabiedrības zīmogs atradās Garanska kabatā. Sabiedrības dzīve bija nostādīta savādā stāvoklī. Viena daļa darbinieku klausīja jauno priekšsēdi, citi veco.

Tad kādu dienu Garanskis paziņoja, ka pārraudzību par sabiedrību pārņēmusi Rīgas pilsētas izpildkomiteja. Tā notikušās vēlēšanas neatzīstot. Pagaidām esot jādarbojas vecajai valdei, un viņam esot uzdots divu mēnešu laikā organizēt jaunas valdes vēlēšanas. Ar sev uzticamu cilvēku palīdzību tas palaida ziņas, ka viņa pretinieki — jaunievēlētā valde — nemaz nedrīkstēs kandidēt. Biroja darbiniekiem, kas Garanskim nebija labvēlīgi, sāka meklēt vietniekus. Arī par mani viņš bija izteicies kā par politiski neuzticamu cilvēku, kas parādījis savu pretvalstisko nostāju, sagraudams komjaunātnes pirmorganizāciju, tāpēc manā vietā jau bija sarunājis sev uzticamu cilvēku.

Lauksaimniecības ministrija atteicās mums palīdzēt, atrunājoties, ka mēs vairs neesot viņas pakļautībā. Rīgas pilsētas izpildkomiteja bija Garanska pusē. Nebija neviena, kas aizstāvētu likumību. Radās doma, ka pēdējā palīdzība būtu laikraksti. Zinājām, ka vairākos „kļedzošos“ netaisnības gadījumos laikraksti ir palīdzējuši. Sabiedrības jaunais valdes priekšsēdis un es, putnu farmas pārzinis, ieradāties laikraksta „Cīņa“ redakcijā. Attiecīgajam darbiniekam vairāk nekā divu stundu garā sarunā izstāstījām pašreizējo stā-

vokli, apgaismojot Garanska savādo saimniecisko rīcību, un lūdzām laikraksta palīdzību. Izteicām arī vēlēšanos griezties pēc atbalsta centrālajā presē resp. Maskavas laikrakstos. Mūs lūdza pienākt pēc divām nedēļām, jo jānoskaidro īstenība. Tā arī izdarījām. Pēc divām nedēļām ieradāmies trīs amatpersonas. Laikraksta „Ціпа“ pārstāvis mums paskaidroja, ka mūsu stāstītie notikumi ir patiesi, turklāt viņš vēl esot konstatējis citu neatļautu Garanska rīcību, jo pēdējais algojot cilvēku, kas viņam kopjot vistas.

Par sabiedrības „Padomju Latvijas Putnkopis“ biedru varēja būt tikai tie, kam ir māļputni. Garanskim, kā visiem komunistu varasvīriem, bija nodota ilgtermiņa lietošanā vasarnīca Rīgas Jūrmalā, un to viņš izmantoja par vistu novietni. Ne pats, ne sieva negribēja vistas kopt, tādēļ turēja algotu cilvēku. Algot cilvēku, lai ar viņa darbu iegūtu peļņu, neatbilst komunistu „bauslībai“. Uzzinājis, ka Garanskis vēl strādā, redakcijas darbinieks mūsu klātienē piezvanīja Rīgas pilsētas izpildkomitejas priekšsēdim, uzdodot Garanski nekavējoties atbrīvot no darba. Pretējā gadījumā laikrakstā „Ціпа“ būšot ass feļetons par Garanski, un arī izpildkomiteja tikšot pieminēta. Pēc pāris dienām Garanskis atdeva sabiedrības zīmogu un atslēgas jaunajam priekšsēdim. Rīgas pilsētas izpildkomiteja jauno valdes sastāvu apstiprināja. Vēlāk dzirdēju, ka Garanskis par mani izteicies: „hitrij mužik.“

Nāk atmiņā, ka Garanskis nebija vienīgais, kas savu vasarnīcu izlietoja praktiskām vajadzībām, piem. vistu turēšanai. Tūliņ pēc kara samērā daudz krievu, kas dabūja Rīgā dzīvokļus ar vannas istabām, tās izmantoja „lietderīgāk“: viņi tur turēja cūkas. Bija pat gadījums, kad kāds krievs vannas istabā, mājas ceturtajā stāvā kuŗa atradās pie Centrāltirgus, bija izaudzējis pusgadu vecu telīti. Kā mazu teliņu to bija uznesis dzīvoklī un audzējis vannas istabā. Viņš griezās Rīgas pilsētas Lauksaimniecības nodaļā ar lūgumu, lai viņam atļauj telīti nokaut gaļai, jo to vairs nevarot dabūt laukā pa durvīm. Bija jāiet turp,

lai pārbaudītu iesniegumu. Izrādījās, ka ziņotais bija taisnība.

Pārrunās meitenes — putnkopes pārliecināju, ka vajadzētu pa vakariem nobeigt vidusskolu. Vairākums pēc tam arī nodevās mācībām. Kur vajadzēja, viņas uzmundrināju un labvēlīgi izkārtoju darba laiku. Ar putnkopējām sāka nodibināties uzticība un sadarbība. Farmā bija gaidāma gadskārtējā saimnieciskā revīzija un inventāra uzņemšana. Noliktavas pārzine man ziņoja, ka viņa kādu mēnesi plīsušās olas aizmirsusi nodot cāļu ēdināšanai, bet sakrājusi vecā piena kannā. Pārbaudot kannas saturu, tās smirdēja, tā kā olu daudzumu tajā bija grūti noteikt. Izteicu sašutumu par viņas aizmaršību un solījos padomāt, ko te darīt.

Noliktavā nodeva olas no divām kūtīm: nodevējs ierakstīja grāmatā, kas glabājās kantorī, attiecīgo skaitli, un noliktavas pārzine parakstījās par saņemšanu. Man nezinot, noliktavas pārzine ar divām olu nodevējām bija izdarījušas labojumus kūts burtnīcās un noliktavas grāmatā, lai noslēptu saplēsto olu zudumu. Nu revīzijas komisija varēja apšaubīt visu dokumentāciju. Uzdevu kūts burtnīcas parakstīt jaunas. Noliktavas grāmatā laboto lapu izplēsu, vainu uzveļot manam sunim.

Iztrūkums bija ap simt olu. Pēc Pad. Savienības likumiem no vainīgā var piedzīt iztrūkstošās mantas vērtību līdz desmitkārtīgiem apmēriem. Revīzijas komisijas priekšsēdis pēc uzvaras par Garanski uz mani vairs sevišķi labi neskatījās. Pēc viņa domām galvenie nopelni Garanska atbrīvošanā esot bijuši viņam, tādēļ mans pienākums būtu viņu par to pienācīgi atalgot. No farmas viņam katru gadu jāizsniedz daži simti labāko cāļu par brīvu. Tas jādara slepeni, lai neviens to nezina. Tātad man tos vajadzēja zagt resp. teikt, ka nobeigušies. Es viņa priekšlikumam nepievienojos, bet viņš to nevarēja saprast. Latvijas laikā viņš bijis „kaktu advokāts“ un pieradis pie dažādām šaubīgām lietām. Mūsu attieksmes kļuva arvien vēsākas, un viņš pastāvīgi sāka meklēt iespēju man parādīt vainas. Arī par saplēsto

lapu noliktavas grāmatā viņš izteicās asi. Valde apmierinājās ar rājienu, ka esmu pavierši grāmatas glabājis.

Istā vainīgā un abas nevainīgās tika sveikā cauri. Minētais gadījums drīz vien tika zināms arī pārējiem darbiniekiem. Visur radās disciplīna un savstarpēja uzticēšanas. Nebija gadījuma, kad kādu manu ierosinājumu neīstenotu. Ja valde kaut ko uzdeva, vai arī pats biju ierosinājis, kas būtu jāveic farmas iekārtošanai vai saimniecībā, iepriekš aprunājos ar brigadieriem, bieži pat ar pārējiem putnkopjiem, visi kopīgi pārspriedām, kā to labāk izdarīt. Mani ne tikai atbalstīja, bet nereti manu ierosinājumu pat uzlaboja. Visi darbi tika izdarīti bez kurnēšanas. Garanskis savos pēdējos valdīšanas mēnešos izteicās, ka es esot farmā nodarbojies ar pamatīgu aģitāciju. Cilvēki labprāt klausīja un atbalstīja mani, ne vairs Garanski.

Farmai bija arī lauksaimnieciski izmantojama zeme, kuŗas vienā daļā bija iestādīti kartupeļi. To noņemšanu man bija uzdots organizēt ar putnkopēm viņu brīvajā laikā, jo, kā arvien Pad. Savienībā, daudz kas jāveic talku veidā. Termiņš bija nolikts divas nedēļas. Kartupeļus noņemām vienas nedēļas laikā. Pēc tam visi kopīgi svinējām ražas novākšanas svētkus.

Mums blakus stāvēja neliela sarkanarmijas vienība — apmēram divdesmit cilvēku —, ar kuŗiem mums bija nodibinājušās labas kaimiņu attiecības. Vienības personāls bija stipri intelligentāks nekā parastajās Sarkanarmijas vienībās: tā bija kāda armijas radio novērošanas stacija, kur obligātajā dienestā atradās krievi, ukraiņi, gruziņi un lietuvieši; latvieša nebija neviena.

Pad. Savienībai ir politika, ka latviešiem jādien citās republikās, kāmēr Latvijā iesūta kuŗadienstam citu republiku piederīgos. Visādā veidā komunisti grib panākt, lai nodibinātos dažādu tautību laulības. Zināmi panākumi te viņiem arī ir. Ir latvieši, kas pēc armijas dienesta pārved sievu — krievieti. Ir arī otrādi, ka latvietes apprec citu tautību piederīgos, kas dienestu kalpo Latvijā. Tā no farmas viena

latviete — putnkopēja aizbrauca līdz ukrainim uz viņa dzimteni.

Samērā bieži, īpaši no sākuma, mūsu meitenes apmeklēja dažādi puisi — krievi, kuņu starpā dažreiz notika kaušanās. Tādos gadījumos mēs lūdzām kaņavīru palīdzību. Tā kādā deju vakarā, kad iesākās kaušanās, es ar daļas virsnieku un kaņavīriem iegājām telpā. Meitenes bija nomukušas gar telpas sāniem. Vidū — cilvēku pudzēklis dažādos formas tērpos; jūrnieki, lidotāju skolas audzēkņi, kareivji sitās savā starpā. Mūsu kaņavīri pamazām atdalīja 2 līdz 3 no burzmas un izvadīja laukā, pēc tam nākošos. Mēs ar daļas priekšnieku, kas bija uniformā, cepuri galvā, staigādams uz pirkstgaliem, lai viņu atšķirtu no citiem, virzījāmies uz burzmu. Mēģinājām kaušļus izšķirt. Es biju privātā, domādams, ka mani pazīs kā farmas pārzini. Tad redzu, ka vienu uzgrūž Staļina bastei: tā gāžas, taču pēdējā brīdī man to izdevās satvert, citādi tā būtu sašķīdusi pret cementa klonu. Ej nu tad pierādi, ka tas noticis nejauši. Pēc laiciņa mums izdevās kaušļus izvadīt laukā. Mūsu pusē neviens nebija cietis.

Putnu barībai kā B vitamīna piedevu lietojām alus raugu, ko oficiāli dabūjām pirkst tuvējā alus darītavā. Ja brauca ar attiecīgām piedevām, līdz ar raugu „gadījās“ dažas kannas ar tumšo alu, tikai nedaudz sajauktu ar alus raugu. Ja tam pielika cukuru, tad pēc laika alus stiprums bija daudz lielāks.

Pienāca Jāņi. Vienojāmies tos svētīt visi kopīgi. Uz lauka zālējā novietojām galdus. Alus bija sagatavots divas piena kannas. Uzlūdzām arī kaimiņus — kaņavīrus. Irādās kādi desmit kareivji, virsnieku nebija. Sasēdāmies pie galda, alu izsniedzu es ar krūzītēm visiem pēc kārtas. Mūsu gatavotais alus visiem ļoti garšoja, un kareivji katru saņemto krūzīti izdzēra pilnīgi sausu, citiem nepaspiedzot. Sadzērušies viņi nebija, bet, kā saka, labu dūšu uztaisījuši.

Ap pusnakti mūsu kaimiņi — kaņavīri mierīgā garā novilkā savus formas virskreklus, nolika tos sāpus un sa-

gatavotām siksnām devās savstarpējā cīņā, sadaloties divās partijās. Skaitis abās pusēs bija apmēram vienāds: vienā pusē gruziņi un lietuvieši, otrā — krievi. Gāju, lai mēģinātu tos izšķirt, bet bez panākumiem. Abas puses lūdza, lai es nemaisoties starpā; viņiem vienreiz esot jāizrēķinājas. Tad sapratu, ka kaušanās nenotika spēja naida uzliesmojumā, bet naidis bija sakrājies jau ilgāku laiku, un abas puses bija gaidījušas iespēju izteikt savu ilgi auzturēto naidu. Nometnē to nevarēja darīt, virsnieki neatļautu, bet šeit bija ideāla vieta, un iedzertais alus palielināja viņu apņemšanos. Tā arī es pievienojos pie citiem Jāņu bērniem, kas novēroja cīņu kā izrādi. Krekli bija saplēsti, viņi sīta viens otram ar siksnām tā, ka siksnas sprādze ķēra pretiniekam. Nosist jau nevienu nenosita, bet apdauzīti zili bija pamatīgi. Kāvās varbūt vairāk nekā stundu, pie tam tik cītīgi, it kā pildītu sev uzliktu pienākumu. Kad kaujas dalībnieki bija paguruši, kautiņš izbeidzās pats no sevis. Viņi salasīja savas drēbes un norautās pogas un klusībā aizgāja uz nometnes pusi. Arī mēs izbeidzām Jāņu svinēšanu.

Lieku reizi pierādījās, ka apspiestās tautas negrib pakļauties un nekad nepakļausies krievu virskundzībai. Vai te neparādījās, ka apspiestās tautas resp. viņu dēli cīnījās kopīgi, kaut arī viņu dzimtenes atrodas vairākus tūkstošus kilometru viena no otras? Viņus vienoja naidis pret krieviem, kas viņu tautas ir noveduši beztiesīgā stāvoklī.

Tūlīņ pēc kaŗa Rīgā bija izdevība satīties ar dažiem gruziņiem. Jau tad stipri juta viņu pretkrievisko noskaņojumu. Tāds tas palicis līdz šim laikam: esmu to pats konstatējis, kā arī dzirdējis no latviešiem, kas ir apmeklējuši Grūziju.

Vēlāk man vienības virsnieks stāstīja, ka neviens kareivis neesot teicis, ka viņi kāvušies. Viens esot tumsā stenderē ieskrējis, cits nokritis no tiltiņa, cits tāpat paklupis un t.t. Visiem sejās bijuši redzami zilumi. Iznākums visiem bija viens: aizliegums divi mēnešus atstāt novietnes teritoriju. Tie bija vasaras mēneši: vakari bija gaiši, un mums viņu palīdzība tad maz bija vajadzīga.

Kopmītnē dzīvojošām meitenēm no darba vietas izsniedza gultas, kas rezervei bija novietotas mājas bēniņos. Noliktavas pārzīne man ziņoja, ka viņai trūkstot vienas gultas, tanī pašā laikā arī stāstīdama, ka kāda putnkopēja, krieviete, tādu pašu gultu saucot par savu īpašumu. Norādīju krievietei, ka gulta ir sabiedrības īpašums un nododama noliktavas pārzīnei. Kur gultu pirkusi, viņa nevarēja paskaidrot, bet atteicās to atdot. Milicijas darbinieka klātienē gultu krievietei noņēmu un nodevu sabiedrības noliktavā.

Tad man bija izdevība satikties ar Rīgas pilsētas Ļeņina rajona prokuroru — pareizāk sakot — prokurori, krievieti, kuŗa mani ar pavēsti bija izsaukusi pie sevis. Pirmais jautājums tūlīt bija: „Jūs bijāt vācu armijā?“ Atbildēju viņai apstiprinoši. Atbildēju arī uz pārējiem informātīviem jautājumiem. Kāpēc es esot noņēmis gultu. Arī to izstāstīju. Viņa man pavēlēja gultu nekavējoties atdot. Es atteicos to darīt. Tad man draudēja un, atgādinot manu pagātņi, vēlreiz pieprasīja gultu atdot krievietei. Es prokurorei teicu, ja tā ir krievietes gulta, lai viņa sūdz tiesā un pierāda, ka tas viņas īpašums. Ja būs tiesas lēmums, es atdošu. Prokurore pastāvēja, ka man gulta vispirms jāatdodot, un tikai tad es varēšot sūdzēt tiesā. Mūsu strīds izvērtās diezgan ass. Beidzot apsolīju krievietei gultu tūlīt atdot, ja prokurore uzraksta rīkojumu par gultas atdošanu un to iedod man. Tā kā viņa atteicās to darīt, tad arī man nebija vairs ko runāt un demonstrātīvi izgāju no kabineta. Viņas lāstiem nekādu redzamu segu nebija, bet ticu, ka viņa zvanīja uz čeku un informēja par manu „pretkrievisko“ nostāju. Kartotēkā ierakstītajās ziņās informācijas avots ir prokurores vārds.

Kad pārdevām cāļus valdes locekļiem un revīzijas komisijas priekšsēdim, tad attiecīgā brigadiere, cik bija iespējams izlasīja viņiem labākos cāļus un iedeva visticamāk vairāk nekā gailīšus, kāmēr kolchoziem un sochoziem iznāca otrādi. Ozollapam ar to nepietika; viņš vairākkārt

pieprasīja cāļus par velti un lai tās būtu tikai vistiņas. Sev izsniegto skaitu viņš palīdzēšot norakstīt kā nobeigušos.

Ko darīt? Ja došu viņam, arī citiem ar laiku būs jādod, tātad cāļu nobeigšanās procentu nevarēšu samazināt, varbūt tas pat palielināsies. Mana saimnieciskā darbība tiks novērtēta par nesekmīgu, un ja nu to uzzina uzraudzības iestādes, mani var sodīt par zagšanu. Bez piekritīgās brigadieres un cāļkopējas ziņas nelikumības nevarētu izdarīt. Ko domās par mani putnkopējas, ja es, zogot sabiedrisko mantu, gribēšu noturēties savā vietā? Kur paliek manas izteiktās domas, ka cilvēks ar godīgumu var dzīvēt tālāk un viņu par to var cienīt? Šī pārliecība bija mūsu līdzšinējās sadarbības pamatprincips. Visu to pārdomājot, atzinu, ka vienīgā pareizā rīcība ir aiziet no darba. Iesniedzu atlūgumos, un uz meiteņu vairākkārtēju jautājumu atklāti izstāstīju īstos aiziešanas iemeslus. Drīz pēc tam vairākas meitenes iesniedza atlūgumos un dažas dienas pēc manis arī aizgāja no darba. Un atkal bija „sagrauta“ komjauniešu pirmorganizācija. Aizgājējas bija komjaunietes, ieskaitot pirmorganizācijas skretāri.

Pēc tam strādāju par galdnieku: arī krāsotāju darbi bija jādara drēbnieku artelī „Rīgas kooperātors“. Darbniecu telpās veicām nelielas pārbūves, kā arī kārtējos remonta darbus. Strādājām Marijas (tagad Suvorova) un Elizabetes (Kirova) darbniecās. Nāk atmiņā anekdots, kāpēc Rīgas ielām nosaukumi ir mainījušies: Suvorovs esot apprecējis Mariju, Kirovs — Elizabeti, Markss — Ģertrūdi, bet Ļeņins paņēmis Brīvību.

Mums uzdeva Kr. Barona ielā steidzīgi atremontēt kādu nelielu telpu, kuŗā bija paredzēts iekārtot fraku šūšanas darbniecu. Darbniecas vadītājs — meistars bija vietējais žīds Viņa pirmais uzdevums bija steidzīgi uzšūt frakas Maskavas simfoniskam orķestrim. Pēc tam bija paredzēts tās šūt arī citu mākslas iestāžu darbiniekiem. Maskavā drēbniekmeistaru, kas mākot šūt frakas, tagad vairs neesot. Viņš braukšot uz Maskavu noņemt mēru visiem orķestrantiem. Darbs tikšot darīts Rīgā, pēc tam ar sagatavotām frakām ieradīšoties

Maskavā tās uzlaikot. Darbnīca tika nodota paredzētā laikā; kā fraku meistaram vēlāk veicās, to nezinu. Tas bija 1954. vai 1955. gadā, kad jau komunisti sāka aizmirst Staļina kreklus, vēlēdamies vismaz apgērba ziņā līdzināties Rietumeiropai.

Brīvības (Ļeņina) un Elizabetes (Kirova) ielu krustojumā ir uzcelts Ļeņina piemineklis ar vienu roku izstieptu. Tā kādā rudens dienas rītā kartupeļu rokāmā laikā ir redzams tukšs kartupeļu grozs. Viņš tur stāv, kā aicinādams „savu tautu“ kartupeļu talkā. Komunisti Ļeņina „izdomu“ negribēja saprast: tie grozu no viņa rokas noņēma, piedevām pielikdami milicijas sardzi, laikam baidīdamies, ka „lielais vadonis“ vēl ko neizdomā.

Tanīs gados kādu laiku par Lauksaimniecības ministru bija latvietis no Latgales puses — Ņikinovs. Lauksaimniecība tad it kā sāka ievirzīties normālās sliedēs: ministrija mazāk izdeva nesaprotamos un muļķīgos rīkojumus, kā arī prasības sāka veidoties iespēju robežās. Taču visus ministrijas darbiniekus ministram nebija iespējams kontrolēt, jo liela daļa no viņiem bija krievi. Gribēdams ministrijas dabību vēl vairāk uzlabot, centies tur iesaistīt vairāk latviešu un sācis ar atsevišķiem cilvēkiem par to jau runāt. Mana nelaiķe sieva, kas toreiz strādāja par kolchoza priekšsēdi pie Sabiles, bija saņēmusi uzaicinājumu gatavoties pāriešanai strādāt Lauksaimniecības ministrijā. Bet kā parasti okupētajā valstī, galvenie noteicēji — krievu komunisti kaut ko bija nojautuši, baidīdamies, ka dažam varētu zust ienesīgās vietas.

Lauksaimniecības ministrijā par vienu no galvenajām zootehniķēm strādāja krieviete — bijušā slaucēja, pabeigusi Krievijā kādus zootehniķu kursus. Viņa varēja samērā daudz noteikt par okupētās Latvijas lopkopības attīstību, varbūt pareizāk sakot, — par tās gremdēšanu. Līdzīgi darbinieki, iebraucēji, bija ne mazums citās speciālitātēs. Viņi panāca, ka Ņikinovu no ministra amata atcēla, un viņš aizbrauca strādāt kaut kur Krievijā. Cilvēki pat runāja, ka viņš vēlāk esot iecelts atbildīgā vietā. Latvijas PSR lauksaim-

niecības ministrijas resorā viss palika pa vecam; krievi — bez izglītības Rīgā, latvieši — latvieši — ar izglītību uz laukiem.

Kaut kas līdzīgs vēlāk notika ar Rīgas pilsētas izpildkomitejas priekšsēdi Berklāvu, Krievijas latvieti. Viņš partijas oficiozā „Ціпа“ bija uzrakstījis gaŗu rakstu, iztirzājot jautājumu, kāpēc latvieši maz stajas komunistu partijā. It sevišķa uzmanība bija veltīta latviešu intelligenci. Viņam esot bijis samērā daudz pārrunu ar latviešu ārstiem, advokātiem un citiem intelligences pārstāvjiem, kuŗu rezultātā esot sapratis, ka vairums ļoti kritiski nostājies pret samērā daudziem partijas biedriem kā sliktiem cilvēkiem, tāpēc intelligentie latvieši uzskatot par neiespējamu ar tādiem būt vienā organizācijā — partijā. Raksta beigās viņš aicināja latviešus: „Stājieties visi godīgie komunistu partijā, tad mēs sliktos varēsim izsviest laukā!“ Iznākumā Berklāvu pašu atcēla no amata un aizsūtīja uz Krieviju.

Berklāvs izteica atklātu vēlēšanos, lai komunistu partijā būtu godīgi cilvēki. Ko komunisti būtu darījuši, ja aicinājums patiesi būtu piepildījies? Vai viņi būtu varējuši pieņemt necilvēcīgos lēmumus pret cilvēkiem un tautām? Vai viņi būtu varējuši kolektīvizēt laukus? Vai viņi varētu „eksportēt“ krievus uz citu nāciju teritorijām? Vai viņi varētu savu un citas tautas barot tikai ar meliem? Vai tad varētu strādāt redzamos posteņos nevēģas? Vai viņi varētu runāt vienu un darīt citu? Nē! tad būtu gals viņu bezgalīgajām nelietībām, un tad jau tas vairs nebūtu komūnisms, kādu mēs to pazīstam.

Lai krievu komūnisms paliktu tāds, kā tas ir, nepieciešams, lai par partijas biedriem pārsvarā būtu cilvēki ar vājām morāles un goda jūtām. Vai latviešu iznīcināšana Pad. Savienībā trīsdemītos gados jau nebija zināmā mērā sākums tam, lai partijā nostiprinātos nelietīgie cilvēki?

Aizvadītajos gados okupētajā Latvijā man ir bijis diezgan daudz izdevības piedalīties dažādu iestāžu un uzņēmumu tā saucamajās atklātajās partijas sapulcēs, kuŗās iztirzā uzņēmuma vai iestādes saimniecisko darbību. Tanīs obli-

gāti jāpiedalās visiem partijas biedriem, visiem bezpartējiskajiem galvenajiem speciālistiem, kā arī speciāli uzaicinātiem bezpartējiskiem darbiniekiem. Debatēs piedalās daudzi, runāts tiek daudz, ieskaitot arī „tukšu salmu kulšanu“, bet paliek gandrīz vienmēr pie sākotnējā priekšniecības priekšlikuma, par kuŗu gan nobalso.

Balso tikai partijas biedri, — pārējiem sapulcēs nav balstiesību, pie tam balsošana notiek atklāti. Priekšniecības pastāvīgie atbalstītāji ir divas grupas; pirmajā ir akli paklausīgie, kam nav savu uzskatu un kas balso par katru priekšlikumu, ko priekšniecība ieteiks, pārlicībā, ka ar to viņi paliek uzticīgi partijas ģenerālīnijai. Viņus ar to uzskata par pašiem labākajiem partijas biedriem. Pie otras grupas pieder personas ar apšaubāmu reputāciju: dzērāji, slikti strādnieki, pat zagļi un tādi, kam jau ir kāds partijas sods. Tie arī aiz bailēm steidzīgi ceļ roku, lai būtu redzams, ka viņi nav pret priekšniecību. Pārējie partijas biedri, kas ir mazākumā, ne katreiz piekrīt priekšniecības priekšlikumam. Tie ir tie cilvēki, kas māk un grib domāt un kam vēl ir palikušas cilvēcīgas jūtas un pienākuma apziņa: bet, redzēdami, ka ar savu pret balsošanu nekā nevarēs panākt, ir spiesti pievienoties, — tie klusībā paceļ roku. Tā partijas sapulcēs lēmumi tiek pieņemti „vienbalsīgi“ pēc priekšniecības vēlēšanās un ne katreiz lietderīgi.

Šie godīgie partijas biedri komunistiem ir vajadzīgi, kā mēr tie nav pārsvarā, lai aiz viņu mugurām slēpdamies darītu savus melnos darbus. Tie ir vajadzīgi, lai idealizētu komūnismu un pievilinātu jaunātni un cilvēkus, kas komūnismu grib iepazīt teorijā. Tie ir vajadzīgi progandas dēļ, lai rādītu, ka partijā ir labi cilvēki. Tie ir vajadzīgi saimniecisku apsvērumu dēļ, jo tie pūlas strādāt pēc labākās sirdsapziņas un ar savu darbu palīdz nostiprināt komūnismu. Bet godīgie partijas biedri tikai ar ļoti retiem izņēmumiem spēj iekļūt nozīmīgos amatos. Viņiem savs mūžs parasti jānostrādā viņiem „piemērotā un paredzētā vidē“. Avansēties, lai tiktu par partijas varasvīriem, spēj tikai akli

paklausīgie „bezmugurkaulainie“. Tā viņi panāk arī augstākā partijas sabiedrībā arvien sev paklausīgo vairākumu.

Kādreiz nejauši satieku uz ielas pazīstamu partijas biedreni, kas toreiz bija samērā augstā postenī. Uzzinājusi, ko strādāju, tā noteica: „Ja tagad laiki ir tādi, ka katram jādzīvo, kā viņš var“. Arī viņai simpatijas nebija vairs pašreizējās iekārtas pusē.

Strādāju arī artelī „Kalvis“ par strādnieku pie dažādiem būvdarbiem. Dažus mēnešus nostrādāju Rīgas Jūrmalas privāto maju celtniecības darbos.

DOLES SALĀ.

Ar 1956.g. maiju sāku strādāt Pad. saimniecībā Olaine Doles salas nodaļā par veterinārārstu ar algu 110 rubļu mēnesī. Olaines padomju saimniecību nodibināja tā paša gada janvarī no diviem atpalikušiem kolchoziem.

Viens bija Olainē, otrs — Doles salā. Jaunajai saimniecībai vēl pievienoja no padomju saimniecības Budeskalni vienu nodaļu, kas atradās pļavās pie Olaines, kuŗas senāk piederēja Rīgas pilsētai.

Doles salas kolchozs bija nonācis saimnieciskās grūtībās galvenokārt tāpēc, ka bija samērā plašā apmērā iesākta zirgkopība. Zirgi un kumeļi gan bija, bet nīkuļoja pārējās lopkopības nozares, kas varēja dot kādu ienākumu. Sīvēnmātes bija tā novājinātas, ka viena daļa pat nevarēja piecelties: tās bija jālikvidē. Pēc padomju saimniecības nodibināšanās kā valsts saimniecībai tai sāka piešķirt spēkbarību no valsts fondiem. Sākumā to darīja pastiprinātā veidā, lai palīdzētu saimniecībai nostiprināties.

Saimniecības direktors bija Ulmekalns, Krievijas latvietis. Latviešu valodu viņš gan runāja, bet visa saimniekošana notika krievu garā, — viņš deva rīkojumus un stingri prasīja, lai tos arī īstenotu, bet par to lietderību nedomāja. Saimniecības galvenais veterinārārsts, krievs, bijis pat Pad. saimniecību ministrijas galvenais veterinārārsts. Algu viņš

saņēma, deva arī vispārējos norādījumus, bet strādāt negribēja. Govju grūsnību noteica pēc ārējām pazīmēm: pārbrauca ar roku govij pār muguru, ja ar šo „metodi“ muguru ielieca, — tad govs esot grūsna: pretējā gadījumā tā neesot grūsna. Kad Doles salā pirmo reizi izdarīju potēšanu pret tuberkulozi, dažām govīm bija aizdomīga reakcija. Ar galvenā veterinārārsta rīkojumu tās nosūtīja uz kūtīm Olainē. Pēc tam Doles nodaļā visus gadus govīm tuberkulozes nekonstatēja. Vēlāk gan tuberkulozi ievazāja ar govīm, iepirktām no padomju saimniecības „Kārsava“. Kad pēc galvenā veterinārārsta aiziešanas ieradās jaunais galvenais veterinārārsts, latvietis, Olainē neesot bijuši ne instrumenti, ne medikamenti. No pavadzīmēm bija redzams, ka iepirkts bija daudz, bet saimniecībā uz vietas vairs nekas nebija atrodams. Vienīgie pa visu padomju saimniecību esošie instrumenti un medikamenti bija pie manis Doles salā. Ar iztrūkumu tika galā, norakstot medikamentus kā izlietotus un instrumentus kā nolietojušos.

Pēc nepilniem desmit gadiem bijušais Olaines galvenais veterinārārsts vēlējās strādāt par veterinārfeldšēri. Tas raksturo iebraukušo krievu izglītību, viņu darba spējas un piemērotību savam amatam. Tūlīt pēc kaŗa viņš bija ministrijas galvenais veterinārārsts, bet pēc 15 vai 18 gadiem bija ar mieru strādāt par veterinārfeldšēri.

Doles salā nostrādāju sešus gadus. Pirmais nodaļas pārvaldnieks bija Andrejs Mazvērsītis, agronoms. Viņš nebija partijas biedrs un — pēc komunistu uztveres bija cēlies no sliktas ģimenes, jo viņa tēvs brīvajā Latvijā bija plaši pazīstams lauksaimniecības darbinieks.

Doles salā par lopkopības brigadieriem Ulmekalns iecēla krievieti — partijas biedreni, pirmo krievieti visā salā; drīz pēc tam mums piesūtīja vairākas slaucējas. Brigadierei Zučkovai, cik zinu, nekādas lopkopības izglītības nebija, toties viņa bija izdarīga savā labā. Augusi un partijā izglītojusies Krievijā, viņa mācēja ļoti labi krāpt, zagt un melot. Drīz vien saimniecības nodotam pienam samazinājās tauku saturs. Cilvēki zināja stāstīt, ka no piena, kas glabājas

brigadieres pārziņā, tiek nosmelts krējums, kas ar zināmu cilvēku starpniecību nokļūst tirgū. Zučkovas krājgrāmatiņā augot noguldījumi. Izdarot pēkšņas kontroles, konstatējām, ka tikko izslauktam pienam tauku procents bija stipri augstāks nekā nodotam pienam. Mazvērsīša un mani vairāk-kārtējie ziņojumi saimniecības direktoram palika bez ievēriības. Direktors vairāk ticēja partijas biedrei nekā mums, abiem „maz uzticamiem“.

Saimniecības galvenais zootehniķis Ķimelis — latvietis, bezpartējiskais, uzskatīja, ka nav iespējams sākt kādu cīņu ar brigadieru — krievieti, partijas biedreni. Piena nodošana valstij ar pazeminātu tauku procentu turpinājās. Mazvērsīša un manas attieksmes ar lopkopības brigadieru kļuva arvien asākas. Mūs abus bieži vien direktoram apsūdzēja pat par nenotikušām lietām.

Apmēram gadu nostrādājis Doles salā, tuberkulinizējot jaunlopus ganībās, man labajā ceļī konstatēja mēnisku plīsumu. Mani nosūtīja uz operāciju Rīgas ortopēdiski traumatologiskā institūtā Duntē ielā, bijušā Sarkankalna slimnīcā. Mana ārste bija izraudzīta krieviete, ja nemaldos — Sorokina. Lai noskaidrotu mēniska plīsuma vietu, pirms operācijas locītavā ievadīja skābekli zem rentgena. Izraujot adatu, dūruma vieta asiņoja, pārsienamie nebija sagatavoti. Ārste ar pirkstu aizspieda brūci un sūtīja pēc pārsienamā materiāla, turot pirkstu uz brūces, kāmēr pārsienamo atnesa.

Tā kā operācijas laikā atklājās, ka locītavā ir lieli sāļu nosēdumi, tad atvēra visu locītavu, lai nosēdušos sāļus iztīrītu. Man bija dota tikai vietējā narkoze, tā ka varēju sekot visai operācijas gaitai. Katru roku man virs galvas turēja viena māsa. Celis no mana skata bija atdalīts ar palagu. Māsas pār palaga virsējo malu varēja vērot operācijas norisi. Dzirdēju, ka viņas sarunājās savā starpā un viena jautāja: „Kāpēc tik ilgi velkas operācija?“ Otra, paceļoties uz pirkstgaliem un skatoties pār palaga malu, atbildēja: „Ārstei pazudis nogrieztais mēniska gabaliņš: tas ir iekritis locītavā, viņa to meklē.“ Sāpes palika arvien lielākas. Iet

gažām latviešu ārsts. Tas, redzēdams manu sejas izteiksmi, nosaka: „Uzlejiet novokainu, pacientam stipri sāp!” Uzlēja, kādu laiku bija labi. Bet kad griezumu šuva cieti, vietējās narkozes darbība bija pilnīgi izbeigusies. Jutu katru adatas dūrienu, diegu vilkšanu un brūces malu savilkšanu kopā. To ārste atkārtoja apmēram desmit reizi, tik daudz man šuves uzlika.

Zināmās dienās notika pārsiešana. Uz pārsiešanas istabu mani atveda uz ratiņiem, naktsveļā. Pārsienamā istaba dažreiz nebija kurināta. Kādreiz pārsiešana ilga tepat stundu: nav ieradusies ārste, nav atnesti pārsienamie materiāli, man jāguļ, jāgaida un jāsalst. Pēc kādas nedēļas saslimu ar plaušu karsoni, tomēr izveseļojos, jo par zālēm rūpējās piederīgie. Vēlāk operēto celi apstaroja speciālā kabinetā. Kādā apstarošanas reizē aizmirsa apsegt manu veselo kāju un tā tika apdedzināta. Pats kāju, triepdams ar eļļām, pamazām izārstēju. Kāju celī varēju saliekt tikai daļēji. Katru dienu gāju medicīniskā vingrotavas kabinetā. Lika kāju locīt uz aparātiem, bet tā locījās tikai līdz zināmam leņķim, ne tālāk. Ārste mani bāra, ka es esot glēvs, bet tas nelīdzēja — kāja nelocījās. Tad ārste solījās celi atvērt no jauna vaļā, lai atrastu vainu, bet es to neļāvu. Dīvus mēnešus pavadījis slimnīcā, vēl mēnesi gāju uz ārstniecisko vingrošanu, taču bez panākumiem — kāju normāli saliekt neizdevās.

Sāku strādāt. Bija jāstaigā ar spieķi, tomēr bija stipri apgrūtināta pieliekšanās un vispār veterinārais darbs. Docents Apinis bija veterinārārstu biedrības valdē. Viņš solījās ar veterinārārstu biedrības starpniecību panākt, lai man kā darba laikā negadījumā cietušajam, pagādātu piemērotu nodarbošanos laborātorijā vai citur. Beigās viņš vēl noteica: „Tad jau redzēs, vai tā biedrība kur der, vai nē“.

Rezultāts bija, ka neder. Veterinārārstu biedrības valdes priekšsēdis bija Lauksaimniecības ministrijas Veterinārās pārvaldes priekšsēdis Lācis — Krievijas latvietis. Tas pats, kas mani solīja otrreiz nosūtīt uz nometni, ja nebraukšu komandējumā uz Baltkrieviju. Viņš bija pateicis, ka man tādas

vietas nav un nebūs. Ja es tiešām nevarot saimniecībā vairs veikt veterinārārsta pienākumus, viņš izgādāšot kādā tirgū veterinārā sanitāra vietu, kuŗu veica cilvēki bez kādas speciālas izglītības. Tā atkal par jaunu pierādījās, ka Pad. Savienībā ir vairākas šķiras cilvēku un ka es biju ieskaitīts pašā pēdējā šķirā. Neko darīt, jāstrādā vien bija, lai gan kāja pilnīgi nelocījās. Sāku pamazām iemanīties savā darbā.

Dzirdēju, ka padomju saimniecības Olaine darbiniekiem ir piešķirta viena vieta sanatorijā, bet direktors man to aizliedza dot, jo Zučkova jau daudz par mani bija paspējusi sastāstīt. Aizbraucu pats uz Rīgas Republikānisko arodbiedrību un dabūju no turienes sanatorijas karti, jo tos, kas cietuši negadījumā darba laikā, pirmos uzņem sanatorijā. Direktors, pārskaities, ka es bez viņa ziņas esmu bijis arodbiedrībā, solījās mani nelaist uz sanatoriju. Man bija Republikāniskās arodbiedrības norīkojums, un es aizbraucu uz Liepāju uz četrām nedēļām.

Bija apriļa sākums. Tas bija pēdējais mēnesis, kad vēl latviešiem tika rezervētas nedaudz vietas sanatorijās. Vasarā tās lielāko tiesu dod tikai citu republiku iedzīvotājiem. Latviešiem jābrauc vēlā rudenī vai ziemā.

Kā medicīniskais, tā arī apkalpojošais personāls sanatorijā ir tikpat kā visi krievi. Slimnieki bija krievi no visām Krievijas malām, tikai nedaudzi latvieši. Man parakstīja dūņu kompreses, masāžas un vannas. Ja bija labs laiks, mēs pastaigājāmies gar jūrmalu nelielā speciāli atvēlētā piekrastes gabalā. Pārējā piekraste ir aizliegtā zona. No jūras krasta varēja redzēt, ka no Liepājas ostas vakaros izbrauc kuŗa kuŗi un rītos atkal atgriežas, naktis pavadīdami Baltijas jūrā, lai „sargātu padomju ļaužu mierīgo dzīvi“, kā mums skandina radio, televīzija un prese. Īstenībā tie uzmanīja, lai kāds nemēģina aizmukt no „laimīgās padomju zemes.“ Ar tādu pašu uzdevumu dienā virs Baltijas jūras patrulēja lidmašīnas.

Sanatorijas gaiteņos grīdas bija izliktas ar spodrinātām flīzēm. Pa vidu bija izklāti drēbju kājceliņi. Nokāpjot no

celiņa, man strauji paslīdēja kāja un es kritu. Kritu tik liktenīgi, ka apakšā palika slimā kāja, ko ar savu svaru saliecu. Kaut kas nošķakstēja, celī sajutu smeldzīgas sāpes. Tikai ar citu palīdzību varēju piecelties. Ceļa locītava sapampa tā, ka pārvietoties varēju tikai ar grūtībām. Pēc nedaudz dienām bija jābrauc mājā. Rīgā aizgāju pie latviešu ārsta. Tas pārbaudīja slimo celi ar rentgenu, konstatējot, ka ar šuvēm, kas bija izdarītas pēc operācijas, ir sašūta kaula plēve ar muskulatūru, tāpēc arī nevarēju pilnīgi saliekt ceļa locītavu. Krizdams ar savu svaru biju atrāvis piešūto kaula plēvi. Pēc pampuma nozušanas kāju varēju sākt normāli locīt. Tā šis kritiens krievu ārstes pavirši veikto operāciju izlaboja.

Kamēr biju sanatorijā, nodaļas pārvaldnieks Mazvērsītis bija atlaists no darba. Tas bija brigadieres — krievietes panākums, jo Mazvērsītis visu laiku nevarēja samierināties ar to, ka brigadiere rēgulāri nokrēvoja saimniecības pienu. Kā parasti, uzvarēja krievu partijas grupa — Ulmekalns un Zučkova. Mazvērsītis ar savu godīgumu palika zaudētājos.

Varbūt ka Ulmekalns, visu laiku dzīvojot Krievijā, pie sabiedrības mantas zagšanas bija pieradis un brigadieres krējošanu uzskatīja par normālu parādību, kas partijas biedram ir atļauta. Ilgāk dzīvojot okupētajā Latvijā, esmu novērojis, ka cilvēku vērtēšanā viņiem ir sava pieeja. Pirmā vietā ir uzticamība partijai; tai līdzvērtīga ir akla paklausība priekšniecībai un ļoti vēlama — ir „dāvanu“ pasniegšana priekšniecībai, kas bez šaubām ir bijušais valsts vai sabiedrības īpašums. Visi viņi atzīst un cienī teicienu: „Labi nozagts ir tikpat kā atrasts“.

Vēlāk, kad jau Ulmekalns bija aizgājis pensijā, mums vajadzēja glābt „vecā komūnista labo slavu“. Sākām uz papīra „izēdināt“ lielā skaitā buļļiem, ērzeļiem un kuiļiem vistu olas, lai segtu vairāku tūkstošu iztrūkumu, kas pēc papīriem skaitījās noliktavā. Saimniecības centrālās noliktavas pārzinis krievs — partijas biedrs stāstīja, ka olas izsniedzis

pēc direktora Ulmekalna mutvārdu rīkojuma. Vēl daudz citu mantu viņam trūka. Tagad iztrūkumu varēja likt uz Ulmekalna rēķina, jo tas jau bija paspējis nomirt. Lai nebūtu vainīgo partijas biedru vidū, iztrūkstošās mantas dažādos veidos tika norakstītas.

Bauskā bija nomirusi mana māte, un tēvs pārnāca dzīvot pie manis Doles salā. Viņš zināja stāstīt, ka viņa tēvs kā muižas amatnieks no Rundāles pagasta gājis kājām strādāt uz Doli muižas ēku celtniecībā, kuŗu īpašniekam, toreizējam baronam, piederējuši īpašumi Rundāles pagastā un Doles salā. Sestdienas vakaros nācis mājās un pirmdienas naktī atkal — kājām uz Doli. Līdzī nēmis kukuli maizes un dažas siļķes: tas bijis visas nedēļas uzturs. Tā, smagi strādājot, izdevies iepirkt lauku mājas. Nodzīvojām tikai dažus gadus kopā, kad vajadzēja tēvu aizvest atpakaļ, tikai šoreiz dzimtā pagasta kapu kalniņā. Apglabājām blakus mātei, un viņu izvadīja tas pats Bauskas mācītājs, kas izvadīja arī netaiķa brāli.

Jaunais nodaļas pārvaldnieks bija partijas biedrs — latvietis, bijušais zvejnieku kolchoza „Sarkanais Daugavietis“ priekšsēdis (uzvārdu esmu piemirsis). Kolchozs apvienoja visus zvejniekus, kas atradās gar Daugavas malu no Rīgas jūras līča līdz Latvijas laikā uzceltajai Ķeguma spēkstacijai. Arī Doles salā lielāko daļu pie krasta dzīvoja zvejnieki, iekļauti zvejnieku kolchozā. Annuškas galā bija tikai zvejnieki. Viņi dzīvoja kaimiņos padomju saimniecības darbiniekiem. Bija pat ģimenes, kur viens brālis strādāja padomju saimniecībā, citi bija zvejnieku kolchoza biedri.

Doles sala bija viens no retajiem, varbūt pat vienīgais īstais latviskais zemes stūrītis okupētajā Latvijā. Tikai pēc padomju saimniecības nodibināšanas Ulmekalns sāka iesūtīt krievus resp. krievietes, bet tās vēl bija tikai dažas: lopkopības brigadiere un kādas slaucējas, kas dzīvoja govju kūts tuvumā, Ļebjevas un Pižakas trijstūrī. Biju jau apradis ar vietējām paražām. Ja aizbraucu kādās mājās un bija jāmeklē

iedzīvotāji, gāju pie istabas durvīm. Ja tās bija pavērtas, tad iemītniekiem bija jābūt vai kūtī, vai piemājas apkārtņē. Ja durvis no ārpuses bija atstutētas ar slotas kātu vai citu koku — aizslēgtas tās nebija, — tad zināju, ka nav neviena mājā, laikam aizbraukuši uz Rīgu. Vēlāk, kad sākās spēkstacijas būvdarbi, sabrauca strādājošie no Krievijas malām, tad iedzīvotājiem bija jāpērk atslēgas.

Ģimenes saimnieces samērā bieži brauca uz Rīgu lai iegūtu papildu ienākumus ģimenei, pārdodot lielāko tiesu krējumu un biezpienu. Vīri padomju saimniecībā samērā maz nopelnīja. Atceros autobusā noklausītu sarunu. Satiekas divas latvietes — pusmūža gadus, laucinieces. Viena jautā otrai: „Kā klājas ģimenes galvai?“ Tā atbild: „Vesela ir, pienu dod“. Pirmā: „Ko tu par govī! es domāju vīru“ Seko atbilde: „Kas tad vīrs tagad par ģimenes galvu! govīs ir tā, kas mūs visus uztur“. Un tā arī tas bija: vīram bija jāstrādā kolchozā vai padomju saimniecībā, lai dabūtu piemājas zemi. To tad izmantoja govīs turēšanai, kuŗa ģimenei deva uzturu un papildām arī ienākumus.

Pārvaldnieks nebija ļaunas dabas cilvēks, bet saimniecība viņam maz interesēja. Viņš gribēja, lai katrs strādā savu darbu, viņu pēc iespējas mazāk traucējot: viņam pašam pamatnodarbošanās bija dzeršana. Dzēra gan ar padomju saimniecības darbiniekiem, gan ar saviem bijušiem padotajiem — zvejniekiem. Ne labprāt viņš gribēja satikt saimniecības direktoru, arī to viņš uzskatīja par traucējumu. Viņš, braucot ar zirgu, mācēja no Ulmekalna, kas brauca ar mašīnu izvairīties. Kur direktors piebrauca, tas dzirdēja no cilvēkiem: „Pārvaldnieks šeit tikko bija“. Bet tas arī bija viss, ko par pārvaldnieku varēja uzzināt. Ulmekalns varēja tikai nopukoties, partijas biedram visu viņš piedeva. Bet laikam jau Ulmekalns saprata viņa vājību, jo pašam ne mazāk garšoja šnabis.

Ulmekalns iedzeršanu bija visos sīkumos izplānojis: te viņš bija pielicis visu savu izdomu, un te varbūt bija vienīgā vieta, kur plāns īstenojās. Vēlāk, kad strādāju Olaines centrā,

tad no vietējiem darbiniekiem dzirdēju sīkāk par viņa šņabja dzeršanas kārtību. Ulmekalnam, kā visiem iebraucējiem, bija piešķirts dzīvoklis Rīgā.

Katru rītu no Olaines šoferis ar vieglo mašīnu bobiku aizbrauca viņam pakaļ. Mašīnā arvien bija šņabja pudele ar glāzi, un bez simts gramu iedzeršanas viņš darbā neieradās. Direktora kabineta rakstāmgaldā bija cita pudele ar glāzi: to lietoja, kad viņš kabinetā bija viens pats. Ja apmeklētāji kavējās ilgāk un direktoram uznāca dzeramā reize, tad viņš teicās ejam nomazgāt rokas. Ieejot apkopējas dzīvoklī, lai mazgātu rokas, viņš paņēma no plaukta tur nolikto šņabja pudeli, ielēja un izdzēra simts gramus — kādreiz arī vairāk — un atgriezās savā kabinetā. Bija arī dienas, kad direktors bija spiests „mazgāt rokas“ trīs un četras reizes dienā. Bija izraudzīti cilvēki, kas rūpējās, lai noteiktajās vietās šņabja nekad netrūktu. Kā uzticami apgādnieki šīs personas bija izpelnījušās direktora pateicību un atzinību, un nereti direktors rīkojās viņu ietekmē. Ļaudis padomju saimniecības centra kantoņa apkopēju dēvēja par Olaines padomju saimniecības „ģenerāli“.

Braukājot pa saimniecību vai citur, Ulmekalns lietoja šņabi, kas bija mašīnā. Vēl jau gadījās sadzert ar citiem, augstāk stāvošiem biedriem. Ar zemākiem viņš parasti kopā nedzēra. Nereti reibums bija sasniedzis tik augstu pakāpi, ka mājās nedrīkstēja rādīties. Tad viņš bija jāvizina dažreiz pat vairāk stundu apkārt, kāmēr kaut cik reibums bija samazinājies. Un tāda Ulmekalnam ir bijusi katra darba diena. Braucis uz saimniecību arī dažreiz svētdienās, lai iedzertu savu kārtējo šņabja devu. Saimniecība diezgan strauji gāja uz leju, līdz viņam ieteica aiziet pensijā.

Reiz pārvaldnieks, kā parasti, nebija sameklējams, tāpēc Ulmekalns uzdeva man izkārtot izlasīto kartupeļu nosūtīšanu uz Lauksaimniecības ministriju. Kartupeļi bija domāti īpašiem ministrijas darbiniekiem, un bija paredzēts, ka saņēmjēs, kāds krievs, gaidīs noteiktā stundā, lai izkārtotu sadali. Brauca ar zirgu pie kartupeļu ņēmējiem, bet tur

bija tikai sievietes. Nebija neviena vīrieša, arī smagās mašīnas šoferi nebija, lai gan mašīna stāvēja turpat uz lauka. Uz manu jautājumu, kur vīrieši, sievietes izvairīgi atbildēja, ka tie tikko te bijuši. Kādu kilometru tālāk bija veikals, braucu turp. Iegājis veikalā, redzu — visi vīri stāv klusi, it kā izbīnījušies par manu ierašanos. Likās, ka viņi ir pārsteigti un neapmierināti, citam pat dusmīga sejas izteiksme. Ātri izšķīros, ko darīt. Velku no kabatas naudu laukā un saku: „Nu, kas ir, vīri, šņabis der? — Sastīkēsim, par cik dzerim?“ Visi uzreiz it kā atdzīvojās, ātri vienojāmies par daudzumu. Naudu sametām kopā un nopirkto šņabi izdzērām. Pēc tam es pastāstīju, kāds katram uzdevums, lai varētu izpildīt direktora rīkojumu. Visi apmierināti gāja pie darba. Bija aizsūtīts uz ministriju kārtējais „kukulis“.

Aizsūtītos kartupeļus ražā nedrīkstēja uzrādīt, jo strādniekiem, lai samaksātu par viņu darbu, vajadzēja uzrakstīt kaut kādu fiktīvu uzdevumu. Bija arī gadījumi, kad to aizmirsa izdarīt: strādnieki bija strādājuši par velti, toties par savu rīcību es biju ieguvis darbinieku atzinību. Vēlāk kad iepazīnos labāk, viņi man stāstīja; ja es toreiz būtu licis viņiem tūlīt iet darbā, būtu radušies asumi, viņi esot gatavojušies man pretoties, bet ar savu ierosināto „sastīkēšanu“ es viņiem esot „izņēmis no rokām ieročus“. Paši viņi par to stāstīja citiem un smējās, ka es esot viņus „apstrādājis“.

Un visus nostrādātos sešus gadus man ar Doles salas iedzīvotājiem bija arvien labas attiecības, — viņi mani uzskatīja jau kā „savējo“. Arī vēl ilgi pēc tam, kad atbraucu dabūt nēģus savām vajadzībām, labprāt aprunājāmies ar tiem, kas bija vēl palikuši Doles salā. Dzīvojot pēdējo gadu okupētajā Latvijā, satiku kādu bijušo Doles iedzīvotāju. Tas, dzirdēdams, ka braukšu uz Kanādu, noteica: „Atkal pie mums paliek viens īsts latvietis mazāk.“ Kopā dzīvodami, mēs jau nevarējām noslēpt savus uzskatus par zemes okupāciju.

Visas padomju saimniecības ir sadalītas grupās pēc viņu apgrozības lieluma, kas izteikta naudas vienībā. Katrai

grupai ir noteiktas algas direktoram un galvenajiem speciālistiem. Ja noteiktos plānus izpilda ar uzviju, tad nereti algu lielums pārsniedz pat nākošās grupas algas, tāpēc ne katreiz saimniecības cenšas tikt augstākā grupā. Ir noteikta arī kārtība, ka speciālistiem gada pirmajos mēnešos maksā tikai — cik atceros — 70% no pamatalgas. Kad izstrādātie plāni resp. lauksaimniecības produktu ražošana valstij īstenojas sāk piemaksāt starpību, bet ja plāni pārsniegti, tad pat iespējams, ka caurmēra mēneša alga pārsniedz plānoto.

Bieži vien ne visi darbinieki zināja, cik liela viņiem nākamā mēnesī var būt algas izmaksa. Šis apstāklis droši vien pamudināja Ulmekalnu no manas algas katru mēnesi atvilkt 20 rubļus, kuņus izmaksāja viņa izraudzītai grāmatvedības darbiniecei. Tā tas bija noticis kādu gadu, kad es to nejauši uzzināju. Kad izteicu savu neapmierinātību, Ulmekalns atbildēja, ka viņš uzskatot, ka ar pašreiz saņemto naudu man pilnīgi pietiekot. Iesniedzu sūdzību par nepareizu algas aprēķinu vietējā arodbiedrībā. Arodbiedrība, kas vienmēr sadarbojas ar uzņēmuma vadību, manu sūdzību noraidīja.

Ar arodbiedrības lēmuma izrakstu man bija tiesība iesniegt prasību tautas tiesā. Tā arī izdarīju, kaut arī zināju, ka Pad. Savienībā ir likums, ka prasība pret darba vietu par nepareizu algas izmaksu attiecas tikai par pēdējiem trim mēnešiem. Šinī gadījumā es gribēju pierādīt direktora nepareizo rīcību. Līdz ar to viņam nebūtu iespējams līdzīgi rīkoties arī nākotnē. Tiesas dienā kā direktora pārstāvis ieradās vecākais grāmatvedis. Tiesas sēde notika tiesneša kabinetā, kuņā piedalījās tautas tiesnesis, direktora pārstāvis un es. Jautājumus neprasīja ne atbildētājam, ne sūdzētājam. Mēs tikai noklausījāmies tiesneša norādījumus, kuņus tas deva atbildētāja pārstāvim. Direktora rīcība neesot pareiza, es esot apkrāpts. Tiesnesis arī ieteica, lai direktors no saimniecības līdzekļiem vai citādā veidā mani kompensējot par ieturēto algu. Tā arī bija visa tiesas sēda, un mūs atlaida. Direktors tiesneša ieteikumu neievēroja. Algas atvilkumus

man vairs neizdarīja, tāpēc ka, pamatojoties uz tiesneša norādījumu, grāmatvedības darbinieki atteicās to darīt.

Esmu domājis, kāpēc tiesas sēde notika tik īpatnējā veidā. Parasti tautas tiesas sēdes notiek atklāti — tiesas zālē, kur bez tiesneša arvien vēl piedalās divi tiesas piesēdētāji. Klausītāju parasti ir kādi desmit vai vairāk. Viņi ir nākošās vai notikušās lietas sūdzētāji, atbildētāji un liecinieki. Varbūt ka tiesnesis negribēja, ka kāds, ieskaitot arī tiesas piesēdētājus, dzird, ka Pad. Savienībā ir iestāžu vadītāji, kas rīkojas patvarīgi. Maksā valsts naudu pēc „deguniem“, ne pēc likumiem. Visas partijas biedru izdarītās nepareizības ir tautai jānoslēpj. Par partijas biedriem drīkst stāstīt un rakstīt tikai labo.

Neņemot vērā, ka galvenais veterinārārsts un galvenais zootehniķis manu darbu novērtēja par labu vai vismaz par pieņemamu, nedz arī to, ka ar nodaļas pārvaldniekiem — kā bijušo, tā arī tagadējo — man bija laba saskaņa darba jautājumos, direktora Ulmekalna īgnums pret mani bija acīm redzams. Baz šaubām, viņam nepatika, ka es bez viņa piekrišanas dabūju sanatorijas karti un aizbraucu uz sanatoriju. Arī viņa iesūdzēšana tiesā nebija patīkama, tādēļ par man izmaksājamo kompensāciju nemaz nedomāju. Sapratu arī, ka viņu pret mani lielā mērā noskaņoja lopkopības brigadiere Zučkova.

Doles salā vēl dzīvoja bijušā kolchoza priekšsēde Sprigē, ilggadējā partijas biedre. Viņa nekur nestrādāja un saņēma partijas pensiju, cik nopratu, bija atstāta par partijas novērotāju pār Doles salas iedzīvotājiem — kā zvejniekiem, tā arī padomju saimniecības darbiniekiem. Viņas parastā nostāja bija partijas darbinieku pusē, par piena krējošanu tā skatījās „caur pirkstiem“. Tikai kad iecēla jauno direktoru un tas savukārt Doles salā pieņēma citu pārvaldnieku, arī partijas biedru, izdevās atbrīvoties no brigadieres Zučkovas, bet saimniecības galvenais zootehniķis viņai izgādāja tādu pašu vietu Olainē. Pēc nepilna gada atklājās viņas „nodarbības“ arī jaunajā vietā, un tikai tad viņu atbrī-

voja lopkopības brigadieres pienākumiem. Viņai bija ierādīts divistabu dzīvoklis jaunceltā mājā. To viņa neatstāja, arī piemājas zeme tai palika. Viņa turēja govī un cūku, šo to saimniecībā pastrādāja, piedalījās partijas biedru sapulcēs un dzīvoja no iekrātās naudas. Bija apprecējusies un pārvērtusies par pilntiesīgu okupētās Latvijas iedzīvotāju, kuŗa nekad vairs nedomā atgriezties savā dzimtenē — Krievijā.

Pēc Ulmekalna aiziešanas pensijā par Olaines direktoru iecēla latvieti, partijas biedru. Bija redzams, ka viņš atnācis, lai uzlabotu atpalikušo saimniecību. Viņa rīkojumi bija pārdomāti. Tiešām saimniecība pamazam nostiprinājās, vēlāk izveidodamās par vienu no labākām Rīgas rajonā. Drīz vien Doles salā iecēla citu pārvaldnieku.

Jaunais pārvaldnieks Upītis, partijas biedrs, atnāca no Vidzemes. Vācu laikā kādu laiku esot bijis Salaspils nometnē, lai gan pats neteica, par ko. Kā „cietušajam“ viņam gan vajadzēja dabūt lielāku vietu, bet laikam tam nebija piemērots, kā to vēlāk arī pierādīja viņa rīcība. Kad vēl sākumā labi satikām, viņš pats stāstīja, ka partijas komiteja viņu gribot aizturēt iepriekšējā dzīves vietā. Viņam par kaut ko bijis izteikts partijas rājiens. Kādu mēnesi nostrādājis Dolē, viņš aizbrauca izkārtot savas partijas lietas bijušā dzīves vietā, iepriekš paredzēdams, ka divas dienas tur būs jādzeŗ. Dzeršana bija palīdzējusi, un viņš atgriezās ar vajadzīgiem papīriem.

Bija gadījumi, kad satikāmies, sarunājāmies un iedzērām šņabi — vairāki cilvēki kopā. Katrs maksāja savu daļu. Pārvaldniekam Upītim nekad nebija „līdz“ naudas. Es viņam to aizdevu, samaksājot arvien viņa daļu, es arī to nepiemīnēju. Upītim patika iedzert, un viņš to sāka pats organizēt. Iedzeršana notika arvien biežāk, viņš aicināja arī mani piedalīties. Es no organizētās dzeršanas sāku izvairīties un pat atteikties, un ar to mūsu labā satiecība arī izjuka.

Jāpateicas tomēr Upītim, ka viņš jau no sākuma ar Sprīņģes atbalstu panāca, ka jaunais direktors deva rīkojumu lopkopības brigadierī pārcelt uz Olaini. Varbūt tas tika iz-

kārtots ar zināmu nolūku. Zučkova no piena krejošanas visus ienākumus paturēja sev. Iespējams, ka viņš bija iedomājies: ja es to darītu vai kāds cits, tas varbūt dalītos ar pārvaldnieku. Un tiešām, ar nākošiem lopkopības brigadieriem Upītis nesatika. Piena krējošana nenotika, un tie viņam arī neko nedeļa. Lauksaimniecības brigadierī sagādāja viņa govij sienu; dabūjami bija arī kartpeji un graudi.

Padomju saimniecībās ir kārtība, ka laukkopības brigadieriem algas rēķina pēc ražoto graudu, siena, sakņu un skābbarības daudzuma, un piemaksas arī saņam pārvaldnieks un galvenais agronoms, turpretim lopkopības brigadieriem, zootehnikiem un veterināriem darbiniekiem — no piena, gaļas un citiem lopkopības ražojumiem. Te ir pamats nesaskaņām starp laukkopības un lopkopības darbiniekiem. Dažreiz tās pieaug līdz atklātām sadursmēm, dažreiz atkal paliek klusā naidā viens pret otru.

Sagatavoto sienu ievieto šķūnī un pēc tonnāžas nodod lopkopējiem. Nevienam nerūp siena kvalitāte. Laukkopības brigadieriem nav ne piemaksas par laba siena sagatavošanu, ne arī atvilkumu par sliktu ievestu sienu. Dolē bija gadījums, ka ziemas rudzus, kas bija iesēti, lai izbařotu slaucamām govīm pavasarī kā zaļbarību, visus nepaspēja izēdināt. Kad rudzi noziedēja, tos neatstāja graudiem, bet lika nopļaut sienā, lai palielinātu ievāktā siena daudzumu. Siena ievākšanas plāns tika izpildīts ar uzviju, attiecīgie darbinieki saņēma prēmijas, bet neviens mājlops šādu sienu neēda — ne govīs, ne zirgi. Tā tas stāvēja kādus divi gadus. Pēc tam marta mēnesī ieradās automašīnas no kādas Latgales padomju saimniecības un visu „sienu“ aizveda lopu ēdināšanai, jo viņiem esot barības trūkums. Mūsu saimniecība „sienu“ pārdeva, bet pircēji to droši vien bija spiesti „norakstīt“ kā izēdinātu lopiem.

Skābbarību gatavoja virszemes stirpās. Kubatūra bija liela, bet kad ziemā barība bija jādod govīm ēst, tad bieži ne vairāk kā trešdaļa derēja par normālu barību. Reti domāja par pareizu skābbarības sagatavošanu; dažreiz skābbarības sagatavošana notika ar lieliem pārtraukumiem — pat vairāk

nekā nedēļu, — ar mašīnu un traktoru riteņiem sanesa barībā dubļus, kaudzes bija nepilnīgi nosegtas un t.t. Bez tam, lai palielinātu skābbarības daudzumu, laukkopji centās skābbarības masā ievietot dažādus pāraugušus augus, pat nezāles.

Vienu laiku ļoti izplatīta „kultura“ skābbarībai, it sevišķi Olaines padomju saimniecībā, bija balandas. Atceros, ka brīvās Latvijas laikā balandas auga kaut kur aiz kūts vai citā kādā ar izkapti grūti pieejamā vietā, kur viņas nevarēja nopļaut. Okupētajā Latvijā balandas sāka arvien vairāk vairoties; tās nenoplāva, sēklas izbira, un pakāpeniski ap ēkām tās izplatījās arvien vairāk. Tad „apķērīgi“ agronomi tās ievēroja un izlēma no „nesētiem zālājiem“ palielināt skābbarības daudzumu. Lai masas būtu vairāk, viņi lika balandas pļaut, kad tās bija izaugušas. Kas viņiem par daļu, ka pārkoksnējušos stublājus lopi neēd! Pāraugušās balandas ievietoja skābbarības masā, kas bija paredzētas lopu ēdināšanai ziemā. Ziemā no skābbarības kaudzes „ēdamo“ ievēda kūtī un izdalīja govīm. Lopkopējiem bija grūti izšķirt, kas ēdams, kas nē. Bija jādod ēst tas, kas bija. Govis pašas izmeklēja, kas ēdams, ko viņas neēda, kopā ar mēsliem izveda no kūts. Laukkopji mēslus aizveda uz tīrumu, visvairāk uz tiem zemes gabaliem, kur bija domāts audzēt dārzājus — tiem kūts mēsli visvairāk bija vajadzīgi. Vēlāk tur bija izveidojies īsts balandu lauks. Tad Olaines galvenais agronomis steidzīgi meklēja talciniekus — skolniekus. Tie tad rāva balandas, kas bija — kā jau nemēslo tā zemē — labi augušas, pat mazākā skolnieka gaļumā, un klēpjiem viņi tās nesa laukā. Nākošā gadā dārzājus audzēja citos tīrumos, kas tāpat arī tika pāršēti ar agronomu kultivēto balandu.

Laukkopības brigādieři un agronomi ne tikai iepriekš minētajā veidā palielināja skābbarības daudzumu, bet viņi vēl to „palielināja“ — nododot skābbarību lopkopības brigādieřiem, panāca, ka tie parakstīja pieņemšanas aktu, kuŗā bija uzrādīts vairāk skābbarības nekā patiesībā bija. Kādu rudenī mēģināju panākt, lai lopkopības brigādieře pieņem

skābbarības daudzumu, kas atbilst īstenībai. Par kvalitāti toreiz neviens nedomāja. Pieņemšana ilga pāris mēnešus, jo bija nokaitinājis laukkopības brigadierī Stangu, nodaļas pārvaldnieku Upīti un saimniecības galveno agronomu.

Stanga bija vietējais doleniēks ar nepilnu pamatskolas izglītību, ļoti pakalpīgs okupācijas varai un priekšniecībai. Nekad viņš neaizmīrsa savas intereses. Viņa brigādē visām kultūrām arvien bija viszemākā raža, salīdzinot ar otru brigādi, kā graudiem, saknēm un arī sienam. Kaut arī abas brigādēs bija uzdots iesēt uz vienu hektāru vienādu daudzumu sēklas, kā to saskaņā ar rakstiem arī izdarīja, Stangas brigādē nekad visa sēkla „nesadīga“, kamēr otrā brigādē sējumi bija stipri biežāki. Ar otras brigādes brigadieriem, kas gan mainījās, par barības daudzumu, pat par kvalitāti, nebija nekādu nesaskaņu. Stanga arvien gribēja kau ko lopiem iemānīt: mazos graudus samala kopā ar nezāļu sēklām un nodeva lopu ēdināšanai kā „miltus“: kad rudenī nodeva saknes pēc svara, tur liela daļa bija zemes. Pavasarī, pārļasot sēklas kartupeļus, mazos nodeva cūku ēdināšanai, bet to starpā bija vairāk nekā puse sapuvušu. To visu vajadzēja norakstīt kā izbařotu lopiem. Pārvaldnieks Upītis viņu arvien atbalstīja, turpretim otram brigadierim tādas atsaucības nebija.

Līdzīgi gadījumi okupētajā Latvijā vērojami uz katra soļa, kad netaisnība un blēdīgums valda pār taisnību un godīgumu. Daļa tā saucamo „vadošo darbinieku“, partijas biedri, partijā iestājušies ar nolūku kaut ko sev „ieraut“. Viņi ir aizgājuši no tautas. Netīcu, vai viņiem kādreiz būs vieta tautas vidū. Tautas lielais vairums no viņiem novēršas.

Lopkopības brigadiere, kā pārvaldnieks bija noteicis, arvien parakstījās par viņai pateikto skābbarības daudzumu. Barošanas listes rādīja, ka lopī saņēmuši barību pietiekamā daudzumā, bet piena izslaukumi pavisam neatbilda saņemtajai barībai. Arvien bija jādzird nevajadzīgi pārmetumi, tāpēc ieteicu lopkopības brigadierei neparakstīt aktu par saņemto skābbarību bez manas ziņas.

Laukkopības brigadiera Stangas uzdotos mērus atzinu par nepareiziem, jo ar lopkopības brigadieriem mēs kau­dzi bijām izmērijuši. Nodaļas pārvaldnieks Upītis ne­daudz mērus samazināja, nemaz nepārmērījot, un uzdeva man aicināt lopkopības brigadieru aktu parakstīt. Resultātā viņi sūdzējās par manu „spītīgo“ rīcību padomju saimniecības centrā Olainē. Izbrauca saimniecības galvenais ag­ronoms Rubulis — vīrs ar skaļu balsi un bravūrīgu uzstā­šanos. Viņš, būdams direktora vietnieks, bija iedomājies mūsu „spītību“ ātri salauzt, tādēļ mērīšanu izkārtāja kā izrā­di. Mērījām abi liela bara skatītāju acu priekšā, ieskaitot pārvaldnieku, brigadierus, laukkopjus un lopkopjus, bet par izmēriem nevarējām vienoties, jo agronoms gribēja kaudzes salmu segumu iemērīt skābbarības daudzumā. Lopkopības brigadierei ilgā mērīšana bija jau apnikusi. Kad agronoms mūs visādi izsmēja par mūsu „nepareizībām“, viņa bija ar mieru aktu parakstīt, lai reiz būtu miers. Pierunāju, lai ar akta parakstīšanu nesteidzas, un visiem dzirdot pieprasīju, lai agronoms izsauc komisiju no Rīgas rajona Lauksaimniecības nodaļas. Teicu, ja viņš to nedarīs, tad es pats būšu spiests to darīt. Pēc tam arī galvenais agronoms aizbrauca atpakaļ uz Olaini, neko nesasniedzis.

Otrā dienā man piezvanīja galvenais zootehniķis un teica, lai es ar komisiju nesteidzoties, kamēr atbraukšot direktors. Apmēram pēc nedēļas atbrauca saimniecības direk­tors, pasauca mani, un mēs divatā pārbaudījām mērus un vienojāmies par skābbarības daudzumu. Tas bija mazāks, nekā laukkopības brigadiera, pārvaldnieka un galvenā agronoma noteiktie daudzumi, jo katrs jau bija samazinājis iepriekšējā izmērus, redzēdams manu nepiekāpību.

Tas ir piemērs, kā rodas barības daudzumi, ko iegrāma­to kā izbarotus mājlopiem. Cik reti tiek noteikti pareizie izmēri, reti kāds grib meklēt „nevajadzīgus“ asumus, lai pierādītu savu taisnību. Man tas izdevās tikai tāpēc, ka arī direktors gribēja noskaidrot īstenību. Lielākā daļa direktoru būtu pakļāvušies galvenā agronoma domām, un pēc tādiem nevajadzīgiem skandāliem man būtu jāatstāj darba vieta.

Jau kolchoza laikā Doles salā bija uzbūvēta cūku kūts no skaidu betona, bet tā kā sienas nebija pietiekami biezas, ziemā sala cauri un stipri nosarmoja. Kūti bija ļoti mitrs, tāpēc daudz sivēnu aizgāja bojā. Cūkas izvietoja pa vairākām bijušo saimniecību kūtīm. Pēc doc. A. Apiņa ieteikuma cūku turēšanu un sivēnu audzēšanu iekārtoja salmu būdās, kur klimats bija daudz piemērotāks sivēniem. Kūti izmantoju par baņotavu un arī pusaugu (5—7 m.v.) cūku turēšanai grupās. Panākumi bija samērā labi, katrā ziņā labāki nekā citās padomju saimniecības Olaine nodaļās. Galvenais zootehniķis pat organizēja cūkkopībā iesaistīto darbinieku izbraukumu uz Doles salu. Galvenais agronoms, saziņā ar nodaļas pārvaldnieku Upīti, pusi no cūku kūts sāka izmantot par dārzkopības sakņu noliktavu.

Bija vēls rudens, cūkas stāvēja ārā, jo nebija kur izvietot. Tās brida pa dubļiem līdz vēdaram, kad jau naktīs sāka piesalt. Kad par nenormālo stāvokli stāstīju pārvaldniekam Upītim, viņš ar laukkopības brigadieriem Stangu mani izsmēja: No sala un dubļiem cūkām izveidošoties zābaciņi, tad jau viss nokārtošoties pats no sevis. Iepriekš biju runājis ar galveno zootehniķi, minot, ka būšu spiests sūdzēties Rīgā pie lopkopības speciālistiem, ja arī viņš neko nevar līdzēt. Baidīdāmie aizkautināt lielmutīgo un direktora protežēto agronomu, viņš ietīca man to nedarīt. Visas sūdzības vērsīšoties uz mums pašiem, jo mūsu uzdevums esot nepareizības novērst. Saņēmis atbalstu, tomēr uzrakstīju sūdzību Rīgas rajona galvenajai zootehniķei. Pēc pāris dienām ieradās rajona iecelta komisija un atzina manu sūdzību par pamatotu. Saimniecības galvenais agronoms visu vainu uzvēla pārvaldniekam Upītim, jo tas esot nodaļas saimnieks. Viegli saprotams, ka Upīša nepatika pret mani pieauga.

Nodaļas pārvaldniekam Upītim uz diviem mēnešiem bija piešķirts atvaļinājums veselības uzlabošanai sanatorijā: man viņš šai laikā bija jāaizstāj. Biju novērojis, ka lauksaimniecībā izmantojamā zeme dabū ļoti maz kūtsmēslu, jo tie nekad visi netiek savākti un lietderīgi izmantoti. No-

daļā bija divas lauksaimniecības un viena dārzkopības brigāde, bet tikai viena liellopu kūts, kur stāvēja 150 slaucamās govīs. Katra brigāde mēģināja no kūts dabūt kādu vezumu mēslu. Mēslu sadale notika pašplūsmes veidā, tā kā izcēlās pastāvīgi strīdi. Mēslus izveda no seklās kūts uz lauka svaigus. Tur tie izžuva un sakalta.

Mēs ar brigadieriem vienojāmies, ka katra brigāde savu nedēļu savāks kūtsmēslus un liks kompostā atsevišķās kaudzēs, kas paliks attiecīgās brigādes rīcībā. Komposta kaudzes krājās viena par otru lielākas. Atbrauca saimniecības direktors ar partijaš pirmorganizācijas sekretāru. Redzēju, ka viņiem jaunais pasākums patika. Ilgi tā neturpinājās. Daži bija izteikušies par manu saimniekošanu atzinīgi, salīdzinot ar Upīša rīcību. Upīša sieva, par to uzzinājusi, ziņoja vīram uz sanatoriju par pārmaiņām nodaļas saimniecībā. Baidīdamies, ka mani jaunievedumi varētu viņu diskreditēt, tas pameta sanatoriju un, nepabeidzis paredzēto divu mēnešu atpūtu, atgriezās nodaļā un sāka strādāt. Pirmais rīkojums ar galvenā agronoma atbalstu bija atcelt mēslu kompostēšanu, par iemeslu minot mēslu pašizmaksas sadārdzināšanos. Kūtsmēslu izniekošana atkal turpinājās.

Tikai vēlāk, pēc 4—6 gadiem, visā republikā atzina kompostēšanas nepieciešamību un derīgumu, ieteicot organizēt pat speciālas kūtsmēslu sagatavošanas brigādes. Bet tā jau komunistu iekārtā notiek, ka visi baidās no jaunievedumiem. Tos var ierosināt tikai ļoti iespaidīga persona — pārējo domas tikpat kā neņem vērā.

Strādāju Doles salā par veterinārārsta vietas izpildītāju, bet dokumentu nebija nekādu, kas norādītu manu speciālitāti — ne veterinārārsta diploma, pat veterinārfeldšera apliecības. Mans diploms atradās universitātē, un to bija aizliegts man izsniegt. Izlēmu iestāties Lauksaimniecības akadēmijā, lai iegūtu tagadējo diplomu. Neklātienes fakultātes dekāns saziņā ar veterinārās fakultātes dekānu man uzdeva nokārtot zināmu skaitu eksāmenu, kuŗu skaitā,

bez šaubām arī politiskie. Pēc to izturēšanas mani pielaidīšot pie valsts eksāmeniem. Eksāmenus pakāpeniski kārtoju un pēc apmēram pusotra gada varēju eksāminēties valsts eksāmenos.

No pirmajiem 1942. gadā izturētiem valsts eksāmeniem bija pagājuši 19 gadi. Toreiz četros priekšmetos ieguvu atzīmi „ļoti sekmīgi“, bet piektajā, mazākajā un vieglākajā — zirgkopībā — „labi“. Arī tagad bija pieci valsts eksāmeni, ieskaitot arī politisko ekonomiju. Četros ieguvu „labi“, bet piektajā — speciālajā terapijā „3“.

Te zināmā mērā bija vainojams Čruščovs, ka mani gandrīz izgāza toreizējais doc. (tagad prof.) Maņēvičs. Jau liekot speciālo terapiju kā kursa eksāmenu, viņš apšaubīja manas zināšanas un piedraudēja mani valsts eksāmenos izgāzt. Kad nonācu valsts eksāmenu komisijas priekšā un biju izstāstījis visus jautājumus biļetē, doc. Maņēvičs man sāka prasīt dažādus provokatoriskus jautājumus, mēģinādamas pat manas atbildes „pārprast“ un gribēdamas mani apmulsināt, lai varētu parādīt manu nezināšanu“. Tincināšana jau ilga kādu pusstundu. Nevarēdams vairs izturēt, viņam diezgan asā veidā noprasīju, ko viņš īsti no manis grib. Pārējie eksāminācijas komisijas dalībnieki, redzēdami aso toni, ierosināja jautājumus pārtraukt un mani atlaida.

Iznākot no eksāmenu telpas man pat trīcēja rokas. Vēlāk, kad bija iznākuši tie studenti, kas pēc biļešu izvilksanas tiek atstāti tanī pašā telpā pārdomāt atbildes un bija dzirdējuši Maņēviča „eksāminēšanu“, teica, ka nekad tādu doc. Maņēviča rīcību neesot ne redzējuši, ne dzirdējuši, un jautāja, kas mums esot par nesaskaņām. Neko nezināju atbildēt. Kad mums izsniedza diplomus, doc. Maņēvičs pirmais pienāca pie manis, spieda roku un teica; „Es tevi apsveicu“.

Gadu vēlāk pēc kārtējās veterinārārstu sanāksmes Rīgā notika vakariņas kādā Rīgas restorānā. Galda biedrus izvēlējamies paši. Restorāna telpās nejauši satiku veterinārārstu Vasermani, kas toreiz strādāja manā bijušajā

darba vietā Jūrmalā, manā iepriekšējā amatā. Viņš jautāja, kur es turpmāk strādāšot. Stāstīju, ka esmu nodomājis palikt Olaines padomju saimniecībā. Viņš bija ļoti laipns un noprasīja, pie kuŗa galdiņa es sēžot. Tā kā viņš bija šī vakara ekonoms, tad mūsu galdiņš tika apgādāts vislabāk. Arī doc. Maņēvičs bija ļoti laipns. Vasermans ar Maņēviču bija tuvi ģimenes draugi un viens otru arvien atbalstīja.

Chruščovs bija izdevis norādījumu, ka visi, kas Staļina laikā cietuši, ir tiesīgi atgriezties savās bijušajās darba vietās. Kāmēr man nebija diploma, mani varēja arī neņemt atpakaļ manā bijušajā darba vietā Jūrmalā kā cilvēku bez nepieciešamās izglītības. Pēc diploma iegūšanas man bija tiesības tur atgriezties, tādēļ doc. Maņēvičs, Vasermaņa draugs, mēģināja diploma izsniegšanu aizkavēt. Kad deklarēju, ka nedomāju atgriezties Jūrmalā, „draudzība“ mūsu starpā nostiprinājās un tāda palika līdz manai izceļošanai uz Kanadu.

Padomju saimniecības vadība (1960. vai 1961.g.) rīkoja ekskursiju uz Ļeņingradu ar autobusiem. Ceļa izdevumus sedza saimniecība. Bijām skaitā ap 40 cilvēku, vadības izraudzīti no dažādām profesijām; laukkopju, lopkopji, administrācijas pārstāvji, grāmatvedības darbinieki un būvnieki. Iebraucot Ļeņingradā, tūliņ gājām sev nodrošināt naktsmītnes, jo bija paredzēts palikt trīs dienas. Izstaigājām vairākas viesnīcas, un tikai dažiem izdevās dabūt istabas. Pārējie palika pie dažādiem privātiem gultas vietās. Samērā daudz iedzīvotāju, kam vien iespējams, izīrēja savas gultas, dīvanus, pat sagatavojot guļamvietas uz grīdas, tā mazliet piepelnoties.

Gulēju kādā viesnīcas istabā kopā ar būvdarbu vadītāju Olaines centrā. Tas bija krievs — iebraucējs, partijas biedrs, Olainē nostrādājis vairākus gadus. Viņš runāja arvien tikai krieviski, nekad latviski. Bija stipri iedomīgs uz savu krievisko izcelšanos un reiz man pat jautāja, kāpēc latvieši uz krieviem slikti skatoties, jo viņi (krievi) jau esot atbraukuši

mums palīdzēt. Gribēju viņu aizsūtīt pie velna ar visu viņa „palīdzību“, bet bija kaut kas jānomurmina.

Pie Ļeņingradas ēstuvēm bija gaŗas rindas, kas izlocījās pat uz ielas, kur stāvēja 50 un pat vairāk cilvēku. Abi nolēmām iet paēst restorānā. Pie galdiņiem bija vēl brīvas vietas, kur arī piesēdāmies. Mans ceļa biedrs, krievs, sāka ar mani lauzītā valodā runāt latviski. Nesapratu, kas ar viņu noticis, tāpēc arī pajautāju. Viņš man paskaidroja: „Oficianti domās, ka mēs esam ārzemnieki, — tad varbūt apkalpos ātrāk.“ Es savukārt nodomāju; arī Ļeņingradas oficiantiem apnikuši krievi — iebraucēji. Cik bija izdevības parunāties ar ļeņingradiešiem, man palika iespāids, ka tie ir pavisam citi krievi nekā mūsu „palīdzētāji“. Tie bija laipni, pieklājīgi un par „mūsu krieviem“ ne sevišķi labi izteicās.

Mūsu „ārzemnieciskā“ runāšana, laikam, neko nebija līdzējusi. Oficiants ieradās tikai pēc kādas stundas, un uz jautājumu, kur viņš tik ilgi bijis, atbildēja: „Ko jūs gribat, bez jums man vēl ir trīs galdiņi, kas jāapkalpo, un kāmēr es nomazgāju traukus?“ Man liekas, ka īstais iemesls bija tas, ka uz ēdienu kartes lieliem burtiem bija uzrakstīts: „Oficiantiem stingri aizliegts dot dzeŗamnaudas“. Stāsta, ka tagad tādu uzrakstu vairs neesot. Vēl pēc stundas mums atnesa ēdienu. Tikpat ātri esot tikuši pie ēdiena tie, kas stāvēja rindā pie ēstuvēm. Mēs samaksājām dārgāk, bet pa gaidīšanas laiku varējām sēdēt.

Ļeņingradā, vecā vārdā Petrogradā, redzējām Pēterļa pieminekli, Pēterļa namiņu un Pēterļa kapu Pēterļa —Pāvila cietoksnī. Pie kapa svaigi ziedi. Pie citu caru un carieņu kapiem to nav. Caru Pēteri komūnisti atzīst. Tas jau savā laikā prasīja „izcirst logu uz Eiropu“, un tas bija jācērt Baltijas valstīs. Komūnistiem tas ir par maz, viņi domā noārdīt visu sienu, iznīcinot Baltijas valstis.

Viss ievērojamais ir caru laikā būvētās baznīcas, pilis, arī veco dzīvojamo ēku celtnes ir skaistākas — tikai noplukušas. Redzējām Pēterhofu — Pēterļa vasaras rezidenci.

Skaistajai Ziemas pilij ar tur novietotajām milzīgajām mākslas vērtībām vārda tiešā nozīmē izskrējām cauri, jo bija plānots skriet atkal citur. Bija pagājuši vairāk nekā 40 gadi pēc komunistu revolūcijas, un nekas nav sasniegts, ko varētu rādīt vai skatīt. Nevā stāvēja kaņakuģis Aurora, no kuņa it kā sākusies revolūcija: to mums rādīja, — bet arī tas ir cara laikā būvēts. Jaunās dzīvojamo māju celtnes ir ar maziem logiem un neiztrūkstošo krievu kaplodziņu. Tādas celtnes pēc kara parādījās arī Rīgā.

Salīdzinājuma dēļ gribas atcerēties Rīgu. Nedaudz vairāk kā 20 gadu pēc Latvijas nodibināšanas bija izveidots: vienreizējie Brāļu kapi, Brīvības pieminekļis, Tiesu pils, Finanču ministrijas celtnes, Centrāltirgus halles, Armijas ekonomiskais veikals ar slīdošām kāpnēm, kuņas jau pirmajā mēnesī pēc krievu pavēles nojauca un aizveda uz Maskavu. Un cik vēl citu modernu, laika garam atbilstošu celtni! Visu mūsu valsts attīstību un tālāko celtniecību, kā arī tautas labklājības pieaugumu apturēja ar Staļina tankiem ievestais komūnisms.

Visas valsts resp. padomju un kolektīvās — kolchozu — saimniecības pakāpeniski savus vaislas buļļus likvidēja: govīs, kā arī teles, sāka apsēklot mākslīgā ceļā ar Valsts buļļu stacijās iegūto spermu. Vēlāk tās sauca par mākslīgās apsēklošanas stacijām un pēdējos gados jau bija mākslīgās apsēklošanas un ciltslietu stacijas. Sperma tika atsūtīta un glabāta ledus termosos pie 0 ° C. Mākslīgo apsēklošanu veica tā sauktie apsēklošanas tehniķi (-ķes), kas bija beigušas dažu nedeļu vai mēneša kursus. Lielākās padomju saimniecībās mākslīgi apsēklojamo govslōpu skaits pārsniedza jau tūkstoti. Tāds skaits bija arī Olainē. Lai varētu kontrolēt mākslīgās apsēklošanas tehniķu darbību, mākslīgās apsēklošanas stacija rīkoja viena mēneša kursus padomju saimniecību galvenajiem veterinārārstiem.

Olainē noteiktā datumā direktors galvenā veterinārsta vietā nosūtīja mani, citiem izsakoties, ka ātrāk vai vēlāk mani iecelšot par galveno veterinārārstu, jo ar pašreizējo darbinieku nebija saskaņas ne galvenajam zootehniķim, ne

direktoram. Kursi notika Siguldas mākslīgās apsēklošanas stacijā, kas bija izveidota trīsstūrī starp Vidzemes šoseju un Rīgas dzelzsceļu.

Bija gaidāma Čruščova ierašanās. Gar noteiktā maršruta malām bija uzdots krāsot mājas, stādīt puķes, tīrīt un uzkopt visu tuvāko apkārtni. Pat atsevišķas vecas mājas lika steidzīgi nojaukt, to vietā ierīkojot apstādījumus. Kolchozā Nākotne, kas bija republikas pirmais kolchozs, esot bijusi norīkota armijas vienība ar smagām automašīnām. Tā vedusi granti un labojusi ceļus. Pa daudzajiem speciāli uzkoptajiem ceļiem Čruščovs nemaz nebrauca. Laikam jau tas viss tā bija darīts ar nolūku, lai neviens nezinātu, pa kuŗu ceļu viņš brauks un ko nākošo dienu darīs.

Kādā pēcpusdienā no Siguldas iebraucu Rīgā. Man bija jātiek uz Pardaugavu. Tramvaji un autobusi tanī dienā uz turieni negāja. Eju uz Kārļa (13. janvāra) ielu, — satiksmei pilnīgi slēgta, jo te virzās organizēts cilvēku gājiena. Nevienu citu uz Daugavas pusi nelaiž. Ieeju Iekšrīgā, cerēdams pa mazām ieliņām tikt pie Daugavas. Te uzduros armijas smagajām mašīnām, ar kuŗām iela nosprostota. Mašīnām purns pret purnu un pakaļējā daļa uz ietves. Pat cilvēkam grūti aizspraukties gaŗām. Mani pamanījuši, kaŗavīri sauc jau pa gabalu, lai ejot atpakaļ. Izmēģinu vēl divas ieliņas, — tur tāda pati kārtība. Eju atpakaļ uz Rīgas staciju un ar vilcienu aizbraucu uz Torņkalnu. Arkādijas dārzā un tā apkārtņē nelaiž, man jāiet gar dzelzsceļu uz Zasulauka pusi. Tikai šeit uzzinu, kas par izrādi notikusi. Vienības laukumā Čruščovs bija licis sadzīt no visām darba vietām strādājošos cilvēkus. Visiem bijis jāiet kopīgā ierindā, lai neviens nevarētu „aizslīdēt“ kā arī, lai ierindā neielavītos nevēlamas personas. Bija ievērota iespējamā piesardzība. Dažās darba vietās pat neesot teikts, kur darbiniekiem būs jāiet. Bet pēc tam rakstīja acīzēs un pa radio skandināja, cik daudz cilvēku „ieradušies noklausīties“ Čruščova runu.

Līdzīgā kārtā okupētajā Latvijā notiek arī „tautas demonstrācijas“ Rīgā un citās pilsētās. No rītiem visiem

obligāti jāierodas darba vietās, kur pārbauda, kas ieradušies. Otrā dienā jāpaskaidro neierašanās iemesli. Katrā ziņā tiem jābūt ļoti nopietniem, tādiem, ar ko var attaisnoties parastajā darba dienā. Arvien patur prātā, kas ne labprāt piedalās demonstrācijās. Līdz ar to dabiski rodas jautājums: vai attiecīgā persona nav valdības pretinieks?

Cilvēkus nostāda ierindā, viņi izdala plakātus ar attēliem un komunistu saukļiem. Par plakātu izgatavošanu iestādes un uzņēmumi izdod daudz naudas, bet līdzekļi nekad netiek žēloti. Plakātus gatavo visi: mākslinieki, jaunie mākslinieki, kuņi tādā kārtā gūst labu praksi, un „haltūristi“, tādēļ plakātu dažādība ir liela. Cilvēki ne labprāt vēlas plakātus nest, mēģina, cik iespējams, no tā izvairīties gan aiz fiziskās piepūles, gan arī tāpēc, ka ne katrs vēlas stāvēt zem dažādiem muļķīgiem saukļiem, kuņi pretrunā viņa sirdsapziņai. Tas pats attiecas arī uz polītbiroja locekļu un citu fotografijām. Ar partijas sekretāru un priekšniecības „piepalīdzību“ izraudzītie cilvēki plakātus pārmaiņus aiznes līdz estrādei, kur „tautas demonstrāciju“ pieņem „varas vīri ar svītu“. Pēdējie ir dažādu uzņēmumu un iestāžu pārstāvji. Pēc demonstrācijas ļaudīm būtu jāatgriežas darba vietās ar visiem plakātiem, bet lielākā daļa izklīst pa mājām, un nereti plakāti tiek nomesti salauzti un saplēsti nomaļākās vietās. Nākošā reizē ir iemesls atkal taisīt citus, jo līdzekļi šim nolūkam būs arvien.

Chruščovam bija lieli nopelni sarkanā āboliņa, mūsu lopu pamatbarības iznīcināšanā. Atgriezies no ceļojuma pa Ameriku, vārda tiešā nozīmē viņš saslīma ar „kukuruzas maniju“. Visās runās viņš pieminēja kukuruzu, pārliecībā, ka atradis lauku kulturaugu, ar ko visas komūnisma nelaiemes varēs likvidēt īsā laikā. Viņš ticēja, ka visi Amerikas sasnigumi pamatojas galvenokārt uz plašo kukuruzas audzēšanu. Ar neatlaidīgi spītīgu pieeju viņš propogandēja kukuruzu. Kā zooloģiskā dārzā mērkaķi visu atdarina, tā arī Pad. Savienībā sākās vispārēja kukuruzas slavēšana.

Kas iedomājās ko iebilst, krita nežēlastībā. Pieci vai seši

lietuviešu zinātnieki iesniedza atklātu vēstuli Chruščovam, pierādot un lūdzot atstāt Lietuvā āboliņu kā pamatbarību lopiem. Viņu rīcību uzskatīja par kaitīgu lopkopības attīstībai, tāpēc tiem bija darba vieta jāatstāj. Arī okupētajā Latvijā Zinātņu Akadēmijas prezidents prof. Lejiņš, kas visu savu mūžu propagandēja ilggadīgo ganību nozīmi mūsu lopkopībā, „pārgāja strādāt“ par vecāko dārza sargu Rīgas pilsētā. Saimniecībās lika izart visus āboliņa laukus. Lielākā daļa saimniecību vadītāji vilcinājās, izara tikai sliktākos, labākos vēl mēģināja saglabāt, bet brauca vīri no rajona, brauca no ministrijas un no partijas, un pēdējie bija visaktīvākie — partijas ģenerāllīnija bija jāatbalsta. Bez kādas žēlastības ar rājienu un draudiem arī panāca, ka tikpat kā visu sarkano āboliņu iznīcināja.

Runāja, ka kādā okupētās Latvijas rajonā tikai viens kolchoza priekšsēdis, arī partijas biedrs, atspēkojis visus uzbrukumus un rīkojies pēc sava prāta, āboliņu atstājis un barojis ar to lopus. Vēlāk, kad „kukuruzas slimība“ jau bija izslimota, tā kā kaunīgi parādījās presē neliels raksts par minētā kolchoza panākumiem lopkopībā. Priekšsēdis norādīja, ka galvenais pamats panākumiem esot, ka visu laiku lopiem bijušas nodrošinātas labas kultivētas ganības un ziemā tie ēduši sarkanā āboliņa sienu, arī „kukuruzas laikā“.

Tā kā kukuruzas graudi Latvijā neienākas, pavasaros no Krievijas veda simtiem tonnu kukuruzas sēklu, kuņas saimniecībām vajadzēja nopirkt par dārgu cenu. Nu atkal varēja lielīties, ka palīdzējuši! Visās labākajās zemēs, to vēl iepriekš ar pēdējiem kūtsmēsliem nomēslojot, sēja kukuruzu. Vēlāk, kad sadīga, mobilizēja skolniekus ravēt nezāles kukuruzas laukos. Arī mākslīgo mēslojumu visvairāk deva tikai kukuruzai. Retā vietā tā auga labi. Bija pat tādi lauki, kur vārna nevarēja paslēpties. Vietumis auga arī labāk, taču panākumi bija atkarīgi no zemes, — tās apstrādājuma, mēslojuma daudzuma un galvenokārt — no laika apstākļiem. Kādreiz, kad kukuruza izauga samērā laba, nebija neviena, kas to nopļautu un aizvestu uz kūti zaļbarībai. Laida govīs kuku-

ruzas laukā, lai ēd, bet tās daudz nobradāja. Rudenī uznāca salnas, kukuruza nosala un palika salmu vērtībā.

Visa „lielā palīdzība“ ar kukuruzas graudu ieviešanu no Krievijas izvērtās par nelaimi mūsu saimniecībām. Bet Chruščovs, un līdz ar to visa partija, negribēja redzēt, kas notiek, — bija pavēle kukuruzu sēt katru gadu. Chruščovs savās runās uzsvēra, ka nedaudz gadu laikā panāksot Ameriku, laikam domādams, kad visur Pad. Savienībā galvenokārt audzēs tikai kukuruzu. Kāds esot jautājis: „Ja jau Ameriku varēs panākt, kāpēc tai neiet gažām?“ Otrs atbildēja: „To nevar, — tad viņi redzēs, ka mums ir plika pakaļa“.

Pa šiem gadiem sarkanais āboliņš bija tik nesaudzīgi iznīcināts, ka vēl tagad vienai daļai saimniecību nav pietiekamā daudzumā āboliņa sēklu. Valsts arī tās nespēj apgādāt pietiekamā daudzumā. Dažas saimniecības, kam bija iespējams, brauca uz Baltkrieviju un Ukrainu, lai maiņas tirdzniecības veidā gādātu sev sarkanā āboliņa sēklas.

Chruščova valdīšanas gados kādus četrus vai piecus mēnešus nebija veikalos dabūjama baltmaize. Bija aizliegts to cept, kaut gan cilvēki runāja, ka milti esot kā maiznīcās, tā noliktavās. Cilvēki izpirka no visiem veikaliem kā saldus, tā arī sāļos cepumus. Nekas vairs veikalos nebija dabūjams, kas bija gatavots ar bīdelēto miltu piejaukumu. Pat slimniekiem nebija iespējams dabūt baltmaizi. Pēc ārstu un slimnieku sūdzībām sāka nedaudz cept baltmaizi, kuŗu tad pārdeva tikai pret ārstu izrakstītām zīmēm. Tas turpinājās vairākus mēnešus: tad iepirkti no Amerikas kvieši, un veikalos atkal varēja dabūt baltmaizi.

Pārvaldniekam Upītim mana neatkarīgā nostāja nepatika, viņš pastāvīgi mēģināja man atrast kādas vainas. Ar viņa gādību bija izkārtota pārbaudes komisija no Olaines, kuŗai bija jāpārbauda cūku skaits. Es it kā pie saimniecības cūkām turot savām vajadzībām vairākas cūkas, kas arī izkrāptas no saimniecības. Mani pa to laiku nosūtīja uz Olaini ar atskaitēm, lai bez manas klātienes pārkāpumu labāk

konstatētu. Komisija skaitīja un pārbaudīja, bet nekādas liekas cūkas neatrada. Tad Upītis pats staigājis pa visām apkārtnēm mājām un meklējis „manas cūkas“. Atkal nekā neesot atradis. Saprotams, ka Upītis savā komūnistiskā domāšanā secinājis: ja man ir kaut kādas iespējas no valsts kaut ko nozagt — kā viņš pats to pastāvīgi darīja, tad es to mēģināšu darīt, un ja to izdotos pierādīt, tad varētu no manis tikt vaļā.

Upītis zināja, ka direktors grib aicināt mani par saimniecības galveno veterinārārstu. Ja nu es tāds būtu, viņš būtu zināmā mērā man padots, vismaz viņam būs jāievēro mani norādījumi par lopkopību. Tas viss palielināja viņa apņemšanos mani kaut kādā veidā kompromitēt. Upītis atkal izmantoja kādu gadījumu, lai mani apsūdzētu direktoram; es darba laikā dzeļot un piedzēries staigājot pa slaucamo govju kūti, kaut gan viņš pats dzēra regulāri katru dienu.

Gadījās, ka direktors atbrauca uz Doles salu, lai mani aicinātu pāriet strādāt par galveno veterinārārstu. Direktors ar pārvaldnieku bija nodaļas kantorī, kad man lika ierasties pie viņiem. Direktors jautāja par manu „piedzēršanos darba laikā“. Es viņam izstāstīju: ap 8 vai 9 vakarā mani aicināja uz kūti, lūdza apsēklot kādu govī, jo brigadiere — sēklotāja bija aizkavējusies Rīgā. Biju nedaudz iedzēris un tomēr govī apsēkloju. Es direktoram jautāju; „Vai man iedzērušam nevajadzēja iet govī sēklot? Vai vakarā pēc darba laika man ir tiesības iedzert?“ Upītis visu laiku cieta klusu.

Ar to sūdzība bija noskaidrota. Direktors aicināja mani strādāt par galveno veterinārārstu, vēl piemetinot, ka viņam bijusi vairākkārtēja saruna ar Lauksaimniecības ministrijas kadru daļas vadītāju, kamēr dabūjis piekrišanu par manu strādāšanu galvenā veterinārārsta amatā. Te jāpiezīmē, ka padomju saimniecību galvenos speciālistus drīkst pieņemt tikai ar Lauksaimniecības ministrijas atļauju.

Atklāti Chruščovs deklarēja, ka visi Staļina laikā

atlaistie var atgriezties savās bijušās vietās. Komunistiem ir parasta lieta, ka runas ir vienas, bet darbi — citi. Čekā visi „safabricētie“ papīri bija palikuši, un kadru daļas turpina darbu pa vecam, t.i., informāciju par vajadzīgiem cilvēkiem ievāc no čekas kā no „drošiem avotiem“. Direktors noteica datumu, kad jāpāriet dzīvot un strādāt uz centru. Nodaļas darbinieki, lopkopji un pat laukkopji, vēlējās sarīkot man atvadīšanās vakaru. Biju nostrādājis Doles salā seši gadi, paaugstināts amatā un ar lielāko daļu cilvēki labi sapratušies. Vakaru viņi gribēja organizēt paši par saviem līdzekļiem, bet Ūpītis saziņā ar vietējo partijas darbinieci, bijušo kolchoza priekšsēdi Sprigži, noliedza viņiem to rīkot, baidoties, ka varētu izskanēt pateicība vai slavināšana. Okupētajā Latvijā atvadīšanās vakarus rīko tikai partijas biedriem vai atsevišķām uzticības personām. Es tanī kategorijā neskaitījos. Bija labi, ka man vispār atļauj strādāt.

Okupētajā Latvijā pēc krievu komunistu norādījuma mūsu paaudze un arī no jaunākās tie, kuņus neatzīst par „uzticamiem“, drīkst ļaut strādāt un pat dot labu darbu tikai zināmu laiku, kamēr grūtākais ir veikts. Pēc tam viņus var aizstāt „savi cilvēki“. Tūlīt pēc kara daudzu uzņēmumu vadītāji un iestādēs samērā daudzi atbildīgi darbinieki bija bezpartējiskie. Viņiem atļāva strādāt, jo toreiz pēc kara, pēc visa pārorganizēšanās uz komunistisko saimniecību viņiem vajadzēja cilvēkus ar „galvām“. Tīrie partijas cilvēki nekā nebūtu varējuši izdarīt. Bezpartējiskie arī strādāja, un pat labi, jo citas izejas viņiem nebija. Par sliktu darbu tos varēja viegli apsūdzēt par „sabotētājiem“. Viens otrs pat iedomājās: komūnisms nav vairs tik ļauns: lūk, mums atļauj strādāt un dod pat labas vietas. Bet viņi strādāja tikai zināmu laiku: jo ātrāk uzņēmums, iestāde vai nodaļa bija uzvesta uz „pareiza ceļa“ un tās darbība noorganizēta, jo ātrāk arī radās aizstājēji — „pašu cilvēki“. Un tikai tad sāka kādu uzņēmumu slavēt par tā labo darbību, katrā ziņā pieminot pašreizējo vadītāju. Visur par paraugu jārāda partija, kas „izaudzinājusi“ tik labu

vadītāju. Cilvēku, kas bija licis lietā visu savu enerģiju, izdomu un vairāku gadu darbu, parasti atbrīvoja, lai „netraucē“ jauno vadītāju strādāt.

Tas pats bija ar kolchoziem: sākumā viena daļa par priekšsēžiem ielika bijušos lauksaimniekus, nelielu saimniecību īpašniekus. Viņi visus grūtumus pārcieta, arī sākotnējo chaosu, un saimniecību iespējas robežās nostiprināja. Tad saimniecības sāka apvienot, atstāja tos priekšsēžus, kas partijai bija patīkamāki. Apmēram priekš desmit gadiem izkārtoja, lai uz laukiem par saimniecību vadītājiem būtu tikai partijas biedri. Bet viņu piederība pie partijas saimnieciskos jautājumus nenokārtoja. Maz ir partijas biedru, kas var un grib labi saimniekot.

Tagad atkal parādās „partijas gudrība“, ka saimniecības apvieno un izveido lielas, pat pārāk lielas saimniecības, kas aptver bijušā pagasta vai pat vēl plašākas robežas. Šādās latifundijās par vadītājiem ieliek tos nedaudzos partijas biedrus, kas grib un māk saimniekot, bet neviens Pad. Savienībā nedomā, ko cilvēks var nest un cik ilgi. Cilvēku ir daudz, nebūs tie, būs atkal citi — domā partija. Kas notiks, ja viens sāks saimniekot slikti. Tad nebūs kā iepriekš mazos kolchozos daži simti hektaru apsaimniekotas zemes vai daži simti govju nedos piena, bet jau vairāki tūkstoši hektaru būs nemākulīgi izmantoti un tūkstošiem govslōpu paliks bez barības. Vai Pad. Savienības lauksaimniecībai atkal netuvojas bada gadi? Visus 60 gadus, kamēr pie varas ir komunisti, notiek izmēģinājumi, lielāki, vai mazāki, un vēl nav atrasts pareizs saimniekišanas veids!

Varbūt pareizi ir Tukuma rajona bijušā Lauksaimniecības nodaļas vadītāja Ozolnieka vārdi, ko viņš teicis kādā atklātības brīdī: „Padomju Savienība ir ļoti bagāta zeme, visi to putina un nevar izputināt“. Te tikai jāpiebilsts, ka galvenie putinātāji atrodas augšgalā. To, ka kolektīvā saimniekošana uz laukiem neder, nedrīkst pieminēt: ir arvien jāmeklē jaunas formas, jāeksperimentē no jauna. To ir sapratuši arī daži augstāki darbinieki okupētajā Lat-

vijā, un viņu domas man bija izdevība dzirdēt: „Vai būs labāk, to nevar zināt, bet vismaz kādu laiku cilvēkiem būs enerģija strādāt — pa jaunam“.

Palicis atmiņā kāds vasaras vakars Doles salā. Pulkstenis bija turpat divpadsmit naktī. Bija kluss, rāms vakars; braucu ar zirgu mājā no pacienta. Ievēroju, ka man priekšā netālu no ceļa paceļas dzīvnieku galviņas. Klusu apturēju zirgu un sāku uzmanīgi vērot. Tās bija lapsas — divas lielās un trīs mazās, visa ģimene. Viņas pārvietojās, bet kā! — Viena lielā pārskrēja kādus 80 vai 100 metrus, pacēlās uz pakaļkājām un skatījās apkārt. Tad pārskrējienu sāka viena no mazajām. Kad tā bija noskrējusi galā, pēc īsa laiciņa sekoja otra maziņā. Trešā, sagaidījusi savu laiku, sekoja pirmajām. Lielā sekoja pēdējā, kad pirms viņas izskrejošā mazā bija jau sasniegusi savu mērķi. Brītiņu visas palika mierā, un tad sākās atkal jauns pārgājiens, tāpat kā iepriekšējais. Pastāvīgi lielās, pacēlušās uz pakaļkājām, uzraudzīja apvidu, vai tas ir pietiekami drošs.

PADOMJU SAIMNIECĪBAS OLAINĒ CENTRĀ.

Maijā iesāku strādāt par galveno veterinārārstu Olainē, Tīreļu novietne; jaunlopi slimoja ar plaušu parazītiem. Tie novājēja un pat nobeidzās. Inficēšanās notika kopējās ganībās, kur ganījās govīs, jaunlopi un pat mazi teļi. Katras teļu kopējas pārziņā bija dažāda vecuma teļi, jo viņas esot vēlējušās, lai it kā peļņa būtu visām līdzīga. Mazo teļu aplokā nenoēsto zāli atļāva noganīt arī personiskā īpašumā esošām govīm. Saprātu, ka bija nepieciešams teļu turēšanu un audzēšanu izkārtot pa teļu vecuma grupām. Tāpat arī vajadzēja nodrošināt jaunas ganības un izbeigt laist teļu ganībās slaucamas govīs, kuņas bija galvenās ganību inficētājas.

Lai padomju saimniecībā to panāktu, man kā galvenajam veterinārārstam bija jādabū direktora, galvenā zootehniķa un galvenā agronoma atļauja: jāpārlicina

nodaļas pārvaldnieks par priekšlikuma nepieciešamību: jāpanāk, lai lopkopības brigadiere atbalsta mani un lai lopkopēji manam priekšlikumam nepretojas. Ja kāds no viņiem būtu pretī, nodomātās pārmaiņas var tikt aizkavētas vai pat pavisam noraidītas.

Tā kā nodaļā teļu audzēšana bija nonākusi pat kritiskā stāvoklī, galvenais zootehniķis manam ierosinājumam pievienojās — varbūt arī tādēļ, ka tie bija mani pirmie ierosinājumi, kuŗiem bija neērti jau sākumā pretoties. Vēlāk viņu pārliecināt man bija daudz grūtāk. Galvenais agronoms noteica: „Ja pārvaldnieks ganības tā var izkārtot, lai viņš to dara“. Pārvaldnieka brīvākā laikā staigājām pa ganībām, viņu pārliecinot un lūdzot atbalstu ganību pārkārtošanai. Bija nepieciešami jauni žogi, un, kā parasti, trūka materiālu un darba spēka. Daļu materiālu man izdevās dabūt no citas brigādes: izdevās arī pierunāt kādu vecāku vīru — pensionāru pagatavot aplokus. Lopkopības brigadiere pret manu priekšlikumu bija svārstīga. Vienu brīdi piekrita man, otru — teļkopējām. Pārējās, kuŗu vairums bija krievietes, kategoriski pretojās; viņām līdzšinējā kārtība esot labāka. Tas bija arī saprotams, jo katras aprūpē bija dažāda vecuma teļi, kuŗu barošanai viņas saņēma pilnpienu, vājpienu, miltus un zaļbarību, ziemā — sienu un saknes. Tā bija vispusīga barība, kas labi noderēja arī viņu pašu lopiem.

Bija jāiet pie direktora lūgt viņa palīdzību. Direktors noteica: „Ja galvenais veterinārārsts ar galveno zootehniķi nāks pie manis ar saskaņotiem priekšlikumiem lopkopībā, tad man tas ir likums“. Viņš izdeva pavēli, kuŗā noteica teļu turēšanas kārtību un atalgojumu saskaņā ar zootehniķa un mani norādījumiem. Teļu kopējas nebija apmierinātas un sūdzējās arodbiedrībā, partijas komitejā: dažas pat brauca uz ministriju un Centrālo arodbiedrību, bet neko nepadzieda, jo viss bija izkārtots likumīgi.

Šis mazais piemērs rāda, cik grūti ir saimniecībās īstenot kādus jauninājumus. Tā laikam krieviem ir normāla parādība

kuņas apzīmēšanai viņiem ir savs teicamais — „nada dabitsa“, ko latviski varētu pateikt: „vajag izsisties“ vai „ar varu panākt“, varbūt vēl pareizāk būtu: „panākt visiem iespējamajiem līdzekļiem“.

Reti saimniecībās veterinārārstu ar zootehniķu domas saskan. Lopkopības darbinieki — zootehniķi un veterinārie darbinieki — ar agronomiem, ieskaitot nodaļas pārvaldniekus un laukkopības brigadierus, tikpat kā vienmēr atrodas naidīgās attieksmēs. Kā lai viņi spētu darboties saskaņoti? Direktori un kolchozu priekšsēži, kas pieņem zootehniķu un veterinārārstu saskaņotos priekšlikumus, ir retums. Viņiem parasti ir sava pārlicība, jo viņi ir beiguši dažādas „partijas skolas“ vai pat kursus un tāpēc uzskata sevi par labāk apmācītiem. Šī iemesla dēļ retā saimniecībā laimējas izveidot pareizākas saimniekošanas metodes. Lielai daļai darbinieku ir apnikušas pastāvīgās „plēšanās“, īpaši, ja viņi vēl apzinās, ka nekā nevarēs panākt, tāpēc miera labad daudzi nedomā: „Lai jau viss iet savu ceļu!“

Vēlāk uzzināju, ka tas bijis vienīgais gadījums republikā, kad pieminētā jaunlopu infekcija tik ātri apkaņota. Atsevišķās saimniecībās tā pat palikusi kā stacionāra — neapkaņojama slimība. Tas viss tikai saimniecības darbinieku nesaskaņotās rīcības dēļ! Tanī pašā sakarā Republikāniskā veterinārā laboratorija pieprasīja man sīkus datus par slimības apkaņošanas sākumiem, kā arī no saimniecības grāmatvedības ekonomiskos datus sakarā ar minēto invāziju. Pēdējie bija ļoti iespaidīgi; bija panākts, ka teļi vairs nenobeidzās, un caurmēra dzīvsvara pieaugums bija dubultojies. Minētās ziņas gribējuši nosūtīt uz Vissavienības lauksaimniecības izstādi Maskavā, bet kaut kāda „cenzūra“ tās aizturējusi, jo nevarēja rādīt, ka „pretvalstisks elements“ izdarījis kaut ko labu Pad. Savienībai. Cik žēl, ka tas nebija partijas biedrs, tad būtu ko rakstīt avīzēs un skandināt pa radio!

Sākot darbu Olaines centrā, pakāpeniski pārbaudīju resp. potēju govīs tuberkulozes kontrolei. Atklājās savāda

aina. Pirmajās divās kūtīs izdalījās govīs ar pozitīvu un aizdomīgu reakciju pret tuberkulīnu, tas ir, pēc pastāvošiem noteikumiem — slimas un turamas aizdomās, ka saslimušas ar tuberkulozi. Turpmāko tuberkulinizāciju pārtraucu, cerēdams atkārtot komisijas klātienē. Tā kā Olaines saimniecībā tbc nebija konstatēta, zinot Lauksaimniecības ministrijas Veterinārās pārvaldes neuzticību pret mani, baidījies viens pats to deklarēt par tuberkulozes piemeklētu saimniecību. Ziņoju par stāvokli Rīgas rajona veterinārai vadībai un lūdzu viņu pārstāvjus piedalīties turpmākajās tuberkulinizācijās.

Turpmāk tbc reakcijas izvērtēšanā bez manis vēl piedalījās vismaz divi veterinārārsti, kas bija no rajona, rajona laboratorijas, republikāniskās laboratorijas vai ministrijas. Saskaņā ar komisijas lēmumu, arī pozitīvu reakciju govslopus nodeva Rīgas gaļas kombinātā izvērtēšanai gaļā. Arvien tika uzrakstīti akti un gaļie tuberkulinizēto govslopu saraksti. Viss — kā pati tuberkulinizācija, tā arī papīri — lai gan tas prasīja daudz laika — tika nokārtoti, stingri pieturoties pie instrukcijām, paredzot, ka var būt kādas pārbaudes. Tbc tika konstatēta lielākā vai mazākā mērā katrā govslopu novietnē Olainē. Tā nebija vienīgi kūtīs Doles salā.

Olainē apmēram gada laikā biju panācis, ka vienā slaucamo govju kūtī tuberkulozes vairs nebija. Ar administrācijas atbalstu bērnu dārzam, krogaldam un pārdošanai darbiniekiem izsniedza pienu, slauktu tikai no šai kūtī turētām govīm. Bija nodibināta ļoti laba saskaņa ar vietējo ārsti. Es viņu arvien informēju par tbc attīstību saimniecībā, un no viņas savukārt saņēmu ziņas par tbc slimnieku atrašanos saimniecības teritorijā un viņu veselības stāvokli.

Palicis atmiņā kāds gadījums, kas zināmā mērā raksturo tuberkulozes gaitu un inficēšanās iespējas okupētajā Latvijā. Ģimene, kas dzīvoja padomju saimniecības teritorijā savā saimniecībā nestrādāja. Vīrietis bija slimojis ar tbc atklātā formā. Tā kā pēdējā laikā vairs neesot krēpas

tbc dīgļu, viņš skaitoties izārstēts, bet tomēr vēl bija pakļauts tbc kontrolei. Izdarot tuberkulinizāciju viņa privātajai govij, tā deva ļoti raksturīgu tuberkulīna reakciju. Sarunājos ar veterināro laboratoriju un intereses pēc aiznesu slimnieka krēpas, kuņģā atrada tbc dīgļus. Kas pielaida tbc — vai cilvēks govij vai govš cilvēkam, nezinu.

Katrā padomju saimniecībā ir galvenais veterinārārsts. Atkarībā no saimniecības lieluma, vēl var būt veterinārārsts vai veterinārie feldšeri, viens vai vairāki. Parasti visās saimniecībās darbi tiek sadalīti vienādi; katram veterināram darbiniekam ir uzticēts jeb, kā komunisti saka, „piestiprināts“ zināms daudzums lopu, pēc iespējas vienāds skaits. Galvenais veterinārārsts savāc ziņas no citiem savas profesijas darbiniekiem, tās sakopo un aizved uz rajonu.

Sākot strādāt par galveno veterinārārstu, ierosināju pastāvošo iekārtojumu mainīt, un galvenais zootehniķis ar direktoru manu ierosinājumu atbalstīja. Olainē bija trīs veterinārie feldšeri. Dolē palika viens, pārējiem diviem sadalīju Olaines teritoriju uz pusēm. Viņu pienākums bija lopu ārstēšana, bez tam bija jāpiedalās tuberkulinizācijās un asins ņemšanā viņu zonā, kā arī jābūt klāt grūsnības pārbaudēs. Mans pienākums bija: 1) izdarīt tuberkulinizāciju un asins ņemšanu visā saimniecībā kopā ar attiecīgo veterinārfeldšeri; 2) visu saimniecības govslopu grūsnības pārbaude, dodot veterinārfeldšeriem norādījumus par ārstniecību un stimulāciju; 3) pēc veterinārfeldšeru aicinājuma ierasties pie smagi slimiem lopiem uz konsultāciju vai sniegt palīdzību; 4) sastādīt un nodot visus pārskatus; kā tagad saka, „atskaites“.

Atbildība bija stipri lielāka, bet man bija arī lielākas iespējas pārredzēt visu saimniecību, kā arī piedalīties lopkopības vadīšanā. Pēc maniem uzskatiem galvenam veterinārārstam tas bija nepieciešams. Reiz gadījās saruna ar kādu no Veterinārās pārvaldes priekšniekiem, kas, uzzinājis manu veterināro darbu sadali saimniecībā, kadu brītiņu padomāja un noteica: „Varbūt ka tā ir pareizāk“.

Jāpiezīmē, ka kopš 1960. g. pēc Lāča, Krievijas latvieša, bija bijuši jau četri priekšnieki.

Pad. Savienībā visi baidās no atbildības. Tam ir arī savs pamats. Ir jābaidās pat partijas biedriem. Ja neesi „stiprs“ partijas biedrs, tad ātrāk vai vēlāk var „pierādīt“ savu nepareizo rīcību, ko zināmos gadījumos uzskata par sabotāžu. Bezpartējiskiem jādarbojas vēl uzmanīgāk. Tikai retā saimniecībā dzīve rit normāli, vienmēr ir jāmeklē „vainīgie“, tādēļ arī lielākā daļa galveno veterinārārstu atbild par savu saimniecības daļu, bet par visu saimniecību neatbild neviens.

Čruščovs izdeva rīkojumu, ka lielu pilsētu apkārtnē jāizveido saimniecības, kas ražo pienu un dārzeņus un ar savu produkciju nodrošina tuvējās pilsētas iedzīvotājus. Lai minētās saimniecības varētu palielināt slaucamo govju skaitu, teļu un jaunlopu audzēšanu lika izkārtot citur. Pamatojoties uz šo norādījumu, Lauksaimniecības ministrija uzdeva Olaines padomju saimniecībai no Madonas rajona saimniecībām iepirkt 300 slaucamās govīs. Saimniecībā jau bija 800, tātad bija paredzēts turēt 1100 slaucamās govīs.

Kopā ar saimniecības galveno zootehniķi un ministrijas pārstāvi aizbraucām uz Madonas rajona Lauksaimniecības nodaļu, kur uzrādījām ministrijas pavēli. Mums norādīja padomju saimniecību Lubāna, kurai mums bija jāpārdod 200 un padomju saimniecībai Kārsava — 100 slaucamas govīs. Minēto saimniecību lopkopēji stāstīja, ka viņiem iepriekšējo ziemu gājis grūti ar lopbarību un tikai tādēļ, ka govīs cauru ziemu gājušas laukā, kur apkārtējos mežos no kokiem ēdušas zariņus un skujuas, nereti brienot līdz vēderam pa sniegu, ziema esot pārļaiستا bez zaudētiem lopiem.

No padomju saimniecības Lubāna ievestās govīs novietoja Olainē; vienu simtu jaunuzceltā, bet otru simtu — pilnīgi pārbūvētā kūtī. 80 govīs, ko varējām saņemt no Kārsavas, novietoja Doles salā jaunceltā kūtī. No attiecīgo saimniecību veterinārārstiem, kā arī no Madonas

rajona galvenā veterinārārsta krieva dabūjām izziņas, ka saimniecībās nekādu sērgu nav un nav arī tuberkulozes. Izziņas bija redzams, ka visas nopirktās govīs tai gadā bija tuberkulinizētas un visām reakcija bijusi negatīva.

Izdarot tuberkulinizāciju ievestajām govīm komisijas klātienē, paredzētā viena mēneša karantēnas laiks visās trīs kūtīs, kurās bija tikai ievestie lopi, konstatējām gan pozitīvu reakciju, gan arī tādu, kas radīja aizdomas par tbc. Vislielākais skaits ar pozitīvo reakciju bija no padomju saimniecības Lubāna ievestajām govīm.

Sākās asi uzbrukumi man, nevis Madonas rajona galvenajam veterinārārstam krievam, kas atļāva turēt, audzēt un pārdot ar tuberkulozi slimojošās govīs. Brauca komisija no ministrijas ar „manu draugu“ Stukanoženko. Tā kā pēdējais par veterināriem jautājumiem pats maz saprata, viņš galvenokārt aizstāvēja bijušā pārvaldes priekšnieka — toreizējā Lopkopības un Veterinārijas zinātniskā institūta līdzstrādnieka Priednieka uzskatus, ka Olainē tuberkulozes nav. Stukanoženko pat staigāja pa kūtīm, klausinādams slaucējas krievietes, laikam meklēdams pierādīt manu „pretvalstisko“ nostāju.

Neatkarīgi no tā, ka vairāk kā desmit veterinārārsti bija piedalījušies reakcijas nolasīšanā un vērtēšanā, atzīdami minētos lopus ar pozitīvu reakciju, Priednieks, kas tanī laikā bija arī Rīgas rajona Lauksaimniecības nodaļas Valsts un partijas kontrolkomitejas priekšsēdis, pastāvēja, ka tās nav „tipiskas tbc reakcijas“ un panāca, ka rajona Lauksaimniecības nodaļa saziņā ar Veterināro pārvaldi (Stukanoženko), aizliedza likvidēt slaucamās govīs ar pozitīvu tbc reakciju.

Te nu atkal parādās komunistu partijas „lielā gādība par cilvēkiem“. Pirmā vietā lielai daļai partijas biedru ir tikai viena doma, kā sevi izcelt partijas priekšā, kā tikt pa partijas kāpnēm augstāk. Viens no svarīgākajiem uzdevumiem pēc kā vērtē partijas darbiniekus, ir partijas uzdoto plānu izpilde. Lauksaimniecībā šāds uzdevums ir nodot plānotos

produktus valsts iepirkumā. Un Rīgas Lauksaimniecības nodaļas vadītājs Osis par to cīnījās visa rajona mērogā. Laikam baidīdamies, ka Olaines slimo govju likvidēšana var apdraudēt rajona piena kopieguvi, bija ar mieru „aizvērt acis“ un neredzēt, kāds ļaunums rodas iedzīvotājiem, kad atstāj iespējas inficēties ar tuberkulozi, jo pienu sūtīja uz Rīgu.

Te jāpiezīmē, ka Olaines saimniecība, neatkarīgi no lielā ar tbc saslimušo govju skaita un vēlāk to likvidēšanas, arvien izpildīja un pat pārsniedza uzlikto plānu par piena pārdošanu valstij. Tas bija darbinieku labās sadarbības, kā arī galvenās zootehniķes organizātores spēju dēļ.

Veterinārārsts Priednieks strādāja zinātnisku darbu par tbc un gribēja pierādīt, ka pakaišu kūdrā esot kāda saprofitu nūjiņa, kas esot līdzīga tbc nūjiņai un, pēc viņa domām, radot zināmu reakciju uz tuberkulinu, tādēļ viņš gribēja uzskatīt, ka visas tuberkulīna radītās reakcijas radušās no kūdras. Viņš ignorēja apstākli, ka Veterinārā fakultātē, Republikāniskā veterinārā laboratorijā un Rīgas rajona veterinārā laboratorijā no nokauto Olaines govslōpu limfu mezgliem izolēja tbc dīglus, izaudzēja tbc tīrkultūru un tā konstatēja, ka Olaines govslōpi ir inficēti ar humāno (cilvēku), ovīno (putnu) un bovīno (govslōpu) tbc tipiem. Vēlāk, kad sūtīja no izolātoriem mēslu un piena koprogramus — pat no govju kūts, kas deva tikai aizdomīgu reakciju, - arī tur atrada tbc dīglus.

Priednieka galvenā doma bija „kūdras nūjiņa“, ko viņš gribēja celt lielā godā. Pēc viņa domām tā varētu apgāzt visu līdzšinējo tbc diagnostiku. Viņam jau, laikam, rēgojās acu priekšā sagaidāmais profesora tituls un slava par „ārkārtīgiem“ lopkopības sasniegumiem visā Pad. Savienībā. Varbūt viņam bija labā atmiņā Staļina laiki. Cik toreiz neradās „profesoru“, „slavenību“, kas noraidīja iedzimtības un citas pierādītas mācības. Viņus toreiz lika slavēt, viņu gudrības lika mācīt skolās un augstskolās. Un tas ilga vairāk kā desmit gadu. Pēdējos gados viņus gan vairs pat nepiemin,

it kā tie nemaz nebūtu bijuši, un atkal māca kā agrāk viņu noraidītās mācības.

Atceros kādu veterinārārstu sanāksmi dažus gadus pēc kara, kuŗā referēja bioloģijas zinātniskais darbinieks Valdmanis, Krievijas latvietis, partijas biedrs, tagad par „nopeniem“ kļuvis par profesoru. Viņš ieteica visiem mājas dzīvniekiem, arī audzējamiem, piebaŗot stimulātorus, kas stipri palielināŗot dzīvnieku diennakts dzīvsvara pieaugumu. Tas esot valstij saimnieciski nepiecieŗams. Doc. Apinis un pat prof. Kirchenšteins izteicās, ka ar stimulātoru lietošanu stipri jāuzmanās, jo minētās vielas var pāriet uz dzīvnieku nākamām paaudzēm un ar dzīvnieku produktiem arī — uz cilvēkiem. Stimulātoru ilgstoŗa un rēgulāra lietošana var radīt nevēlamas sekas visā organismā. Pēc tam Valdmanis, izbeigdams debates, vienkārŗi pateica: „Valstij tas ir nepiecieŗams, un mēs to darīsim. Jūs esat par daudz maza saujiŗa, lai jūsu domas kāds uzklausītu“. Ja valstij kaut kas ir saimnieciski nepiecieŗams, tad neko citu neņem vērā, arī par cilvēku veselību nedomā.

Ļeņingradas un Maskavas veterināro zinātnieku starpā ir nesaskaņas par tbc pētīšanu un novērtēšanu. Ļeņingradas zinātnieki turas pie vecās, ilgi pārbaudītās tbc diagnozēšanas metodes, kas stipri līdzīga Eiropā lietotajai. Maskava „meklē jaunus ceļus“. Viņi mazāk domā par tbc atklāšanu un likvidēšanu, vairāk par to, kā to varētu likumīgi neuzrādīt, nemaz nedomāŗot par turpmākām sekām. Propagandē, ka viņu metode esot saimnieciski izdevīgāka nekā Ļeņingradas. Kas uzvarēs, to grūti pateikt, jo mums komunistiskā domāšana ne katreiz ir saprotama.

Saziņā ar rajona veterināro vadību un saimniecības vadības ziņu, govīs, kuŗu reakcija bija pozitīva, novietojām vienā kūtī un tās, kuŗu reakcija radīja vairākkārt aizdomas — citā. Inficēto govju skaits pakāpeniski palielinājās un gada laikā sasniedza pozitīvi reaģējoŗās ap simtu. To, kuŗu reakcija vairākkārt radīja aizdomas, bija pāri simtam. Nebija iespējams tik lielu govju skaitu pilnīgi izolēt, un arī viņu raŗotā piena pārstrādāšana, t.i., uzkarsēšana, lai iznīcinātu

varbūtējos tbc dīglus, bija problēmatiska. Par esošo stāvokli ar rakstu informēja rajona veterināro vadību, lūdzot viņu palīdzību. Tie savukārt bija griezušies pie rajona lauksaimniecības nodaļas vadītāja Oša.

Pēdējais, Priednieka ietekmēts, neuzklausīja savu darbinieku padomus, kaut gan viņu starpā bija arī partijas biedri, bet ne tik iespaidīgi kā Priednieks. Viņš izlēma tbc Olainē likvidēt tīri komunistiskā kārtā; jāatlaiž no darba saimniecības galvenais veterinārārsts un arī zootehniķis, kas viņu atbalsta. Ieceļot jaunus lopkopības galvenos speciālistus, kas ievēros Priednieka padomus, tbc pati no sevis izbeigsies.

Rajona Lauksaimniecības nodaļa ar minētajiem ierosinājumiem griezās pie saimniecības vadības. Tā kā saimniecības galvenajam zootehniķim pēdējā laikā bija pasliktinājušās attiecības ar galveno agronomu un direktoru, tad atļāva viņu atbrīvot, bet īsto „vainīgo“ — galveno veterinārārstu — pagaidam atstāja darbā.

Sākās cits gājiens. Vai te īstenībā bija priekšdarbi tiesai vai tikai iebaidīšana, nezinu. Vairāki cilvēki mani darija uzmanīgu, ka mani ātrāk vai vēlāk nodošot tiesai par sabotāžu sakarā ar pārmērīgo lopu izkaušanu. Vai man nebūtu labāk jau laikus pašam aiziet no darba? Tādas esot rajona Lauksaimniecības nodaļas vadības domas. Lai es labi pārdomājos! Rajona vecākā zootehniķe vadāja svešu veterinārārstu, partijas biedru, pa saimniecības kūtim, stāstot, ka tas mani aizstāšot.

Domāju pats, ka kaut ko gaidīt un kavēties vairs nedrīkstēju. Aizgāju gan pie direktora, gan turienes partijas sekretāra. Izstāstīju man ieteiktos priekšlikumus un „jaunā veterinārārsta“ braukšanu, lūgdams viņu domas. Abi ieteica palikt darbā un strādāt arī turpmāk: viņi mani atbalstīšot. Pēc tam aizbraucu uz Lauksaimniecības Akadēmijas Veterināro fakultāti pie doc. Lušņevskas, kuņai izstāstīju radušos stāvokli un lūdzu fakultātes mācībspēku atbalstu, — pretējā gadījumā man saimniecība būs jāatstāj. Doc. Lušņevskas

domas bija, ka tagad nedrīkstu saimniecību pamest, jo tad varēšot man visu vainu viegli uzvelt. Mans pienākums esot ar tuberkulozi Olainē tikt galā. Viņi iespēju robežās nākšot man talkā.

Pārbraucis mājā, nolēmu sākt cīnīties par pilnīgu tuberkulozes apkaņošanu, kā komunisti saka: „līdz galīgai uzvarai“. Komisijas klātienē rēgulāri turpināju tuberkulinizēt visus govslopus. Slaucamās govīs, kuņu reakcija bija pozitīva un radīja aizdomas, ievietoju attiecīgās kūtīs. Visus jaunlopus un teļus, kas uzrādīja pozitīvu reakciju, nosūtīju uz Rīgas kautuvi. Vairākas reizes šo nokauto lopu apskatē piedalījās Veterinārās fakultātes patoloģiskās anatomijas katedras vadītāja doc. Skudiņa un izgrieza paraugus. Laboratorijas tanīs konstatēja tbc dīgļus.

Govju kūtī, kur reakcija bija pozitīva, Veterinārās fakultātes darbinieki izdarīja visām govīm tuberkulinizāciju vienā laikā ar humāno (cilvēku), ovīno (putnu) un bovīno (govslopu) tuberkulīnu. Daudzas govīs uz humāno tuberkulīnu deva pozitīvu reakciju, citas labāk reaģēja uz ovīno, bet bija arī tadas, kas pozitīvi reaģēja uz diviem tipiem. Viss tas pierādīja, ka tuberkuloze bija. Pats jaunākais — īpaši cilvēkiem — bija tas, ka tika konstatēti dažādi tipi.

Privātai govij, kas atradās saimniecības teritorijā, konstatēja pozitīvu tbc reakciju.

Pēc noteikumiem govš bija jālikvidē galā, un līdz likvidēšanai pienu nedrīkstēja pārdot; vārītā veidā to drīkstēja izlietot tikai savā saimniecībā. Govš īpašnieks bija izsacis no Rīgas veterinārārstu Ūdru, Krievijas latvieti. Tas esot atzinis, ka govš ir vesela, tāpēc īpašnieks pārdeva svaigu pienu apkārtējām ģimenēm, pat ar maziem bērniem.

Par Ūdra rīcību iesniedzu sūdzību ministrijā. Saņēmis manu sūdzību, Stukanoženko ieteicis Ūdram iesniegt sūdzību pret mani, ka es liekot izkaut veselās govīs. Tas būtu labs pierādījums manai „kaitīgajai rīcībai“. Veterinārārstš Ūdrs, partijas biedrs, strādāja Lopkopības un veterinārijas zinātniskā institūtā par zinātnisko līdzstrādnieku un mēģināja

pierādīt, ka visas slimības, ieskaitot tbc, var ārstēt ar dažādu mikroelementu piedevām barībai.

Tanī laikā bija iecelts jauns Veterinārās pārvaldes priekšnieks. Lai strīdu izšķirtu, viņš pavēlēja atkārtot minētās govys tuberkulinizāciju. To bija uzdots izdarīt komisijai, kuŗā piedalījās Stukanoženko — ministrijas pārstāvis, Rīgas rajona galvenais veterinārārsts ar epizootologu, Ūdrs, Priednieks un es. Tieša tuberkulinizācija bija jādara rajona epizootologam. Tuberkulinizēja arī govys īpašniekam piederošo 4 mēn. veco telīti, kas bija dzimusi no pozitīvi reaģējošās govys. Govij un arī telītei reakcijas bija pozitīvas. Atkal visi trīs — Priednieks, Ūdrs un Stukanoženko apšaubīja reakcijas pareizumu. Govi nodeva kautuvē un no viņas limfu mezgliem izolēja tbc dīglus.

Visiem iepriekš minētajiem pierādījumiem Priednieks atteicās ticēt. Rajona vadība vilcinājās ticēt Veterinārās fakultātes mācībspēku pierādījumiem, ka Olainē ir tuberkuloze. Viss palika kā bijis, un Olaines izolātoros govju skaits palielinājās.

Pie Ļeņingradas fakultātes notiek rēgulāri — parasti 3 mēnešu — veterinārārstu kvalifikācijas celšanas kursi. Kursos piedalās klausītāji no visām Pad. Savienības republikām. Latviešu veterinārārsti, kas tanīs piedalījušies, stāsta, ka kursu vadītāji ļoti labi atsaucoties par latviešu resp. Baltijas valstu veterinārārstu zināšanām, uzsverot augsto zināšanu līmeni, salīdzinot ar citu republiku veterinārārstiem. Lekcijas par tbc apkaņošanu tur lasīja prof. Karkadenovska.

Doc. Lušņevska izšķīrās aicināt profesori Karkadenovsku uz Olaini, lai tuberkulozes apkaņošanā izbeigtu pašreizējo „iesaldēšanas“ stāvokli. Profesore solījās atbraukt tuvāko trīs mēnešu laikā.

Atlaistā zootehniķa vietā par saimniecības zootehniķi bija pieņemta latviete — partijas biedre Līksma Siliņa, dzim. Rozenberga. Viņa bija mācījusies Kaucmindes mājturības seminārā. Pēc komunistu ienākšanas tas likvidēts, norādot, ka tur esot „gatavotas“ tikai aizsargiem nākošās sievas, tāpēc tāda mācību iestāde komunistiskai sabiedrībai

neesot vajadzīga. Visiem studentiem bijis jāpāriet uz agromijas vai zootehnikas fakultāti. Pēdējo nodibināja komūnistu laikā, un tanī studentus apmācīja lopu audzēšanā un ēdināšanā, iepazīstinot ar visām problēmām lopkopības jautājumos.

Rozenberga, beigusi akadēmiju kā „agronome - zootehniķe“, tūlīt tika nosūtīta strādāt Tukuma apriņķī par galveno zootehniķi. Pēc rajonu nodibināšanās viņa iecelta par Kandavas rajona galveno zootehniķi, tad par kolchoza priekšsēdi. Kad kolchozu bija izdevies samērā labi nostādīt, viņu „ievēlēja“ Republikas augstākajā padomē. Drīz pienācis brīdis, kad viņai likts iestāties partijā. Ar šādu trafaletu komūnistu paņēmienu vēl tagad jaunus speciālistus ieviļina partijā. Rozenberga apprecējusies un ģimenes apstākļu dēļ kādu laiku nebija strādājusi, Rīgas rajona vadība viņu bija aicinājusi strādāt Olainē.

Viņa man daudz palīdzēja, atbalstot manus pasākumus tuberkulozes apkaņošanā. Arī vēlāk pārspriežot un analizējot saimniecības jautājumus, mums arvien bija līdzīgi uzskati, un mūsu norādījumiem un jaunievedumiem direktors arvien pievienojās. Tā kā viņa bija partijas biedre, pirmajā gadā to „ievēlēja“ rajona padomē un iecēla par padoju saimniecības Olaine Valsts un partijas kontrolkomitejas priekšsēdi.

Valsts un partijas kontrolkomitejas ir visās iestādēs un uzņēmumos. To uzdevums būtu sekot, lai visa saimnieciskā un sabiedriskā dzīve norisinātos likumīgi.

Par priekšsēdi var būt tikai partijas biedrs, tomēr viņa palīgi, kuņiem jābūt katrā brigādē un katrā farmā, var būt arī bezpartejiskie. Katrā rajonā ir minētā komiteja, kas saņem ziņojumus un uzrauga darba vietās esošās komitejas. Rajona komitejas priekšsēži ir speciāli algoti darbinieki. Rajonam pakļautie priekšsēži savus amatus veic kā blakus nodarbošanos bez kādas atlīdzības. Rajoni savukārt ir pakļauti republikāniskam priekšsēdim, pēdējais — Maskavai, kur priekšgalā ir Pelše.

Galvenā zootehnikē kā valsts un partijas kontrolkomitejas priekšsēde saņēma anonīmu rakstu, kurā bija norādīts, ka Doles salas pārvaldnieks Upītis līdz ar rēķinvedi rēgulāri piesavinās saimniecības naudu, fiktīvos algas sarakstos uzrādot cilvēkus, kuriem maksāts it kā par padarītu darbu. Acīm redzot raksta autors baidījās no atreibības. Viņi paši parakstoties par naudas saņemšanu un to sadalot savā starpā. Par to galvenā zootehnikē informēja direktoru un lūdza, lai ar viņa piekrišanu uzrādot algas sarakstos minēto cilvēku dzīves vietas. Pārbaude bija jāizdara pēkšņi, lai nebūtu nekādu iespēju iepriekš sagatavoties un lai lietā iejauktās personas netiktu samācītas kā runāt. Pasākums izdevās, neapšaubāmi pierādījās sūdzībā minētie fakti. Kā partijas biedru Upīti tiesai nenodeva, un līdz ar viņu paglābās arī bezpartējiskais rēķinvedis, tomēr abi no darba bija jāatļauj.

Pad. Savienībā laikam ir nerakstīts likums; tiesa vai prokurors nevar nevienu lietu, ieskaitot arī kriminālo, ierosināt pret partijas biedriem bez attiecīgās partijas komitejas piekrišanas.

No rajona atsūtīja kādu krievu, partijas biedru. Bija rīkojums dot viņam piemērotu darbu. Viņam bija veterinārfeldšera izglītība, bet par to viņš nevēlējās strādāt, jo tur tiešām ir jāstrādā. Visu okupācijas laiku viņam bija dažādi vadītāji posteņi; bijis kolchoza priekšsēdis, ciema padomes priekšsēdis un tagad bija ar mieru strādāt par lopkopības brigadieru. Kā redzams, posteņi pastāvīgi samazinājušies. Rajons sūtīja — bija jāpieņem. Nebijām vēl nostrādājuši ne gadu, kad jau paspēja apzagties. Zādzību pierādīja galvenā zootehnikē kā Valsts un partijas kontroles komitejas priekšsēde. Viņa draugi — krievi, kas strādāja saimniecībā, partijas biedri, atklāti nostājās zagļa pusē un sāka slepenus uzbrukumus galvenajai zootehnikēi. Bija nenoliedzami pierādījumi, ka apvainotais pārdevis saimniecības teļus, tādēļ aizstāvji neko nepadara. Viņu gan atbrīvoja no darba, bet tiesai nenodeva. Pēc 16 gadu „vispusīgas palīdzības“ okupētajai Latvijai viņš esot aizbraucis atpakaļ uz Krieviju.

Katra gada beigās saimniecības direktors un galvenie speciālisti, kā agronoms, zootehniķis, veterinārārsts, grāmatvedis un ekonomists — plānotājs dod darbības pārskatu, kā tagad saka: „atskaitās“ vai nu rajona vadībai, vai arī ministrijai. Pirmā gada beigās, kad es biju strādājis tikai septiņus mēnešus, ministra vietnieks Spoģis man pārmeta pārmērīgu lopu nobeigšanos. To vērtība pārsniedza vieglās automašīnas cenu. Nākošos gados lopu zaudējumi pakāpeniski samazinājās, un vienu gadu govslomu nobeigšanās procents bija zemākais visā rajonā. Tad arī vairs neviens nekādus jautājumus man neprasīja.

Prof. Karkadenovska atbrauca ar pāris mēnešu nokavēšanos. Priednieks bija iecelts par visas izmeklēšanas organizētāju un vadītāju. Man un rajona veterinārās laboratorijas veterinārārstei uzdeva tuberkulinizēt govīs kūtī, kuņģam šad un tad reakcija bija pozitīva vai arī radīja aizdomas. Priednieks pats ar savu draugu tuberkulinizēja ar pozitīvu reakciju. Trešā veterinārārstu grupa strādāja kūtī, kur bija ievietotas govīs, kuņģu reakcija vairākkārt bija radījusi aizdomas.

Biju nopircis un nolīcis tikai vienas serijas tuberkulīnu visām govīm. Nevienu kastītei iesaiņojums nebija atvērts. Priednieks nolikto tuberkulīnu atteicās lietot un izņēma no portfeļa tuberkulīna ampulas bez kāda iesaiņojuma. Tās arī viņš lietoja. Pārējie veterinārārsti lietoja manis norādīto tuberkulīnu.

Tuberkulinizācijas reakcijas nolasīšanā un vērtēšanā piedalījās prof. Karkadenovska, doc. Lušņeva un viņas asistenti, Veterinārās pārvaldes, Republikāniskās veterinārās laboratorijas un Rīgas rajona veterinārārsti — skaitā apm. 15 cilvēku. Priednieka tuberkulinizētās govīs, kas iepriekš bija reaģējušas pozitīvi, nedeva nevienu pozitīvu reakciju, tikai dažas radīja aizdomas. Govju kūtī, kur reakcija bija bijusi aizdomīga, izdalījās vairākas ar pozitīvu reakciju un samērā daudz, kas radīja aizdomas. Grupā, kuņģu es tuberkulinizēju, kur pozitīvu un aizdomīgu reakciju uzrādīju-

šās bija jau izņemtas iepriekš, atkal vairākas bija ar pozitīvu un aizdomīgu reakciju.

Profesore izraudzīja nosūtīt uz kautuvi nākošā rītā trīs govīs, katru no savas kūts. Govs, kuņa tika izraudzīta no kūts, kur es tuberkulinizēju, deva ļoti plašu mīkstu, tbc raksturīgu reakciju, pie tam viņai bija tesmenī aizdomīgi sacietējumi. Pēc tam vēl bija jāizdara vēlreizēja tuberkulinizācija ar pēdējo nolasīšanu un vērtēšanu nākošā rītā. Priednieks man noteica, lai govī, kas izraudzīta no „manas kūts, uz kautuvi nesūtot, jo tai esot augsts izslaukums. Tās vietā viņš izvēlējās citu govī. Kā pavēlēja, tā bija jādara: trīs izraudzītās govīs otrā rītā agri tika aizvestas uz Rīgas kautuvi, lai tās jau būtu nokautas, kad komisija ieradīsies kautuvē. Kad doc. Lušņevska nākošā dienā redzēja, ka norādītā govī nav aizvesta uz kautuvi, viņa lika man to nekavējoties izdarīt. Izdevās sagādāt smago automašīnu, un govī uz kautuvi arī aizveda.

No saimniecības komisija pilnā sastāvā brauca uz Rīgas kautuvi, kur iepriekš aizvestās govīs jau bija nokautas. Govij, kuņu atsūtīja pēdējo, tesmeņa limfu mezglos atrada raksturīgas tuberkulozes radītas izmaiņas. No tiem paņemtos paraugus atrada tuberkulozes dīģļus. Kā saprotama Priednieka rīcība? Lai it kā saglabātu 16 lt. piena ieguvumu, kāds bija minētās govīs izslaukums dienā, viņš bija ar mieru riskēt, ka cilvēki inficējas ar tuberkulozi! Paraugus paņēma no visu govju pārveidotiem limfu mezglēm. Visām četrām govīm Veterinārās fakultātes un Republikāniskā veterinārā laboratorija izolēja tuberkulozes dīģļus.

Prof. Karkadenovska pārbaudīja arī manu dokumentāciju par tuberkulinizācijām un novērtēja to par pareizu. Savus atzinumus viņa paziņoja saimniecības direktoram. Bija jāiet arī ar ziņojumu pie Lauksaimniecības ministra vietnieka lopkopības lietās. Bez prof. Karkadenovskas vēl piedalījās doc. Lušņevska, Veterinārās pārvaldes priekšnieks. Republikas galvenā epizootoloģe, Rīgas rajona galvenais veterinārārsts ar epizootologu un es. Prof. Kar-

kadenovska uzsvēra, ka Olainē tuberkuloze ir un ka esmu līdz šim pareizi rīkojies, tāpēc man jādod iespēja rīkoties tāpat tālāk, lai Olainē govslomu tuberkulozi likvidētu.

Pēc prof. Karkadenovskas aizbraukšanas Veterinārās pārvaldes priekšnieks rīkoja paplašinātu sanāksmi pārunām sakarā ar Olaines tuberkulozi. Visi vienprātīgi atzina, ka padomju saimniecībā Olaine govslomiem ir tuberkuloze. Vienīgi Priednieks to noliedza. Vai tā bija spītība vai tālredzība, neņemam spriest.

Vairāki gadi pagāja fiziski smagā darbā, — pēc instrukcijas tuberkulozes skārtā saimniecībā tuberkulinizācija jāatkārto pēc katrām 45-60 dienām. Bija apm. 1500 govslomu, no kuņiem katrs jātuberkulinizē 6 vai 7 reizes, tātad gadā 10000 tuberkulinizāciju! Tikpat ilgs laiks pagāja nemitīgās un neatlaidīgās cīņās ar pretiniekiem, līdz beidzot atzina, ka padomju saimniecības Olaine govslomiem ir tuberkuloze.

Kad vēlāk veterinārārstu sanāksmē nolasīju referātu par tuberkulozes gaitu, apkaņošanu un likvidēšanu padomju saimniecībā Olainē, referātu beidzot, klausītāji kollēgas mani pagodināja, varētu teikt pat stipriem aplausiem. Sapratu, ka lielākā daļa kollēgu manu darbību novērtēja atzinīgi. Tas bija arī viņiem piemērs, cik grūti cīnīties par tuberkulozes apkaņošanu okupētajā Latvijā.

Man bija iespējams uzdevumu veikt tāpēc, ka sagadījās daudz labvēlīgu apstākļu. Padomju saimniecība Olaine atrodas pie šosejas, kas savieno Rīgu ar Jelgavu. Attālumi no Olaines starp Rīgu un Jelgavu vienādi — 20 km. Jelgavā ir Lauksaimniecības Akadēmija, kas daudz palīdzēja: Rīgas rajona veterinārā vadība par tuberkulozes apkaņošanas un diagnozēšanas pasākumiem bija ar mani līdzīgos ieskatos. Saimniecības direktors, partijas pirmorganizācijas sekretārs, un galvenā zootehniķe atbalstīja manus pasākumus, tāpat arī viss saimniecības kolektīvs nekad neatteicās sniegt vajadzīgo palīdzību.

Ja man vēlreiz viss būtu jāsāk no gala, pat arī zinot,

ka man būs iepriekš minētais atbalsts, diezin vai es to vēl darītu. Viegli saprotams, ka vairums veterinārārstu no cīņas ir atteikušies, saprazdami, ka viņi neko nepanāks. Arī man tas vēlāk bija jādara, kad strādāju Tukuma rajonā.

Tie, kam vēl palikusi atmiņā senāk mācītā veterinārārstu ētika un kam sirdsapziņu nav notrulinājuši visapkārt dzirdētie meli un netaisnība, vēl gribētu ko darīt, redzot, kādu postu sagādā tagad un aizvien pieaugošā mājdzīvnieku un cilvēku tuberkulozes izplatība, bet viņi ir pārāk „mazi cilvēciņi“, lai ko panāktu. Lielie vīri augšgalā par to nedomā: viņiem galvenais, lai būtu „saimnieciskais efekts“ viņu darbības laikā, pēc principa — pēc manis kaut vai ūdensplūdi! Dabiski, „lielajiem“ nerūp, kas notiks pēc viņiem.

Saimniecībā bija apm. 160 slaucamas govīs, kuņu tuberkulozes reakcija bija pozitīva un tikpat daudz ar reakciju, kas radīja aizdomas. Jaunlopi un teļi ar šādām tuberkulinizācijas reakcijām visi bija likvidēti gaļā, neņemot vērā Priednieka protestus. Nebija neviena, kas uzdrīkstētos dot rīkojumu likvidēt tik lielu skaitu slaucamo govju. Veterinārās pārvaldes priekšnieks ierosināja Olaines tuberkulozes jautājumu izlemt Lauksaimniecības ministrijas kollēģijas sēdē, kuŗā piedalījās ministrs, visi ministra vietnieki un pārvalžu priekšnieki, kā arī uzaicinātās personas.

Apmēram nedēļu pirms noliktās kollēģijas sēdes saimniecībā ieradās Priednieks ar nolūku pozitīvi reaģējušās govīs tuberkulinizēt it kā zinātnisko nolūkos. Tā kā pozitīvi reaģējušos govslopus bez speciālas atļaujas bija aizliegts tuberkulinizēt, Priednieks uzrādīja Veterinārās pārvaldes priekšnieka rakstītu atļauju, kas bija izdota vairāk nekā priekš pusgada un kuŗā viņam bija atļauts zinātniskos nolūkos to darīt. Viņš mani steidzināja iet pie saimniecības direktora, lai ar to vienotos par tuberkulinizācijas dienu un kārtību. Vairākkārt mēģināju sazināties ar rajona galveno veterinārārstu vai epizootologu, lai uzzinātu viņu domas par Priednieka rīcību un kā man rīkoties. Viņi bija izbraukuši

pa saimniecībām, un nekur nebija tos iespējams dabūt pie telefona.

Beidzot pēc Priednieka neatlaidīgiem atgādinājumiem aizgājām pie direktora. Priednieks atkal stāstīja par savu zinātnisko darbību un lūdza viņu atbalstīt. Uz direktora jautājumu, ko darīt, es neko noteiktu nevarēju pateikt, jo nebiju noskaidrojis, vai rakstu var attiecināt arī uz Olaines saimniecību. Beidzot vienojāmies, ka Priednieks darbu sāks pēc pāris dienām. Domāju, ka pa to laiku izdosies sazināties ar rajona veterināro vadību.

Vakarā vēlu ieradās mājā — Rīgā. Uz ielas mani gaidīja Priednieks, paziņodams, ka tuberkulinizāciju gribot sākt rīt no rīta, jo citās dienās esot aizņemts. Sapratu, ka viņš negrib dot laiku man sazināties ar rajona veterinārārstiem. Viņa priekšlikumam pa daļai pievienojos, norādot, ka man vēl jāsažinās ar galveno zootehniķi un attiecīgo brigadieru. Iegāju dzīvoklī, bet tā kā man mājā telefona nebija, lai gan vairākus gadus jau bija pieprasīts, pēc īsa brīža iznācu ārā piezvanīt no tuvākā telefona epizootologam.

Tas man stāstīja, ka veterinārās pārvaldes priekšnieks norādījis, ka es, lai kādiem līdzekļiem, atturot Priednieku izdarīt tuberkulinizāciju pirms kollēģijas sēdes. Priedniekam tad būšot iespēja ziņot par „pēdējām pārbaudēm“ un nākt ar saviem ierosinājumiem, lai visu lietu sāktu atkal no jauna. Iesēdos taksometrā un tūlīt braucu uz Olaini.

Pulkstenis jau bija gandrīz 11 vakarā, kad iegāju direktora dzīvoklī. Izstāstīju radušos situāciju. Viņš ieteica sazināties ar galveno zootehniķi un saskaņot kopēju rīcību. Pāris mājas tālāk dzīvoja galvenā zootehniķe. Redzu, ka pie viņas mājas durvīm stāv Priednieka privātā automašīna Volga. Pieejot tuvāk, redzu Priednieku sēžam pie stūres. Tā tad viņš jau Rīgā man bija sekojis un taksametram līdz uz Olaini, gribēdams zootehniķi pierunāt nostāties viņa pusē. Viņi abi strādājuši kopā Kandavas rajonā, abi bija partijas biedri, tādēļ viņš sagaidīja tās atbalstu. Zootehniķes māju viņš bija uzzinājis, bet dzīvokli ne. Es ātri pa-

gāju viņam gažām, izlikdamies, ka nedzirdu aicinājumu apstāties.

Zootehnikē nevēlējās nonākt konfliktā ar Priednieku, tāpēc līdz nākošajam rītam „nebija mājā“. Priednieks gaidīja pie mājas līdz vieniem naktī un tikai tad aizbrauca. No rīta piecos biju jau kūtī un pēc govju izslaukšanas steidzināju tās izlaist ganībās. Pēc tam gāju uz kantori. Pie kantoņa durvīm — lai gan pulkstenis bija ap sešiem rītā un kantoris vēl slēgts — stāvēja Priednieka mašīna. Mani ieraudzījis, Priednieks izkāpa no mašīnas un izteica vēlēšanos tūlīt sākt tuberkulinizāciju, jo kollēgas esot atbraukuši palīgā. Ievēroju, ka mašīnā sēž divas personas, bet krēslā tās nepazīnu, — tatad komisija pilnā sastāvā. Paskaidroju, ka tuberkulinizācija šodien nenotiks, jo govīs ir jau ganībās, un tuvākā nākotnē arī ne. Saimniecībai vajadzīgs piens, un katra lieka govju uztraukšana piena daudzumu samazinā.

Aicināts tūlīt pie direktora, es atteicos tik agri direktoru traucēt, jo darbs sākās tikai plkst. 9 rītā. Pēc plkst. 7 Priednieks viens pats aizgāja uz direktora dzīvokli. Pēc kādas pusstundas direktors zvanīja, lai es ar galveno zootehniķi ierodoties pie viņa kantorī. Aizgāju uz zootehniķes dzīvokli un noskaidroju, ka viņas „nav mājā“. Tā arī pateicu direktoram. Priednieks arī pats to bija pārbaudījis, tāpēc varēja apliecināt manu vārdu „patiesību“. Priednieks man pārmeta, ka es direktora klātbūtnē esot apsolījis viņam palīdzēt izdarīt tuberkulinizāciju, bet tagad, kad viņš dabūjis palīgus, visas pūles izrādīšoties veltīgas manas pretestības dēļ.

Atbildēju Priedniekam asā, varbūt pat pārāk asā tonī, pārmetot, ka viņš ar savām machinācijām un intrigām jau pāris gadus radījis saimniecībai tikai zaudējumus, neļaujot likvidēt ar pozitīvu reakciju govīs. Tagad, kad jautājums jau sāka kārtoties, viņš grib tuberkulozes lietu par jaunu sarežģīt. Nobeidzot vēl noteicu: „Govīs ir izdzītas laukā, un mani neviens nepiespiedīs izdarīt tuber-

kulinizāciju pirms kolēģijas sēdes. Ja jums tas ir zinātniski nepieciešams, tad tikai pēc kolēģijas lēmuma“. Manu priekšlikumu viņš nekad neizmantoja, ar to pierādot, ka „zinātniskā darbība“ bija tikai iegansts, lai apturētu tuberkulozo govju likvidāciju.

Manu priekšlikumu viņš nekad neizmantoja, ar to pierādot, ka „zinātniskā darbība“ bija tikai iegansts, lai apturētu tuberkulozo govju likvidāciju.

Pēc manas asās atbildes kādu brīdi visi trīs klusējām. Direktors it kā piekrītot pamāja ar galvu. Priednieks atvaļējās, un mēs abi izgājām no direktora kabineta. Kantoņa koridorā viņš man laipni aizrādīja: „bet biedri Ātren, vai nu tā vajadzēja? — un vēl direktora klātienē!“ Ar to mūsu saruna beidzās, un viņš ar savu komisiju aizbrauca. Pārējie divi no mašīnas nemaz neizkāpa, negribdami rādīties, laikiem jau jutās neērti vai apkaunoti par savu rīcību.

Paredzētajā dienā notika ministrijas kolēģijas sēde, kuŗā bija aicināti saimniecības direktors, galvenā zootehniķe, es, Rīgas rajona galvenais veterinārārsts ar epizootologu un doc. Lušņevska, kā arī Priednieks. Pirms sēdes ar zināmu gandarījumu dzirdēju izaicinātos savā starpā runājam — izņemot Priednieku, — ka es neesot vainojams. Ja tas būtu nepieciešams, visiem pienāktos mani aizstāvēt. Sēde izvērtās negaidīti īsa. Pēc Vererinārās pārvaldes priekšnieka atferējuma ministrs prasīja doc. Lušņevskas domas un jautāja direktoram, kā viņš domā, jaot segt slaucamo govju iztrūkumu. Mums jau bija mājas kārtībā norunāts, ka jāiepērk grūsnas vai lecināšanas vecuma teles. Nekādus jautājumus nevienam citam neprasīja, arī Priedniekam ne. Kolēģijas lēmums bija, ka visas pāri par trīs simt slaucamās govīs, kas uzrādījušas reakciju vai vairākkārt radījušas aizdomas par tuberkulozi, pakāpeniski likvidējamās gaļā, nododot Rīgas gaļas kombinātā. Saimniecībai lika ik mēnesi sastādīt nododamo govju sarakstu un iesniegt apstiprināšanai.

Pēc laboratoriskām pārbaudēm izolētos dīgļus, pārpotējot dažādiem laboratorijas dzīvniekiem, konstatēja, ka padomju saimniecības Olaine slaucamās govīs un jaunlopi

ir inficēti ar visu triju tipu — cilcēku, putnu un govslopu tuberkulozi.

Priednieks savā zinātniskā darbā esot „pierādījis“, ka Olainē tuberkulozes nav bijis. Par to viņam esot piešķirts pirmais zinātniskais grads Tallinas universitātē. Savu darbu viņš braucis aizstāvēt tur, kur par Olaini neko nezina. Ja partija ir izlēmusi, ka kāds biedrs ir tik tālu „nobriedis“, ka jādod zinātniskais grads, tad to arī iedod. Ja paredzami spēcīgi oponenti, var braukt kaut kur citur, kur tādu nav, jo — „Varen plaša mana zeme dzimtā...“

Cik zinu, īstenība ir ļoti tuvu tikko minētajam. Srādājot par jaunāko zinātnisko līdzstrādnieku, noteiktā laikā jāaizstāv zinātniskais darbs. Priednieks zinātnisko darbu nebija veicis, tāpēc avansa veidā viņu paaugstināja par vecāko zinātnisko līdzstrādnieku. Arī papildu termiņā nekas nebija izstrādāts, tādēļ partija izšķīrās par radikālu pieeju, lai saglābtu „vērtīgu zinātnieku“. Pēc tam viņš bija pārgājis strādāt leikozezes pētīšanas „darbā.“

Izdevās izkārtot, ka Olaines teritorijā esošā krejotava pieņēma pienu tikai no govīm, kas reaģēja pozitīvi un radīja aizdomas. Tur to sterilizēja, karsējot līdz vajadzīgai temperatūrai. Vājpienu drošības pēc izēdināja tikai uzbaļojamiem lopiem, lai izsargātu no varbūtējas inficēšanās ar tuberkudzējamos lopus. Turpat iegūtais krējums pēc sanitārspekcijasatļaujas tika izdots saldējuma gatavošanai, kuŗu kā zinām — galvenokārt lieto bērni. Vai kādam saprotama tāda iestādes rīcība, kuŗai jā rūpējas par tautas veselību? Tikpat kā visur - arī uz laukiem - sanitārspekcijas vadību ir pārņēmuši krievi. Viņu pamatizglītība ir dažādi kursi, un tiem, kā jau partijas biedriem uzticēts gādāt par latviešu tautas veselību! Viens no viņu galvenajiem uzdevumiem būtu rūpēties, lai lipīgām slimībām slimojošie nebūtu saskarē ar pārtikas produktiem. Bet cik nav strādājušas slaucējas (iepriekš arī Olainē), kas slimo ar tuberkulozi, un cik tādu

nav vēl tagad citur! Pēc krievu sanitārinspekcijas noteikumiem teļu kopējas nav jāpārbauda, vai neslimo ar tuberkulozi. Ja nu teļš saslimst ar tuberkulozi, izaudzis par govī, tas arī būs slims. Slimās govīs piens aizies cilvēku uzturam. Tas pēc viņu domām ir pārāk tālu vērsti skats nākotnē. Katram rūp, lai viņam pašreiz būtu iespējami mazāk darba. Sanitārinspekcija, kuņas tiesības ir lielākas nekā veterinārārstiem, kas savā darbā un prasībās bieži vairāk ievēro ārējo izskatu, nekā faktiskos apstākļus.

Atceros gadījumu Tukuma rajona kolchozā Ciņas gars saimniecība nodod sliktas kvalitātes pienu, izbrauc sanitārinspekcijas darbinieki. Kontroles un sodi nelīdz — piena kvalitāte neuzlabojas. Tā tas turpinās vairāk nekā gadu. Esmu saimniecībā un kārtoju ālavības apkaņošanas jautājumus. Braucam arī pa slaucamo govju novietnēm. Redzu — salikti piena trauki: kannas, spaiņi, kāstuves apgāztas un apsegtas ar marli saskaņā ar sanitārinspekcijas norādījumu. Sarunā atklājas, ka piena traukus mazgā ar ūdeni, kas ņemts no dīķa pie kūts. Ne katrreiz to varot uzvārt, jo bieži trūkstot malkas. Tādas sanitārinspekcijas darbinieces, krievietes, pa lielākai daļai ir visas. Alga viņām bieži vien ir papildināta ar produktiem, kas iegūti kukuļu veidā: fiziski jāstrādā nav; jāpastaigājas un jādod norādījumi. Īsti piemērots darbs krievu iebraucēju vēlmēm! Bez tam vēl var lepoties, ka stāvēt latviešu „veselības sardzē“.

Drīz pēc ministrijas kollēģijas lēmuma par tuberkulozo govju likvidēšanu braucām iepirkt teles. Direktors deva saimniecības vieglo mašīnu un šoferi, un mēs ar galveno zootehniķi meklējām lecinašanas vecuma un grūsnas teles Cēsu, Madonas, Gulbenes un Valmieras rajonā. Ņēmām vienu daļu no padomju saimniecībām un kolchoziem tieši bet dokumentācija un naudas pārskaitē bija jākārt ar Dzīvnieku sagādes kantoņa starpniecību.

Pēdējā galvenais uzdevums bija no saimniecībām un arī no privātiem iepirkto lopus pārdot ārpus republikas robežām. Lopu lielāko vairumu pārdeva uz Pad. Savienības

dienvidu republikām, sevišķi uz Kazahiju. Bija izdevība satikt un redzēt pircējus no Kazahijas. Viņi nekādu izlasi nedarīja, ņēma jaunlopus pēc kārtas un braucot projām pat aizmirsa paņemt nopirkto lopu cilts apliecības, piezīmējot, ka viņiem tās neesot vajadzīgas.

Mums bija izdevība izmeklēt sev labākās teles, izdarot gan pēc apliecībām un eksterjēra, gan arī no rektālās pārbaudes. Nopirktās teles ar saimniecības automašīnām pārvedām Olainē. Tanī vasarā nopirkām pāri par trīs simti teles.

Par visām telēm bija izsniegtaas apliecības, ka tās reaģē pret tuberkulozi negatīvi. Un tomēr pēc izdarītām tuberkulinizācijām Olainē apmēram 6 līdz 10% bija jālikvidē, jo reakcija bija pozitīva. No padomju saimniecības Lubāna iestātajām govīm apm. 75% nolikvidēja tuberkulozes slimības dēļ. Tas viss liek secināt, ka lielā daļā republikas saimniecību lielākā vai mazākā mērā ir tuberkuloze, tikai to neuzrāda.

Katrai saimniecībai ir savi veterinārie darbinieki, kuņus algo saimniecība. Nereti viņi, algas maksātāju ietekmē, cenšas izpatikt saimniecības vadībai un neuzrāda visus lopus, kas slimo ar tuberkulozi.

Lielās saimniecības augstākās iestādēs, cik zinu — rajona partijas komitejas, — algo tā sauktos „atbrīvotos“ partijas sekretārus, kas veic tikai partijas pirmorganizācijas sekretāra pienākumus. Šai amatā tos „ievēl“ attiecīgā rajona partijas biedri. Parasti viņus saimniecībā atstāj tikai trīs gadus, pēc tam pārceļ citur. Viņi ir direktora vietnieki politiskā darbā, un bez sazināšanās ar tiem direktors nekādus jaunus pasākumus neuzsāk. Visu iepriekšējās sarunās pārspriež un saskaņo ar partijas sekretāru kā rajona partijas komitejas pārstāvi. Partijas sekretārs bieži viens pats pārbauda sūdzības un arvien piedalās sanāksmēs, kas saimniecībā notiek.

Man kā saimniecības galvenajam veterinārārstam bija vajadzīgs rajona partijas komitejas apstiprinājums. Strādāt

jau varēja arī bez tā, bet drošāk būtu, ja rajona partijas komiteja atzītu, ka šim amatam esmu piemērots. Biju jau nostrādājis saimniecībā savā amatā vairāk nekā 3 gadus, bet apstiprinājums no partijas komitejas vēl nebija. Pašreizējam partijas sekretāram drīz izbeidzās viņa darba laiks Olainē. Viņš vairākkārt bija man braucis līdz pa saimniecības lopu novietnēm, sekodams manam darbam. Pēc viņa domām man pienāktos partijas komitejas apstiprinājums, un tas būtu panākams, kamēr viņš vēl neesot pārcelts uz citu vietu. Jaunais partijas sekretārs to nevarēšot izdarīt mani nepazīstot. Tas tomēr viņam neizdevās — rajona partijas komiteja mani neapstiprināja. Tas bija atgādinājums, ka es pastāvošai varai neesmu uzticams un neesmu pieņemams pašreizējā postenī. Pagaidām strādāt vēl varēju, — bet cik ilgi?

Visas saimniecības lielākā vai mazākā mērā arvien bija nepilnīgi nodrošinātas ar lopbarību, pie tam liela daļa saimniecībā ražotās lopbarības nebija pilnvērtīga. Ar to arī galvenokārt izskaidrojams samērā lielais ālavo govju skaits. Bez šaubām, te vainojama arī lopkopības darbinieku un mākslīgo apsēklotāju neizdarība.

Lai it kā samazinātu ālavību, kas arvien apdraud izslauktā un valstij nododamā piena daudzumu, bija uzdots katru saimniecību pārzināt kādam lopkopības speciālistam — zootehniķim vai veterinārārstam, kuŗa pastāvīgā darba vieta bija citur. Viņa pienākums bija sīki iepazīties ar „savu saimniecību“, atklāt visas nepareizības, mēģināt tās novērst un, ja pašam nebūtu iespējams, tad par to ziņot rajona vadībai tieši vai nākošā ālavības apkaŗošanas sanāksmē. Kādreiz tās notika pat katru mēnesi. Tanīs bija jānorāda un jāatklāj „objektīvie ālavības iemesli“, kā nolaidība, paviršība un t.t. Par īstajiem iemesliem — barības trūkumu vai nepilnvērtību — nedrīkstēja runāt. Bija jāstāsta, cik bieži speciālists braucis skatīties un kontrolēt.

Tanīs gados saimniecību bija samērā daudz, tāpēc vajadzīgos speciālistus grūti sameklēt. Rīgas tuvā apkārtnē

ir trīs padomju saimniecības: Bulduri, Budeskalni (tagad pārdēvēta Ļeņina vārdā — tas skaitās saimniecībai pagodinājums) un Olaine. Priekšniecība bija izlēmusi, ka minēto saimniecību galvenajiem veterinārārstiem jāuzrauga kaimiņu saimniecības un jāatbild ālavības lietā par tām. Man bija jākontrolē Bulduri. Bulduru galvenais veterinārārsts kontrolēja Budeskalnus un Budeskalnu veterinārārsts — Olaini.

Saimniecības bija lielas, tā kā pašu saimniecībās jau bija daudz darba. Lai tikai apbraukātu kādu svešo saimniecību, vajadzēja veselu dienu, nemaz nerunājot par vispusīgu izpēti. Vienreiz katrs apbraukājām „savu saimniecību“, lai iepazītos ar lopu mītnēm un to izvietojumu. Turpmāk pirms katras sanāksmes katrs iedevām attiecīgajam kolēģam vajadzīgās ziņas par ālavības stāvokli savā iestājā saimniecībā. Uz jautājumiem mēs varējām dot pilnīgas atbildes par sev „piestiprināto“ saimniecību. Tā tas turpinājās apm. trīs gadus, kad mūsu rīcību atklāja. Turpmāk lika mums katram savā saimniecībā apkaņot ālavību, kā tas visu laiku bija jau noticis, tikai pārskatu deva cits pēc mūsu sagatavotām ziņām. Valdība beidzot sāka saprast, ka nekā pozitīva nevarēs sasniegt, lielā saimniecībā ieskrienot tiaki uz īsu laiku.

Vienu gadu Chruščova valdīšanas laikā iedzīvināja atvaļināto ģenerāļu akciju. Viņu pieminēšanu un slavināšanu tad uzskatīja par pienākumu. Pat dažās darba vietās bija uzdots rīkot mielasta vakarus, ielūdzot dažus no viņiem. Tāds bija rīkots arī Olainē. Atbrauca kādi četri vai pieci ģenerāļi, paēda, padzēra un aizbrauca projām.

Bez šaubām, pēc norādījumiem no augšas, kā tas ir parasts, propagandēja atvaļināto ģenerāļu iesaistīšanu saimnieciskā dzīvē. Viņu spējas un veiksmes vadīt armijas garantējot, ka tagad viņi būšot īstie saimnieciskās dzīves cēlāji, ja vien ielikšot par uzņēmumu un saimniecību vadītājiem.

Pēc gaŗām runām sākās arī darbi. Dzirdēja, ka dažās saimniecībās un uzņēmumos par vadītājiem jau iecelti bijušie ģenerāļi. Visumā viņu saimnieciskie pasākumi nebija

sekmīgi, tāpēc pakāpeniski viņi atgriezās pie savām pensijām. Nepagāja ne pilns gads, kad ģenerāļu akcija bija galīgi aizmirsta.

Drīz pēc kaŗa Okupētajā Latvijā gadījās kaut kādi „kaŗozvēru speciālisti“, kas ieteica ievest republikā jenoţus. Tie stipri uzlaboŗot meŗa dzīvnieku daŗādību, kā arī būŗot labs medījums vērtīgās ādas dēļ. Arī klimata apstākļi viņiem esot piemēroti. Valdība piešķīra līdzekļus, un jenoţus ievada. Toreizējiem „speciālistiem“ taisnība bija tikai pēdējā punktā: klimata apstākļi viņiem bija piemēroti. Jenoti ir tā savairojuŗies, ka tagadējie meŗa faunas speciālisti tos izsludinājuŗi par kaitīgiem meŗa dzīvniekiem, par kuŗu iznīcināŗanu maksā prēmijas. Viņi iznīcinot zaķus, irbes un pat stirnu mazuļus. Tie dzīvo zemes alās un pat apciemo saimniecību putnu novietnes. Mūsu dzimtenes fauna draud iznīkt daŗu „pārgudrinieku“ dēļ. Kas tie tādi bijuŗi, nemin: to arī nedrīkst darīt viņu partijas nopelnu dēļ.

Meŗa dzīvniekus arī iznīcina daļa oficiālo mednieku, kas uzskata, ka medniecības likumi neattiecas uz viņiem. Kā jau iepriekŗ teicu, medību atļaujas (tiesību turēt bises) izsniedz tikai politiķi uzticamiem cilvēkiem. Tas ir galvenais kritērijs, bet par viņu morālo atbildību domā mazāk. Ir plaŗi izplatīta aizliegtā medniecība, par kuŗu ŷad tad parādās ziņas arī presē. ŷauj, ko var dabūt un kad var dabūt, neievērojot ne aizliegumu, ne taupīŗanas laiku. Dzīvnieki tiek saŗauti un pameŗti, noŗauj brieŗu un stirnu mātes, un bērni aiziet bojā. Izbrauc no Rīgas ar maŗinām pat veselas grupas — galvenokārt krievi, — kuŗiem pat vietējie meŗu darbinieki labāk pat tuvumā nerādās. Ir arī ļaudis, kas medī pēc paŗa gribas un vajadzības. Visiem viņiem ir medību atļaujas, un viņi rīkojas pēc patikas. Daŗam labam medību atļauju aizstāj partijas biedra karte.

Padomju saimniecības Olaine centrs atrodas 20 km. no Rīgas, bet saimniecības atseviŗķas dzīvojamās mājas daudz tuvāk - kādus 12 km. Situāciju izmantoja galvenokārt krievi. Iestājoties darbā saimniecībā, viņiem iedeva dzīvokli

atkarā no ģimenes lieluma. Pēc zināma laika īrnieki pār-iet strādāt uz Rīgu, autobusu un vilcienu satiksme ir ērta, bet dzīvokli neatstāj. Tā nu iznāk, ka saimniecības dzīvokļos dzīvo cilvēki, kas strādā Rīgā. Izlikt no dzīvokļa nevar, tāds bija toreiz likums. To var vienīgi darīt tad, ja ierāda līdzvērtīgu dzīvokli.

Lai tiktu vaļā no nevēlamiem īrniekiem, saimniecība izbūvēja mežā, apm. 4 līdz 5 km. no šosejas, divus dzīvokļus. Ar tiesas pavēli nevēlamos īrniekus pārcēla uz meža mājām. Viņi bez šaubām uz turieni negāja, jo nebūtu iespējams tikt uz darbu Rīgā, tie tādēļ paši savlaikus atstāj dzīvokli. Viss tiesas process ilga tepat gadu, bet tā bija vienīgā iespēja tikt vaļā no nevēlamiem īrniekiem.

Pie Olaines dzelzceļa stacijas pēdējo 10 līdz 15 gadu laikā uzcelta un izveidota Olaines pilsēta. Tā ir novietota aiz dzelzceļa — skatoties no šejienes — bijušā meža daļā. Tur uzcēla trīs rūpnīcas, strādājošiem dzīvokļus un pārējās nepieciešamās celtnes. Un atkal pārsvarā tur dzīvo, strādā un saimnieko krievi.

Ar galveno zootehniķi saimniecībā bijām nostrādājuši kopā vairāk nekā divi gadi. Diendienā bijām kopā kūtīs, piedalījāmies dažādās jaunlopu un govju pārbaudēs un uz vietas izšķīrām viņu saimniecisko izmantošanu. Visi jautājumi par lopkopību pastāvīgi tika pārspriesti kopīgi, un arvien nonācām pie saskaņotiem secinājumiem. Tā arī pakāpeniski atzinām, ka mūsu turpmāko un privāto dzīvi arī vajadzētu veidot kopīgi. Viņas vīrs — arī partijas biedrs — dzīvoja Inčukalnā, kur bija uzcelta, gan vēl pilnīgi nepabeigta ģimenes māja. Galvenie līdzekļi mājas būvniecībai esot iegūti no „sēžu naudām“ kā Augstākās padomes deputātei. Viņas trīs gadu vecais dēls un 12 gadu vecā meita dzīvoja pie viņas Olainē. Māju viņa nolēma atstāt vīram, bet bērnus paturēt pie sevis. Man bērnu no toreizējās laulības nebija.

Par savu nodomu informējām saimniecības direktoru: ziņa viņam bija liels pārsteigums. Direktors savukārt

to lietu bija pārrunājis ar vietējo partijas pirmorganizācijas sekretāru, kas bija nesen atnācis. Dažas dienas pārdomājis, saskaņojot savu rīcību ar rajona partijas komiteju, partijas sekretārs izsauca manu nākošo sievu pie sevis un mēģināja viņu atrunāt no šī nodoma: tas viņam tomēr neizdevās. Pēc tam viņai sekoja partijas uzliktais sods; rājiens ar ierakstu partijas grāmatiņā par nepakļaušanos partijas prasībai izvairīties no kopdzīves ar cilvēku, kas pēc partijas uzskatiem ir nepiemērots.

Ārēji partija bija it kā samierinājusies ar manas nākošās sievas rīcību: citiem partijas biedriem viņš bija izteicies, ka varbūt viņa uzvedīšot mani uz pareizā ceļa. Par rajona deputāti viņu vairs „neievēlēja“. Valsts un partijas kontrolkomitejas priekšsēža amatā iecēla citu. Īstenībā partija viņai vairs neuzticējās un, jo ilgāk mēs dzīvojām kopā, jo nepatika arvien vairāk nostiprinājās. Kad mēs vēlāk gājām projām no padomju saimniecības Olaine, tad pats partijas sekretārs izteicies; „Nekā, viņš viņu noveda no pareizā ceļa!”

Saimniecības darbu vērtēja galvenokārt tikai pēc tā, vai uzdotais plāns izpildīts, vai izpildīts ar uzviņu un cik procentu izpildīts. Ja plāns ir izpildīts iepriekš, it sevišķi, ja to var izpildīt līdz revolūcijas svētkiem — tātad pēdējiem par godu, — tad tas tiek uzskatīts par lielu saimniecības sasniegumu, par ko ziņo laikrakstos, piemin saimniecības vadītāja, partijas sekretāra un arodbiedrības vietējā komitejas priekšsēdētāja vārdu.

Vienu gadu mūsu saimniecība līdz oktobra revolūcijas gada dienai bija izpildījusi visus plānus, nododot graudus, saknes un pienu, izņemot gaļu: to nevarot nodot vienkārši tādēļ, ka Rīgas gaļas kombināts bija pārpildīts. Lopus pieņēma tikai no tiem, kas vēl nebija izpildījuši pirmā pusgada plānu. Direktors mani izsauca, paskaidroja radušos stāvokli, ka Rīgā nav iespējams lopus nodot, un jautāja, vai man neesot paziņanās citās kautuvēs. Direktors iedeva mašīnu, tā ka no rīta jau biju Tukuma gaļas kombinātā.

Pavadīju tur visu dienu, bet kautuves vadība atteicās lopus pieņemt. Kautuves noteikumos sacīts, ja lopi tiek ievesti kautuves pagalmā, tad ārā tos nedrīkst raidīt, tie jānokauj.

Vēlu vakarā biju pie direktora un izstāstīju tam vienīgo iespēju. Naktī izbrauca piecas smagās automašīnas ar govslapiem, kuņiem jābūt agrā rīta stundā kautuvē, kamēr vēl kautuves vadība nav ieradusies. Viss tika pareizi izpildīts: lopi ar mašīnām ievesti kautuves sētā un izlādēti; pēc to pieņemšanas mašīnas aizbrauca. Vēlāk arī mūsu lopi tika nokauti kopā ar pārējiem, jo kautuves vadībai cits nekas neatlika. Tā arī tanī gadā izpildījām visus plānus „oktobra revolūcijas gada svētkiem par godu.“

Saimniecības vai rajoni, kas lielā mērā pārsniedza viņiem uzliktos plānus, tika izsludināti centrālā (Maskavas) presē ar attiecīgiem slavinājumiem.

Vienu gadu centrālā presē parādījās gaļi raksti, ka Tambovas apgabals pārsniedzis gaļas plānus. Laikam plāns bija izpildīts divkārtīgi vai pat vairāk. Raksti bija pārspiesti visās republikas avīzēs. Bija izteikta valdības un Centrālkomitejas pateicība ar ierosinājumiem sekot Tambovas piemēram. Tiem sekoja pamācīgi raksti visos laikrakstos. Ja cilvēki gribot un strādājot organizēti, cik lielus panākumus esot iespējams sasniegt! Uzdeva visiem meklēt rezerves, kuņu katrā saimniecībā esot daudz. Lai visi sekojot Tambovas piemēram. Tambovas apgabala slavināšana un pamācību došana ilga varbūt pat vairāk nekā pusgadu.

Tad piepeži par Tambovu viss aplusa, pat vairs nepieminēja. Uz jautājumiem izvairījās dot skaidras atbildes. Cilvēki zināja stāstīt, ka gaļas plānu pārsniegums cēlies no lopu izkaušanas. Pat privātie bijuši piespiesti nokaut arī savus lopus. Nākošā un dažus turpmākos gadus viņi neesot varējuši izpildīt ne gaļas, ne piena plānus. Nav bijis iespējams tik ātri pieaudzināt trūkstošos lopus, jo arī teļi bijuši izkauti. Kas par visu to atbildēja, nezinu. Runāja, ka apgabala pirmais sekretārs esot nošāvis.

Pakāpeniski visas atļautās, t.i., ar tuberkulozi infi-

cētās govīs bija nosūtītas uz kautuvi, kā arī visas, kas no jauna reaģē pret tuberkulozi. Saimniecībā jau vairākās govslōpu novietnēs vairs nebija tuberkulozes, un to skaits pakāpeniski pieauga.

Okupētajā Latvijā pēc kara sāka parādīties govslōpiem jauna, iepriekš vēl nekonstatēta slimība — leukoze — kaut kas līdzīgs vēzim. Ilgāk slimojot, dzīvnieki noliesēja un nobeidzās. Ārstniecība nekādus panākumus nedeva. Sekcija atrada iekšējos orgānos vai vēderdobumā, kā arī muskulātūrā jaunveidojumus — iedzelteni pelēkā bālā krāsā taukveidīgas konsistences. Asins aina slimojošiem lōpiem bija vairāk vai mazāk manījusies; bojā gāja sarkanie asins ķermenīši, kā mēr baltie stipri palielinājās, pat ar negatīvām formām. Pēdējos gados šo slimību konstatēja arī Olaines saimniecībā.

Vienojāmie ar Republikāniskās veterinārās laboratorijas veterinārārstiem, ka viņi atsūtītos asins paraugos izdarīs leukozes izmeklējumus un ka asinis es ņemšu no visiem saimniecības un saimniecības teritorijā esošiem govslōpiem. Tā būtu pirmā saimniecība, kur to darīs sistematiski un laboratorijas veterinārsti arī bija ieinteresēti, lai rastos lielāka skaidrība par šo slimību. Asinis bija jānodod zināmās dienās, ne vēlāk kā plkst.11 no rīta, lai tanī pašā dienā tās varētu apstrādāt. Darbs bija jāsāk atkarā no kūts un nepiesieto jaunlōpu atrašanās vietas, jau četros vai piecos no rīta. Tā kā darbs ar tuberkulozes apkaņošanu bija stipri samazinājies, tad piespiežoties bija iespējams veikt arī jaunus uzdevumus.

Pēc asins izmeklēšanas vairākām slaucamām govīm parādījās stipri paaugstināts balto asins ķermenīšu skaits. Konsultējot ar rajona veterināro vadību, ko ar tādām govīm iesākt. Tie savukārt jautājuši Veterinārai pārvaldei, un no turienes saņemta atbilde: „Kāpēc viņam vispār (t.i., man) vajadzēja sākt tās asins izmeklēšanas, mums nekādu noteikumu nav. Lai viņš pats tiek galā, kā māk!” Tad arī pats rīkojos, savu darbību pārrunājot ar galveno zootehniķi un saņemot saimniecības vadības atbalstu.

Izveidojām saimniecībā leukozes izolatoru, kur no vietojām visas saimniecības govīs ar stipri paaugstinātu balto asins ķermenīšu skaitu, vadoties no divkāršas asins pārbaudes. Tā kā kūtī bija 200 vietu, un leukozās govīs bija ap 150, tad brīvajās vietās novietojam govīs, kas bija paredzētas pēc gada vai diviem likvidēt gaļā. Nevienu govi minētajā kūtī vairs nesēklojam. Pienu veda uz Olaines krējotavu attiecīgi uzkarsēt ar vājpienu izbarojām tikai uzbarojamiem lopiem. Pēc gada vairākām govīm, kas līdz šim bija veselas, bet stāvēja blakus leukozām, sāka palielināties balto asins ķermenīšu skaits. Varēja secināt, ka slimība ir lipīga, kā tas arī vairākkārt pierādījās vēlāk.

Republikāniskā veterinārā laboratorijā ir radioloģijas nodaļa, kurā rēgulāri pārbauda radioaktīvātī ūdenī, zemē, saknēs, sienā, zālē un pienā u.c. Paraugi ir jānosūta noteiktos laikos, bet to izmeklēšanas rezultāti ir slepeni — tas ir valsts noslēpums. Iedzīvotājiem nav jāzina, vai lietotos produktos radioaktīvāte ir palielināta vai ne. Visa nodaļa skaitās slepena, kur aizliegts pat ieiet. Darbinieki ir partijai pilnīgi uzticami cilvēki. Cik ievēroju, viens no viņiem bija arī Priednieka domātās tuberkulinizācijas komisijas loceklis.

Kā visās saimniecībās, tā arī Olainē, un varbūt vairāk nekā citās, agronomi mēģināja uz lopu rēķina attaisnot savu neizaudzēto vai arī bojāto laukkopības produkciju. Olainei kā piepilsētas saimniecībai bija plānots audzēt samērā daudz dārzeņu; kāpostus, burkānus, galda bietes, gurķus, tomātus, selerijas un t.t. Lauku kultūrām ne katreiz padevās laba raža, it īpaši iepriekš minēto balandu dēļ, jo nebija pietiekami darba spēka, kas tās izravētu. Arī laika apstākļi kādreiz bija vainojami. Nokavētā rušināšana un trūcīgie mēslojumi samazināja paredzēto dārzeņu ražu.

Lai dārzeņu audzēšanā neparādītos pārāk zemi skaitļi, vienu daļu „izbaroja lopiem“; atveda lopbarībai sīkos: burkānus ar nezālēm un svara pēc arī ar zemēm, tāpat arī neizveidojušās kāpostu galvas un lapas u.t.t. Tādi

gadījumi bija: piegādāto lopkopji pieņēma, jo saimniecībai vajadzēja izpalīdzēt; kādreiz patiesi arī tā bija jāuzskata par labu barību, lopu piebarošanai citas vispār nebija. Mēdz teikt, ka „apetīts rodas ar ēšanu“, tā notika arī ar Olaines galveno agronomu; viņš bija atzinis, ka visas viņa un viņam padoto neizdarības varēs segt ar „lopu ēdināšanu“. Sāka pat sūtīt pavasaļos, pārļasot kartupeļus sēklai, sapuvušos kartupeļus, kuņģos varbūt bija tikai 10 līdz 15 % barībai lietojamu. Derīgos atlasīt nebija iespējams, un dot tādus, kā piegādāti, arī nevarēja, tas vairāk radītu jaunu nekā labu. Ieziemotās lopbarības saknēs arī bija liels vairums bojātu, un tās visas bija rēgulāri jānoraksta kā lopiem izbarotas.

Pirmajā gadā galvenā zootehnikē galvenajam agronomam ieteica vairāk uzmanīt, lai darbinieki novāktu un uzglabātu izaudzēto ražu. Aizrādījumu viņš uzskatīja par savas „nemaldīgās rīcības“ aizkārumu, tomēr Valsts un partijas komitejas priekšsēdei pretī nostāties nevēlējās. Kad partija bija izteikusi neapmierinātību ar galvenās zootehnikes rīcību, uzsākot mūsu kopdzīvi, galvenais agronoms saprata, ka viņam tagad ir laiks kārtot „lopu ēdināšanu“ pēc paša ieskatiem. Vēl tagad nesaprotu, vai tas bija šī vīra bravūrīgās uzstāšanās dēļ vai arī tāpēc, ka viņi abi bija no vienas Latvijas puses: varbūt abu iemeslu dēļ.

Ieziemoto lopbarības biešu kaudzēs, kas bija novietotas pie kūtīm, februārī atrada lielu vairumu bojātu sakņu. Vairākas kaudzes bija iekritušas — saplakušas, kas norādīja, ka arī tanīs bietes būs sapuvušas. Galvenais agronoms izteicās, ka bietes sapuvušas lopkopības darbinieku vainas dēļ un ka galvenā zootehnikē neesot lopkopības brigadierus pietiekami kontrolējusi. Bija priekšlikums īpašai komisijai saknes pārbaudīt marta mēnesī, kad zeme un biešu stirpas būs pilnīgi atkusušas. Saprātām, ka tiek gatavots uzbrukums galvenajai zootehnikēi, bet vēl nebija pilnīgi saprotams, kāda būs direktora nostāja. Lai izvairītos no liekiem asumiem, galvenā zootehnikē aizgāja atvaļinājumā.

Marta otrā pusē direktors aicināja mani un norādīja

slikto lopbarības biešu stāvokli. Viņš man uzdeva kopā ar galveno agronomu apbraukāt visas slaucamo govju novietnes, un pieaicinot vietējos lopkopības brigadierus, sastādīt aktu par bojāšanās pakāpi un daudzumu. Galvenais agronoms vēl piemetināja, ka ar mani kā stingru vīru mēs tikšot ar uzdevumu galā. Sākām braukāt pa kūtīm. Ieteicu pirms akta sastādīšanas apskatīt visas novietnes, jo tad labāk viss pārredzams. Atzīmējām sev tikai bojāto sakņu daudzumu. Par bojāšanās iemesliem es arī neko daudz neizteicos, vēlēdamies uzzināt galvenā agronoma domas. Notika, kā es jau biju paredzējis; visu vainu uzvēla lopkopības darbiniekiem un lopkopības brigadieriem: viņiem kā galvenajiem vainīgajiem bojāto sakņu vērtība bija jāatlīdzina naudā.

Nesapratu tādu ārkārtīgu bezkaunību un netaisnību. Rudenī lopkopības darbinieki saknes noņem no lauka, pieved pie kūts un ieliek virszemes stirpās. Kad nu, kaudzes atveŗot, bietes izrādās bojātas, tad tā ir lopkopības darbinieku vaina! Lopkopībā nodarbināto darbinieku ir tik daudz, cik nepieciešams, lai apkoptu, pabarotu un izslauktu lopus. Visi pārējie cilvēki ir laukkopji, kas pakļauti galvenajam agronomam.

Pabeiguši biešu kaudžu apskati, iekāpām mašīnā, lai ar galveno agronomu saskaņotu aktu rakstīšanu. Šeit sākās mana runāšana. Pārmetu viņam, ka neizdarības, kuŗās vainojams tikai viņš pats, grib uzgrūst citiem — nevainīgiem. Aktus atteicos rakstīt un parakstīt, pasakot, ja viņš iedrošināsies par to runāt, ziņošu tālāk un mierā nepalikšu. Visu ceļu es biju vienīgais runātājs, pie tam samērā asā tonī. Pie savas mājas galvenais agronoms lika pieturēt un, nekā neteicis, izkāpa. Uz direktora jautājumu, kā mums veicies, norādīju, ka galvenais agronoms viņam pats izstāstīs. Ar to arī lopbarības sakņu lieta izbeidzās. Neviens vairs nepieminēja un neinteresējās, kas vainojams sakņu bojāšanās. Kā parasti — sapuvušas saknes tika norakstītas kā izbo-

rotas slaucamām govīm. Šis paņēmieni Pad. Savienībā tik parasts, ka par to neviens neuztraucas!

Notiek arī tā, ka tirdzniecības uzņēmums, kas saņem okupētajā Latvijā sevišķi reti dabūjamu preci — apelsīnus, ir „spiests izbarot“ lopiem vairākas tonnas „bojātus“ apelsīnus, kuņģus attiecīgā kūtī neviens nav redzējis. Papīri tiek nokārtoti ar kūts darbinieku parakstiem, tātad viss ir kārtībā. Bet to pagaidām uzdrīkstas tikai „vissavienības speciālisti“.

Saimniecība pavasarī atzīmēja desmit gadu atceri, kopš tā bija sākusi darboties kā padomju saimniecība. Pirmsākums bija divi atpalikuši kolchozi. Stāstīja par saimniecības sasniegumiem, pieminot darbiniekus, kas nostrādājuši saimniecībā desmit gadus; daudz jau viņu nebija. Vienīgi es biju „aizmirsts“, bez šaubām, — atkal manas „sliktās pagātnes“ dēļ. Vairāki cilvēki man jautāja, kāpēc es neesot pieminēts. Ko es varēju atbildēt? Vienīgi to, ka partija labāk zina, ko dara.

Uzbrukums lopkopības brigadieriem un līdz ar to arī manai sievai — galvenajai zootehnikai, nebija izdevies, bet galvenais agronoms vasarā atrada citu „iemeslu“; iestāstīja direktoram, ka sliktās govju ganības esot radušās no nepareizas lopu ganīšanas, jo tie zāli izminuši. Par pamatzāles sastāvu, tās sēšanu vai nesēšanu neviens nejautāja. Arī direktors pēc izglītības bija mašīnu inženieris. Laikam partija jau bija izlēmusi, ka galvenajai zootehnikai uzliktais partijas sods bijis vēl par mazu un viņa pelnījusi vairāk, tāpēc sekoja darba vietas rājiens par „nepareizu ganību izmantošanu“.Savu darīja arī neapmierinātie partijas biedri, kam nepatika divu partijas biedru atlaišana no darba par zādībām: arī tas viņai netika piedots. Spriedām, ka šeit turpmāk būs arvien grūtāk strādāt, jo partija nevarēja samierināties ar viņas nepakļaušanos un gribēja viņu salauzt ar iespaidīgākiem līdzekļiem.

Zinājām, ka direktors pēc divām nedēļām ies atvaļinājumā, tāpēc izlēmu iesniegt atlūgumos, kad viņš nebūs

vairs saimniecībā. Mana sieva iesniedza atlūgumos nekavējoties, bet to pagaidām uzskatīja par sieviešu untumu. Direktors cerēja, ka viņa to ņems atpakaļ. Partijas sekretārs ieteica viņai atlūgumos atsaukt, bet viņa atteicās to darīt. Kad direktors aizbrauca atvaļinājumā uz Kaukazu, tad arī es iesniedzu atlūgumos direktora v.i. — galvenajam agronomam: „Lūdzu mani atbrīvot no darba sakarā ar Jūsu neobjektīvo pieeju darba jautājumu kārtošana”.

Dabiski, šāds atlūgumos viņā radīja nepatiku un sašutumu, jo mūs kā galvenos speciālistus varēja atbrīvot ar rajona Lauksaimniecības nodaļas vadītāja piekrišanu, kādēļ atlūgumi bija jānodod tur. Mūs abus izsauca Lauksaimniecības nodaļas vadītājs Osis. Vispirms viņš aicināja mūs palikt strādāt Olainē, nemaz nejautājot par mūsu aiziešanas iemesliem. To mēs atteicāmies darīt. Pēc tam viņš piedāvāja sagādāt mums vietas Rīgas rajonā. Lai padomājot, kur labāk vēloties, bet lai projām neejot.

Tas liecināja, ka mūs atzina par labiem darbiniekiem. Lai mēs paliekot rajonā, — mums bija jāpalīdz celt rajona un viņa paša slavu. Kāpēc cilvēki nevar strādāt, viņam nebrīdi neienāca prātā pat pajautāt, nemaz nerunājot par kādu atbalstu. Tātad mēs varam būt tikai darba lopi, par ko jau mani uzskatīja visu laiku. Arī galvenā zootehniķe kā partijas biedre bija noslīdējusi ar mani vienā līmenī; mums ir jāstrādā un jāaizmirst cilvēcīgas jūtas, jāpakļaujas tikai priekšniecības domām un uzskatiem. Nē, — tik tālu mēs vēl nebijām iekļāvušies komunistiskā domāšanā! Atteicāmies no visiem darba piedāvājumiem un atvadījāmies.

Pēc pārrunām domājām iet strādāt uz Talsu vai Tukuma rajonu. Pēdējais sievai bija dzimtais rajons. Olainē vairāki cilvēki jautāja, kur mēs iesim, vai vieta jau sarunāta. Kā var atstāt labu vietu, pie tam tik tuvu pie Rīgas, nezino, kur paliks? Vai to maz var izstāstīt un vai cilvēki sapratīs? Gribējās paturēt sevī domu, ka vēl mēs paši varam lemt un domāt par savu dzīvi. Sievai darbs jau bija beidzies, bet

man vēl viena nedēļa bija jāstrādā. Nekur nebijām braukuši darbu meklēt. Kādu dienu iebrauca no Talsu rajona Stendes selekcijas stacijas galvenais zootehniķis un aicināja mani viņu saimniecībā par galveno veterinārārstu, jo viņš bija dzirdējis, ka es esot iesniedzis atlūgumos.

STENDES SELEKCIJAS STACIJĀ.

Sarunājām dienu, kad ieradīšos Stendes selekcijas stacijā apskatīt darba un dzīves vjetu. Veterinārstam domātais dzīvoklis atradās bijušā dzirnavu ēkā, dzirnavu ezera krastā: tas bija tikko atremontēts. Saimniecībā bija četras reizes mazāk lopu nekā Olainē, bet atalgojums tikai nedaudz mazāks. Ja pieskaitīja katru gadu saņemtās prēmijas, tad tas pārsniedza Olaines atalgojuma kopsummu. Ar direktoru vienojāmies par mūsu pārceļšanos un darba sākšanu.

Stendes selekcijas stacija bija Zemkopības institūta pārziņā. Institūtam bija pakļautas līdzīgas stacijas — saimniecības visā republikā. No pēdējām atceros: Skrīveru, Mežotnes, Priekuļu (pie Cēsīm), Tīraines (pie Rīgas), Pūres (Tukuma raj.), kā arī dažas Latgalē. Institūta vadība atradās Rīgā: tā solīja arī manu sievu pieņemt darbā saimniecībā par galveno zootehniķi, jo pašreizējo bija domāts pārcelt par kādas saimniecības direktoru. Viņa pārceļšanās aizkavējās, un pēc Tukuma rajona aicinājuma mana sieva pēc pāris mēnešiem pārgāja strādāt uz tukumu par rajona galveno zootehniķi. Dzīvokli viņai Tukumā nebija iespējams piešķirt, tāpēc sestdienās un arī kādreiz darbdienu vakaros viņa brauca pie mums, kur dzīvoju kopā ar viņas četru gadu veco dēlu. Viņas meita palika Rīgā pie vecmāmiņas.

Saimniecības galvenais uzdevums bija audzēt dažādas jaunas graudu šķirnes un zālāju sēklas, tādēļ arī plānotais govslōpu skaits, salīdzinot ar zemes platību, nebija liels. Lopi ar dažāda veida lopbarību bija apgādāti ļoti labi. Slaucamās govīs un jaunlopi visu vasaru, sākot ar maiju

mēnesi līdz septembrim vai pat oktobrim, pastāvīgi atradās ārpus kūts — diennakts ganībās.

Priekš vairākiem gadiem saimniecībā govslopiem esot bijusi tuberkuloze, bet tagad tās vairs neesot. Tā man stāstīja lopkopības darbinieki. Rudenī, pirms govju ievietošanas kūtī, es viņas pārbaudīju, tuberkulinizēju un konstatēju, no 150 slaucamām govīm vairāk nekā desmit govīm tuberkulozi; bez tam vairākām reakcija radīja aizdomas. Pārbaudot iepriekšējo gadu datus, atradu, ka divām govīm toreiz reakcija radījusi aizdomas, bet tās atstātas turēšanai. Tagad viņas uzrādījis pozitīvu reakciju un bija paspējušas dažu gadu laikā inficēt desmit reizes vairāk govju.

Stendes saimniecībā teļiem un jaunlopiem bija „kailā ēde“ — sēnīšu radīta ādas slimība, kad izkrīt spalva un notiek arī pārmaiņas ādā. Slimība ir samērā grūti apkaļojama, jo sētas stabi, sienas, siles un t.t. var būt inficējošo sēnīšu atrašanās vieta pat vairākus gadus.

Okupētajā Latvijā šī kaite ir diezgan plaši izplatīta sakarā ar lopu pārvešanu no vienas vietas uz otru. Jāšaubās, vai to maz pilnīgi varēs likvidēt, īpaši ar pašreizējo kārtību. Saimniecību zootehniķi vai valdība izlemj; tāda un tāda tele jāpārved, ņemot vērā viņas ciltsrakstus vai paredzēto lecīnāšanu, uz citu jaunlopu novietni, ne katrreiz prasot veterinārārsta piekrišanu. Protams, šāda rīcība var inficēt atkal citu jaunlopu grupu un arī kūti. Pēdējā laikā visus jaunlopus potē pret kailo ēdi. Bet kādi būs panākumi, neņemot spriest.

Vairāki Stendes selekcijas zinātniskie darbinieki — agronomi, — dzirdējuši par leukozes izplatīšanos govslapos, jautāja, vai leukozi neesot iespējams iepriekš noteikt saimniecībā govslapos. Ar Ventspils veterinārās laboratorijas piekrišanu un saimniecības direktora atbalstu noņēmu visiem saimniecības un privāto govslopu asinis leukozes pārbaudei, kā arī pārbaudīju klīniski, vai pieejamie limfu mezgli nav palielināti. Katrai govij bija iekārtota atsevišķa kartīte, kuņā atzīmēju asins un klīniskās izmeklēšanas

datos. Pēc vairākkārtējas izmeklēšanas varēja spriest par katra dzīvnieka veselības stāvokli. Darba diena sākās četros vai piecos no rīta, jo Ventspils, kurā bija veterinārā laboratorija, atradās vairāk nekā 100 km. attālumā.

Atkal novērojumi rādīja, ka leukoze govslapiem ir lipīga slimība. Domājams, ka tā lielāko tiesu pāriet uz citiem govslapiem alimentārā ceļā un varbūt arī ar kontaktu. Aerogēnais slimības pārnesanas veids nelikās iespējams, jo neesmu novērojis, ka saslimtu pretim stāvošas govīs. Saslimst blakus stāvošās, kam kopēji dzeņamie trauki un barības siles, tāpat teļi, dzirdināti ar slimu govju pienu.

Saimniecībā bija īpatnējs gadījums: govš īpašniece slimoja vairākus gadus ar leukēmiju, un viņai rēgulāri pārlēja asinis; arī viņas govš jau pirmajā pārbaudē uzrādīja leukozi. Nav skaidrs, vai tā bija tikai sagādīšanās vai arī pastāv iespējas slimībai pāriet no cilvēka uz govī vai otrādi.

Veterinārā pārvalde rīkoja Saldū semināru — sanāksmi par leukozi. Sanāksmē piedalījās Veterinārās fakultātes, Veterinārās pārvaldes un Republikāniskās veterinārās laboratorijas pārstāvji, apkārtējo rajonu galvenie veterinārārsti, laboratoriju vadītāji, kā arī dažu saimniecību galvenie veterinārārsti. Man bija īsumā jāpastāsta, kā esmu nācis uz domām sākt vispārēju govslapu asins pārbaudi leukozes pētīšanai. Attiecīgie laboratoriju vadītāji iepazīstināja ar izmeklēšanas rezultātiem un sanāksme vienojās, ka jāsāk izstrādāt noteikumi leukozes apkaņošanai un ka tai veltījama lielāka vērība.

Brīvās Latvijas laikā Stendes saimniecībā bijusi ardeņu šķirnes zirgu audzētava. Viņi ir ar platu, spēcīgu ķermeņa būvi. Saimniecībā viens zirgs — vietējais ardenis bija nodots lopkopēju rīcībā. Ar viņu pieveda apm. 180 slaucamām govīm visu barību. Aizbraucot uz lauku, viņu iejūdza divzirgu pļaujammašīnā, kas bija pārkārtota viena zirga iejūgšanai, nopļāva vajadzīgo daudzumu un aizveda uz kūti. Zirga parastā krava ratos ar gumijas riteņiem bija viena tonna.

Saimniecībā vēl bija vairākas ardeņu ķēves, bet tās lecināja tikai tik daudz, cik bija domāts audzēt kumeļus pašas saimniecības vajadzībām. Dabūju saimniecības galvenā zootehniķa akceptu, aizbraucu uz Lauksaimniecības ministrijas Ciltslietu pārvaldi un izstāstīju, kāds zirgu cilts materiāls var aiziet bojā. Lūdzu viņus pārbaudīt apstākļus. Ministrijas noteiktajā dienā ar vairāku vietējo latviešu atbalstu pieveda arī mežrūpniecībā nodarbinātās ķēves, cēlušās no Stendes ardeņiem. Tās, kuņas ministrijas zirgkopības zootehniķis atzina par vaislai lietojamām, patūrējām saimniecībā, pretī dodot saimniecībai piederošos zirgus. Tā ar ministrijas pavēli tika nodibināta šķirnes zirgu audzētava, kuņā jau bija vairāk nekā desmit ķēvju.

Kad oficiāli atzītā šķirnes zirgu audzētavā piedzima pirmais kumeļš, saimniecības lopkopības darbinieku vienprātīgs ieteikums bija, ka man jābūt par viņa „krusttēvu“. Dzimušajiem kumeļiem katru gadu alfabēta kārtībā deva vārdus, kas sākas ar attiecīgo burtu. Tanī gadā bija jāsauc vārdā, kas sākas ar burtu „H“.Tā kā mans krustāmais bija ērzēlis, tad izvēlējos mongoļu vārdu „Hāns“ ar domu: Kā mongoļu ordas pārpludināja Krieviju, tā lai „Hāns“ ar aviem kumeļiem pārpludina Latviju! Tiesām, dzirdēju, ka „Hāns“ tika pārdots un izmantots kā vaislas ērzēlis. Tā gada pavasarī, lai nebūtu katrā meklēšanās reizē ķēves jāved pie ērzeļa, man izdevās dabūt no Kuldīgas uz pāris mēnešiem valsts vaislas ērzēli. Tā šķirnes zirgu audzētava sāka darboties.

Gada beigās, kā visās saimniecībās, arī Stendē bija atskaites resp. bilanču komisijas sēde, ko vadīja Zemkopības institūta direktors Spoģis, bijušais Lauksaimniecības ministra vietnieks. Sēde notika mierīgu pārrunu veidā, jo saimniecība visus uzliktos plānus bija izpildījusi pat ar uzviju un strādāja ar peļņu visās nozarēs.

Saimniecībai bija pietiekamā daudzumā zālāja un sarkanā āboliņa. Pēdējo neaudzēja ilgāk par diviem gadiem un tas deva arī labu un lielu masu, kā zaļbarībai

noļautais, tā arī sienam sagatavotais. Skābbarību arī gatavoja no laba materiāla. Visumā bija labvēlīgi apstākļi, lai arī no lopkopības iegūtu augstu produkciju un līdz ar to dotu peļņu. Saimniecībai kā šķirnes sēklu audzētavai graudi nebija jāpārdod valstij par noteikto zemo cenu, bet paredzēto pārdodamo graudu daudzumu pārdeva kā šķirnes sēklu kolchoziem un padomju saimniecībām par daudz lētāku cenu.

Tā bija viena no ārkārtīgi retajām saimniecībām, kas varēja strādāt, kā lauksaimniecībai vajadzētu strādāt. Otru tādu man okupētajā Latvijā nekad nebija izdevība redzēt. Saimniecībā bija ļoti labs kopsalds, pusdienas izsniedza par zemu cenu. Varēja arī dabūt pirkt par pašizmaksas cenu gaļu un pienu. Bija arī strādājošo vajadzībām bērnu dārzs, kur arī mans audžu dēls uzturējās pa dienu.

Cik sapratu, tad Stendes selekcijas stacijas platība bija palielināta ar apkārtējo lauksaimniecību ietilpināšanu tajā: priekš dažiem gadiem tai bija pievienots neliels kolchozs, kas atradās pie Stendes ciemata.

Aiz Stendes selekcijas stacijas Ventspils virzienā (1966.—67.g.) bija viens no pirmajiem lielākajiem kolchoziem republikā — Talsu rajona kolchozs „Draudzība“. Tas aptvēra visas bijušā pagastā ietilpstošās zemes. Daži zināja pat stāstīt, ka robežas ejot pāri bijušā pagasta robežām. Bijušie mazie kolchozi tagad bija atstāti kā brigādes.

Uz Tukuma pusi, abās pusēs Tukuma un Talsu šosejai, pieejot pie Talsu pilsētas robežas, atradās kolchozs „Libagi“, kas dažus gadus vēlāk iesāka zināmā mērā jaunu saimniekošanas veidu. Katra kolchoza nodaļa (brigāde resp. tanī ietilpstošie cilvēki) specializējās atsevišķu kultūru audzēšanā. Vieni audzēja graudaugus, otra brigāde — zālājus, trešā — saknes. Visi viepiem nepieciešamie kolchoza rīcībā esošie tehniskie līdzekļi bija attiecīgās brigādes rīcībā. Daudz darba spēka un produkciju pārveda no vienas saimniecības vietas uz otru. Cilvēki domā un meklē, vēl daži cer,

ka kaut kā lauksaimniecību varēs nostabilizēt nepieciešamā līmenī.

Stendes selekcijas stacijā dzīvoja Talsu rajona Lauksaimniecības nodaļas vadītājs, kas bija iedomājies, ka mana sieva varētu pārnākt strādāt uz Talsiem par rajona galveno zootehniķi, bet man saziņā ar Lauksaimniecības ministrijas Veterināro pārvaldi piedāvāja Talsu rajona epizootologa vietu. Tad arī Tukuma rajona Lauksaimniecības nodaļas vadītājs Ozolnieks solīja mums ierādīt dzīvokli, lai es pāreju strādāt uz Tukuma rajonu.

Ar sievu izlēmām strādāt un dzīvot Tukumā, tāpēc, ka bija ērtāka satiksme ar Rīgu, kur sievai dzīvoja māte un meita. Uzteicu savu vietu Stendes selekcijas stacijā, un pēc divu nedēļu nostrādāšanas ierados Tukuma pilsētā.

TUKUMA RAJONĀ KĀ VETERINĀRAIS SANITĀRĀRSTS

Solīto dzīvokli Lauksaimniecības nodaļas vadītājs Ozolnieks mums ierādīja padomju saimniecībā „Vienība“, apm. pieci km. ārpus Tukuma, ar noteikumu, ka man jāiet strādāt minētā saimniecībā par galveno veterinārārstu. Apskatot saimniecību, noskaidroju, ka saimniecībā ir tuberkuloze, kailā ēde, trūka veterināro darbinieku un ka veterinārārsta vienīgais transporta līdzeklis bija motocikls. Sapratu, ka saimniecībā nepieciešamos darbus nevarēšu veikt, tāpēc atteicos iet strādāt. Līdz ar to nesaņēmu arī domāto dzīvokli.

Ozolnieks ar manu rīcību nebija apmierināts, bet dzīvokli tomēr solījās izgādāt. Nodzīvojām mēnesi viesnīcā, un tikai tad mums iedeva „dzīvokli“ — mazu istabiņu ar vēl mazāku virtuvi, kas bija izbūvēts bijušā noliktavas ēkā. Iekšējās sienas pat vasaru bija arvien mitras un appelējušas. Gar vienu sienu novietojām mēbeles vienu uz otras līdz pat griestiem, pie otras bija gulta, tā ka telpā

tikko varēja ienākt. Gultā bez mums vēl gulēja sievas 5 g. vecais dēls. Istabā neievietojamās mēbeles novietojām pie paziņām lauku šķūnī. Tikai pēc astoņu mēnešu gaidīšanas iedeva trīsistabu dzīvokli jaunizbūvētā mājā, — ne jau man, bet sievai kā rajona galvenajai zootehniķei.

Tukumā sāku strādāt par veterināro sanitārārstu. Mans uzdevums bija četras reizes nedēļā strādāt Tukuma kolchoza tirgū, bet pārējās dienās, kā arī pēcpusdienās, pārbaudīt rajona saimniecības, lielāko tiesu kontrolējot slaucamo govju novietnes un sanitāro stāvokli piena iegūšanā.

Visiem pārtikas produktu tirgiem Rīgā un provincē pie nosaukuma pielikts klāt apzīmējums — „kolchozu“: tā, piem; Tukuma kolchozu tirgus. Tas laikam izskaidrojams ar komunistu partijas domu, ka tirgos pārtikas produktu piegādātāji būs kolchozi. Dīvainos tirgus nosaukumus okupētajā Latvijā lieto jau vairāk nekā trīsdesmit gadu, bet kolchozi uz tirgus produktus tikpat kā neved, ja neskaita sakņu un augļu konservus, puķes un rudenī — ābolus: pat tie arī nav atrodami visos tirgos. Arī Tukumā kolchozi tirgū tikpat kā neko nepārdod. Tikai pašā pēdējā laikā viens kolchozs sāka pārdot lauksaimniecības ražojumus, kā graudus, saknes un augļus, ļoti reti pievestie ražojumi ir labas kvalitātes, arī izvēle maza. Galvenie kolchozu tirgus apgādātāji ir kolchoznieki vai arī citi laukos vai pil-sētās dzīvojošie privātie iedzīvotāji. Viņu piedāvātās preces parasti ir labas kvalitātes. Kaut gan cenas ir augstākas, cilvēki labprāt tās iegādājas iespēju robežās. Kolchozi savus ražojumus var pārdot tikai tad, ja viņi ir izpildījuši uzliktās nodevas valstij.

Tukuma tirgū galvenie pievedumi bija otrdienās, ceturtdienās, sestdienās un svētdienās, un man kopā ar palīgu — veterināro feldšeri, sievieti, bija jāpārbauda visā tirgū pievestie ražojumi; gaļa, olas, piens, sviests, krējums, biezpiens un medus. Veterinārsta darba diena tirgū bija; vasarā no sešiem rītā un ziemā no septiņiem līdz 11 vai 12 dienā.

Zinādams, cik lielā mērā leukoze izplatījusies govsluopiem, ierosināju un saņēmu atbalstu no rajona Izpildkomitejas, ka tirgū varēja pārdot pienu un piena produktus tikai no govīm, kas neslimoja ar leukozi. Pēc dažiem gadiem Tukuma piemēram sekoja citu rajonu tirgi, un vēlāk tā bija jārīkojas visiem republikas tirgiem, jo leukozes kontrole tad jau bija paredzēta izdotajos noteikumos.

Par tirgus saimniecisko daļu rūpējās tirgus direktors, kam bija padoti attiecīgie darbinieki; kasieři, noliktavas pārziņe un apkopēji. Tukuma tirgus direktore bija veca partijas biedre — Latvijas laika pagrīdniece. Mūsu domas, atskaitot maznozīmīgus gadījumus par labu produktu, tīrības un kārtības uzturēšanu tirgū, bija vienādas. Tādēļ laikam radās neparasts notikums.

Bija ieradies tirgū rajona avīzes līdzstrādniece ar fotografu. Viņa intervēja un fotografēja tirgus ilggadējos un labos darbiniekus — kasieri un apkopēju. Pēc tam tirgus direktore avīžu reportierus ievēda manā darba telpā, norādot, ka es arī esot labs darbinieks, un atstāja mūs parunāties. Uz jautājumiem stāstīju par savu darbu tirgū un rajona saimniecībā. Intervētāja izteicās, ka mans darbs saimniecībā esot ļoti interesants un bagāts dažādiem materiāliem un ka par to vēlāk varēšot uzrakstīt vēl kādu plašu rakstu laikrakstam.

Pēc kādas nedēļas vietējā laikrakstā bija raksts par tirgu ar tirgus apkopējas un manu fotografiju, kuŗā mūsu darbība bija novērtēta atzinīgi. Rajona galvenais veterinārārsts Vilcāns, partijas biedrs, bija pārsteigts un jautāja, kā es esot varējis tikt avīzē.

Mana „tikšana avīzē“ bija tikai sagādīšanās. Korespondenti, nepārbaudot manu pagātņi, bija uzklaustījuši tirgus direktores — vecas partijas biedres ieteikumu. Pēdējā atkal to bija devusi, vadīdamās tikai no mūsu sadarbības. Cilvēki ar man līdzīgu pagātņi laikrakstos nekad netiek cildināti. Dabiski, ka nākošais raksts, ko korespondente bija iecerē-

rējusi rakstīt par manu darbību rajona saimniecībās, avīzē nekad neparādījās. Un tikpat dabiski, ka visi vainīgie, kas bija saistīti ar raksta un manu publicēšanu avīzē, saņēma lielākā vai mazākā mērā pārmetumus par „komunistiskās modrības“ trūkumu.

Apm. puse no rajona saimniecības slaucamām govīm bija izvietotas jaunbūvētās kūtīs, bet no tām arī viena daļa vairs nebija jaunas, — celtas priekš 20 gadiem. Otra puse bija novietota bijušo saimniecību kūtīs vai arī citās kaut cik piemērotās telpās; tādēļ vairākās saimniecībās ir vēl kūtis, kur atrodas 60 — 70 vai vēl mazāk slaucamās govīs. Mechanizācijas pēdējās nav nekādas, atskaitot automatiskos dzeņamos traukus. Arī tie nav vairs kūtīs. Jaunlopi un teļi tikpat kā visur ir izvietoti pa vecām bijušo privātsaimniecību kūtīm.

Mēslu transportieři ir jaunajās kūtīs. Tie samērā bieži bojājās, tā kā nedēļām mēsli jātīra ar lāpstu — jo trūcīgo pakaišu dēļ tie ir šķidri un jāved ar zirgu. Kūts apkārtnē rudenos un pavasaos ir neizbriena. Tādu to padara traktori un govīs, jo nav pagalmā stingra pamatseguma. Pie kūts pievesto barību nereti nogāž tieši dubļos. Piena dzesējamās un uzglabājamās telpas parasti mazas, nevēdināmas, reti kad atremontētas, bieži sienas pat ap- pelējušas. Piena kannas ar pienu uzglabā ūdenī, kas nereti ir stāvošs: tāpēc tas palaikam jāmaina.

Slaucēju sastāvs ļoti dažāds, to starpā samērā daudz ir krievietes. Labākās saimniecībās slaucējas ir apzinīgākas, tīrāk ģērbušās un arī inteliģentākas, jo šīm saimniecībām ir iespējas izvēlēties labākās. Sliktākās saimniecībās slaucēju trūkst: tās mēģina pat vest vai aicināt no Krievijas. Parasti viņām jāņem pretī cilvēki, kādi piesakās. No slaucējam lielā mērā ir atkarīga saimniecības slaucamo govju kopšana, protams, līdz ar to arī produkcija.

Tikpat kā nav nevienā saimniecībā pietiekamā daudzumā siena vai āboliņa, nemaz nerunājot par kvalitāti. Skābbarības gatavošanā reti kur parādās vajadzīgā rū-

pība, un cietēja ir atkal kvalitāte. Lielāks vai mazāks procents skābbarības nemaz nav lietojams: ir gadījumi, kad veselas virszemes stirpas ir tā bojātas, ka neder barībai. Skābbarības torņus pa visu rajonu var saskaitīt uz vienas rokas pirkstiem.

Labību novācot ar kombaiņiem, reti kādam ir laika domāt un vēl mazāk izkārtot, lai lopbarībai domātie salmi būtu sausi ievākti vai vismaz sausi saguboti. Salmi visās saimniecībās barības devās ir jāierēķina un arī jāizbafo, bet pārāk bieži tie ir slapji, sapuvuši vai sapelējuši.

Lopbarības bietes reti kad paspēj noņemt laikus: tās bieži ir apsalušas un kā ziemošanai nederīgas tiek pievestas pie kūts tūlītējai lietošanai. Vienu daļu paspēj izbafo, citas aiziet bojā. Kaudzēs ieliktais apsalušas bietes arī aiziet bojā.

Iepriekšējā gadā zootehniķi arvien aprēķina, cik ir vajadzīgs spēkbarības, t.s. kombikorma, lai varētu izslaukt plānoto piena daudzumu, bet aprēķināto kombikorma daudzumu saimniecības nekad pilnībā nesaņem. Kombikorma fabrikas lepojas, ka tās ražo slaucamo govju, jaunlopu, teļu, sivēnmāšu, sivēnu, bekoncūku, vistu un cāļu kombikormu. To sastāvs atbilst attiecīgai dzīvnieku šķirai un vecumam ar nepieciešamo minerālvielu un sāls daudzumu. Sivēnu un mazo teļu kombikormam tiek pievienots piena pulveris, ar ko tā vērtība un cena ir stipri augstāka.

Kombikorma fabrikas vārda tiešā nozīmē savus produkcijas plānus mēģina izpildīt, lietderība tām nerūp. Zināmu laika periodu kombikorma fabrikas ražo tikai vienas šķiras kombikormu un to tūlīt sūta uz rajoniem sadalei saimniecībām. Pēdējās ir spiestas vienas šķiras lopbarību izēdināt visiem lopiem, jo cita nekā nav ko dot. Ir periodi, kad slaucamo govju kombikorms jādod arī cūkām, pat sivēniem. Nereti tāpēc arī sivēni iet bojā pārlietu lielā sāls daudzuma dēļ. Ir arī gadījumi, kad bekoncūku kombikorms jādod slaucamām govīm un teļiem. Bieži

vien dārgo un vērtīgo teļu vai sivēnu kombikormu bezjēdzīgi izēdina pieaugušiem lopiem, un vēlāk tā trūkst. Kombikorma fabrikas ir Sagādes un sadales ministrijas pārziņā un neviens neuzņemas ar to strīdēties. Pretējā gadījumā sadale var samazināties.

Kombikormu piesūta dzelzsceļa vagonos tikai vaļējā veidā. Dažreiz saimniecībām jābrauc pēc tā uz kombikorma fabriku ar automašīnām. Vaļējā veidā pārvadājot, rodas lieli zudumi; gan stacijā no vagoniem ar lāpstām izlādējot, gan ceļā, gan arī pie kūtīm un noliktavām. Īstas noliktavas retā vietā ierīkotas. Dažreiz kombikormu vienkārši novieto kādā šķūnī uz klona grīdas.

Tāda ir komūnistiskā saimniekošana; plānota pat pēc tonnāžas visu nesapem, un cik aiziet bojā barības vērtības, nepareizām dzīvnieku šķirām un grupām spēkbarību izēdinot, par to neviens nekad nedomā vai arī negrib domāt. Tāpat zudumi, kas radušies neiesaiņotu pārvadājot, arī nevienu neinteresē, varbūt tādēļ, ka viņi nekad un nekur papīros neparādās. Visu to lopi pēc papīriem ir apēduši, tāpat kā sabojāto skābbarību, sapuvušās saknes, sapelējušo sienu un salmus. Nesaprotu, vai Pad. Savienībā nespēj pieražot vajadzīgos iesaiņojamos materiālus, vai arī varbūt kāds saņēmis Staļina vai Ļeņina prēmiju, pierādīdams, ka valsts var ļoti daudz ietaupīt, samazinot iesaiņojumu.

Saimniecību graudus ved vaļējā veidā nodošanai valstij. Kaut arī dažreiz mājā nosveļ, tomēr galīgais svars ir tas, kas nodots graudu pieņemšanas punktā. Starpību neviens neuzdrīkstas uzrādīt: tā pati par sevi pazūd, ja attiecīgi samazina no lauka ienākušo graudu svaru. Tātad atkal zudumi neparādās pat papīros.

Mākslīgais mēslojums pienāk vagonos tikai vaļējā veidā. To izlādē ar lāpstām, sābežot vaļējās mašīnās. Transportējot bieži uz ceļa paliek izbirušā mēslojuma strīpas (tāpat kā graudus un kombikormu pārvadājot) uzglabājot kādreiz pat zem klajas debess vai vecajos caurajos šķūņos, visur rodas zudumi, parasti tonnām lieli. Aktos rakstīts,

ka viss saņemtais iesēts laukos līdz pēdējam gramam saskaņā ar stacijā parakstīto fabrikas pavadzīmi. Kas var pierādīt, ka tā nav izdarīts. Tātad dokumentāriski tiek pierādīts — aktiem Pad. Savienībā ir ārkārtīgi liels spēks — ka nekad un nekur nekādu zudumu nav. Iesaiņojamie materiāli ir tikai vecs kapitālistu izgudrojums, kas komunistiskai sabiedrībai atmetams, jo dzīve pierāda, ka var iztikt bez tiem.

Kad pēc kara dzīvoju Rīgā, bieži redzēju preču stacijās no vagoniem izbērtu vaļēju sāli, apklātu putekļiem un sodrējiem, gar kaudzes malām dubļos iemītu. To tirdzniecības uzņēmumi pārdeva cilvēkiem. Vai šeit dubļi un sodrēji novērsa iztrūkumu, nezīnu, bet kaut kas līdzīgs jau notiek; „vārāmā sāls“ — latviski rakstīts uz papīra iesaiņojuma, — bet sāli izšķīdinot ūdenī, trauka dibenā paliek kaut kas nešķīstošs. Neesmu pētījis, vai tās ir smiltis, sodrēji vai vēl kas cits. Senāk pa sāls kaudzēm brīvi staigāja suņi. Un atkal valsts ietaupa uz iesaiņojuma — tas vismaz nav jālieto, sāli transportējot.

Visus šos gadus lielākā daļa saimniecību ziemā un pat vasarā sakarā ar slikto zālāju sastāvu, īpaši pēc āboliņa iznīcināšanas, lopi nav saņēmuši nepieciešamo barību. Līdz ar to govīm nav izslaukuma, audzējamie lopi nepietiekami attīstās, pat nīkuļo, un baļojamiem ir tikai niecīgs pieaugums. Graudu miltu tikpat kā nav: ja kādai saimniecībai tie ir, tad tikko pietiek jaunlopiem.

Noteiktā graudu norma pēc valsts sagādes plāna ir jāatdod valstij, jo to uzskata par likumu. Par virsplānā nodotiem graudiem maksā dārgāk, solot vēl pārdot papildu kombikormu un vēl citas priekšrocības, lai tikai no saimniecībām izvilinātu iespējami vairāk graudu. Republikas saimniecību vajadzībām apsolīto un izplānoto kombikormu visu vienkārši neatsūta. Lai kaut kā izlāpītos, tad privātai tirdzniecībai paredzēto kombikormu pēc rajona vadības norādījuma pārdod saimniecībām par mazumtirdzniecības t.i. paaugstinātām cenām. Varbūt to organizē ar nolūku, lai par kombikormu dabūtu augstāku cenu.

Salmu pievešana no vienas saimniecības uz otru katru pavasari ir parasta parādība, jo arvien ir saimniecības, kam trūkst rupjās barības. Vienīgi tādi ir salmi, kas dabūjami, kaut arī to pašu bieži trūkst. Salmus pārved arī uz citiem rajoniem, pat citām republikām.

Priekš dažiem gadiem Krievijā pie Volgas, Sarātovas apgabalā bija ļoti liels sausums, tā ka visa zāle un labība izdega, lielu daļu lopu vajadzēja pārdzīt uz citiem apgabaliem. Tā stāstīja iebraukušie salmu vācēji. Rudenī bija noteikts, cik katrai saimniecībai jānodod salmu Sarātovas apgabala vajadzībām. No turienes atbraukušie cilvēki savu saimniecību vajadzībām presēja salmus ar vietējo saimniecību dotām ierīcēm, bet viena daļa šādi sagatavotu salmu palika neizvesti uz lauka. Laikam transporta trūkuma dēļ.

Varbūt kaut kā ar lopbarību vēl varētu izgrozīties, ja nebūtu izdots savāds rīkojums, ar ko noteica obligātu lopu skaitu uz gada 1. janvāri. Bija sīki izrādīts, cik katrā saimniecībā jābūt slaucamām govīm, grūsnām telēm, govslomu kopskaitam, cūkām, aitām un t.t. Lai rīkojumu izpildītu, saimniecībām bija jātur nobažoti lopi, govīs, kas nedod piena, pat dažreiz slimi lopi, lai tikai nodrošinātu vajadzīgo skaitu 1. janvārī. Pēc šī datuma lopus varēja likvidēt. Kādreiz pat gada pēdējās dienās bija jānopērk lopi no privātiem, lai nodrošinātu vajadzīgo skaitu.

Rajona Lauksaimniecības nodaļas darbinieki regulāri seko katras saimniecības lopu skaitam. Tie saņem no saimniecībām sīkas ziņas par lopu daudzumu katra mēneša pirmajā datumā. Ir izdots rīkojums, ka gaļas kombinātos aizliegts pieņemt nokaušanai govīs un teles bez tā saucamiem brāķēšanas aktiem. Pēdējos izgatavo saimniecībās, un tie jāparaksta saimniecības vadītājam, zootehnikim un veterināram darbiniekam. Aktā jāuzrāda iemesli, kāpēc govs vai tele būtu jālikvidē; tā var būt neārstējami slima, neapsēkrojama, ar niecīgu izslaukumu vai arī aizgājusi ciet.

Neviena no brāķējamām govīm vai telēm nedrīkst būt

grūsna. Minētos aktus apstiprina: rajona galvenais veterinārārsts, pārbaudot rakstītās diagnozes nopietnību, rajona galvenais zootehniķis, novērtējot iespējas saimniecībai paturēt vajadzīgo lopu skaitu; beidzot parakstu ar zīmogu dod rajona Lauksaimniecības nodaļas vadītājs.

Ja gada beigās kādā saimniecībā draud lopu iztrūkums, salīdzinot ar plānoto skaitu, tad tai brāķēšanas aktus aiztur, atļaujot likvidēt tikai tās govīs un teles, kuņām draud nobeigšanās. Kaut gan ir izplānota šāda veida uzraudzība, ir atsevišķas saimniecības, kas plānoto lopu skaitu uz 1. janvāri nevar uzrādīt. Saimniecību galvenie darbinieki par to tiek sodīti, noņemot pavisam vai samazinot paredzētās prēmijas.

Arī Lauksaimniecības nodaļas vadītāji darbinieki, kā nodaļas vadītājs un galvenie speciālisti, saņem prēmijas, ja rajons kopumā vai arī par dažiem ražojumiem ir veicis uzliktos plānus. Pēdējo ir daudz. Katram lauksaimniecības ražojumam ir savs noteikts daudzums, kas jānodod valstij resp. dažādiem valsts savākšanas, pārstrādāšanas un tirdzniecības uzņēmumiem par valsts noteiktām cenām, tāpēc arī Lauksaimniecības nodaļas vadītājs ar sev padotajiem darbiniekiem spiež no saimniecībām ko varēdams.

Lauksaimniecības ministrija ir savukārt atbildīga, un tās darbinieki tāpat ar prēmijām ir materiāli ieinteresēti par republikas saimniecības ražojumu plānu izpildi, tāpēc dzen un strostē rajona vadošos darbiniekus, sauc uz ministrijas sanāksmēm, izsaka rājienus, noņem vai samazina prēmijas un pat atbrīvo no darba.

Pāri visam stāv partijas rajonu komitejas un republikas centrālkomiteja Rīgā. Viss darbs un dzīve Pad. Savienībā nozīmē vienam otru uzmanīt, vienam otru izdzīt un mēģināt izspiest no sev pakļautā cilvēka, ko tik vien var. Ar to panāk, ka visiem valdības lēmumi ir jāizpilda bez ierunām.

Viss darbs un dzīve Pad. Savienībā nozīmē vienam otru uzmanīt, vienam otru izdzīt un mēģināt izspiest no sev

pakļautā cilvēka, ko tik vien var. Ar to panāk, ka visiem valdības lēmumi ir jāizpilda bez ierunām.

Ar ziemai paredzēto barību tepat trīs mēneši (līdz 1. janv.) tiek baroti nevajadzīgi lopi. Līdz ar to samazinās barības devas audzējamiem un ražojošiem lopiem. Mūsu Latvijas brūnās govīs, kuņas vēl tagad Pad. Savienībā atzīst par labām piena govīm, var uzrādīt savas labās īpašības tikai daļēji. Rēgulārā barības trūkuma dēļ pakāpeniski turpmākām paaudzēm samazinās dzīvsvars un līdz ar to arī piena izslaukumi. Kas notiks turpmāk, ja pastāvīgais pusbada stāvoklis turpināsies?

Katru gadu vairākus tūkstošus jaunlopu pārdod audzēšanai uz citām Pad. Savienības republikām; Ukrainu, Baltkrieviju, daudz uz Kazahiju, Grūziju un citām, nedaudz pat uz Čehoslovākiju. Saimniecībām uzdots sekot, lai labāk govīm teļus atstāj ataudzēšanai pašu saimniecībā. Bet savādi, ka tur aizvestie jaunlopi, izauguši par govīm, nereti pārsniedz piena izslaukumā Latvijā esošās govīs. Ja tas būtu tikai atkarīgs no barības, ar ko govīs tur labāk nodrošinātas nekā pie mums, tad jau varētu priecāties, ka pienīgums Latvijas brūnajām govīm ir nostabilizējies un ka var strauji pieaugt, labi ēdinot.

Liekas, ka tam ir vēl cits iemesls. Lauksaimniecības ministrija neatlaidīgi prasa, lai saimniecībās pēc iespējas ātrāk visas govīs būtu tīras šķirnes. Patiesībā tām visām sen jau tādām vajadzētu būt. Jau vairāk nekā 20 gadu govīs un teles mākslīgi apsēklo tikai ar tīršķirnes bulļu spermu, bet, pastāvot līdzšinējai chaotiskai uzskaitēi, tīro šķirni neizdodas pierādīt. Lai slēptu savas vai citu neizdarības, saimniecību darbinieki jaunlopus ar nepierādāmu izcelšanos pārdod uz citām republikām, lai gan īstenībā viņu mātes ir labas piena govīs. Pēc ministrijas prasības atstāj ataudzēšanai teļus no tīršķirnes govīm, kas nereti ir sliktākas piena govīs nekā pārdoto teļu mātes. Te neskatās uz praktisko labumu, bet uz papīriem — cilts rakstiem, tā izpildot ministrijas izdotos priekšrakstus.

Saimniecībās, kuŗās strādā zootehniķi desmit un vairāk gadu, ir uz pirkstiem uzskaitāmas, ir rezultāti ir redzami: visas govīs ir tīršķirnes un labu izslaukumu. Zootehniķis savu ganāmpulku pazīst un spēj izveidot. Ko var gaidīt no saimniecībām, kur zootehniķi mainās ik pa gadam vai divi gadiem reizi? Ir pat saimniecības, kur divi vai trīs zootehniķi apmainās vienā gadā! Ar slaucamām govīm vēl nav īsti iepazinies, kad pats aiziet vai ir spiests aiziet.

Reti kādā saimniecībā ir tik saprātīgi vadītāji, kas atzīst zootehniķu un veterinārārstu darbu lopkopības veicināšanā. Liela daļa viņus uzskata par tehniskiem darbiniekiem, kuŗiem bez ierunām jāklausa priekšniecības rīkojumi. Ar to arī lielā mērā izskaidrojama lopkopības galveno speciālistu biežā darba maiņa. Padomājot, varam it labi saprast priekšsēžu rīcību; viņus tādus gatavojusi partijas vadība. Daudzi priekšsēži ir bez kādas speciālas izglītības, izņemot partijas skolas, kuŗās viņi dažos mēnešos ir izmācījušies it visu — tā kā viņiem vismaz iestāstīts. Pareizāk būtu teikt: visās zinībās „apvārtījušies“, jo nevienā lietā dziļākas izpratnes viņiem nav: ārpusē šīs tas pielipis, kas arī ar laiku nobirst. Ar ārkārtīgu pašapziņu un partijas skolā mantoto pārākuma sajūtu viņiem gribas cilvēkus ar augstāko izglītību mācīt un dot savus, — maigi izsakoties — savādos rīkojumus.

Tukuma rajonā viens no viņu tipiskākiem pārstāvjiem bija Lauksaimniecības nodaļas vadītājs Ozolnieks, kas Vidzemes nomalē bija bijis kolchoza klētnieks, beidzis partijas skolu un kā cītīgs skolnieks arī tā saucamo augstāko partijas skolu. Pēc savas saprašanas tas vadīja visu lauksaimniecības dzīvi Tukuma rajonā vairāk nekā desmit gadu. Rezultātā rajons noslīdēja vienā no pēdējām vietām republikā, un tikai tad „augstākā vadība“ iedomājās viņa vietā ielikt citu, piešķirot viņam „par labu darbu“ Dārzkopības un biškopības biedrības priekšnieka amatu Rīgā. Partijas pirmo sekretāru Arbeiteri, bijušo pamatskolas skolotāju, miermīlīgas dabas un flegmatiski noskaņotu vīru, kas atļāva

visam ritēt savā gaitā un pēc iespējas mazāk kaut kur iejaucās, arī „pārcēla“ uz Rīgu vēl mierīgākā darbā. Partija — pēc sava standarta — „labākos darbiniekus“ nekad neaizmirst.

Reti kādā vietā ir laba saskaņa zootehniķiem ar veterināriem darbiniekiem, īpaši ar veterināriem felšeriem, kam ir tā saucamā vidējā veterinārā izglītība. Viņi varētu būt tikai par tehniskā darba darītājiem. Bieži vien ar savām prasībām, pamatojoties uz dažām muļķīgām un novecojušām instrukcijām, kuņas nevienam nav ienācis prātā atcelt, viņi lopkopībā rada tikai sarežģījumus. Brīvās Latvijas laikā veterinārfeldšeru skolas nebija: jau toreiz atzina viņu nepietiekamo izglītību, tāpēc atļāva līdz mūža galam strādāt tikai tiem, kas apliecību bija ieguvuši cara laikā. Bet viņu ir ļoti daudz, un tiesībās viņi atzīti līdzīgi veterinārārstiem. Parasti veterinārfeldšerā — partijas biedra domas ievēro vairāk nekā bezpartējiskā veterinārārsta.

Pavasaros laukus apsēj ātrāk vai vēlāk, vairāk vai mazāk apstrādā zemi. To padara, ņemot vērā saimniecības iespējas. Jau ap siena pļaujas laiku sāk trūkt darba spēka; tā nepietiek arī dārzāju apkopšanai un ravēšanai. Tas izskaidrojams ar vajadzīgo mašīnu un ierīču nepietiekamo skaitu. Okupētajā Latvijā saimniecības kaut cik ir nodrošinātas ar mašīnām aršanai un zemes apstrādāšanai, transportam to jau stipri mazāk. Labības novākšanas kombaiņu arvien vēl trūkst, bet tādu ierīču kā klievētāji, gubotāji, savācēji, rušinātāji u.t.t. ir ļoti maz, un ja ir, tad to darba spējas ir stipri zemas ražošanas kļūdu dēļ.

Lauku darbiem organizē talciniekus no pilsētu darba ļaudīm, skolniekiem un studentiem. Organizēšana atrodas partiju komiteju rokās: tā dod rīkojumu, cik cilvēku no katra uzņēmuma, iestādes vai skolas jādod. Pretoties talcinieku sūtīšanai neviens nedomā, — pieprasīto darba spēku nosūta, bet vai praktiski tas būs derīgs, par to arī neviens nedomā. Par padarīto darbu saimniecības talciniekiem samaksā, arī viņu darba vietās tiem tiek nodrošināta parastā alga 50 % apmērā.

Talciniekiem ierodoties saimniecības nav sagatavojušās uzņemšanai — vai nu par to nav laikus paziņots, vai sliktās darba organizācijas dēļ viss atstāts pašplūsmei; nav transporta, kas talciniekus nogādātu uz darba vietu, nav ieradies laikā darba ierādītājs, nav pietiekamā daudzumā vajadzīgo darba rīku, kā dakšu, grozu un t.t., lūst mašīnas u.c. Piedevām nāk vēl klāt talcinieku nemākulīgā pieeja darbam, kā arī atsevišķu talcinieku atklātā nepatika pret uzlikto darbu. Tas viss mazina panākumus. Ir gadījumi, kad atsūtītie talcinieki tikko izpelna noēsto pārtiku, bet saimniecības mašīnas visu laiku ir bijušas aizņemtas. Visus izdevumus savelkot kopā, jājauc, vai talcinieku darbs saimniecībai atmaksājies.

Vairākas saimniecības izveidojušas tā saucamās „skolnieku atpūtas vietas“, kur ievieto skolniekus parasti uz vienu mēnesi, un viņiem jāiet saimniecības darbos: pēc mēneša viņu vietā stājas cita grupa. Tā tas turpinās visu vasaru.

Saimniecībām kombaiņu darbs nav pietiekams, rudenos tos pārvieto no vienas saimniecības uz otru, nereti arī citiem rajoniem. Dažreiz pat zināmu skaitu kombaiņu no rajona liek nosūtīt ar vilcienu uz tā sauktajām jaunapgūtajām zemēm Kazahijā: pēc to atgriešanās var saprast, kas no tiem palicis pāri. Pēdējos gados aizsūtīto kombaiņu vietā nākošā gadā sola piešķirt jaunus.

Gandrīz katru rudeni no republikas iedzīvotājiem iesauc armijā rezervistus uz 2, 3 un pat 6 mēnešiem. Tos izmanto ražas novākšanai jaunapgūtās zemēs. Pēc dalībnieku stāstījuma tur kādreiz redzamas komunistu saimniekošanas īpatnības; rudenos ar kombaiņiem izkulto labību saved milzu kaudzēs atklātā laukā. Ne katreiz tā ir pietiekami sausa un, stāvot ilgāku laiku, neizžuvušās kaudzes visas aiziet bojā.

Arī okupētajā Latvijā ir tendence labību iespējami ātrāk nopļaut un nodot valstij. To žāvē kaltēs, šķūņos uz klona grīdas, arī pieņemšanas punktos, tomēr arī tad ir gadījumi, kad viena daļa labības jānoraksta lopbarībai.

Kolchozs Lestene Lestenes baznīcā ierīkoja graudu žāvētavu, iepriekš izplēšot un no tās ar koka izgriezumiem

mākslinieciski darinātās ērģeles. Lauksaimniecības vadītāja Ozolnieka pārlicība, kuŗu viņš arī atklāti deklarēja bija: „Valstij maize ir vairāk vajadzīga nekā vecas, nekam nederīgas ērģeles“. Atsevišķu personu iniciatīvā tomēr parādās, ka atlikušo ērģeļu daļu novietoja Tukuma mūzeja bēniņos; laikam arī pārpalikums tur pakāpeniski aizies bojā, jo neviens par to tālāk nedomā.

Tūlīt pēc kara „attapīgi“ valdības vīri vēsturiskās Rundāles pils zāles (balto un zelta) izlietoja par graudu noliktavām un žāvētavām, tur ielikto labību ar lāpstām pārgrozot. Dabiski, daudzi mākslinieciskie sienu un griestu veidojumi mitruma un mehānisku spēku dēļ aizgāja bojā. Vairākus pēdējos gadus Rundāles pilī tagad turpinās restaurācijas darbi.

Kad pēc 1949. g. izsūtīšanām dibināja kolchozus, tie bija mazi. Bijušā pagasta robežās bija 4 līdz 5 vai pat vairāk kolchozu. Rajoni no sākuma atbilda apriņķa robežām; tad rajonu skaitu palielināja, tad atkal samazināja, tā kā reti kur rajona tagadējās robežas saskan ar bijušām apriņķa robežām. Katrā rajonā kā likums bija „Stalīna“, „Molotova“, „Ždanova“, „Leņina“, „Sarkanā karoga“ un citi līdzīga nosaukuma kolchozi. Sākumā kolchozus ieteica saukt par kolektīvām saimniecībām un sovchozus par padomju saimniecībām, lai neuzsvērtu to krievisko izcelšanos, bet pēdējā laikā no tā vairs nevairās un oficiāli lieto tikai kolchozu un sovchozu nosaukumu, norādot, ka tie esot nostiprinājušies kā starptautiski nosaukumi.

Pamazām kolchozi tika apvienoti vai pievienoti sovchoziem, vai arī no vairākiem kolchoziem nodibināja jaunus sovchozus. Bieži notika, ka piem. kolchozs „Leņina ceļš“ bija galīgi izsaimniekots, kamēr „Sarkanais karogs“ dzīvoja tikai no valsts aizdevuma un t.t. Tautai radās iemesls par ko zoties un pasmieties. Tad ieteica saimniecību nosaukumus mainīt, vairāk pieturoties pie vietu vārdiem un citiem nosaukumiem. Pašlaik stipri modē ir kolchozu vārdi: Draudzība un Dzimtene; tie atrodami gandrīz katrā rajonā.

Tukuma rajonā, Jaunpils tuvumā, ir trīs nelielas saimniecības: divi kolchozi — Cīņas gars un Darba spars; trešā — Zagļu bars — dīķsaimniecība, kas iemantojusi savu palamu sakarā ar tur dzīvojošiem krieviem.

Pašlaik lielā mērā kolchozus apvieno, dažāda lielums jau ir sasniedzis bijušā pagasta lielumu, citi pat krietni tos pārspēj. Ir kolchozi, kur darba organizācija un līdz ar to arī darba disciplīna ir labāka, kur priekšsēdis ar saviem speciālistiem ir ielicis izdomu un pieredzi, tur arī panākumi redzami. Strādājošie par veikto darbu saņem attiecīgi lielāku samaksu. Netrūkst saimniecību, kur priekšsēdis gadās dzērājs. Saprotams, ka tur cilvēki dzīvo no dienas dienā, strādā bez kādas intereses, speciālisti darbu nesaskaņo, trūkst izdomas, jo zina, ka tā vai tā nevarēs panākt. Latviešu kolchoznieki, īpaši vecākie, parasti vēl mēģina strādāt pēc labākās apziņas, bet viņu darbs ar katru dienu sarūk: viņu paliek arvien mazāk. Jaunpienācēji, no kuņiem arvien vairāk ir krievi, izrādās laimes meklētāji; tiem nav nekādas intereses par saimniecību, skatās tikai, kā dienu pavadīt, — kaut ko jau saņems.

Un tad ar valdības pavēli labos un sliktos kolchozus apvieno. Nekad neaizmirst iepriekš nospēlēt kārtējo balsošanas komēdiju, — it kā paši būtu nobalsojuši par apvienošanu; turpmāk visiem maksās vienādas algas, visu nolīdzinās. Labās saimniecības pārņem no atpalikušajiem kolchoziem arī viņu parādus, kas dažreiz ir vairāku simtu tūkstošu rubļu lieli. Vai tā nav atkal jauna nacionālizācija, tikai daudz apslēptākā un rafinētākā veidā: labākiem strādniekiem noņem viņu mantu, proti, par labāku darbu pienācīgo peļņu, to sadalot vienādās daļās ar sliktākiem, pat slaišiem, lai visi būtu vienādi! Tā ir negrozāmā Pad. Savienības kārtība, ka viss ir jānonivelē parastās tautas starpā. Uz valdošo šķiru t.i. augstākiem komunistu partijas biedriem teiktais neattiecas. Viņi ir nodrošināti ar augstām algām, labiem dzīvokļiem un iespējām dabūt sev visu nepieciešamo.

Cik zinu, Pad. Savienībā plāno pāriet tikai uz sov-

chozu iekārtu, lai uz laukiem likvidētu kolchozus — kolektīvos īpašumus. Ar to būtu panākts, ka cilvēkiem nekas nepiederētu un visiem būtu valsts noteiktas algas. Apvienojot kolchozus, izveidojot lielas saimniecības, valdība panāk, ka kolchoznieki savā starpā jau nivelējas, nav vairs lielas atšķirības viņu peļņā, un tiem būs vieglāk pāriet uz sovchozu algām. Saimniecības organizēšanās grūtības būs pārvarējušas, kā arī atpalikušo kolchozu parādi būs samāksāti. Atliks tikai valdībai izdot dekrētu, un visi lauku ļaudis to „ar sajūsmu apsveiks“.

Pilsētu strādniekiem fabrikās bija līdzīgs stāvoklis: viņiem bija noteiktas dienā izstrādājamās normas. Par darbu virs normas maksāja labāk nekā par virsplāna produkciju. Cilvēki centās, gribēja sev ko nopelnīt, strādāja centīgi un normas arī pārsniedza. Saņēma samērā labu atalgojumu, tad piepeši normas paaugstināja. Nu tikai ar lielu piespēšanos var izpildīt normu, virsnormas produkcijas nav nemaz, nav arī virspeļņas. Cilvēki smagi strādā, bet nopelna maz. Visu organizē tā, lai no cilvēka izspiestu iespējami vairāk darba un iespējami mazāk maksātu.

Redzot valdības pastāvīgo blēdīšanos, tautā nav ticības valdības solījumiem, un visa saimnieciskā dzīve it kā sastingusi. Lai kaut cik apatiju mazinātu, rēgulāri notiek dažādas maiņas un pārorganizēšanās ministrijās, rajonos un saimniecībās ar domu: vai būs labāk, to nezina — bet vismaz kādu laiku cilvēkiem būs enerģija strādāt. Un tiešām, pēc katrām maiņām cilvēki it kā spraigāk veic savus pienākumus. Taču tas neturpinās ilgi — atkal visu darba prieku nobremzē lielā birokratija un neesošās perspektīvas.

Kolchozi, kuņus vada cilvēki ar bagātu izdomu, saimniecības ienākumus stipri paceļ ar tā sacamām palīgnozārēm, kuņu peļņa nereti pārsniedz lauksaimniecības produkcijas peļņu. Vienu laiku iespēju robežās varēja ražot visu, ko rūpniecības uzņēmumi neražoja vai ražoja nepietiekamā daudzumā, piemēram, lodīšu pildāmspalvas, dažādas piemiņlietas, cukura gailīšus un t.t. Pēdējā laikā

valdība izdevusi rīkojumu, ka kolchozos drīkst būt tikai lauksaimniecības rakstura palīguzņēmumi.

Samērā daudzi kolchozi dārzeņu un augļu konzervētos izstrādājumus; gurķus, tomātus, skābētus kāpostus, mār-rutkus, ābolus sulas un.t.t., pat vīnu un miežu alu. Tukuma rajona kolchozs „1. Maijs“ cep saldskābmaizi un rupjo maizi, divas reizes nedēļā to ved pārdot Centrāltirgū Rīgā.

Zināmās dienās apm. 30 — 40 cilvēki jau stāv rindā un gaida atvedam maizi. To lieto kolchoznieki, brauc pirkt iedzīvotāji no tuvākās apkārtnes, un visās apkārtnes viesībās un sarīkojumos būs „1. Maijs“ maize, jo ir garšīgāka nekā valsts maize, lai gan cena ir augstāka.

Pēc astoņu mēnešu gaidīšanas mums ierādīja jaun-celtā mājā dzīvokli, kad to vēl krāsoja. Grīdas pirms krāsošanas pašiem bija jātīra un jāmazgā. Virtuves sienas bija paredzēts krāsot tumši zilā krāsā, bet par zināmu summu krāsotājs tās apņēmas izkrāsot gaišākas. Zinādams, ka dzīvokli var aizņemt citi cilvēki, ārdurvīm pieliku savu patentatslēgu. Līdz pat iekravāšanās dienai dzīvokli pastāvīgi uzmanīju, lai tanī neiekravātos kāds svešs. Tā rīkojās lielākā daļa jauno īrnieku, ieskaitot arī rajona prokuroru, kas pārnāca no citas jaunbūvētas mājas uz lielāku dzīvokli. Ja kāds — pēc prokurora izteiciena — ieietu patvaļīgi kādā dzīvoklī no „avārijas“ mājas, kuŗu vairs neremontēja, jo bija domāta noplēšanai, tad nav likuma, kas dotu tiesības viņu no dzīvokļa izlikt.

Minētos likumus ļoti labi zina krievi: ja kāds ar koferi ir ienācis kādā tukšā telpā, it īpaši, ja tam vēl bērns, tad viņu nedrīkst ne ar varu, ne ar likuma spēku izlikt laukā. Šo paņēmienu daudzkārt krievi lietoja ar labiem panākumiem. Vēlāk, kad nodeva apdzīvošanai pārējās jaun-celtās mājas, bija norīkoti miliči (policija), kas tās apsargāja, lai neiekravātos nepiedienīgi cilvēki.

Pad. Savienībā, pēc manām domām, zināmā mērā slimo ar „gosta“ (valsts standarta) maniju, kas pie tam ir stipri vienpusīga. Ir noteikts, ko katrs ražojums drīkst

saturēt; piem. maizei noteikts miltu, ūdens un sāls daudzums, cita nekā nedrīkst pielikt: tāpat desām — katrai šķirnei savs sastāvs, tādas jāražo visā Krievijā, pat garšvielas nevar ne palielināt, ne pamazināt. Kontrolējošiem ierēdņiem ir tik lielas tiesības, ka var likt produktus iznīcināt, ja tie neatbilst „gostam“, pat sāls vai garšvielu nepareizu attieksmju dēļ. Turpretī „gostā“ nav nekas minēts par dzimumorgānu piemalumu — to neviens nekontrolē. Arī noteikumos par pienu nav nekas teikts par coli (mēslu dīglu) klātbūtni — arī tas nevienam nerūp.

Strādājot par veterinārārstu, manīju, ka piena izstrādājumi samērā ātri bojājas Aprunājos ar rajona veterināro laboratoriju: tur izrādīja bakterioloģiskus izmeklējumus no paraugiem, kas bija pieņemti pienotavā dažādos piena pārstrādes procesos. Tie rādīja, ka nepietiekami tīras piena apstrādes piena aparatūras pienu inficē. Ar izpildkomitejas atbalstu attiecīgos darbiniekus brīdināja, aizrādot uz viņu kļūdām. Rajona pienotavās piena kvalitāte pamazām sāka uzlaboties.

Par manu darbību tika informēts arī Republikāniskās veterinārās laboratorijas direktors veterinārārsts Sīpols — tagad jau Lauksaimniecības Ministrijas Veterinārās pārvaldes priekšnieks. Viņš atzina, ka man pienotavas darbība neesot jākontrolē, un Tukuma veterinārai laboratorijai aizliedza turpmāk izdarīt piena izmeklējumus. Rajona sanitārās inspekcijas kontrolētājas krievietes aprobežojās ar pienotavas apskati un „nodevu“ — sviesta saņemšanu. Tā viss atkal palika pa vecam.

Tāda ir Pad.Savienības augstāko darbinieku nostāja; nekur nejaukties, lai viss iet savu gaitu. Domāt par tautas labklājību un veselību, kā šinī gadījumā, — lai cilvēki saņemtu labākus pārtikas produktus, viņi uzskata par nesvarīgu. Galvenais, lai paši varētu mierīgi nodzīvot savu dzīvi, paliktu iespējami ilgāk savā amatā vai arī tiktu augstākā amatā. Veterinārārstam Sīpolam tas arī izdevās. Viņš labi saprata, ka kļūdu meklēšana citu darbos, šoreiz

Gaļas un piena rūpniecības resorā, ir vienmēr riskanta lieta. Citi var atklāt arī paša kļūdas, kas var izrādīties vēl lielākas un būt liktenīgas: Tātad — „roka roku mazgā, abas baltas“, pareizāk — „abas melnas“. Tas ir arī saprotams, jo partijā lielāko tiesu stājās cilvēki, lai sev nodrošinātu labus dzīves apstākļus, kā tauta saka, „Lai saņemtu maizes kartīti“. Atbildības un pienākuma sajūtu šādos gadījumos velti meklēt.

Kandavas pienotavā pienu nodeva sešas saimniecības. Divās no tām lopi slimoja ar tuberkulozi. Viss saņemtais piens pārstrādes gaitā pienotavā sajaucās. Saimniecības saņēma atpakaļ vājpienu, iedzīvotāji pienu un krējumu pēc to pastērizēšanas saskaņā ar „gostu“ noteikto kārtību, bet ne tik ilgi un augstā temperatūrā, lai iznīcinātu tuberkulozes dīgļus. Tā radīja apstākļus, ka arī citu saimniecību lopi varēja pakāpeniski saslimt, tāpat kā cilvēki. Panākt, lai piena un vājpiena pasterizāciju pienotavā izdarītu temperatūrā, kas iznīcinātu tuberkulozes dīgļus, nevar, jo pienotava ir pakļauta Gaļas un piena rūpniecības ministrijai, kas, turēdamās pie saviem standartiem, citus neklausā. Vienojāties ar saimniecības vadītājiem, ka viņi kopīgi ar saviem līdzekļiem ierīkos pienotavā papildu karsēšanas iekārtu un to ar saviem līdzekļiem uzturēs. Lai nodomu īstenotu, bija jāizprasa Ministru Padomes un Centrālkomitejas atļauja. Saimniecības attiecīgos pieprasījumus iesniedza, bet atļauja nepienāca, un viss palika pa vecam. Tas bija priekš desmit gadiem, un tā visu laiku tuberkuloze izplatās neierobežoti tālāk.

Otrā zonā, kur saimniecībās tuberkuloze bija vairāk, ar Tukuma pienotavas vadību vienojamies, ka viņi Abavas krejotavā ierīkos tikai tāda piena pārstrādi, kas nāk no govīm, saslimušām ar tuberkulozi vai rada aizdomas, un pienu tur uzkarsēs, vajadzīgā temperatūrā zināmu laiku. Lai karsēšana noritētu kvalificēti, bija norunāts, ka saimniecības, kas pieved pienu, dos pēc kārtas kādu lopkopības speciālistu, kas darbam sekos. Rajona galvenais veterinār-

ārsts Vilcāns uzskatīja to par nevajadzīgu, līdz ar ko pasākums palika jau diezgan problēmatisks. Vēlāk Tukuma pienotavas priekšniecība — Jelgavas piena kombināts, uzzinājis par tuberkulozā piena pasterizāciju krejotavā, pamatojoties uz gostu, noliedza to darīt. Tad izdevās pierunāt tuvējo kolchozu. Tas krejotavu nopirka un turpināja visa pievestā piena karsēšanu. Man pārejot citā darbā, arī krejotavas darbība apstājās, un viss palika kā agrāk.

Piens jākarsē saimniecībās uz vietas, tāds ir Pad. Savienībā likums, bet to pareizi īstenojot nav iespējams, jo saimniecībās uz vietas nav attiecīgās iekārtas, tas ir apbrīnojams burvju loks, no kuŗa nekādi ārā netiek. Tuberkuloze mājlopiem un līdz ar to arī cilvēkiem Pad. Savienībā ir nodrošināta pastāvīgi, jo „gostā“ tās apkaŗošana nav paredzēta.

Gaŗas kombināti jeb kautuves, kas arī ir Gaŗas un piena ministrijas pārziņā, maz pakļaujas Lauksaimniecības ministrijas Veterinārā dienesta amatpersonām, lai gan tās skaitās kā pārraudzības instance visos veterināros jautājumos. Katram ir sava ministrija, un ne reti Gaŗas un piena rūpniecības ministrija ir nozīmīgāka. Vai tāpēc, ka tā raŗo piena un gaŗas izstrādājumus, kas garŗo visiem cilvēkiem, arī augstākiem partijas biedriem, nezinu, bet kaut ko te panākt ir ļoti grūti.

Arī patērētāju biedrību gaŗas pārstrādes uzņēmumiem ir savi veterinārārsti, kas pārbauda produkciju un izsniedz izziņas, ka produkti ir cilvēka uzturam derīgi. Tā ir rakstīts uz papīra, un uzņēmumam papīra tikai vajag. Produkcija gan atbilst „gosta“ noteikumiem, bet par desu kvalitāti bieŗi jāšaubās, jo minētie uzņēmumi nereti uzpērķ dažādu gaŗu par vislētākām cenām. Ja kāds tur nodarbināts veterinārārsti cels iebildumus, tad viņa vietā dabūs citu. Algu maksā uzņēmums, un tam arī jāklauŗa. Vai nu gribi saņemt papildu algu par blakus nodarboŗanos un piedevām arī vēl „pa kluso“ precī — tad paraksti papīrus, ja ne — nedabūsi ne naudu, ne precī. Ir jāsaprot, ka cilvēki Pad.

Savienībā ir jau iemācīti iet pa vieglāko ceļu, kur nav pretestības, kā tas neskaitāmos dzīves piemēros ir pierādījies.

Pirmajā gadā, kad sāku strādāt Tukuma rajonā pēc rajona galvenā veterinārārsta Vilcāna ieteikuma, mani „ievēlēja“ par rajona veterināro darbinieku arodbiedrības vietējās komitejas priekšsēdi. Paredzētajā arodbiedrības sēdē, piedaloties arī Vilcānam, sadalīja darbiniekiem gada prēmijas: sadale noritēja vinprātīgi saskaņā ar Vilcāna ieteikumiem. Vakarā Vilcāns man atveda mājā paša nomedītu zaķi, jo — kā jau lielākā daļa partijas biedru — viņš arī bija mednieku biedrībā. Nobrīnījos par viņa labvēlību un dāvanu pieņemumu. Nākošā dienā viņš mani lūdza prēmiju sadali mainīt; samazināt prēmiju šoferim uz pusi un viņa daļu izmaksāt kādam veterinārārstam, kas jau no darba bija aizgājis. Priekšlikumam nevarēju pievienoties, jo iepriekšējā dienā prēmiju sadale bija izņemta, piedaloties arī vietējās komitejas locekļiem, kuŗu starpā bija arī tas pats šoferis, kam tagad Vilcāns gribēja prēmiju samazināt.

Vilcāns prēmijas izmaksāja, kā pats bija iedomājies. Nelīdzēja arī sūdzība arodbiedrības rajona komitejai. Arī tās lēmums bija, ka Vilcāna rīcība nav pareiza. Tas arī bija viss, — panākt neko nepadara. Tas lieku reizi pierāda, ka arodbiedrības domas neviens vērā neņem. Tā ir iestāde, kas derīga tikai tad, kad tās domas saskan ar priekšniecības domām. Nākošā gadā pēc Vilcāna norādījuma mani par vietējās komitejas priekšsēdi vairs „neievēlēja“.

Arodbiedrību komiteju priekšsēžuursos kāds apmācītājs stāstīja, pēc viņa domām, savādu notikumu: Tēvijas kaŗa dalībnieks, pulkvedis, esot izstājies no armijas, atteicies no visiem ordeņiem un sācis strādāt par mācītāju. Pēc lektora domām tautā reliģijas jūtas vēl esot dzīvas un pret tām esot vairāk jācīnās.

Tukuma rajonā, tāpat kā tas notiek citos rajonos, tuberkuloze piepeši parādījās nelielā kolchožā, kad tur atnāca strādāt jauna veterinārārste. Viņa baidījās slimību slēpt,

jo tā bija gandrīz pilnīgi pārņēmusi vienu teļu kūti, bez tam samērā daudzas slaucamas govīs deva pozitīvu reakciju vai radīja aizdomas par slimību.

Tad pēc kāda gada tuberkuloze parādījās lielā sovchozā, kur direktors pēc izglītības bija veterinārārsts, apbalvots ar Ļeņina ordeni. Viņa sieva — saimniecības galvenā veterinārārste — pirms 2 vai 3 gadiem par ātru tuberkulozes likvidēšanu šinī pašā saimniecībā bija ieguvusi „nopelniem bagātās veterinārārstes“ goda nosaukumu. Komisija, kuņā arī man bija jāpiedalās, pārbaudīja visus govslopus saimniecībā un atrada tuberkulozi plaši izplatītu. Dažām govīm pēc nokaušanas atrada ģenerālizētu tuberkulozi.

Saprotams, ka tuberkuloze priekš 2 vai 3 gadiem nebija vis likvidēta, bet noslēpta. Tātad par blēdīšanos arī var dabūt „nopelniem bagātā“ goda nosaukumu! Viņiem abiem, direktoram un galvenajai veterinārārstei neviens neko nepārmeta, pat atļāva viņiem aiziet uz vēl labākiem posteņiem citā rajonā, jo abi bija partijas biedri. Saimniecības galvenā veterinārārsta vietu pārņēma bezpartējiskais, un tas jau vairāk nekā pieci gadi mokās un netiek no tuberkulozes vaļā. Rajona veterinārārsts arī nebija apmierināts; pēc viņa izteicieniem esot bijis par daudz darba un nepatīkšanu, labāk būtu viss palicis pa vecam.

Uzrakstīju vietējam laikrakstam rakstu par tuberkulozi norādot slimības izplatīšanās iespējas, bīstamību cilvēkiem un kā no tās izsargāties. Rakstu parakstīja arī rajona galvenais veterinārārsts Vilcāns, saskaņā ar okupētās Latvijas parasto kārtību izgādājot Lauksaimniecības nodaļas vadītāja rakstveida prasību laikrakstam, lai to publicētu nesaīsinātu. Ir svarīgi, lai cilvēki izsargātos no tuberkulozes. No minētā raksta laikrakstā parādījās apmēram viena ceturtdaļa: arī tā bija pārstrādāta pēc laikraksta darbinieku iedomām, atstājot tikai vispārējas frāzes par tuberkulozi. Tautai nevarot stāstīt par tuberkulozes iespējamo izplatīšanos — tautai jādzīvo „laimīgā nezināšanā“.

Republikāniskās Veterinārās laboratorijas direktors

Sīpols bija ieteicis rajonos veterināriem sanitāriem pārbaudīt veselas saimniecības, lai laikus atklātu tuberkulozi. Darbu apņemos darīt. Paredzēdams, ka var rasties nepatikšanas, lūdzu, lai man to atļauj darīt kopā ar Tukuma veterinārās laboratorijas veterinārārstu Dedziņu — partijas biedru. Dedziņš pašlaik ir Republikāniskās veterinārās laboratorijas direktora Sīpola vietā, jo pēdējais ir jau Lauksaimniecības ministrijas Veterinārās pārvaldes priekšnieks. Abi ar Dedziņu tuberkulinizējām un kopīgi nolasījām reakcijas. Cik saimniecības tuberkulinizējām, lai gan tur tuberkuloze nebija konstatēta, visās atklājās tuberkuloze lielākā vai mazākā mērā. Par minēto uzrakstīju ziņojumu un aizvedu Republikāniskās laboratorijas direktoram Sīpolam. Pēdējais, to izlasījis, pateicās, ka esmu darījis viņu uzmanīgu, ka Tukuma rajonā viss vēl nav kārtībā. Viņš tuvākā laikā izbraukšot uz turieni.

Tad pēc triju partijas biedru — Veterinārās pārvaldes priekšnieka, Republikāniskās laboratorijas direktora un Tukuma rajona galvenā veterinārārsta apspriedes Rīgā, nolēma pasludināt, ka mūsu darītais darbs ir nepareizs; lopi, kuņģus mēs likuši nokaut kā reaģējošus pret tuberkulozi, esot bijuši veseli. Mums būšot par to jāatbild.

Sapratu, ka tuberkulozes apkaņošanā nekā nevarēšu panākt. Kā veterināram sanitārārstam no manis zināmu atbildību tomēr var prasīt, tāpēc iesniedzu lūgumu, lai mani atbrīvo no darba. Izstājos arī no veterinārārstu biedrības, deklarējot, ka es ar to bandu kopā nestrādāšu. Tiešām uzskatu par kaunu, ka arī veterinārārstu darbs, kam tik liels uzdevums strādāt tautas veselības labā, ir pakļauts cilvēkiem, kam nav nekāda goda, pienākuma un atbildības apziņas. Par republikas vadītājiem darbiniekiem, tāpat kā Vissavienībā augstākos amatos, var pastāvēt tikai cilvēki, kam ētiskās normas neeksistē.

Daudz esmu domājis, cik daudz ļauna komūnisms ir nodarījis cilvēcei, mūsu tautai. Bet kas ir lielāks ļaunums: iznīcinātie cilvēki un izpostītās materiālās vērtības vai tautas

morāles un ētikas graušana? Materiālās vērtības ar darbu radīsies, cilvēki arī dzims un pieaugs: bet cik paaudzēm būs jāpaiet, iekāms no tautas apziņas un arī zemapziņas izzudīs komunistu ievazātā patiesības kropļošana un bezatbildība nākotnes priekšā.

KOLCHOZĀ ZELMENIS.

Lauksaimniecības nodaļas vadītāja vietniece Kurpniece, kas kaŗa laikā Maskavā bija beigusi Timirjazeva akadēmiju, bija spiesta aiziet no darba, jo ar savu darbību vairs nebaudīja rajona partijas komitejas uzticību šinī amatā. Viņai atļāva darboties par kolchoza priekšsēdi kolchozā Zelmenis Tukuma pievārtē. Līdzšinējais priekšsēdis, arī partijas biedrs, bija atlaists no darba par rēgulāru dzeršanu. Kurpniece, pēc izglītības zootehniķe, bija pazīstama manai sievai, un pēc viņu abu ieteikuma aizgāju strādāt minētajā saimniecībā par galveno zootehniķi.

Saimniecība bija viena no visvairāk atpalikušām Tukuma rajonā. Piena izslaukumi samērā zemi, cūkkopība ļoti sliktā stāvoklī, jo no piedzimušiem sivēniem gandrīz puse aizgāja bojā. Saimniecībā apm. pirms 15 gadiem bija uzcelta cūkkūts, kuŗā nobeidzās ļoti daudz sivēnu. Lai gan kūtī bija ievilkta centrālapkure, taču tā bija pastāvīgi mitra. Kolchoza priekšsēdis ar bijušo zootehniķi jau sen bija izlēmuši, ka tā sivēnu audzēšanai nav derīga un ar laiku būtu jānojauc. Sivēnmātes bija izvietotas pa vairākām bijušo saimnieku kūtīm, kur viņu apkopšana un audzēšana bija stipri dārga.

Sīkāk apskatījis saimniecības uzbūvēto kūti no iekšpuses un ārpuses, konstatēju, ka ap logu rāmjiem ārpusē nebija apmetuma, arī mūros sastatņu vajadzībām atstātie caurumi nebija aizmūrēti — tikai aizbāzti ar pakulām: caurumi bija arī griestos. Nesapratu, ko redzēja resp. neredzēja komisija, kas pieņēma kūti lietošanai, un kā bija iespējams, ka piecpadsmit gadu laikā neviens nebija redzējis kūts trūkumus.

Sapratu, ka aukstais āra gaiss, sajaucoties ar silto kūts gaisu, rada pastāvīgo mitrumu.

Kolchoza priekšniece Kurpniece, vai nu neticēdama manam izskaidrojumam vai arī tiešām nevarēdama sagādāt piemērotus strādniekus, teica, ka viņai strādnieku kūts remontam neesot. Aprunājušies ar ciltslietu zootehniķi, veterinārārstu un mākslīgās apsēklošanas tehniķi, mēs paši sākām kūts defektus labot. Par padarīto darbu saņēmām samaksu, par ko iegādājāmie šņabi. Nu varēja sākt rīkot talkas. Par brīvprātīgiem talciniekiem izdevās pierunāt elektriķi, mežkopi un grāmatvedības darbiniekus. Pēc talkām cilvēkus varēja pacienāt. Tādā veidā kūts bija pakāpeniski saremontēta un mitrums tanī pazuda. Visas sivēnmātes varēja pārvest uz kūti: sivēni tur dzima un attīstījās labi. Dažu mēnešu laikā bija novērsts defekts, kas vairāk nekā desmit gadu kavēja cūkkopības attīstību kolchozā.

Tas ir tipisks Pad Savienības saimniekošanas paraugs; neviens negrib dziļāk meklēt iemeslus, ne arī pielikt izdomu un enerģiju novēršanai. Katrs samierinās ar savu tiešo darbu. Ja alga izliekas par mazu, tad gan visu izdomu un enerģiju liek lietā, lai ienākumu palielinātu, kaut vai nelikumīgā veidā.

Tā bija rīkojies iepriekšējais kolchoza priekšsēdis ar zootehniķi, savām vajadzībām pārdodot privātu kolchozu sivēnus un pat teļus un ar iegūto naudu dalīdamies savā starpā. Kad sāku strādāt saimniecībā, pārdodot saimniecības lopu skaitu pēc grāmatvedības datiem, atklāju iztrūkumu; apm. 30 sivēnu un kādi 3 vai 4 teļi. Lai iztrūkums neparādītos, biju spiests attiecīgo skaitu jaunpiedzimušos sivēnus un teļus neuzrādīt, jo tā man ieteica tagadējā kolchoza priekšsēde, droši vien pamatojoties uz sakāmvārdu — „Vārna vārņai acis neknābj“.

Saimniecības darbība ievirzījās zināmā mērā pašplūsmē. Kolchoza priekšsēde nevienam nevarēja pateikt stingrus noteiktus rīkojumus. Daudzos jautājumos viņa pati nebija skaidrībā, kas un kā būtu darāms. Viņa arvien gribēja

ar visiem cilvēkiem paturēt labas attieksmes: nekāds paraugs darbā un darba laika ievērošanā viņa pati gan nebija. Stundām viņa varēja runāt par kādu sasāpējušu jautājumu, bet rīkojuma, kā to atrisināt, nebija, tādēļ arī visi nozaļu vadītāji, kā agronoms, mehaniķis un es, kā arī būvdarbu vadītājs, rīkojāties pēc sava prāta. Nebija neviena, kas mūsu darbību saskaņotu, novērstu sīkas nesaskaņas un pretrīkstības.

Manā pārziņā bija visi lopkopības darbinieki. To bija tieši tik daudz, ka varēja tikai apkopt lopus, aptīrīt kūti un tās apkārtni. Agronoma rīcībā bija visi laukstrādnieki ar ražošanas iecirkņiem jeb brigādēm līdz ar transporta līdzekļiem un citām ierīcēm un mašīnām, kā arī zirgi. Lopbarības sagādi un piegādi pie kūtīm kārtoja brigadierji vai iecirkņu priekšnieki, kuņu teritorijā atradās attiecīgie lopi.

Un te nu izveidojās dažādas nesaskaņas: laukkopības brigadierim ne katrreiz izdodas iedalīt cilvēkus jau laikus barības pievešanai, citi darbi ir „steidzamāki“. galvenajam mehaniķim nav cilvēku, kas salabotu mēslu transportieri: lopkopības darbinieki ir spiesti nedēļām mēslus dzīt ar ričām no kūts. Notiek arī tā, ka dažas dienas kūtī nav ūdens: lopi paliek nedzirdināti. Nereti slaucējām jāslauc ar rokām 20 līdz 30 govīs, jo strāvas piegādē ir traucējumi. Viss tas jāpabeidz nokārtot ar darbu vadītājiem sarunās jau laikus, nereti ņemot palīgā vienu vai vairākus pusstopus šņabja.

Atceros kādu gadījumu. Pēdējā oktobra revolūcijas priekšsvētku darba dienā pie kūts atrodas divas nepabeigtas salmu būdas, kuņās paredzēts uzturēties 15 sivēnmātēm. Pabeigt būdas nevarēja, jo lauku brigade nepieveda laikus salmus. Šinī dienā ar lielu runāšanu un lūgšanu apsoltja, ka no rīta salmus pievedīs, pretējā gadījumā cūkām jāpaliek laukā uz sasalušas zemes visus svētkus. Kā parasti, sarunāju talciniekus; veterinārārstu, sēklotāju, elektriķi un ciltlietu zootehniķi. Esam kūtī jau deviņos rītā un gaidām salmus. Gaidām stundu, divas, trīs — pienāk pusdiens. Cilvēkiem apnīk gaidīt, — pamazām viens pēc otra aiziet.

Palieku viens. Beidzot salmus atved plkst.4 pēcpusdienā. Zinu, ka viens nekā nevarēšu padarīt, tomēr lēnām strādāju, bet uz kolchoza kantori neēju; tur ir paredzēta pirmssvētku iedzeršana, negribu ne ar vienu strīdēties, ne pat runāt.

Atbrauc ar motociklu man pakaļ, aicina uz kantori, es atsakos. Ar mašīnu atved man priekšsēdes rakstītu zīmīti, lai es tūlīt ierodoties kantorī, viņai ar mani steidzīgi jārunājos. Atbildu, ka man tagad nav laika, un nebraucu. Arvien vairāk satumst, tā ka var maz redzēt.

Piebrauc smagā mašīna. Šoferis stāsta, ka kantorī ieradušies rajona pārstāvji un gribot mani satikt. Zinu, tie ir meli, — bet te arī neko nevar darīt, jo satumsis tik lielā mērā, ka tikai mašīnu uguņu gaismā ir gaišs kā dienā. Izšķīros un braucu līdz: ceļā no šofeļa uzzinu, ka bez viņa atbraukušas vēl divas smagās mašīnas ar šoferiem. Braucot izdomāju, kā rīkoties. Iebraucam kantorī — no rajona nav neviena. Pirmssvētku iedzeršana iet pilnā spēkā. Piedalās visa priekšniecība ar iecirkņa priekšniekiem — cilvēku nedaudz pāri divdesmit. Mani steidzīgi aicina pie galda un piedāvā nokavēto šņabi. Es piesēžos, ieēdu, bet dzert atsakos, norādot, ka domātais darbs nav izdarīts, un jautāju viņiem: „Kas var notikt ar piecpadsmit sivēnmātēm, kuņām vairākas diennaktis būs jāpaliek laukā salā, kas vēl var pieņemties?“ Sarunas drusku apklust, svētku svinētāji jūtas it kā neerti.

Tad saku: „Ja mēs visi aizbrauktu uz cūkkūti, mašīnu prožektoru gaismā mēs nepilnas stundas laikā nepieciešamos darbus izdarītu, tad arī man būtu prieks iedzert un es pieliktu no savas puses vēl trīs pusstopus šņabja“. Tie bija jau iegādāti šorīt domātai talkai. Nezinu, kam bija lielāka nozīme: rūpēm par sivēnmātēm vai solītajam šņabim, vai arī tam, ko kāds iecirkņa priekšnieks teica: „Viņam jāpalīdz. Ko viņš iedomājies, to arī paveiks, lai kādiem līdzekļiem“. Tad kolchoza priekšsēdis uzaicināja dzeršanu pārtraukt un visiem braukt uz cūku kūti. Novēroju, ka no visiem tikai pāris cilvēku kā negribot: pārējie aizbrauca ar prieku, pat zināmu sajūsmu, kā jau nedaudz iedzēruši cilvēki.

Trīs smago mašīnu prožektoru gaismā darbs veicās raiti, un tomēr pagāja nevis stunda, bet turpat divas, taču neviens nekurnēja, un sivēnmātēm būdas bija sagatavotas. Pēc tam visi labā noskaņā ieradāties atpakaļ pie atstātajiem pirmssvētku galdiem.

„Izglābtās“ un arī citas sivēnmātes tika aplecinātas, un ziemas beigās, kā arī agrā pavasarī, piedzima un saglabājās daudz sivēnu, jo viņu nobeigšanās bija stipri mazinājusies. Vairākus simtus sivēnu pat pārdeva cūku nobarošanas saimniecībai pie Rīgas, tā radot saimniecībai iepriekš neparedzētus papildu ienākumus.

Neatkarīgi no tā, saimniecības izdevumi arvien palielinājās, un tā palika katru gadu arvien vairāk parādā valstij. Iekšējā darba organizācija un disciplīna bija ļoti vāja. Nereti kolchoza smagās mašīnas sāka strādāt tikai plkst. 11 dienā un beidza darbu jau plkst. 15 vai 16 pēcpusdienā. Viena daļa cilvēku darīja, ko katrs gribēja, un strādāja, cik ilgi gribēja: nereti pārtrauca darbu pusdienā, bet algu prasīja par visu dienu, ko arī dabūja.

Kolchoziem nodibinoties, kā arī vairākus gadus vēlāk, kolchoznieki saņēma tikai to, ko saimniecība ražoja un pelnīja. Izmaksu aprēķināja pēc „izstrādes dienām“. Maksāja zināmu daudzumu naudas — parasti — kapeikās — un dažus desmit gramus graudu par „izstrādes dienu“. Parasti katram kolchozam bija savādas izmaksas saskaņā ar valdības uzskatu: „Kā paši strādājuši, tā arī saņemiet“.

Vēlāk tomēr domas mainījās; strādnieki resp. kolchoznieki neesot vainojami, ja saimniecība slikti nostādīta, un par padarīto darbu cilvēkiem jāsaņem samaksa naudā. To varēja darīt tādēļ, ka pirms tam valsts iepirkuma cenas dažādiem lauksaimniecības produktiem bija paaugstinātas, arī pienam. Iepriekšējās cenas dažiem produktiem bija tik zemas, ka jo vairāk tos ražoja, jo saimniecībai radās lielāki zaudējumi. Ja nepieciešams, gada sākumā tagad valsts dod aizdevumu algu izmaksām: rudenī, kad ir ieņēmumi no ražas, aizdevumus nevajadzētu atmaksāt. Daļa kolchozu,

būdami labi nostādīti, to var arī izdarīt, kāmēr citi aizdevumus nevar atmaksāt, un viņu parādi pieaug.

Kolchozā kārtēji notika atklātas partijas sapulces, kuŗās arvien apskatīja kādu saimniecības jautājumu: tajās bija jāpiedalās arī bezpartējiskiem speciālistiem. Tā kā viņiem par savu darbību arī bija jāaibild partijai, katrs partijas biedrs drīkstēja prasīt jautājumus, jo visi taču strādā, kā komūnisti saka, „tiešā partijas vadībā“. Dažreiz jautājumi bija uzdoti tik muļķīgi, ka grūti bija atbildēt.

Kad sāku cūku kūts remontus, daži kolchoznieki, partijas biedri, man deva savus „gudros padomus“, lai es to nedarot — tur nekādi panākumi nevarēšot būt, jo viņu bijušais priekšsēdis, partijas biedrs, saimniekodams šeit vairāk nekā 10 gadu, jau no sākuma sapratis, ka kūts esot nederīga cūku turēšanai; tā tikai jājaucot nost. Arī atklātās partijas sapulcēs bija partijas biedri, kas nostājās pret manu darbu cūkkopībā: daži, būdami atturīgi, palika par novērotājiem. Kolchoza priekšsēde maniem darbiem gan nebija pretī, tomēr atbalstu arī nekādu nedeļa, saprazdama, ka vēl sliktāk kā toreiz vispār nav iespējams nostādīt cūkkopību. Atklāti viņa mani neatbalstīja, rezervējot sev neitrālu viedokli, ja mani nodomi neizdosies, bet vēlāk, kad viss bija labi paveikts, tad gan atzina, ka esmu rīkojies pareizi.

Kolchozam bija arī aitu farma. Tas bija retums, jo visā rajonā tikai 3 kolchozi turēja aitas. Pēc papīriem un arī īstenībā, kā vairākkārt pārbaudot noskaidroju, izrādījās, ka aitu barošanai izsniedza pietiekamā daudzumā barību: miltus, saknes un sienu. Aitas tomēr bija ļoti vājas — to varēja pateikt tikai iztaustot, jo vilnas sega viņas darīja it kā apaļas. Pamazām noskaidrojās arī aitu vājuma cēlonis. Aitkopēju ģimene labprāt dzēra un dzērienu gatavoja paši, stiprāku vai vājāku no miltiem vai saknēm. Līdz šim ar to bija cienāta arī kolchoza iepriekšējā vadība, kam dzeršana bija stiprā puse. Tā tas bija turpinājies vairākus gadus, un „brūzi“ slēgt nebija nekādu iespēju, kāmēr aitkopju rīcībā

atradās visas nepieciešamās izejvielas, cilvēki pie tā bija pieraduši kā pie ikdienas.

Aitu sliktais stāvoklis mani biedēja, jo pavasarī atnešanās laikā varēja aiziet bojā daudz aitu un jēru. No apkārtējiem iedzīvotājiem nevienu nevarēja pierunāt, lai nāk par aitu kopējiem; tie baidījās no pašreizējo kopēju atriebības. Izstāstīju stāvokli kolchoza priekšsēdei un ieteicu, pēc manām domām vienīgo izeju: steidzīgi sagatavot slepenībā citu kūti un citu kopēju un vienā norunātā dienā visas aitas ar jēriem, kas sāka jau dzimt un arī nobeigties, pārvest uz jauno novietni, uzticot aitas jaunai kopējai. Tā arī izdarījām, patiešām — pēdējā brīdī. Tikai ar jauno kopēju pašizliedzīgo darbu paglābām aitas un jērus no lielākas nobeigšanās.

Partijas biedru sastāvs izglītības un prāta ziņā bija ļoti dažāds. Tā kādā atklātā partijas sanāksmē bez saimnieciskiem jautājumiem pārrunāja arī kolchoznieku bērnu vājās sekmes mācībās. Gados vecāks partijas biedrs norādīja, ka tā esot gurķu vaina, jo tagad ēdot gurķus kā pieaugušie, tā arī bērni, un pie tam lielos daudzumos gan svaigus, gan konservētus, gan skābētus: visām līdzīgām nepatikšanām pamatā esot gurķi. Kolchoza priekšsēdis mēģināja viņu pārliecināt, ka tas nevarētu būt taisnība, bet viņš no savas domas neatkāpās, uzsvērot, ka viņam esot taisnība, jo par to rakstīts iepriekšējā žurnāla Zvaigzne numurā. Tad arī atcerējamies, ka minētā žurnālā bija feļetons par gurķiem. Vēl pagāja laba pusstunda, kamēr izdevās viņu nomierināt. Nomierināts viņš it kā palika, bet pilnīga ticība par to, ko viņam stāstīja šeit, kā varēja redzēt, tam nebija. Viņš ticēja valsts izdotā žurnālā iespējam vārdam vairāk.

Kolchozā bija sasaukta sanāksme, kuņā piedalījās priekšsēde, partijas pirmorganizācijas sekretārs, komjaunatnes pirmorganizācijas sekretāre un arodbiedrības vietējās komitejas priekšsēdis — tas toreiz biju es. Kad uzaicinātie visi bija sanākuši, kolchoza priekšsēde paziņoja sa-

pulcēšanās iemeslu: mums visiem bija jāapspiež, kam piešķirama Ļeņina piemiņas medaļa. Piešķiramo medaļu skaits bija noteikts, tāpat arī norādīts, cik no minētā skaita bija jādod partijas biedriem (protams — vairums), cik komjauniešiem, bet pārpalikums — bezpartejiskiem. Bija pat norādīts arī sīkāk — cik sievietēm un cik vīriešiem. Šādu sīku sadalījumu jau bija noteikusi rajona partijas komiteja. Pēdējā savukārt bija saņēmusi no republikas partijas Centrālkomitejas zināmu skaitu visa rajona vajadzībām ar līdzīgu norādi par sadali. Saimniecībā mums atlika tikai tīrais tehniskais darbs — medaļas sadalīt. padarīt tikai tīrais tehniskais darbs, medaļas sadalīt. partijas biedriem, radās nesaprašanās. Partijas biedriem paredzēto medaļu skaits bija tik liels, ka, rīkojoties pēc instrukcijas, ka apbalvojums pienācās labiem darba darītājiem un morāliiski tīriem pilsoņiem, partijas locekļu starpā piemērotus cilvēkus vajadzīgā skaitā nevarējām salasīt. Šo faktu konstatēja arī kolchoza priekšsēde un partijas pirmorganizācijas sekretāre.

Kam nu klausīt — instrukcijai par medaļu piešķiršanu vai partijas komitejai? Pēc partijas biedru domām bija jāpaliek pie rajona partijas komitejas norādījuma. Tā, vismaz pa medaļu piešķiršanas laiku, dzērājus un slinkos partijas biedrus padarījām par „priekšzīmīgiem un morāli tīriem darbiniekiem“. Līdzīgs stāvoklis bija arī komjauniešiem, bet tad jau mums vairs nevajadzēja debatēt; pieredze mums bija, un tikpat kā visi komjaunieši saņēma medaļas. Beigās palika tikai nedaudz medaļu, bet labu darba cilvēku bija daudz. Bezpartejiskie, kas saņēma medaļas kā labi un apzinīgi strādnieki, atzinību bija pelnījuši. Vēl palika daudz bezpartejisko, kas bija pelnījuši, lai viņu labo darbu atzīmētu, bet nebija vairs medaļu. Lielais vairums bija atdots partijas biedriem, tā sakot; no partijas tās nāca un partijai tās atdeva.

Pēdējās medaļas sadalot, komjaunatnes pirmorganizācijas sekretāre kolchoza priekšsēdi un partijas sekretāru

noveda savā ziņā neērtā stāvoklī. Viņa ierosināja Ļeņina piemiņas medaļu piešķirt arī man par labu darbu cūkkopības attīstībā. Kolchoza priekšsēde un partijas pirmorganizācijas sekretārs izlikās, ka nav viņas ierosinājumu dzirdējuši un runājās tālāk. Tad komjauniešu sekretāre spēra ar kāju pa grīdu vairākas reizes, kamēr visi aplusa, tad atkārtoja savu priekšlikumu. Iestājās neērts klusums, līdz kolchoza priekšsēde noteica: „Viņš jau pelnījis būtu — mēs nedrīkstam — viņš tai vācu armijā...”

Citu Pad. Savienības goda zīmju piešķiršana notiek sarežģītāk. Rajons pieprasa no saimniecībām nominēt noteiktu skaitu kandidātu. Rajona partijas komiteja iesniegtos kandidātus skata cauri, citus atzīst, citus nē. Galveno vērību veltī politiskai pārlicībai, darbs paliek otrā vietā. Ja rajona partijas komiteja attiecīgā cilvēka kandidāturu ir akceptējusi, tad par kandidātu jāsaraksta garš slavas raksts, ko nosūta uz Rīgu un, ja vajadzīgs, arī uz Maskavu. Rīgā un Maskavā šķīro atkal, īpaši ņemot vērā kandidāta pagātņi, kā arī pašreizējo politisko nostāju: pārējo, ja kas vēl būtu vajadzīgs, var pierakstīt klāt. Arī ordeņus piešķir ne pēc nopelniem, bet pēc rajonam noteikta plāna.

It kā lopkopības veicināšanai pie Lauksaimniecības ministrijas ir vēl divas pārvaldes, neskaitot Putnkopības un Veterināro pārvaldi: Lopkopības pārvalde un Ciltslietu pārvalde. Pirmās pārvaldes uzdevums ir gādāt, lai lopkopība dotu vismaz plānos paredzēto produkciju valstij. Ciltslietu pārvaldes uzdevums būtu izkopt mājlopu šķirnes tīrību un iekārtot ciltsrakstus. Ciltslietu pārvaldes pārziņā bija arī visas govslomu mākslīgās apsēklošanas darbs, ko republika veica šķirnes buļļu novietnēs — mākslīgās apsēklošanas stacijās, kuņās no buļļiem ieguva spermu govju mākslīgai apsēklošanai. Sākumā šādu staciju bija apm. 10, vēlāk dažas apvienoja. Arī attiecīgais tehniskais personāls strādā Ciltslietu pārvaldes resp. apsēklošanas staciju vadībā.

Ciltslietu pārvaldei pakļautas bija arī trīs ciltslietu

stacijas; Vidzemes, Latgales un Kurzemes, kuņām tieši pakļauti bija liels skaits tā saucamo ciltslietu zootehniķu. Tādu visā republikā bija ap 160. Tie it kā gādāja par mājlopu šķirnes izkopšanu — uzlabošanu, bet īstenībā viņu darbība lielāko tiesu ierobežojās ar dažādu ziņu savākšanu. Nereti pat tie izrādījās par lopkopības traucētājiem, kaut arī daļa no viņiem bija ar augstāko izglītību.

Katrā rajonā bija galvenais zootehniķis un viens vai divi vecākie zootehniķi — atkarā no rajona lieluma — pakļauti Lopkopības pārvaldei, viņi bija atbildīgi par visas lopkopības attīstību savā rajonā. Bez tam katrā rajonā vēl strādāja 4 — 6 ciltslietu zootehniķi, pakļauti attiecīgai ciltslietu stacijai, bet nebija ne par ko atbildīgi. Arī katrā saimniecībā bija saimniecības galvenais zootehniķis, kas pārzināja lopkopību savā saimniecībā, kā arī ciltslietu zootehniķis, kas skaitījās viņa palīgs un algu saņēma no saimniecības, bet darba ziņā bija pakļauts ciltslietu stacijas zootehniķiem. Pēdējie vēlējās, lai iespējami lielāks skaits govslomu būtu tīršķirnes, tā ka pārskati būtu iespaidīgi. Te manas domas ar ciltslietu zootehniķiem dalījās. Man bija vajadzīga produkcija, ne papīri, tāpēc liku atstāt audzēšanai telītes, kuņu mātes deva labu izslaukumu ar augstāko tauku saturu pienā, neatkarīgi no viņu šķirnes. Zināju, ka nākamās paaudzēs arī šķirne būs sasniegta, un pie tam tās būs saimnieciski vērtīgākas govīs, nekā daudzas pašreizējās tīršķirnes. Ciltslietu stacijām bija nepieciešams tikai pašreiz lielāks skaits tīršķirņu. Staciju darbinieki mazāk domāja, kas būs nākotnē. Bet — kā jau Pad. Savienībā — visur rīkojas „vienas dienas“ saimnieki, kas grib izcelt ar labiem pārskatiem savu pašreizējo darbību, saprazdami, ka tāda ir arī partijas galvenā prasība.

Vēlāk, kad strādāju Kandavas apsūklošanas stacijā, kur mums bija kopējas gada atskaites sapulces ar ciltslietu stacijas darbiniekiem, dzirdēju kuriozu gadījumu, kas raksturoja ciltslietu zootehniķu darbību. Ministrijas pārstāvis jautāja ciltslietu stacijas galvenajai govkopības

zootehnikai, kādās viņas zonas saimniecībās atrodas govīs ar 600 l izslaukumu gadā. Kaut arī tādas bija tikai trīs vai četras, viņa tās nevarēja uzrādīt.

Saimniecību speciālistu ikdienas darbu stipri traucē lielais kontrolētāju skaits, kas rēgulāri ierodas saimniecībās. Saimniecību speciālisti nereti ir spiesti strādāt arī fiziski, un darba diena tiem bieži ieilgst 12 stundu gaŗa. Zināmā mērā darba laiku pagarina kontrolieŗi. Ar tiem pārrunās un saimniecības apskatē pāiet trīs līdz četras un pat vairāk stundas: viņu rīcībā ir vieglās mašīnas pat ar šoferiem. Viņu pienākums ir apskatīt un runāt — dot padomus, rāt un brīdināt: dažiem ir arī tiesības sodīt ar naudas sodu saimniecību vadītājus un galvenos speciālistus. Kontrolē visas nozares, bet vislielāko vērību, atkarā no kontrolētāju skaita, veltī lopkopībai, jo te kontrolētāju uzdevumi ir ļoti specifiski.

Tikai no rajona vien lopkopību kontrolē lauksaimniecības pārvaldes zootehniķi, ciltslietu zootehniķis, veterinārais sanitārārsts, rajona epizootologs — veterinārārsts, rajona terapeuts — veterinārārsts, rajona ālavības apkaŗošanas veterinārārsts, leukozes apkaŗošanas veterinārārsts, rajona veterinārārsts, apsēklošanas stacijas instruktors, medicīnas sanitārārsts un partijas komitejas darbinieki. Bez tiem ierodas vēl kontrolētāji no ciltslietu stacijām, Lauksaimniecības ministrijas un Republikāniskās veterinārās laboratorijas. Daŗreiz ierodas republikas Centrālkomitejas pārstāvji un „viesi“ no Maskavas. Katru dienu 6 līdz 8 vieglās mašīnas braukā pa rajona saimniecībām krustām un šķērsām ar dažādiem kontrolētājiem. Ir pat gadījumi, ka saimniecībā vienā dienā iebrauc trīs un pat vairāk kontrolētāju mašīnas.

Saimniecībām daudz zaudējumu rada sliktie kombaiņi. Īpaši tūlīt pēc ķaŗa tie bieŗi bija tādi, ka graudi bira pa visām malām. Arī tagad, kad to kvalitāte uzlabota, uz lauka paliek vismaz sēklas tiesa graudu. Tā kā mašīna reizē pļauj un kuŗ, tad graudi, kas vēl nav pilnīgi gatavi, paliek vārpās. Sakarā ar lielo kombaiņu trūkumu daŗi lauki ir pārgata-

vojušies, un tos pļaujot graudi izbirst. Salmi reti kur īstā laikā tiek savākti vai sastirpoti. Salmos palikušie graudi pēc lietus sadīgst. Rudeņos visi nokoptie lauki ir zaļi — tur palikušie graudi sadīgst. Salmu kaudžu apkārtne un nereti pašas kaudzes ar savu svaigo zaļumu ir redzamas pa gabalu.

Zālajos, kas bija nopļauti sienam, parasti bija maz labas kultivētas zāles un ļoti maz sarkanā āboliņa, jo sarkanā āboliņa sēkla tikpat kā nebija dabūjama. To labās saimniecībās audzēja trīs līdz četri gadi, bet mūsu saimniecībā tas bija sešu līdz septiņu gadu vecs — audzēja tik ilgi, kamēr pats no sevis iznīka. Siens tāpēc bija zemas kvalitātes, bez tam ievācot arī daļēji bojājies — izlijis, sapelējis, dažos šķūņos pat daļēji sapuvis. Visam tam bija sava nozīme kā piena izslaukumā, tā arī lopu dzīvsvara pieaugumā. Pavasarī lopiem barības devas bija mazas, un lai tie kaut kā pārdzīvotu, bija nepieciešams barību rēgulāri pievest. Taču tas notika reti. Sūdzējos par to kolchoza priekšsēdei, partijas pirmorganizācijas sekretāram. Arī viņi neko nevarēja panākt, — cilvēki vienkārši neklausīja. Kādreiz pat mēģināju pirkt pa pudelei šņabja, lai barību pievestu laikus, bet tas līdzēja tikai vienai reizei. Kaut ko panākt, lai saimniecība strādātu kaut cik normāli, man nebija iespējams, tādēļ arī izšķītros aiziet no darba.

Kad biju iesniedzis atlūgumos, audzējamo — arī nepiemērotā kūtī turēto — sivēnu kopējs man teica: „Jūs jau varējāt palikt vēl vienu gadu, tad arī mana kūts būtu savesta kārtībā“. Kāds laukkopības brigadieris teica: „Zootechniķi te mums ir bieži mainījušies: nevienam negāja ar saimniekošanu. Viens nu bija gadījies, bet tas pats aizgāja“. Jā, aizgāju, jo redzēju, ka neko nevarēšu panākt un ka visa saimniecība pakāpeniski slīdēja uz leju.

Apmēram pēc gada saimniecību pievienoja blakus esošam kolchozam, kas skaitījās viens no labākajiem rajonā. Cilvēki negribēja atpalikušu kolchozu ņemt, jo nāca arī līdz lielais parāds valstij. Vilcinājās vienu vai divus mēnešus,

bet vēlāk piespieda tā vai tā, priekšsēdim vēlēšanu sapulcē bija jāsaka, ka būs labāk, lai cilvēki nobalso par apvienošanu. Kā lika, tā arī nobalsoja.

Partijas pirmorganizācijas sekretāru pārcēla uz lielāku kolchozu tai pašā amatā. Kolchoza priekšsēde aizgāja uz citu ciema padomi par priekšsēdi. Ciema padomes priekšsēdim iepriekšējā alga bija 80 vai 100 rbļ. mēnesī; darba jau tur nekāda nebija, atskaitot propagandas runas. Technisko darbu izdarīja sekretāre.

Valdība bija izdevusi jaunu rīkojumu, ka darbiniekiem, kas pāriet no labāk atalgotām vietām uz ciema padomes priekšsēža vietu, maksā iepriekšējā vietā saņemto algu. Tas esot tāpēc, ka ciema padome esot jānostiprina ar labiem kadriem, jo ciema padomju nozīme stipri augšot. Īstenībā viss iznāca citādi: varbūt valdība tā arī bija domājusi, īpaši ja ievēro, ka ne katreiz var ticēt viņas vārdiem. Pēc kolchozu apvienošanas priekšsēži palika bez darba. Tie visi bija partijas biedri, un valdība par tiem gādā. Ja arī tie ir slikti darbinieki, nederīgi savā iepriekšējā darbā, — tas nekas, ja tikai uzticami partijai. Tādā kārtā par „nopelniem“ viņi iekļuva ciema padomes priekšsēžu posteņos, kur darba bija maz, bet algu saņēma iepriekšējo — lielu. Tāpat vietās īstenībā stājās slikti darbinieki.

Noskaidroju, ka Tukuma rajona jūrmalā zvejnieku kolchozs meklē zootehniķi kažokzvēru farmā. Aizbraucu apskatīt. Farma bija stipri nolaista, un kažokzvēri nobeidzās samērā lielā skaitā. Uz zvejnieku kolchozu bija zvanīts no rajona veterinārās laboratorijas un lauksaimniecības nodaļas, ieteicot mani. Es viņiem savedīšot farmu kārtībā un panākšot arī dzīvnieku nobeigšanās samazināšanos. Bez manis vēl kandidēja gados jauna zootehniķe, kuŗu arī pieņēma darbā.

Tikai vēlāk uzzināju, ka kolchozam minētajā farmā nekārtības bija nepieciešamas, jo visi vadītāji darbinieki savām un arī citu vajadzībām dabūja kažokzvēru ādas, cik vien bija vajadzīgs uz kritušo dzīvnieku rēķina.

Saimniecība palika līdzšinējā stāvoklī, un jaunā zootehnikē bija labi iekārtojies, kā saka; „Saduļkotā ūdenī vieglāk zvejoj“.

KANDAVAS VALSTS MĀKSLĪGĀS APSEKĻOŠANAS STACIJĀ.

Pārgāju strādāt Kandavas Valsts mākslīgās apsēklošanas stacijā par veterinārārstu - instruktoru. Mans uzdevums bija sekot govslōpu mākslīgās apsēklošanas tehniķu darbam saimniecībās un, ja vajadzīgs, pamācīt tos. Kandava ar savu bulļu spermu apgādāja apm. divas trešdaļas no Tukuma rajona saimniecībām. Man maksāja 110 rubļu mēnesī: tā skaitījās pilna veterinārārsta - instruktora alga. Kurzemes mākslīgās apsēklošanas stacija atradās Dobeles rajona Bikstos, un tā apgādāja pārpalikušās Tukuma rajona saimniecības. Papildus puslaiku saistījos pie Kurzemes apsēklošanas stacijas, par ko saņēmu 55 rubļus mēnesī. Praktiski es pārzināju visā Tukuma rajonā mākslīgās apsēklošanas darbu.

Apsēklošanas stacijas bija tieši pakļautas Lauksaimniecības ministrijas Ciltslietu pārvaldei, tāpēc man ar veterinārās pārvaldes darbiniekiem bija maz saskares. Abās apsēklošanas stacijās vadība un pārējie darbinieki bija latvieši. Katrā saimniecībā bija govslōpu mākslīgās apsēklošanas darbinieki — tehniķi, dažās pat vairāki — divi vai trīs ar dažādu izglītību, sākot ar nepabeigtu pamatskolu līdz vidusskolas izglītībai. Viņi bija apmācīti apsēklošanas darbā dažu nedēļu vai, labākā gadījumā, viena mēneša kursus. Ne visiem darbā bija vajadzīgie panākumi. Kļūdaino atzīmju dēļ apsēklošanas žurnālos jaunpiedzimušiem teļiem šķirnība pazuda pavisam. Viss tas samazināja darba ražību un kvalitāti, tāpēc dažas saimniecības jau sāka iepirkt bulļus. Mākslīgās apsēklošanas tehniķiem satiksmes līdzeklis no kūts uz kūti labākās saimniecībās bija motocikls, citur

— zirgi, gadījuma transports, divritenis vai arī techniķi gāja kājām.

Visus šos gadus lauksaimniecības speciālistiem, kā agronomiem, zootehniķiem un veterinārārstiem galvenais satiksmes līdzeklis bija motocikls. Cilvēki bija spiesti braukt pavasaros, rudenos un pat ziemā. Piemēroti apģērbi braukšanai ar motocikliem nebija dabūjami, katrs ģērbās kā nu varēdams, un rezultātā lielākā vai mazākā mērā cieta veselība. Samērā daudz bija gadījumu, kad jauni cilvēki bija spiesti pārtraukt darbu bojātās veselības dēļ. Tikai pēdējos desmit gados, un tikai labākās saimniecībās bija iespējams saviem galvenajiem speciālistiem iegādāties automašīnas. Pārējie vēl tagad brauc ar motocikliem.

Saldus rajonā bija sākts govju mākslīgo apsūklošanu organizēt centralizēti, apsūklošanas darbā iesaistot veterinārārstus. Saldus rajona vadība, saprazdama pareiza mākslīgās apsūklošanas darba lielo nozīmi lopkopības attīstībā, jaunpienākušos veterinārārstus nodrošināja ar dzīvokļiem. Ministrija viņiem bija iedalījusi arī dažas automašīnas.

Kā visi valsts uzņēmumi, arī kolchozi automašīnas, traktorus, kombaiņus vai citas mašīnas var nopirkt tikai tik daudz, cik viņiem pēc plāna ir iedalīts. Brīvā tirdzniecībā nekādas mašīnas nav iespējams dabūt. Kārtība ir šāda; Maskava iedala republikai zināmu skaitu mašīnu, kas ir mazāks par pieprasīto un nesalīdzināmi mazāks par vajadzīgo. Tās sadala pa ministrijām un rajoniem, kas savukārt tās sadala pa sev pakļautām iestādēm un uzņēmumiem.

Neviens no lauksaimniecības uzņēmumiem nav pilnīgi apgādāts ar automašīnām vai citām tehniskām ierīcēm. Saimniecībās brauc ar 10, pat 20 gadu vecām mašīnām, pastāvīgi tās labo un remontē, tā ka izdotie līdzekļi vairākkārt pārsniedz jaunas mašīnas cenu. Jaunas mašīnas piešķir ļoti reti, tāpēc arī šis ir vienīgais veids kaut cik nodrošināt preču pārvadāšanu. Pēdējos gados saimniecībām, kam ir darbinieki ar „dažādiem sakariem“, izdodas iegādāties no inventāra izrakstītas vieglās mašīnas un

autobusus no dažādām transporta organizācijām un kuģa-spēka daļām. Pēc spēkratu kapitālremonta tos izlieto saimniecībā arvien trūkstošā transporta papildināšanai.

Arī spēkratu rezerves daļas nevar dabūt pietiekamā daudzumā. Ja kāds veiclāks, tas dabū, tādēļ citiem trūkst vēl vairāk. Rezerves daļas uzņēmīgākie brauc meklēt uz auto rūpnīcām Krievijā, nobraucot tūkstošiem km, bet ja māc resp. ja ir kas līdz, tas var arī dabūt. Republikā ir pāris iestādes, tā saucamās Lauku tehnikas, speciāli iekārtotas darbnīcas, kas pieņem kapitālremontā no saimniecībām un iestādēm vieglās automašīnas. Pieņem tikai ar atļaujām, kuņas dod tik skopi, ka jāstāv rindā vairākus gadus. Ja arī atļauja ir saņemta kapitālremontam, vēl nevar droši zināt, vai to arī izdarīs. Darbnīcas vadība nereti atsakās automašīnu pieņemt, par iemeslu minot, ka tā pārāk nolietota. Ja ir kas līdz, pēkšņi tā nav vairs tik nolietota, un mašīnu pieņem remontam. Parasti pēc remonta neko daudz nevar sūdzēties, lai gan kādi mazāki sūkumi jāpielabo.

Pēdējos gados lauku tehnika savās bazēs atver parastās remontdarbnīcas smagām mašīnām, bet saimniecības nav apmierinātas, jo remontu ieilgst un arī darba kvalitāte neapmierina. Pēc spēkratu pārvešanas pašiem ir jālabo daudzi defekti. Ļaunākais, ka saimniecības tikpat kā vairs nesaņem rezerves daļas, jo visas nodod remonta darbnīcām. Tur saņemtas ne katrreiz visas tiek ieliktas pievestajās mašīnās — tās aiziet citur. Cilvēkiem arī ir jādzīvo...

Saldus rajons centralizēto mākslīgo apsēklošanu bija sācis, ņemot vērā lietuviešu pieredzi, kas ar labiem panākumiem līdzīgi rīkojās jau pirms vairākiem gadiem. Biju aizbraucis uz Saldu pāris reizes un iepazīties ar viņu darbību, atzinis, ka arī Tukuma rajonā jāsāk organizēt govju mākslīgā apsēklošana centralizēti, līdzko būs piešķirta automašīna. Saldus rajonā mākslīgā apsēklošana bija organizēta pie Saldus starpkolchozu putnu audzētavas gaļas iegūšanai ar tur ietilpstošo putnu kautuvi, kā tagad sauc „putnu kombinātu“ vai „fabriku“. Tukuma rajonā tādu iespēju nebija,

jo nebija nevienas starpkolchozu organizācijas. Pārrunājot ar sievu — rajona zootehniķi, izlēmām, ka centralizētā mākslīgā apsēklošana jāorganizē pie finansiāli stiprāka kolchoza. Jāpērk bija automašīna, ledus skapis, jāmaksā algas darbiniekiem, jāpērk sperma un citi apsēklošanai vajadzīgie palīglīdzekļi.

Pirmajā „lokā“ izlēmām ietvert sovchoza Sēme vienu nodaļu, kur strādāja sēklotāja, kas savu darbu veica pavirši: kolchozu Pret kalnu, kas lecināja govīs ar buļļiem, kolchozu Dzintars, kuŗā strādāja divas sēklotājas, taču ne pietiekami labi, kā arī kolchozu Dzimtene, kur darbojās divas sēklotājas. Viena no tām bija laba darbiniece, kuŗu arī gribējām iesaistīt jaunajā darbā. Apsēklošanas darbs bija paredzēts pēc noteikta maršruta loka veidā; izbraucot no Tukuma, sāka darbu, pakāpeniski atkal tuvojoties Tukumam. Katru dienu, ieskaitot svētdienas un svinamās dienas, bija paredzēts zināmā laikā iebraukt katrā govslōpu novietnē, lai pēc vajadzības tur apsēklotu govīs un teles. Vienā lokā bija paredzēti divi sēklotāji, kas strādātu pārdienas, jo darba diena viņiem bija stipri gaŗa. Darbu sākot, Lauksaimniecības nodaļas vadītājs Ozolnieks otram apsēklotājam — veterinārārstam — apsōlīja izgādāt lielāku dzīvokli. Lai gan piecu cilvēku ģimene mitinājās nelielā divistabu dzīvoklī, solījums palika tikai solījums; cilvēki gaidīja vairāk nekā piecus gadus, bet dzīvokli viņiem nepiešķīra.

Tukuma pievārtē bija saimnieciski stipra saimniecība, kuŗa bija ieinteresēta lokveida mākslīgā apsēklošanā, jo pašreizējā apsēklošana saimniecībai bija stipri dārga. Rajona galvenā zootehniķe vienojās ar minētā kolchoza priekšsēdi, ka kolchozs financēs jauno pasākumu un šo saimniecību ietvers pirmā apsēklošanas lokā. Bija nepieciešamas kantoŗa telpas, kuŗās atrastos ledus skapis spermas uzglabāšanai līdz ar citiem nepieciešamiem palīglīdzekļiem un kuŗā darbinieki varētu sagatavoties darba sākšanai.

Griezos pie Lauksaimniecības nodaļas vadītāja Ozolnieka, kas bija arī Tukuma rajona Izpildkomitejas priekšsēža

pirmais vietnieks, ar lūgumu palīdzēt sagādāt vajadzīgo telpu. Izstāstīju par pirmā apsēklošanas loka iespējamo noorganizēšanu un par nepieciešamo telpu, kur uzglabāt spermu un sagatavoties darbam. Ozolnieks: „Šķūnis jums vajadzīgs?“ — Es: „Nē, istaba“. — Ozolnieks: „Kāda?“ — Es: „Kur varētu ielikt ledus skapi, galdu un skapi“. — Ozoln.: „Kādu?“ — Es: „Ne mazāku kā 10 vai 12 kv. m.“ — Ozoln.: „Kādu? — Es: „Kuņā būtu elektrība lai varētu pieslēgt ledus skapi“. — Ozoln.: „Kādu?“ — Es: „Nesaprotu, ko jūs jautājat“. Ozoln.: „Kur ir tā telpa?“ — Es: „Ja telpu zinātu, nebūtu pie jums nācis“. Beidzot viņš man ieteica, lai ejot un meklējot pilsētā kādu brīvu telpu, ja es tādu atradīšot, viņš gādāšot, lai mums to piešķir. Šinī dienā nekā nepanācis, aizgāju, saprazdams, ka Ozolnieks uzskata manu prasību pēc istabas par pārspīlētu. Te viņam atkal bija izdevība parādīt savu „pārāko domāšanu un lietas izlemt tikai pēc saviem ieskatiem, citus mēģinot nostādīt smieklīgā stāvoklī ar savu pastāvīgo ņirgāšanos.

Otrā dienā staigāju pa pilsētu, meklēdams vajadzīgo telpu, atzīmēju vairākas adreses, kur it kā būtu brīvas telpas. Nākošā dienā atkal ierados pie Ozolnieka apņēmības pilns kaut ko panākt vai arī pārtraukt centrālizētās apsēklošanas darba organizēšanu. Pēc pieredzes zināju, ka Ozolnieks cilvēkus galvenokārt „baro“ ar solījumiem, bet reti tos īsteno. Sākt jaunu pasākumu, kur darbiniekiem nav ne minimālās ērtības, uzskatīju par neiespējamu. Ozolnieks mani saņēma ar ironisku jautājumu, vai esot kādu telpu sev atradis. Parādīju pierakstītās adreses — visas telpas esot aizņemtas. Nu es redzot, ka telpu neesot, — būšot pagaidam jāiztiek tāpat. Ledus skapi viņš ieteica novietot katrā telpā pie citu nozaļu darbiniekiem.

Asā tonī norādīju, ka te nav ko smieties, jo lieta ir pārāk nopietna, lai uzsāktu vairāku saimniecību mākslīgo apsēklošanu nedrošos darba apstākļos. Kas atbildēs, ja darbs neies kā vajadzīgs? Vēl piezīmēju: „Ja jūs nesniegsit vajadzīgo palīdzību, būšu spiests lūgt Ciltslietu pārvaldi

mums paredzēto vieglo automašīnu piešķirt citam rajonam“.

Redzēju, ka mana asā valoda viņu pārsteidza un laikam pārlicināja, jo tas tūlīt piezvanīja rajona Izpildkomitejas priekšsēdim, lūgdams, vai nevar ierādīt apsēklošanas vajadzībām kādu telpu. Nākošā dienā Izpildkomitejas priekšsēdis man piedāvāja divas telpas pēc manas izvēles. Viena bija apm. 30 kv.m. liela, bet ar sapuvušiem — cauriem griestiem, otra — apm. 9 kv.m. bez redzamiem defektiem. Nezinādams turpmākās iespējas, izvēlējos pēdējo. Abas telpas bija neremontējamas, kā tagad saka, avārijas, mājas otrā stāvā. Minētajā istabā palikām gandrīz trīs gadus.

Nākošā gadā mums piešķīra atkal vienu mašīnu. Nu varējām iekārtot otru apsēklošanas loku. Ozolnieks sākumā domāja, ka govslōpu mākslīgās apsēklošanas lokiem jāstrādā katram patstāvīgi, par bazi ņemot kādu saimniecību, kas ietilpst attiecīgā lokā. Atsevišķi strādājošo loku darba spējas nevar būt tik augstas kā centralizētās, kas var dot cilvēku rezerves saslimšanas gadījumos, tāpat mašīnu un to daļu rezerves, mašīnu rēgulāru apkalpi un t.t. Ar Kandavas un Kurzemes apsēklošanas staciju direktoru piekrišanu nolēmu pakāpeniski noorganizēt rajonā vienu mākslīgās apsēklošanas centru, iesākumam paturot kolchozu, pie kā pašlaik darbojāties. Pēc vairākkārtējām pārrunām ar kolchoza priekšsēdi dabūjām atļauju viņa saimniecībās iekārtot nākošo loku, lai pakāpeniski radītu centralizētu apsēklošanu visā rajonā. Pēc tam no Kurzemes apsēklošanas stacijas izdevās nopirkt trešo automašīnu par dažiem simtiem rubļu, stipri nolietotu. Pēc tās saremontēšanas varējām atvērt trešo loku.

Kad bija daži gadi nostrādāti, izrādījās, ka apsēklošanas darbs veicas labi un dod arī zināmu peļņu. Mums atļāva iegādāties visas dabūjamās mašīnas un inventāru, kā arī solīja financēt garāžu un vēlāk domātā kantoņa būvi. Domāju, ka rajona mākslīgās apsēklošanas centrs būtu jāiekārto Tukuma pilsētas robežās, lai darbiniekiem būtu ērti atnākt uz darbu, jo lielākā daļa no viņiem dzīvoja

pilsētā. Saziņā ar Tukuma rajona arhitekti sameklēju piemērotu zemes laukumu. Dabūju jau buldozeri, kas laukumu nolīdzināja, bet Tukuma pilsētas Izpildkomiteja pēc rajona Izpildkomitejas priekšsēža otrā vietnieka Kampara pieprasījuma manu iesniegumu noraidīja.

Kāpēc Kampars tā rīkojās, nezinu. Varbūt te izpaudās viņa atreibība, ka neapzinoties biju viņu „iznerrojis“. Kad ierados Tukumā strādāt un dzīvot, uz ielas mani sveicināja kāds izskatā un gaitā lempīgs cilvēks. Reiz pat viņš bija ģērbies tumšā uzvalkā ar kravati, bet sporta tupelēm kājās. Es viņa sveicienus arvien atņēmu, un turpmāk satiekoties pūlējos sveicināt pirmais. Reiz ar sievu izejot no dzīvokļa, satikām „manu paziņu“, sašveicinoties pagājām gaŗām. Uzzināju, ka tas bijis Tukuma rajona Izpildkomitejas priekšsēža otrais vietnieks Kampars. No tās reizes Kampars manu sveicienu vairs neatņēma, arvien izliekoties, ka neredz. Viņš bija sapratis, kas es esmu. Iepazinies arī ar manu biogrāfiju, tas uzskatīja par kaunu ar mani pazīties. Tad arī es pārtraucu viņu sveicināt, uz ielas satiekoties katrs skatījāmies uz savu pusi. Vēlāk, kad kārtoju jautājumus ar Izpildkomitejas priekšsēdi, kabinetā dažas reizes satiku -viņa otru vietnieku Kamparu. No tā laika atkal skaitījamies pazīstami. Kampars laikam nodomāja, ja jau priekšsēdis atļaujas ar mani runāt, tad arī viņam tas atļauts.

Informēju rajona Izpildkomitejas priekšsēdi, ka zemes gabals man nav piešķirts. Viņš panāca, ka pilsētas Izpildkomiteja mainīja savu lēmumu un piešķīra pieprasīto zemes gabalu garāžu un kantoŗa ēkas izbūvei. Pēdējo domāju būvēt pēc garažu būves. Jaunu ēku celšanai bija nepieciešams būvprojekts, bet to bija tiesības izgatavot tikai projektēšanas organizācijām. Tās ar darbu tā bija pārslogotas, ka solīja izgatavot tikai pēc 2 vai 3 gadiem. Mums bija paredzēts, ka mašīnas rēgulāri nāks klāt, tādēļ garažu būve bija steidzināma. Atkal palīdzēja rajona Izpildkomitejas priekšsēdis, panākot, ka ar īpašu atļauju būvīnženierī garažu būvprojektu var izgatavot paši.

Saldū centrālīzētā apsēklošana bija organizēta pie starpkolchozu Putnu kombināta, citur pie atsevišķiem, pat vairākiem kolchoziem, citur pie apsēklošanas stacijām un t.t. Ciltslietu pārvalde bija norādījusi, ka apsēklošanas organizācijām jāstrādā kā bezpeļņas uzņēmumiem: ja peļņa rastos, jāsamazina apsēklošanas maksa.

Veikli cilvēki Ciltslietu pārvaldes ieteikumu izmantoja savā labā. Lai peļņa neparādītos, Latgales apsēklošanas stacijā vadītāji darbinieki — krievi ar partijas biedru kartēm — to sadalīja savā starpā: viss notika, kā priekšniecība bija norādījusi. Tad sekoja pārbaudes citos rajonos.

Arī mūsu darbība pie kolchoza deva peļņu bet mēs to neslēpām, cerēdami ar uzkrātajiem līdzekļiem izbūvēt telpas un iespēju robežās nodrošināt mašīnas ar remonta daļām. Atbraukušā revīzija no Ciltslietu pārvaldes mums pārmeta, bet mūsu argumenti bija pamatoti un likumīgi, tā ka revīzija bija spiesta samierināties ar mūsu pašreizējo iekārtojumu. Kolchoza galvenais grāmatvedis paskaidroja, ka govslōpu mākslīgā apsēklošana ir kolchoza lauksaimniecības rakstura palīguzņēmums, kam ir ne tikai tiesības, bet pat vēlams, lai tas strādātu ar peļņu. Nekā nepanākusi, revīzija aizbrauca. Vēlāk Ciltslietu pārvalde ieteica, lai rīkojas pēc mūsu parauga, organizējot lauksaimniecības rakstura palīguzņēmumus pie kolchoziem vai starpkolchozu organizācijām un ar uzkrātiem līdzekļiem nostiprina jaunas apsēklošanas organizācijas.

Garāžu celšana bija jāveic parastajā saimnieciskā kārtā, jo neviena būvorganizācija darbus neuzņēms un arī tuvākos piecos gados nesolīja uzņemties. Visām būvorganizācijām bija izplānots jau gadu uz priekšu, kādi darbi būs jā dara. Plānos rajona vadība, kur samērā liela noteikšana bija Ozolniekam, ietvēra pēc viņa ieskatiem tikai visnepieciešamākās celtnes. Apsēklošanas loku garāžas par tādām neuzskatīja.

Jāmeklē bija amatnieki, kas savā brīvajā laikā — vakaros vai svētdienās būtu ar mieru strādāt. Te ļoti noderēja

spirts, ko izsniedza apsēklošanas vajadzībām, bez šaubām, visu ierakstot grāmatās par sēklošanai izlietotu. Privātajiem amatniekiem bija jāmaksā vairāk, un vēl daudz kas palika pašiem darāms. Būvdarbu maksas aprēķinos maksājamās augstās cenas bija ņemtas vērā.

Mēģināju ieinteresēt skolotājus, kā arī šoferus, ka uzcelt minētās telpas varēsim tikai kopējiem spēkiem un ka tās būs mūsu rīcībā mūsu pašu vajadzībām. Ar kolchoza vadības piekrišanu panācu, ka sēklotājiem katru mēnesi avansā izmaksāja 170 rubļus, un gada beigās, skatoties pēc darba rezultātiem piemaksu un prēmiju veidā varēja vēl saņemt 1000 līdz 2000 rubļu, atsevišķos gadījumos pat vēl vairāk. Arī šoferiem alga bija noteikta nedaudz lielāka kā citiem vieglo mašīnu šoferiem; bez tam bija paredzētas mēneša piemaksas — prēmijas — par darbu bez kļūmēm. Arī gada beigās šoferi vēl saņēma prēmijas kā sēklotāju palīgi, atkarā no darba rezultātiem. Parasti viņi reģistrēja sēklotās govīs un, ja bija nepieciešams, palīdzēja darbā. Jaunus sēklošanas lokus nodibinot, darbā pēc iespējas pakāpeniski pieņēma zināmus un labus cilvēkus. Labās algas, draudzīgā darbinieku sadzīvē, kuŗu pūlējos uzturēt, izveidoja viengabalainu un draudzīgu, kā okupētajā Latvijā saka, kollektīvu. Man vēlāk aizejot no darba, mūsu kopējais darbinieku skaits pārsniedza 30 cilvēkus. Viņi visi veica darba pienākumus pēc labākās apziņas, kā arī vajadzības gadījumos savu brīvo laiku ziedoja telpu izbūvei un iekārtošanai.

Katra sēklotāja mašīnā bija trauks ar šķidro slāpekli, kuŗā glabājās sasaldētā sperma granulu (graudiņu) veidā. Pirms sēklošanas viņa bija jāatkausē zināmā temperatūrā. Kā atkausēšanu izdarīt, īstu norādījumu priekšniecība nebija devusi. Cilvēki mocījās dažādi; citi ņēma līdz vārošu ūdeni, citi to meklēja kūtīs, citiem bija līdz gāzes plītiņa — kā nu kuŗš to atrada parocīgāk. Mūsu šoferis Vilnis Reķis, kas pēc profesijas bija arī elektriķis, konstruēja sasaldētās spermas granulu atkausēšanas ierīci, kas stipri ietaupīja

laiku. No akumulatora ņemtā strāva uzsildīja ūdeni, ko ar kontaktermometru noturēja vajadzīgā temperatūrā. Lauksaimniecības ministrija un vietējā organizācija viņam izmaksāja prēmijas, un pēc viņa projekta atkausēšanas aparātus sāka gatavot visas republikas vajadzībām.

Arī es nekad netaupīju laiku jaunā pasākuma veidošanai. Bieži, īpaši sākumā, kad vēl bija tikai dažas mašīnas, ar šoferi no rīta ap 5 vai 6 izbraucām kārtot saimnieciskos jautājumus. Plkst. 10 jau bija jābūt atpakaļ, jo sākās sēklošanas darbs. Visus šos gadus lielāko daļu no kārtējā atvaļinājuma pavadīju darba vietā, kārtējot būvniecību un citus saimnieciskos jautājumus. Mana sieva man vairākkārt teica: „Ko tu plēsies? — tiklīdz būsi uzbūvējis un iekārtojis, tavā vietā iesēdīsies“. Arī es zināju, ka tā būs, tomēr gribēju darboties. Varbūt tāpēc, ka darbs veicās labi: varbūt tāpēc, ka tas sabiedrībai bija nepieciešams. Darbā nepieņemu nevienu krievu, tāpēc bija arī ļoti patīkami strādāt ar latviešiem, kas bija viens otram draudzīgi un izpalīdzīgi un kuŗu starpā neskanēja līdz apnikumam dzirdētie komūnisma saukļi, kaut arī mūsu starpā bija daži partijas biedri. Darba telpās plakātus ar saukļiem neizkāru, lai cilvēkiem nesamaitātu garastāvokli. Vai komūnisti nesaprot, ka cilvēkiem sen jau apnicis katru dienu, nedēļām, mēnešiem, gadiem darbā, uz ielas, veikalos skatīties sarkanajās lupatās ar viņu saukļiem?

Kopā ar sievu, galveno zootehniķi, bijām izstrādājuši vietējo instrukciju par apsēklošanu, kuŗā bija norādīts, ka sēklotājiem vislielākā samaksa par grūsnu govi ir tad, ja grūsnība ir iestājusies 60 līdz 90 dienu pēc atnešanās. Rūpējāmieš, lai laktācijas periods paliktu normāls apm. 10 mēnešus, kad var iegūt vislielākos izslaukumus. Zinājām arī ka rietumos govīs nesēklo ātrāk, Pad. Savienībā ir veca instrukcija, ka govīs jāsēklo pirmajā meklēšanas reizē. Nedaudz vairāk kā gadu nostrādājām pēc „mūsu instrukcijas“. Panākumi nebija slikti, tomēr gadījās saimniecībās cilvēki, kas to paziņoja rajona galvenajam veterinārārstam

Vilcānam. Tas uzsāka atklātu cīņu pret mūsu metodi, bet bez panākumiem, jo sēklotāji, kā arī saimniecību lopkopības speciālisti, ieskaito saimniecību vadītājus, atbalstīja „mūsu instrukciju“ kā sabiedriski vairāk izdevīgu. Tad Vilcāns sāka rīkoties „pēc partijas līnijas”: dabūjis no Lauksaimniecības ministrijas pārstāvi, abi devās pie rajona partijas pirmā sekretāra Arbeitera. Izsaukuši Lauksaimniecības vadītāju Ozolnieku, viņi uzdeva tam gādāt, lai bez jebkādam debatēm un pārrunām mākslīgo apsēklošanu veiktu pēc vecās instrukcijas.

Ozolnieks mums nodeva savu neapstrīdamo rīkojumu, ar kuŗu mākslīgās apsēklošanas darbs bija atsviests atpakaļ vismaz par kādiem 30 gadiem. Varbūt vajadzēs pāiet vēl 5 vai 10 gadiem, varbūt arī ilgāk, iekams Pad. Savienībā gadīsies kāds, kam partija klausīs un instrukciju pārstrādās. Bija arī latvieši, kas republikas mērogā gribēja pierādīt, ka instrukcija jālabo. Tas viņiem ne tikai neizdevās pat rajonā. Tas lieku reizi pierāda, ka visur ir partijas ģenerālīnijai akli paklausīgi cilvēki, ka neņem vērā saimnieciski derīgo. Viņi vēlas sevi labi „pierakstīt“ partijas rindās, jo parasti darbā nekādus panākumus nevar pierādīt.

Par apsēklošanas loku vadīšanu kolchozs man piemaksāja 30 rubļu mēnesī. Kolchoza priekšsēdis piedāvāja man pāriet strādāt pie viņiem ar pilnu algu, atstājot pašreizējo vietu apsēklošanas stacijā. Norādīju, ka man vispirms jāsazinās ar Lauksaimniecības nodaļas vadītāju. Vēlāk par to ieminējos Ozolniekam, bet viņš man atbildi nedeва. Pēc dažām nedēļām nejauši satiku kolchoza priekšsēdi Lauksaimniecības nodaļas telpās. Viņš mani aicināja pie Lauksaimniecības nodaļas vadītāja Ozolnieka. Kolchoza priekšsēdis prasīja, lai man atļaujot strādāt pie viņa, jo tad viņš pakāpeniski varētu pārņemt visa rajona govslomu mākslīgo apsēklošanu. Ozolnieks klusēja. Priekšsēdis savu prasību atkārtoja. Ozolnieks pēc neliela brīža izsacās: „E, ka jūs nevarat saprast! Jāsaka tieši acīs, — es viņu nevaru dot par priekšnieku — viņam tā pagātne tāda — nu nevaru—

nevaru: tagad viss iet labi, — bet ja kaut kas gadīsies — tūlīt skatīs viņa pagātņi — nevaru“. Viņam jau esot bijis līdzīgs gadījums, kad ielicis kādu neuzticamu cilvēku atbildīgā vietā. Bijušas visādas sūdzības, tā kā viņš tikko to varēja noturēt līdz pensijas gadiem. Tad es savukārt jautāju Ozolniekam: „Priekšniek, vai man jāiet pensijā?“ Viņš ātri atbildēja: „Ko nu mldi! par veterinārārstu tu vari strādāt, bet par priekšnieku nē — nu nevaru“. Ar to mūsu saruna bija beigusies.

Kādu dienu rajona galvenais veterinārārstis Vilcāns mani lūdza aizbraukt uz Rīgas kautuvi un kā rajona pārstāvim piedalīties nokauto govju apskatēs un paraugu ņemšanā laboratoriskai izmeklēšanai. Govis bijušas no Tukuma rajona saimniecībām ar pozitīvu reakciju pret tuberkulozi. Bez manis vēl piedalīšoties zinātnieki: man jau labi pazīstamais veterinārārstis Priednieks un kāds zinātnieks no Maskavas. Norādītā dienā ieradās Rīgas kautuvē. Priednieks mani iepazīstināja ar Maskavas Veterinārā institūta zinātnisko darbinieku, paskaidrodams, ka mums jāizmeklē nokautās govīs. Pēc mūsu un laboratorijas ziņojuma saimniecību, no kuņas ievestas minētās govīs, atzīs par tuberkulozu saimniecību vai arī to varēs uzskatīt kā brīvu no tuberkulozes, piezīmēdams, ka pie mūsu darba mums jāpieiet ļoti nopietni un ar lielu atbildības sajūtu.

Novēroju Priednieka un Maskavas zinātnieka darbību — nokautos lopus tie apskatīja kopīgi. Laboratoriskai pārbaudei viņi ņēma tikai — ar aci skatoties — veselos un nepārmainītos limfu mezglus (dziedzeņus). Tos limfu dziedzeņus, kuņos bija acīmredzamas izmaiņas vai kas bija palielināti, vai nu atstāja it kā neredzot, vai arī izgriezta un aizsvieda atkritumos, paskaidrojot, ka tie neesot derīgi. Viņu rīcība mani neapmierināja. Paņēmis nazi, sāku ķermeņu apskati izdarīt patstāvīgi. Pēc rūpīgas limfu mezglu apskates, īpaši zarnu un plaušu, man izdevās atrast vairākus limfu mezglus, kuņu šķērsgrīzumā bija redzamas pārmaiņas, līdzīgas tuberkulozes radītajām. Tos paņēmu paraugam,

domādams nodot laboratoriskai pārbaudei. Ar savāktajiem paraugiem nosēdāmie blakus telpās, kur Priednieks sāka rakstīt aktu vairākos eksemplāros, kā parasti, sākuma daļā ierakstot komisijas locekļu vārdus. Kad nonāca pie paraugu aprakstīšanas, mums domas dalījās, jo Priednieks ar Maskavas krievu uz laboratoriju izmeklēšanai paredzēja sūtīt tikai viņu noņemtos paraugus, kas bija normāli un bez pārmaiņām, bet tos, kuņus es atradu un izgriezu, — ar makraskopiskām pārmaiņām — uzskatīja par nederīgiem un atteicās uz laboratoriju sūtīt. Atteicos aktu parakstīt, norādot, ka es uzskatu viņu rīcību par neobjektīvu un nepareizu. Priednieks mani mēģināja latviski pārliecināt, ka tas nebūšot „smuki“ — Maskavas zinātnieks varot apvainoties.. man jau esot parādīts zināms gods, ka es kopīgi ar tādu vīru esot varējis apskatīt kautos lopus. Priedniekam paskaidroju, ka neuzskatu par godu dot savu parakstu, kaut arī kopīgi ar zinātniekiem, par īstenībai neatbilstoša akta saturu. Tā arī mēs šķīrāmies ar pilnīgi pretējiem uzskatiem.

Jaunajā tuberkulozes apkaņošanas instrukcijā norādīts, ka saimniecību par tuberkulozes piemeklētu var atzīt tikai tad, ja to var pierādīt baktērioloģiski pēc laboratorijas izmeklējumiem. Dabiski, ka paraugus ņems tā, kā to redzēju darām abus zinātniekus, tad arī tuberkulozi baktērioloģiski nepierādīs, jo no veselīem limfu mezgliem tikpat kā nav iespējams izdalīt tuberkulozes).

Varbūt ir patīkami ziņot priekšniecībai, ka tuberkuloze saimniecību ir mazāk, varbūt daži cilvēki savā karjēristu apmātībā ir ieauguši komunistu melos tik dziļi, ka vairs neizprot patiesības un godīguma nozīmi ne savstarpējās attieksmēs, ne visā tautas dzīvē.

Līdzīgs stāvoklis okupētajā Latvijā ir arī ar leukozi, kas izplatās arvien vairāk. Pēdējā laikā gan ir izstrādāta instrukcija par leukozes apkaņošanu, kuņā norādīts, ka ar leukozi saslimušo govju piens ir jāiznīcina, to nedrīkst lietot ne cilvēku, ne lopu uzturam. Cik zināms, leukoze pāriet uz citiem govslapiem lielāko tiesu alimentārā ceļā

resp. ar barību: par cilvēku inficēšanu skaidrības vēl nav. Instrukcijā vēl norādīts, ka slimās govīs nekavējoši nokaujamas. Tā būtu pozitīva instrukcijas daļa. Tālāk seko, pēc manām domām, negatīva, kas pēc instrukcijas izstrādātāju domām — gudri komunistiska, lai — protams — arvienu būtu iespējams izgrozīties. Tā nu iznāk, ka govīs ar leukozi slimo tikai tad, ja komisija rajona galvenā veterinārārsta vadībā ir uzrakstījusi par to aktu. Tas pats, kas notika Tukuma rajonā, pēc dzirdētiem stāstījumiem notiek arī citos rajonos.

Rajonam pēc plāna ir nepieciešams piens, kas jānodod valstij. Lauksaimniecības nodaļas vadītājs Ozolnieks uzdod rajona galvenajam veterinārārstam Vilcānam leukozās govīs nekaut. Vilcāns kā īsts partijas biedrs, kam sirdsapziņas nav un arī nedrīkst būt, komisiju neizrauga, lai gan daudzās saimniecībās ir ar leukozi slimas govīs, kā to rāda klīniskie un asins izmeklēšanas dati. Uz papīra leukozās govīs neparādās: tāpat, no ārpuses skatoties, viss ir kārtībā. Ja instrukcijā ir minēts, ka slimo govju piens iznīcināms, jāsecina, ka paši instrukcijas autori ir atzinuši, ka piens ir bīstams veselībai. Bet ja ir apdraudēta valsts piena plāna izpilde, tad par to atbildīgie cilvēki bez pašpārmetumiem veselībai bīstamu pienu liek izsniegt uzturā cilvēkiem un lopiem. Vai tā jau nav zināmā mērā noziedzība pret cilvēci?

Okupētajā Latvijā notiek arī lietas, kas turienes varai ir stipri nepatīkamas. Dažkārt tās parādās spontāni, iesaistot pat lielas ļaužu masas. Viens tipisks tautas pārdzīvojumu izpaudums notika futbola sacīkstē Rīgā, kad spēlēja Rīgas Daugava pret Ukrainas Kubāņu. Toreizējā Daugava komandas kapteiņa uzvārds bija — Ulmanis. Komandā bija arī labs aizsardzības spēlētājs — Zālītis. Kādas pāris nedēļas pirms sacīkstes laikrakstā Cīņa vesela lappuse bija veltīta Ulmaņa dzīves un sporta gaitām, uzsvērot viņa labo un panākumiem bagāto spēli kā komandas kapteinim un un uzbrucējam, norādot, ka viņš cēlies no Rīgas strādnieku ģimenes.

Kas noticis sacīkstes laikā pēc tam, man jau otrā dienā atstāstīja vairāki Tukuma rajona iedzīvotāji, kas bija ar speciālu autobusu aizbraukuši noskatīties minēto sacīksti. Spēles beigās, kad bija iegūti izšķirīgie vārti, kāds no skatītājiem skaļi iesaucies: „Lai dzīvo Ulmanis un viņa aizsargi! Saucienu tūlīt pārķēra viss lielais skatītāju daudzums, atkārtojot to neskaitāmas reizes: „Lai dzīvo Ulmanis un viņa aizsargi!” Ar šo saucienu cilvēki atstājuši stadionu, tāpat arī stāstītāji autobusā no stadiona pārbraukuši mājās.

Dažas dienas vēlāk Rīgā gadījās sastapt paziņu — latvieti, partijas biedru, kas republikas mērogā bija samērā augstā administratīvā darbā. Arī viņš bija noskatījies iepriekš minēto spēli un atstāstīja man dzirdētos notikumus stadionā. Stāstu viņš papildināja, ka arī pēc cilvēku izešanas uz ielām visur bijuši dzirdami saucieni: „Lai dzīvo Ulmanis un viņa aizsargi!” Stāstījumu nobeidzot viņš teica: „Un es arī metu cepuri gaisā un saucu — Lai dzīvo Ulmanis un viņa aizsargi!” Tā bija pēdējā futbola spēle, kur tika pieminēts komandas kapteinis Ulmanis. Nezinu, kas ar viņu notika, bet futbolu viņš vairs nespēlēja.

Cits gadījums ta satrauca varasvīrus, tā kā tie visur meklēja melnas krāsas vieglo automašīnu. Uz visiem ceļiem, arī Tukuma rajonā, vairāk nekā nedēļu dienu un nakti stāvēja armijas un milicijas patruļas, kas aizturēja aizdomīgas mašīnas, pārbaudot braucēju dokumentus. Bet „melnā mašīna“ ar visiem cilvēkiem palika kā ūdenī iekritusi — to neatrada. Bija noticis, ka Kuldīgas pilsētā drīz pēc pusnakts melna mašīna stāvējusi pie rajona milicijas nodaļas; viens palicis ārpusē par novērotāju, kā mēr pārējie divi atbraukušie pa to laiku milicijas nodaļā, pārvarējuši — cik atceros — divus miličus un paņēmuši visus ieročus un municiju. Pēc tam visi trīs ar ieguvumu aizbraukuši melnajā mašīnā nezināmā virzienā.

Ir notikumi, kas okupantiem noteikti nav patīkami, bet nezinu, vai nu tie ir jau pārāk pierasti, vai arī tos uzskata

par pārāk nenoziņīgiem, lai zibenīgi reaģētu. Tā kādā 15. maija dienā Tukuma un Jaunpils šosejas malā augstā kokā plīvoja Latvijas nacionālais karogs. Tas bija redzams jau no rīta, līdz beidzot tikai pēcpusdienā ticis noņemts.

Tukuma partijas biedru aprindās dzīvi pārrunāja un apsprieda uztraucošu un „neizprotamu“ gadījumu; divu latviešu, veco komunistu ģimenes dēli esot apcietināti un notiesāti par pretkomunistisku darbību. Kā tas varējis notikt ar tik „pareizu“ komunistisku audzināšanu? Kāpēc viņi nav gājuši pa vecāku iemīto taku, tad viņiem nākotnē visas durvis būtu vaļā? Kāpēc viņi labāk izvēlējās cietumu? Vai tas nepierāda, ka komunistu „aristokrātijas“ ģimenēs jaunā paaudze neuzskata vairs vecāku dzīves gājumu par attaisnojamu? Šie jaunieši grib meklēt tautas nākotnes labad jaunus ceļus.

Okupētajā Latvijā dažādām mednieku un makšķernieku biedrībām ir iedalīti dažādi „medību lauki“ un „zvejošanas ūdeņi;“ jo augstāka „sabiedrības klase“ biedru sastāvā, jo lauki un ūdeņi ir bagātāki ar iegūstamo medījumu vai nozvejājamo lomu. Biedrības, kuŗām nodoti attiecīgie ezeri, pat algo sargus, lai neviens nepiederīgais tur nezvejotu. Kāmēr biedrības biedri izbraukuši uz zveju, nereti pat lieto tīklus. Tukuma rajonā atrodas pazīstamais Engures ezers ar samērā lielu zivju bagātību: tas ir nodots kaut kādas sarkanarmijas vienības rīcībā. Lai zivju bagātību sataupītu tikai viņu vajadzībām, aktīvākie biedrības biedri — sarkanarmijas virsnieki, apstaigājuši saimniecības ezera tuvumā un cirvjiem tā sacirtuši laivas, ka tās nav vairs bijušas lietojamas.

Kā lauciniekus, tā zvejniekus piespiedu kārtā iekļāva kolchozos. Nodibināja zvejnieku kolchozus: labākais inventārs — zvejas laivas un tīkli bija jānodod kolchoza rīcībā. Vecās laivas un tīklus neņēma. Jūrmalā dzīvojošie pašu spēkiem tās salaboja, tā ka bija iespējams izbraukt jūrā, bet tas bija tikai Rīgas jūras līcī. Arī vecie cilvēki — pensionāri varēja savām vajadzībām atsevišķos gadījumos

nozvejot zivis. Kam bija iespēja, nozvejoja arī vairāk: zivis kūpināja un pārdeva arī atbraucējiem svaigi žāvētas, mīkstas un sulīgas reņģes un lucīšus, kamēr veikalos pirtās bija sausas un izkaltušas. Kaut arī cenas bija nedaudz augstākas, tās attaisnoja preces kvalitāti: tāpēc cilvēki, īpaši atvaļinājumā izbraukušie, tās labprāt pirka. Jāpiezīmē, ka tagad samērā daudz latvieši mēģina savu atvaļinājumu pavadīt jūrmalas zvejnieku ciemos. Arī vecāki tur savus bērnus aizved vasaras brīvlaikā.

Sensenā latviešu izbraukumu vieta — jūrmala no Lielupes līdz Vaivariem, pat Ķemerēm, ir lielāko tiesu pārpildīta ar krieviem, gan pastāvīgiem iedzīvotājiem, gan iebraucējiem no visām padomju republikām. Ir nodibināta atsevišķa Jūrmalas pilsēta, kuņā iekļautas arī bijušās pilsētas — Sloka un Ķemerī. Visur ierīkotas sanatorijas un atpūtas nami, kas pieder dažādām Krievijas ministrijām un tām pakļautām iestādēm. Ceļ arī jaunas vairākstāvu celtnes viņu vajadzībām. Pie Slokas bijušā zvejnieku ciema (Kaugurciema) vietā ir izveidots dzīvojamais kvartāls ar vairākstāvu ēkām. Tur visvairāk dzīvo Slokas papīrfabrikas strādnieki, kuņu lielais vairums atkal ir krievi. Fabrikas ražojumu lielākā daļa iet uz Krieviju. Arī Ķemeņu jūrmalas mežā, tā saucamās Jaunķemerēs, ir izbūvēta liela vairākstāvu sanatorija ar dūņu vannām un citu ārstniecisko iekārtojumu, domātu „izlases cilvēkiem“, jo tās teritoriju drīkst apmeklēt tikai ar atļaujām.

Bagātākiem zvejnieku kolchoziem ir savi zvejas kuģi, no kuņiem mazākie zvejo Baltijas jūrā, bet lielākie izbrauc arī Atlantijas okeānā. Tiem aizliegts iebraukt ārzemju ostās. Ārstniecisko palīdzību drīkst prasīt tik no Pad. Savienības kuņiem. Ja to nav tuvumā, tad katrā atsevišķā gadījumā jāizprasa atļauja no Ļeņingradas. Atļauju ne labprāt dod, un bieži vien notiek, kad ārstniecisko palīdzību saņem par vēlu.

Zvejnieku kolchozos ir arī zvejnieku brigādes, kas zvejo resp. izliek tīklus jūrā un pēc zināma laika tos izvelk.

Brigādes cilvēki brauc motorlaivās krasta tuvumā. 1975.g. izdeva rīkojumu, ka zvejnieku brigādes laivas drīkst izbraukt jūrā tikai kopīgi un visiem arī kopā jāatgriežas brigadierā norādītā vietā. Visas sazvejtās zivis jānodod kolchozam, neko nedrīkst atstāt savām vajadzībām. Latviešiem bija sakāmvārds — „Kas ūdenī strādā, tam nevar noliegt ūdeni dzert“. Bet komunisti to panāk; ar zivīm strādā, zvejo, bet ēst nedrīkst! Aiz žēlastības 1. maija svētkos katram jūrā strādājošam zvejniekam esot iebērts pusspānītis reņģu, taču vecie pensionētie zvejnieki arī to pašu nedabūja. Viņiem pat aizliegts ar savām laivām izbraukt jūrā un nozvejot zivis savām vajadzībām. Tāpat kā pārējiem iedzīvotājiem, arī zvejniekiem jāēd tikai valdības norādītās veikalos dabūjamās sausās, sakaltušās zivis. Svaigi kūpināti lucīši un reņģes, kā tas sen jau ir ar lašiem, nēģiem un zušiem, paliek tikai atmiņās. Un tas notiek ar cilvēkiem, kas dzīvo tikpat kā jūras krastā! Varbūt, ka zināma taisnība viņiem arī ir, ka komūnismam tuvojoties viss iespējams.

Izdevās panākt, ka garāžu celšanai vajadzīgos betona blokus, cementu un šiferi izdalīja Lauksaimniecības ministrija no saviem fondiem. Griestu nosegšanai nepieciešamo stikla vati nevarēja piešķirt, jo ministrija savus fondus bija izlietojusi jau divi gadi uz priekšu. Man ieteica šai lietā griezties tieši fabrikā. Ar paziņu starpniecību un liekot lietā spirtu, izdevās saņemt atļauju, gan tikai stikla vates iegādei. Nu bija iespējams iebraukt fabrikas teritorijā, kur bija stikla vates atgriezumī un stikla vates plāksnes. Būvnieki strādāja samērā pavirši, kā jau visi būvnieki Pad.Savienībā. Tie bija jāņem, kādi gadījās, nebija tikpat kā nekādas izvēles. Vairākkārt šoferi palika mājā, veicdami nepieciešamos darbus, kāmēr skolotāji vieni paši brauca un sēkloja govīs. Tas gan visiem bija grūtāk, bet darbinieki zināja, ka viņi strādā, lai radītu sev labākus darba apstākļus.

Vairākas saimniecības, novērojušas, ka mākslīgās apsēklošanas darbs veicas labi, labprāt pēc savām iespējām mūs atbalstīja; pārdeva mums vēl trūkstošos materiālus,

kā kokmateriālus, ķieģelus u.c., tāpat katru iespējamo pazīšanos, ko rajonā un arī ārpus tā varēja dabūt. Vairāk nekā puse no paredzētajām garažām bija izbūvēta, ieskaitot arī automašīnām nepieciešamās remontbedres.

Algojām arī automehāniķi Albertu Čeveru, kas palīdzēja pa vakariem šoferiem labot mašīnas. Viņa pamatnodarbošanās bija rajona Lauksaimniecības nodaļā par tehnisko kontrolieri-uzraugu pār rajona saimniecībām. Mašīnām nākot klāt, viņa piemaksu pakāpeniski palielināja. Pastāvīgi bija jācīnās ar mašīnu rezerves daļu trūkumu, jo ar piešķirtajām daļām nekad nepietika. Galvenokārt tās iegāja „melnajā tirgū“. Ar Čevera paziņanos un starpniecību izdevās pret piemērotu samaksu spirtā iegādāt, ka armijas mašīnai, kas bija paredzēta nodot kapitālremontā, varējām apmainīt mums vajadzīgās vēl lietojamās daļas. Arī vienu inventārā neieskaitītu armijas mašīnu nodeva mūsu rīcībā. Ar to ieguvām rezerves motoru un citas nolietotas rezerves daļas, kas bija jānodod Lauku tehnikas punktos, lai saņemtu pretim atremontētus motorus, tiltus vai citas rezerves daļas.

Viss it kā ritēja normāli, tikai Čevera prasības pēc spirta aizvien palielinājās. Pamanīju, ka no garažām sāk zust cements. Kādu svētdienu pārsteidzu Čeveru vedam projām cementu sava paša mājas celšanai. Uz manu iebildumu tas vienkārši noteica: „Kad vajadzēs, gan jau tu dabūsi citu“. Mani pārsteidza atklātā bezkaunība, jo cementu viņš neatlika atpakaļ, bet aizveda projām nepaklausīdams manu rīkojumu. Pēc dažām nedēļām no kolchoza biju sarunājis kokmateriālus jumtam. Čevers apsoltījās sagādāt smago mašīnu ar piekabi, lai kokmateriālus varētu atvest nesazāģētus, un pats aizbrauca tiem pakaļ. Vēlāk izrādījās, ka mašīnā iekrāvis divreiz tik daudz — aizbildinādamies, ka esot piemirsis visus vajadzīgos materiālus uzdot. Pusi tas izkrāvis pie savas mājas. Organizācijai vajadzēja samaksāt par visiem materiāliem. Par visu ziņoju Lauksaimniecības nodaļas vadītājam Ozolniekam, Čevera tiešajam priekšniekam, teikdams, ka

Čeveru no darba atlaidīšu, jo uzskatu par neiespējamu atstāt organizācijā cilvēku, kas zog, ko varēdams. Ozolnieks arī ieteica Čeveru atlaist, bet par viņa zādībām neko neizteicās.

Vēlāk, kad Čeverš aizgāja no darba, man bija visas rezerves daļas (motors, tilts un citas) jāatdod Lauksaimniecības nodaļai, jo tās esot Lauksaimniecības nodaļas īpašums, tā paskaidroja Čeverš. Viņš mums tās esot aizdevis. Tātad viņa rīcība ar armijas mašīnu daļām vai nu bija tikai mānīšanās vai — vairāk ticams — tās jau bija pārdevis citiem. Lauksaimniecības nodaļas galvenais inženieris arī visu to zināja. Neviens tomēr neiedomājās, varbūt arī neuzdrīkstējās, pret Čeveru neko iesākt, un viņš palika savā vietā arī turpmāk. Viņš ir kontrolieris par saimniecību mechanizātoriem, no kuņiem dažiem, kā saimniecību galvenajiem inženieriem, ir augstāka izglītība, turpretīm Čeveram gan ir praktiska izmaņa, bet, spriežot pēc tā, kā viņš raksta, jādodomā, ka viņa izglītība nepārsniedz pamatskolas 2. vai 3. klasi.

Kāpēc var strādāt cilvēks rajona vadītājā iestādē kā valdības uzticama persona bez kādas izglītības, turklāt bez kādiem morāles principiem? Kas aizstāv viņu, kas nav pat partijas biedrs? Lai cik savādi tas izliekas, — Pad. Savienībā ir daļa cilvēku, kam ne par ko nav jāatbild. Viņu pārkāpumus varasvīri parasti „neredz“ un dažkārt mēģina samazināt vai pat noslēpt.

Tukuma rajonā par tautas tiesnesi strādāja kāds Bērziņš — partijas biedrs un liels dzērājs. Dzērumā tas sabraucis cilvēku, bet valdība viņam piedod un mēģina lietu klusībā izbeigt. Cilvēkiem tas viss ir zināms, bet kas pret viņu atklāti nostāsies? Tautas tiesnesi Bērziņu patur darbā, jo rajona vadībai viņš ir noderīgs. Viņš netiesā pēc likumiem, bet tos izgroza pēc vadošo darbinieku norādījumiem — abiem ir labi. Par vienkāršo cilvēku tiesībām un likumību varasvīri nedomā. Pats to esmu piedzīvojis Bērziņa vadītājā tiesas sēdē. Esmu pilnīgi pārliecināts, ka vēlākā prāvā, kas bija

iecerēta pret mani, tautas tiesnesis Bērziņš būtu lietojis visu savu izdomu, lai izpildītu maizes devēju norādījumus.

Tukuma pilsētā savā mājā dzīvoja veterinārārsts Gāle — pensionārs. (Tas pats, kas pieminēts šinī grāmatā kā referāta „Veterinārārstu ētika“ lasītājs). Biju ar kādu kollēgu viņu apciemot aprīļa beigās un maija sākumā, apm. 3—4 gadi pirms manas aizbraukšanas uz Kanādu. Viņš bija palicis viens: cik zinu, viņa meita atrodas kaut kur rietumos. Par apkopšanu viņš pusi savas mājas bija norakstījis savai bijušajai darbiniecei, kas turpat dzīvoja ar visu ģimeni. Gāle bija samērā žirgts un bez palīdzības pārvietojās pa istabu.— Bet apmēram mēnesi pēc mūsu apciemojuma Gāle pazuda. Esot izgājis no mājas un vairs neatgriezies. Man vēl tagad nav saprotams, kā cilvēks var pazust, tā kā par viņu nekas nav vairs zināms, it kā būtu gaisā izkūpējis. Ko darīja — vai vispār ko darīja — izmeklēšanas iestādes? Pēc viņu uzskata pazudušais jau nebija „pašu cilvēks“.

Dzirdēju atstāstam gadījumu divos kaimiņu rajonos pēdējo divu vai trīs gadu laikā. Līdzīgus notikumus esmu dzirdējis arī iepriekš: tādi okupētajā Latvijā kļuvuši par ikdienas parādību, par tiem klusībā var parunāt, līdz kamēr darba steigā aizmirstas.

Gaŗāmgājēji pamana, ka no mājas, kuŗā dzīvo apm. 80 gadu veca sieviete — vieniniece, pa durvīm spiežas laukā dūmi. Ieejot iekšā, redzams, ka gultas maiss gruzd. Gultā atrod sievieti nogalinātu. Izmeklētāji noskaidro, ka vecā sieviete pirms nogalināšanas izvarota. Atrod arī vainīgo — netālu esošās sarkanarmijas vienības kareivi — krievu. Viens no bēriniekiem aizraksta uz Maskavu vēstuli augstākām iestādēm ar jautājumu, kā tas varējis notikt komūnistiskā audzināšanā un lūdzis paziņot, ko darīs, lai turpmāk tā vairs neatkārtotos. Pienāk atbilde ar ieteikumu, ka viņa paša labā būtu par minēto lietu neinteresēties.

Citā gadījumā ne bez pamata izplatās valodas, ka kāda uzņēmuma vadītājs plašos apmēros lieto nelikumīgus līdzekļus, lai papildinātu savus ienākumus. Viņa vietā izrauga

citū, kas pazīstams kā taisnīgs cilvēks. Nu visi cer, ka viņš visas nelikumības atklās. Vēl viņš nav sācis strādāt, kad pazūd— viņu atrod nogalinātu. Nelaiķa sieva saņem draudu vēstuli: ja uzsāks meklēšanu, arī bērni aizies turpat kur tēvs. Bērnu labad viņa lūdz izmeklēšanu nesākt.

Kādā citā gadījumā uzraudzības iestādes atklāj samērā plašas nelikumības kokmateriālu tirdzniecībā. Runā, ka esot iejaukta arī rajona vadība, ieskaitot pat dažus augstākus vīrus no Rīgas. „Vainīgais“ mežzinis izdara „pašnāvību“. Prokuroru, kas par minēto lietu sāk sīki interesēties, atrod nogalinātu. Pakļīst valodas, ka prokuroru nogalinājuši čigāni. Čigānu atjautība un humors ir labi pazīstams. Pie jaunā prokurora rindā stāv čigāni: jauni un veci, sievietes un vīrieši, viena pat pēdējā grūtniecības mēnesī ar diviem maziem bērniem pie rokas! Katrs vēlas runāt ar prokuroru divatā, un katrs no viņiem „atzīstas“, ka nogalinājis prokuroru.

Pirms vairākiem gadiem Tukuma Izpildkomitejas priekšsēža dēls bija apprecējis krievieti un vēlāk aizbraucis viņai līdz uz Krieviju. Pēc kāda laika pienāk ziņa, ka dēls miris. Piederīgie aizbrauc un noskaidro, ka dēls dzīvoklī nogalināts ar vairākiem naža dūrieniem. Milīcijai uzlaužot durvis, viņa sieva izlēkusi no vairākstāvu dzīvokļa loga un nositusies. Vietējās izmeklēšanas iestādes atklāti pilsētas Izpildkomitejas priekšsēdim paskaidro, ka esot grūti cīnīties pret noziedzniekiem un ka maz cerību vainīgo atrast. Tā arī palika, vainīgos nenoskaidroja.

Pad. Savienībā aizliegts rakstīt par noziedzībām laikrakstos: ziņas izplatās tikai no aculieciniekiem vai piederīgiem. Pēc manām domām, noziedzību ir vairāk, dažas pat drausmīgākas nekā rietumos avīzēs aprakstītās.

Kad es vēl nebiju izstājies no veterinārārstu biedrības, bija norādījums no augšas, ka Baltijas valstu veterinārārstu konferencēs jāpieaicina arī Baltkrievijas veterinārārsti, jo valdība negribēja ļaut satīties tikai Baltijas tautu piederīgiem

vien. Pamazam panāca, ka bija jābūt pārstāvjiem arī no citām republikām.

Tas pats notiek arī lauksaimniecībā. Pēc valdības norādījuma Tukuma rajonam bija draudzīgas attieksmes ar kādu rajonu Baltkrievijā un Ukrainā (nosaukumus neatceros), kā arī vienu Krievijas vidienes saimniecību. Rēgulāri ik gadus rajona pārstāvji brauca viesoties. Mana nelaiķe sieva kopā ar citiem Tukuma rajona pārstāvjiem bija izbraukumā uz Baltkrieviju. Tanī pašā reizē bez latviešiem tur vēl viesojušies arī ukraiņu pārstāvji. Uzņemšana bijusi ļoti sirsnīga un viesmīlīga. Nākošā gadā ukraiņi un baltkrievi, atbraukuši uz Tukumu, apciemoja manu sievu dzīvoklī. Pēc tam visi kopīgi izbraucām uz Tukuma rajona jūrmalu. Ukraiņu un baltkrievu pārstāvji, pēc mana vērtējuma, bija atklātāki, sirsnīgāki un arī draudzīgāki nekā krievi; likās, ka cilvēkus kaut kas saista kopā.

No rītiem visiem pirms darba sanākot kopā, mūsu pašreizējā telpā varējām tikai stāvēt, atsēsties vairs nebija vietas, jo bijām pāri par desmit cilvēku. Ar darbiniekiem kopīgi aprunājoties, izšķīrāmies daļu no neizbūvētām garažām piemērot kantoņa vajadzībām: tas varēja izkārtoties ne ātrāk kā pēc pusgada. Pašreiz cerēju uz rajona Izpildkomitejas priekšsēdi, kas man bija apsolījis vienu lielāku istabu, kad Tukuma rajona melioratori pāries uz savām jaunizbūvētām telpām ārpus Tukuma pilsētas — viņi aizņēma trīs istabas. Zināju, ka melioratori telpas atbrīvojuši un tanīs izdarīts arī kārtējais remonts un ka Ozolnieks minētās telpas jau sadalījis pēc saviem ieskatiem: vienā istabā paredzēts ievietot agroķīmijas laboratoriju, kas pārceļas uz lielākām telpām, ar vienu darbinieku; otrā novietojās zvejniecības inspektore, kuņas darba lauks bija vairāki rajoni, un — kā vēlāk novērojām — savā kabinetā viņa ieradās ne biežāk kā reizi nedēļā: trešā — tumšākā — bija apsoltā atstāt melioratoru ziņā — darba vietas archīva iekārtošanai. Par mūsu vajadzībām un darba apstākļiem

Ozolnieks nebija domājis nemaz, it kā mēs nebūtu lauksaimniecības darbinieki.

Aizgāju pie rajona Izpildkomitejas priekšsēža un atgādināju viņa solījumu sagādāt mums papildus telpas. Savu solījumu viņš īstenoja: uzdeva pilsētas namu pārvaldei mūsu rīcībā nodot tumšāko istabu — sētas pusē. Pēc remonta šīs istabas atslēgu bija paņēmis Lauksaimniecības nodaļas priekšnieka palīgs Baldzēns, lai to nodotu meliorātoriem. Sapratu, ka no Baldzēna atslēgu nedabūšu, un izlēmu, ka man jārtīkojas pašam, pie tam iespējami ātri.

Nākošā dienā, pāris stundas pirms darba dienas sākšanās, ieradāmie visi darbinieki un iegājām mums ierādītājās telpās ar visu inventāru, iepriekš atmūķējot aizslēgtās durvis un pēc tam pieliekot savu patentatslēgu. Vēl pārkravāšanās darbi ritēja pilnā sparā, kad Ozolnieks pa telefonu man uzdeva nekavējoties ierasties pie viņa. Kabinetā mani sagaidīja Ozolnieks ar Baldzēnu, asā tonī man pārmezdami, kāpēc es patvarīgi esot iegājis citiem ierādītās telpās un kur es esot ņēmis telpu atslēgu. Paskaidroju, ka telpas ierādīja Izpildkomitejas priekšsēdis un ka tās mums bija nepieciešamas, tāpēc arī drvis atmūķējām un pielikām jaunu atslēgu. Atstāsim istabu, kad paži būsīm izbūvējuši sev vajadzīgās telpas garāžās. Tad Ozolnieks jau laipnākā tonī jautāja, kad tas būšot. — „Apmēram pēc pusgada,“ es pateicu. Ar to mūsu saruna beidzās un es tiku atlaists.

Redzēju Baldzēna sejā dusmas: viņa izturēšanās palika naidīga pret mani līdz manai aizbraukšanai uz Kanādu. Arvien viņš mēģināja kaut ko ļaunu pastāstīt par mani vai mūsu darbiniekiem, kaut vai to „izsūcot no pirksta“. Nekad nebija izpalīdzīgs, bet, ja vien bija iespējams, darbojās pretī. Lielākā daļa cilvēku pie viņa pastāvīgiem meliem bija jau tā pieraduši, ka viņa runām veltīja samērā mazu vērību.

Man toreiz bija nesaprotama Ozolnieka — maigi izsakoties — neatsaucīgā rīcība pret mākslīgās apsēklošanas

darba darītājiem. Vai viņš nesaprata, ka no mūsu darbības lielā mērā bija atkarīga saimniecību piena ieguve un lopu ataudzēšana?

Bet tagad, visu pārdomājot rūpīgāk, liekas, ka nelabvēlībai pamatā bija tas, ka nelietāju viņa ietikto centrālās apsūklošanas metodi, kas vēlāk pierādījās nederīga, bet rīkojos pēc savas pārlicības. Toreiz viņam nebija nekādas iespējas iejaukties. Savus iecerētos pasākumus arvien pārrunāju no darba biedriem — sēklotājiem un šoferiem, īstā darba darītājiem, kā arī rajona galveno zootehniķi. Saskaņoju ar abiem Apsūklošanas stacijas direktoriem, un kad dabūju kolchoza vadības piekrišanu, projektus īstenoju. Ozolnieks nevarēja saprast, kā var neņemt vērā viņa „nekļūdīgos“ norādījumus. Arvien un visur viņš bija gribējis būt vienīgais noteicējs visās lauksaimniecības nozarēs.

Par mūsu veikto apsūklošanas darbu no saimniecībām nāca labas atsauksmes, bet Ozolnieks tās it kā neievēroja, laikam cerēdams, ka kaut kas sabruks un neies kā vajadzīgs. Tad viņš varētu apsūklošanas darbu izveidot pēc sava prāta. Kāds tas būtu, to viņš vēl pats nezināja, bet katrā ziņā viņš rīkotos citādi nekā es to biju veicis līdz šim. Ar laiku mūsu attieksmes kļuva arvien jaunākas, beigās — pat asas. Bez šaubām, man ir lielā mērā viņam jāpateicas, ka vēlāk mani jau sāka uzskatīt par atklātu komunistiskās iekārtas pretinieku vai pat sabotieri.

Dīvainā kārtā es, viņam tik nepatīkams cilvēks, pašam neapzinoties esmu veicinājis Ozolnieka nopelnus. Pēc kādas sanāksmes Lauksaimniecības ministrijā, kuŗā bija piedalījušies visu republikas rajonu Lauksaimniecības daļu vadītāji, Ozolnieks stāstījis manai sievai kā galvenajai zootehniķei, ka sanāksmē ministrijas darbinieki esot slavējuši Tukuma rajonu, jo tas labi esot izveidojis lokveida mākslīgās apsūklošanas darbu. Ieteikts arī citiem rajoniem iepazīties ar tā darbību. Pieminēts arī mans vārds. Ozolnieks vēl teicis, ka starpbrīdī viņam vairāki prasījuši, kā viņš to esot

panācis. Stāstījumu nobeidzot, jautājis: „Kā tur īsti izskatās?“

Nekad viņš nebija atradis par iespējamu iepazīties ar mūsu darbību, nedz arī jautāt, vai nebūtu vajadzīga kāda palīdzība, īpaši, kad no Lauksaimniecības nodaļas mēs atradāmies tikai nepilnu pus km. attālumā. Kad sāka braukt no citiem rajoniem gan lauksaimniecības nodaļu vadītāji, gan rajonu galvenie veterinārārsti, gan galvenie zootehniķi, tāpat arī apsēklošanas darbu vadītāji ar sēklotājiem, pirmo reizi ieradās pie mums arī Tukuma rajona galvenais veterinārārstis Vilcāns, lai iepazītos ar izbūvētām telpām un darba organizāciju. Vēlāk gan sapratu, ka tā nebija labvēlīga interese par mūsu darbību, bet gan ziņu ievākšana kritikai.

Okupētajā Latvijā krievu skaits nepārtraukti pieaug. Drīz pēc kaŗa, kad vēl Rīgas pilsētā pierakstīšanās iebraukušiem krieviem bija grūtāka, „izdarīgi“ Rīgas pilsētas rūpniecības uzņēmumu vadītāji pilsētas administratīvo robežu tuvumā, lielu ceļu malās, izbūvēja barakas. Tanīs viņi ievietoja iebraukušos krievus kā savu uzņēmumu strādniekus. Pakāpeniski baraku skaitu palielināja, izbūvēja pat divstāvu dzīvojamās ēkas, lai nodrošinātu dzīves vietu arvien lielākam krievu skaitam. Tā katra liela ceļa malā ir izveidotas krievu mītnes ar samērā lielu iedzīvotāju skaitu — pat pāri 1000 — un zemu morāles līmeni. Bez īpašas vajadzības viņu tuvumā nav ieteicams rādīties, un to latviskais nosaukums ir visām vienāds — „pufaiku ciemi“.

Vēlāk krievu iebraucēju pierakstīšanās kļuva vieglāka; viņi tagad var dzīvot resp. tos pieraksta arī Rīgas pilsētā, ar to nodrošinot viņu iebraukšanu neierobežotā skaitā. Izmanto arī komunistu plānsaimniecību, lai mūsu dzimtenē iepludinātu iespējami vairāk svešautiešu. Lielais vairums ir krievi. Okupētajā Latvijā „ieplānoja“ lielus uzņēmumus ar Vissavienības nozīmi. To ražojumus galvenokārt izved ārpus republikas robežām, bet ievēd izejvielas un darba spēku, kas šos uzņēmumus apkalpo. Ir sākuši darboties

daudzi jauni uzņēmumi ar palielinātu produktivitāti un strādnieku skaitu. Tāda ir Valmieras stikla šķiedras rūpnīca, Ogres trikotāžas kombināts, Liepājas mežģīnu kombināts, Olaines pilsētas dažādu ķīmisku rūpnīcu komplekss, Jelgavas mikroautobusu rūpnīca, Ventspils amonjaka rūpnīca u.c. Pie visām minētajām rūpnīcām ir jau uzceltas, gan vēl ceļ mītnes iebraucējiem krievi.

Arī pašreizējos uzņēmumus, kā VEF, Rīgas vagonu fabriku, Rīgas Spuldžu rūpnīcu, „Somdari“ u.t.t. arvien paplašina un uzdod ražot arvien vairāk ražojumu. Lielākā daļa no tiem aiziet uz citām republikām vai ārzemēm. Bišu muižā ir uzcelts otrs piena kombināts, kuŗa produkti, tāpat kā gaļas un zivju konservi, redzami gandrīz katrā Krievijas pilsētā. Okupēto Latviju krievi ar savu skaitu ir jau okupējuši vārda tiešā nozīmē un pastāvīgi to vēl palielina visiem iespējamiem līdzekļiem. Jaunizbūvēto pilsētu un arī lauku rūpniecības centros krievu un citu iebraucēju pārsvars jau ir stipri liels.

Cik saprotams, tad tagad sāksies pastiprināta lauku — mūsu tautas dzīvā spēka rezervju — pārpludināšana ar iebraucējiem. To jau ilgāku laiku komunisti ir plānojuši. Mazos lauku centros dažādas Rīgas rūpnīcas ir izveidojušas t.s. cechus jeb nodaļas, piem; Kandavā — Radiorūpnīca“, Sabilē — „Somdaris“ un c., iesaistot darbā visu apkārtējo jaunatni, kas neiet tālāk mācīties. Darba apstākļi šinīs nodaļās ir nesalīdzināmi labāki kā kolchozos un sovchozos, tādēļ arī jaunatne tur labprāt iet. Lauksaimniecībā paliek strādāt tikai vecāko gadu gājumi, kuŗu skaits dabiski ar katru dienu samazinās. Jau tagad lauksaimniecībā jūtams darba spēka trūkums, un jau tagad samērā daudzās saimniecībās strādā iebraukušie krievu un citu tautību piederīgie. Viņu skaitu varētu strauji palielināt, ja būtu dzīvokļi, kas arī būtu pēc iespējas vienkopus kā krievu sādžās. Latvisko, individuālo dzīves veidu propagandē kā nederīgu, vecās latviešu viensētas arvien vairāk iznīcina; ēkas nojauc, pat nodedzina, dārzus izcērt. Izmanto visus propagandas un

administratīvos līdzekļus, lai uz laukiem ātrāk tiktu izveidoti t.s. saimniecību centri ar dzīvojamām mājām: īstenībā te ierīko sādžas, lai iebraucēji varētu justies kā „mājās“.

Pilsētās krievi aizņem dzīvokļus jaunbūvētās mājās ar centrālo apkuri un citām labierīcībām, kamēr pastāvīgiem iedzīvotājiem, latviešiem, jāsamierinās ar viņu pašreizējiem dzīvokļiem. Vairākām ģimenēm jādzīvo vienā dzīvoklī: jāsamierinās ar dzīvokļiem arī Rīgas nomalēs un provinču pilsētu vecajos dzīvokļos bez kādām labierīcībām. Nereti tualete atrodas kāpņu telpā vai pagalmā un ir kopēja ar citu dzīvokļu īrniekiem. Ūdens jāņem no akas vai sūkņa pagalmā vai pat uz ielas. Netīrie ūdeņi jānones pa kāpnēm zemē, lai ielietu norādītās vietās. Šais dzīvokļos ir krāsns apkure, pie tam malka jānes no pagalma arī vairākstāvu mājās.

Tukuma pilsētā, ja ieskaita „armijas pilsētiņas“ iedzīvotājus pie kara aerodroma — blakus Tukumam, krievu skaits pārsniedz 50% no kopējā iedzīvotāju skaita. Līdzīgas pilsētiņas saceltas pa visu okupēto Latviju. Kaļaspēka novietņu tuvumā uzcelti dzīvojamo māju kvartāli virsnieku un instruktoru ģimenēm. Kaļavīru ģimeņu piederīgi iesaistās darbā vietējos uzņēmumos un iestādēs. Tā Tukuma pilsētas veikalos pārdevēju vietas lielāko tiesu jau pārņēmušas krievietes.

Arī saimniecībās, īpaši sovchozos, daudz strādnieku — lopkopju vidū ir krievi, kuņu skaits arvien pieaug. Neveiksmīgākie kolchozi, kam trūka darba spēka, paši ievēd krievus, bet tie ar savu piemēru grauj disciplīnu un pienākuma sajūtu. Saimniecību lopu novietnēs, kur vairākums ir krievi, vajadzīgo kārtību un tīrību tikpat kā nebija iespējams panākt.

Tukuma rajonā starp lauksaimniecības speciālistiem krievu vēl bija samērā maz, bet to nevar teikt par Rīgas rajonu, kur dažādās lauksaimniecības speciālitātēs to skaits arvien pieaug.

Vadītāju darbinieku izturēšanās pret krieviem bija

ļoti labvēlīga, pat iztapīga. Atceros sanāksmi pie Ozolnieka Lauksaimniecības nodaļā. Bijām dažādi lauksaimniecības speciālisti, kopskaitā ap 40—50 cilvēku: no tiem tikai divi vai trīs bija krievi, kas, šeit dzīvodami visus gadus, varēja pat latviski sarunāties. Viņu ierosmē sanākšme notika krievu valodā, lai gan vairāki latvieši krievu valodu tikpat kā neprata. Ozolnieks ņēma vērā tikai dažu krievu ierosinājumu, bet vairuma latviešu izteikto neapmierinātību vienkārši ignorēja.

Jau pieminētajā Tukuma „armijas pilsētiņā“, kuŗā dzīvo tikai krievi, ir arī veikals, vienmēr labāk apgādāts dažādām precēm, nekā veikali Tukuma pilsētā. Dažreiz arī es aizbraucu tur iepirkties preces, kas Tukumā nebija dabūjamas. Līdzīgi ir ar veikaliem Rīgas Jūrmalā: tā pat labāk apgādāta nekā republikas galvas pilsēta Rīga. Vai izskaidrojams nav tas, ka lielais iedzīvotāju un iebraucēju vairums ir tikai krievi?

Arī laikrakstu apgāde ir stipri „krieviska“: Laikrakstu kioskos avīzes krievu valodā var dabūt visu dienu, bet latviešu valodā — tikai neilgu laiku pēc piegādes kioskam. Tāpat ir ar daiļliterātūru, kas jau tā smagi cieš cenzūras dēļ. Reti parādās arī tulkojumi, bet nedaudzo atļauto grāmatu metieni ir tik mazi, ka tās grūti iegūstamas. Grāmatu pieveduma dienās jāstāv rindā 2 līdz 3 stundas, tikai tad tās iespējams iegādāties. Ja ir pazīšanās ar grāmatnīcas darbiniekiem, tās noliek vēlākai saņemšanai, turpretī grāmatas krievu valodā ir lielā izvēlē visos veikalos. Vienīgi komunistu propagandas un aģitācijas materiāli — „viņu literātūra“ latviešu valodā ir dabūjama pastāvīgi.

Tūlīt pēc kara mūsu mežus cirta bez žēlastības vairākus gadus no vietas, pat vēl neizaugušus kvartālus nežēloja — uzliktie plāni bija jāpilda. Izcirstos kokus nosūtīja uz Krieviju, kuŗai pašai mežu ir bez skaita! Krievijā, lūk, neesot bijis darba spēka! 1948. un 1949.g. malkai pat bija izcirstas liepas, vāczemes egles un citi reti koki, kas

bija atvesti Dubultu malkas laukumā: laikam tāpēc, ka parki atrodas centros, — tā ātrāk izpildīja plānus.

Tagad visas bijušās papīra fabrikas, tāpat citi uzņēmumi, izņemot spirta dedzinātavas, savu produkciju ir stipri palielinājuši, bet latviešiem no viņu zemē audzētiem kokiem neatstāj vajadzīgo papīru ne grāmatām, ne laikrakstiem: nav ne ietinamā, tualetes, nav pietiekamā daudzumā pat rakstāmpapīra. Tas viss, tāpat kā citi fabrikāti un lauksaimniecības ražojumi, tiek aizvesti uz plašo un nepiepildāmo Krieviju.

Pirms kādiem 5 vai 6 gadiem veikalos parādījās kāda krievu inženiera grāmata, kas vairākus gadus bija nodzīvojis ASV. Tā bija tulkota arī latviski un saucās — „Praktiskā Amerika“. Autors stāstīja par ASV saimnieciskiem sasniegumiem, raksturojot ar piemēriem, pieminot arī cilvēku dzīves ērtībām veiktos pasākumus. Lasot šo grāmatu, domāju: ja Pad. Savienības valdība to atļāvusī publicēt, tad saprotams, ka ar to tā netieši uzmodina savu uzņēmumu direktorus padomāt par nepieciešamo preču ražošanu cilvēku ērtībām.

Tā bija tikai iedoma. Grāmatu jau otrā dienā pēc nodošanas veikalā izņēma no apgrozības. To atzina par aizliegtu. Kas notika ar grāmatas sarakstītāju, nezinu. Pad. Savienības iedzīvotājiem nav jāzina, kā dzīvo cilvēki citās zemēs.

Man sākās smagi pārdzīvojumi un tikpat kā nepārtraukti uzbrukumi, bet tie arī veicināja manu aizbraukšanu uz Kanadu. Sievai konstatēja dzemdes kakla vēzi, to apstaroja Rīgas slimnīcā divus mēnešus. Veselība viņai bija sagrauta: brīžiem tā it kā uzlabojās, brīžiem pasliktinājās. Mājā pavadītie pāris mēneši veselības uzlabošanā neko nelīdzēja.

Bijām jau pārgājuši uz pašu izbūvētām telpām garažās, un darbinieku skaits bija ap 30 cilvēku. Mēs mākslīgi apsēklojām divas trešdaļas no visa rajona saimniecību govīm un telēm. Darbinieku skaitam pieaugot, kolchozs ierosināja dibināt starpkolchozu apsēklošanas organizāciju,

kas pārņemtu savā pārziņā visa rajona apsēklošanas darbu līdz ar visām celtnēm, automašīnām un darbiniekiem.

Par jaundibināmās organizācijas priekšsēdi izlēma iecelt manu sievu, jo galvenās zootehniķes darbu viņas pašreizējais veselības stāvoklis neatļāva veikt. Kolchozu vadītāju un viņu pilnvaroto sanāksmē ievēlēja jaunās starpkolchozu organizācijas padomi piecu cilvēku sastāvā — manu sievu par padomes priekšsēdi, kā arī izraudzīja grāmatvedi un mani apstiprināja par veterinārārstu — ginekologu. Pēc Ozolnieka ieteikuma nedaudz samazināja sēklotājiem un šoferiem algas. Mēneša laikā padomei bija jāizstrādā darbinieku algu likmes un jāuzsāk organizatoriskais darbs.

Pirms padomes sēdes Ozolnieks mani iesauca pie sevis un lika padomes sēdē ierosināt jaunu apmaksas un darba kārtību, pēc kuņas visiem darbiniekiem algas bija stipri samazinātas. Projektu Ozolnieks bija izstrādājis kopā ar rajona galveno veterinārārstu Vilcānu, nesazinoties ne ar manu sievu, padomes priekšsēdi, ne arī ar mani kā iepriekšējā darba organizētāju. Mēģināju viņu pārliecināt par šī teorētiskā projekta nepareizību, bet pret Ozolnieka stūrgalvību, kuņu vēl atbalstīja Vilcāns, nekā nepadomāju.

Sievai veselība arvien vairāk pasliktinājās, tā ka praktiski strādāt organizācijā viņa nevarēja, ja neskaita reizes, kad mēs mājā pārrunājām darba organizēšanas un algu jautājumus. Arī pirmajā padomes sēdē viņa vairs nevarēja piedalīties. Pēc maniem uzskatiem cilvēks var labi un apzinīgi strādāt labos darba apstākļos un ja par savu darbu saņem atlīdzību, ar ko var dzīvot, lai nebūtu jādodomā par peļņas palielināšanu nelikumīgā ceļā. Ozolnieka un Vilcāna domas saskanēja ar komunistu valdības ieskatiem: iespējami mazāk maksāt cilvēkiem, lai visu iztrūkstošo un nepieciešamo tie sagādātu paši kā varēdami un prazdami.

Padomes sēdē ierosināju organizācijā strādāt pēc līdzšinējās kārtības, kas sevi parādījuši par derīgu praktiskā darbā. Norādīju arī, ka mūsu pieredzi citi republikas rajoni atzinuši par labu un daudzi solījuši mūsu kārtību

ievieš arī savos rajonos. Visi četri padomes locekļi atzina manus ierosinājumus par pareiziem, ieprotokolējot par padomes lēmumu nākošajam darbības gadam. Izlemtas bija arī sēklotāju un šoferu algas, kā arī prēmiju izmaksas kārtība. Padomes sēdes beigās minēju, lai pa priekšsēdes slimības laiku organizācijas vadību uzņemas kāds no padomes locekļiem, bet tie izsaucās; „Tu pats!” un atstāja telpas. Lai darbība būtu likumīga, vēlāk viens padomes loceklis parakstīja nepieciešamos papīrus, bet saimnieciskā darbība bija jāvada man.

Domāju, ka nākamam gadam organizācijas darbība būs nodrošināta: sapratu arī, ka atkal esmu nokaitinājis „varasvīrus”. Kādas tam var būt sekas? Katrā ziņā ne jau man labvēlīgas. Zināju, ka Ozolnieks un Vilcāns arvien grib panākt savu iedomāto kārtību un ka viņi nekad neskatās uz taisnīgumu un saimnieciskiem apsvērumiem. Tā arī notika: cīņa turpinājās gandrīz katru gadu, kamēr Ozolnieku atbrīvoja no darba.

Pēc notikušās padomes sēdes Ozolnieks man telefoniski pieprasīja izstāstīt padomes lēmumus. Kad tos viņam paziņoju, viņš pēc dažiem asiem vārdiem pārtrauca sarunu un nolika klausuli. Drīz pēc tam Ozolnieks atklāti taujāja, vai kāds negribot nākt par apsūklošanas organizācijas priekšsēdi; tas esot steidzīgi vajadzīgs, jo es organizāciju nogremdēdēšot.

Sievas slimība strauji progresēja, viņu pilnīgi saistot pie gultas. Uzzinājusi, ka Ozolnieks viņai meklē vietnieku, tā noteica: „Vai tad nevarēja pagaidīt, kāmēr es nomirstu?” Šī turpmākā rīcība labi raksturo attieksmes pret cilvēkiem. Kad sieva bija mirusi, kaut gan viņa bija strādājusi 10 gadus pie Ozolnieka par galveno zootehniķi, tā tad būdama pirmais palīgs lopkopības jautājumos, Ozolnieks tomēr izteicās, ka bērēs viņam nebūšot laika piedalīties, jo jābraucot uz ministriju. Kad no ministrijas piezvanīja, ka ieradīsies pārstāvji viņas izvadīšanā, arī Ozolnieks mainīja savas domas, — nebrauca uz Rīgu, bet palika, lai kopā ar ministrijas pārstāvjiem piedalītos bērēs.

Varbūt te parādījās vietējās partijas uzskati, un Ozolnieks bija tikai tās domu izpaudējs. Nelaiķe skaitījās partijas biedre, viņai atļāva strādāt, līdz pēdējam brīdim izmantoja kā labu darbinieci, bet nekādus apbalvojumus vai pagodinājumus nepiešķīra. Rajona galvenās zootehniķes darbs bija nogurdinošs, bezjēdzīgs un reizē arī — atbildīgs. Visus gaļos gadus viņa lopkopības attīstību bija centusies sekmēt pēc labākās apziņas, nekad viņa nebija skaitījusi stundas pēc normālā darba laika. Tas tomēr komunistu partiju neapmierināja: viņai nevarēja piedot mūsu kopdzīvi. Īstenībā viņu vairs par uzticamu partijas biedri neuzskatīja. Partijai nerūpēja ka tā viņu zaudēja.

Tā ir parastā parādība: cilvēku kaut cik ievēro tikai tik ilgi, kā mēr viņš var dot „komunistiskai celtniecībai“.

Vairākus Tukumā un tuvā apkārtnē dzīvojošus cilvēkus Ozolnieks bija izsaucis pie sevis un aicinājis uzņemties apsēklošanas organizācijas vadību. Visi kā norunājuši atteicās. Lauksaimniecības ministrijas Ciltslietu pārvaldes pārstāvji Ozolniekam bija ieteikuši apstiprināt mani minētajā vietā, bet to Ozolnieks atteicās darīt, lai gan sarunās bija atzinis, ka galvenie mākslīgās apsēklošanas loku organizēšanas nopelni esot mani. Pats viņš esot man ļoti palīdzējis. Beidzot maija sākumā pie viņa pieteicās Kurzemes ciltslietu stacijas zootehniķe Pelīte, kas vēlējās strādāt par minētās organizācijas vadītāju. Viņu kā vienīgo kandidāti arī Ozolnieks pieņēma.

Lauksaimniecības ministrijas ciltslietu pārvalde bija paredzējusi maija pirmajā pusē Kandavas apsēklošanas stacijā rīkot izbraukuma semināru, kurā man būtu jāstāsta par mākslīgās apsēklošanas loku organizēšanu un izveidošanu Tukuma rajonā. Pēc tam visi semināra dalībnieki ierastos Tukumā apskatīt noorganizēto starpkolchozu apsēklošanas organizāciju.

Sakarā ar sievas slimību referātam negatavojos, bet vajadzīgos datus iedevu jaunajai organizācijas priekšsēdei

Pelītei, kas tos semināra darbiniekiem bija nolasījusi. Pēc laika lauksaimniecības ministra vietnieks, Ciltslietu pārvaldes priekšnieks ar atbildīgiem darbiniekiem, kā arī visu republikas apsēklošanas staciju direktori ar saviem speciālistiem ieradās mūsu organizācijā, lai iepazītos ar tās darbību un izveidotām telpām. Šeit viņus sagaidīja Lauksaimniecības nodaļas vadītājs Ozolnieks, kas pats pirmo reizi te bija ieradies, rajona galvenā zootehniķa vietniece Kalniņa un es, lai gan man tikai pirms divām dienām bija mirusi sieva.

Bija izbūvētas garāžas 12 automašīnām, mechaniskā darbnīca ar nepieciešamo iekārtu un inventāru, rezerves daļu noliktava, sēklotāju telpas, kuŗās katram apsēklošanas lokam bija savs rakstāmgalds, kā arī kvarcošanas iekārta pipešu sterilizēšanai, apsēklošanas inventāra noliktavas sienas skapju veidā, kā arī telpa organizācijas priekšsēdai, grāmatvedim un veterinārārstam. Visās telpās, ieskaitot garāžas, bija iekārtota centrālā apkure ar karsta ūdens radiātoriem. Par telpu izbūvi un priekšzīmīgo iekārtojumu ministra vietnieks izteica pateicību un atzinību Lauksaimniecības nodaļas vadītājam Ozolniekam.

Īsi pirms nāves laikam cilvēkiem ir skaidrāks un tālredzīgāks skats uz dzīves turpmākiem notikumiem. Atceros sievu sakām: „Nekaitini Ozolnieku!” Viņa laikam paredzēja, ka Ozolnieks nākošos mēnešos man sagādās daudz ļauna. Viens no pēdējiem teicieniem tai bija: „Kā mēs viens bez otra iztiksim?” ar to pastiprinot domu, ka man viegli neklāsies. Kad sieva bija mirusi un es meklēju kapa vietu, man norādīja, ka kapu centrā brīvas vietas man nedos, tās esot rezervētas augstākiem partijas biedriem.

Bērēs cilvēki nāca paši pēc savas vēlēšanās, ne pēc pavēles. bērēs izvērtās par lielākām pēdējos desmit gados Tukumā. Vainagi bija tikai ar melnām un baltām lentēm, nevienas sarkanas lupatas. No partijas komitejas bija tikai divi oficiālie vainaga nesēji, bet ne citi. Arī viņiem jāpateicas, ka arī viņu vainagam bija melna lente.

Krašņu ziedu vainagi tika novietoti uz kapa kopiņas un abās pusēs uz atsevišķi uztaisītiem rāmjiem. Lai ziedi saglabātos, tad pirmās divi naktis sarunāju sargu ar suņiem. Vēlāk sargs vairs nebija vajadzīgs, jo ziedi tad jau bija apvītuši.

Okupētajā Latvijā samērā plaši izvērtusies jauna veida privātā iniciatīva, kas ir arī vienīgā, pret kuņu valdība asi nenostājas: svaigu ziedu zagšana no kapiem. Pie varasvīru kapiem pēc apglabāšanas dažas naktis norīko milicijas sardzi. Iedzīvotāji mēģina ziedu kātus salauzt, lai ziedi būtu nederīgi, bet arī tad daudzi ziedi pazūd, nereti tos paņem ar visiem vainagiem. Cik organizēti tas notiek, to var saprast no mana sarga stāstījuma: pirmajā naktī pēc pusnakts pie kapiem piebraukusi smagā mašīna (pazinis pēc motora trokšņa), un vairāki vīrieši nākuši uz kapa pusi; kad suņi sākuši riet, tie gājuši atpakaļ un ar mašīnu aizbraukuši. Cik noprotams, bija domāts zagt ne tikai ziedus, bet arī pievākt vainagus.

Vai ir saprotama valdības nostāja? Kāpēc noslēpušies miliči vai citi zagļus nenotver un nenodod tiesai? Saprotams, ka tie nav gadījuma zagļi, bet organizētas bandas; zagļi, zagto puķu apstrādātāji un atkalpārdevēji.

Varbūt te izpaužas komunistu gādība par cilvēkiem? Valdība zina, ka ar viņas algām reti kāds var iztikt, cilvēkiem vajadzīgi blakus ienākumi. Laikam pēc komunistu uzskatiem no kapiem nozagtie ziedi nevienam nerada materiālus zaudējumus; lai zog no kapiem, varbūt mazāk zags no valsts! Sava loģika jau viņiem ir. Augstākie partijas biedri ir nostādīti izņēmuma stāvoklī, salīdzinot ar tautu, arī pēc nāves. No viņu kapiem puķes nedrīkst zagt, par to gādā valsts uzturēti miliči, kas augsto biedru kapus sarga. Lai zog ziedus no vienkāršās tautas piederīgo kapiem!

Nedēļu pēc sievas bērēm pie mums ieradās viņas bijušais vīrs, lai izkārtotu bērnu turpmāko dzīvi. Pēc mirušās sievas vēlēšanās es viņu 14 g. veco dēlu Edgaru

pieteicos ņemt aizbildniecībā un par viņu gādāt. Atklāti izstāstīju, cik pelnu, ar to parādot, ka mani līdzekļi ir pietiekami, lai Edgaru uzturētu. Ieteicu viņu 22 gadus vecajai meitai Ievai Siliņai iet studēt ar fabrikas, kuņģa viņa toreiz strādāja, stipendiju: abi ar viņas tēvu varētu katrs dot viņai papildus 30 rubļus mēnesī. Tēvs tomēr atteicās Ievai naudu dot, lai gan alga bija tikai nedaudz mazāka nekā man. Vienojāties, ka es palieku par Edgara aizbildni un apgādnieku, un viņa tēvs solīja atsūtīt apstiprinātu piekrišanu.

Pēc pāris nedēļām pienāca atbilde no bērnu tēva. Viņš esot pārdomājis un fašistam savu bērnu nedošot. Attiecīgās iestādes man ieteica Edgaru adoptēt. To varot izdarīt ar tiesas lēmumu bez tēva piekrišanas, ja adoptējamais pats piekrīt. Ieva pierunāja Edgaru piekrišanu nedot, un pēdējais man atbildēja ar iemācītu teicienu: Aizbildniecībai es piekrītu, bet adoptēšanai — ne.“

Aizmugurē visām šīm intrigām bija mirušās sievas vietniece — rajona galvenā zootehniķa v.i. Lija Kalniņa, Tukuma paraugdārzniecības direktora sieva Ingrīda Skrible un mana tiešā priekšniece Pelīte: visas trīs savukārt darbojās pēc Ozolnieka gudrības, bet visu lietu atklāta kārtotāja bija Ieva.

Viņu nolūks man bija saprotams: mēs visi trīs dzīvojām kopā, kamēr man būs iespējams, mans pienākums būtu viņus uzturēt kā līdz šim: bērniem bija jāpatur neatkarīgs stāvoklis, lai viņiem nebūtu nekādi pienākumi pret mani. Juridiski mēs esot sveši cilvēki, kā to Ieva man vairākkārtīgi aizrādīja. Bez tam Ievu arī interesēja, ko var iegūt no Edgara kā mazgadīga.

Teicu Edgaram, ka viņš ir piemulķots, bet viņš māsas ietekmē man neticēja. Sāpīgi bija, ka zēns, kas pēdējos desmit gadus bija audzis pie manis, labāk saprazdamies ar mani nekā māti, nemaz nerunājot par māsu, kas viņu bieži mātes acīs mēģināja nostādīt ļaunāku nekā viņš patiesībā bija, piepeži no manis atsakās un ar savu bērna mīlestību

un uzticību pieķeras mātai, kas grib viņu tikai izmantot. Es biju bezspēcīgs šai lietā kaut ko darīt.

Manā uztverē Ievai bija stipri savtīgas intereses. Ne velti viņa izšķīrās iestāties komunistu partijā. Man viņas „gudrie gājieni“ jau samērā ātri atklājās, lai gan maz dzīvojam kopā. Sākumā viņa Rīgā gāja skolā, vēlāk pāris gadus studēja, bet slimības dēļ studijas bija jāpārtrauc. Māte vēl ticēja labajam, bet vēlāk arī viņa saprata, ka Ievai cilvēks ir tikai tad labs, ja tas viņai var ko dot.

Kad māte slimības laikā cerēja sagaidīt no meitas palīdzību, tās pietrūka. Līdzjūtības vietā parādījās auksta vienaldzība. Slimība bija piesaistījusi māti pie gultas, bet Ieva aizbrauca uz Maskavu veselū mēnesi, mātei pārmetot, kāpēc māja Inčukalnā atstāta tēvam. Tur kaut kas esot jādara. Pēc Ievas pārbraukšanas māte jau bija slimnīcā tik nespēcīga, ka pie viņas pastāvīgi kādam bija jābūt. Sievas darba kolēģas ar Ievu dežūrēja katra pa sešām stundām diennaktī, es paliku 12 stundas, turklāt man vēl bija dažas stundas jāziedo nepieciešamam darbam. Ieva bija izprasījusi bezalgas atvaļinājumu un kādu nakti, kad māte bija iesnaudusies, atstāja to vienu, pārnākot mājā, jo viņai esot gaŗlaicīgi tur sēdēt. Pa to laiku māte bija iekritusi no gultas. Kad pārnācis mājā Ievai teicu, ka māte ir mirusi, viņa noteica: „Ak tā“, un turpināja iesākto darbu tālāk. Edgaram to pateicu, kad viņš pārnāca no skolas. Tas iesaucās: „Nevar būt!“ un raudādams ieskrēja otrā istabā.

Reiz ar Edgaru pārnākot no kapiem, pastāstīju Ievai, ka bijām pie mātes kapa. Viņa noteica: „Kā vieglie!“ No tā laika Edgars man līdz uz kapiem vairs nenāca. Ieva arī mātes kapu neapmeklēja. Kapa un tā apkārtnes apkopšanā man pastāvīgi palīdzēja darba biedri.

Lielu pateicību esmu parādā saviem darba biedriem — šoferiem un sēklotājiem. Apbrīnojama bija viņu atsaucība un sirsnīgā izpalīdzība, kad kapos bija jāveic lielāki darbi: jāstāda dzīvžogs, jāpieved grants, jāmūrē pieminekļa pamati. Bez kāda aicinājuma tie turēja par savu pienākumu neka-

vējoties ierasties mums talkā. Tā nereti sanāca tik daudz cilvēku, ka tiem bija jāstrādā maiņās, mani nobīdot par skatītāju un gaidot manas domas par veikto vai veicamo darbu.

Ieva ar savu padomdevēju un tēva gādību kārtoja aizbildniecības lietas par brāli, veidodama savu un brāja turpmāko dzīvi pēc padomnieku norādījumiem bez kādām pārrunām ar mani. Pēc vairākiem mēnešiem atzinu, ka mūsu dzīves gaitām jāšķīšas. Mums kopīga bija tikai mana atnestā pārtika un tas, ka visus dzīvokļa uzturēšanas izdevumus es maksāju.— Bērniem palīka divas istabas, man viena: arī par mantu vienojāmies; es paņēmu, kas man nepieciešams, pārējo atstāju viņiem.

Tas radīja lielu satraukumu „bērnu aizstāvjos“, jo mana rīcība nesaskanēja ar viņu iecerēto plānu. Izsauca bērnu tēvu un pēc pārrunām vienojās, ka par sodu esot jāpanāk manas algas krass samazinājums. Bērnu tēvs kā partijas biedrs informēja Ozolnieku par maniem „nelikumīgi augstiem ienākumiem“, kuŗus es atklāti biju atklājis.

Strādājot apsūklošanas organizācijā par veterinārārstu, es saņēmu 170 rubļu mēnesī. Blakus nodarbošanās, kā veterinārārstiem likumīgi atļauta, man bija Kandavas mākslīgās apsūklošanas stacijā, kur kā veterinārārsts — instruktors pelnīju pusalgu 55 rubļus. Kā kolchoznieks saņēmu arī pilnu pensiju, kas man bija noteikta 86 rbļ. mēnesī. Bet tādi ienākumi man bija tikai pēdējo gadu, no tā laika, kad nodibinājās resp. es sāku strādāt starpkolchozu organizācijā

Komūnistu varasvīriem un dažiem citiem par „valsts nopelniem“ piešķīŗ „personālās“ penzijas, kuŗas ir piemaksas parastajai pensijai. „Personālo“ pensiju lielums atkarīgs no „nopelniem“, ko neatklāj. Cik zinu, tās ir sākot ar 80—100 rubļiem, līdz pat vairāk simt rubļu mēnesī. Šiem pensionāriem nav arī noteikti izmaksas ierobežojumi: arī strādājot viņi saņem visas pensijas.

Parastajiem iedzīvotājiem turpretī augstākā pensija ir

120 rubļu mēnesī, un pensija kopā ar darbā nopelnīto algu nedrīkst pārsniegt 300 rubļu mēnesī, izņemot kolchozniekus. Ir samērā maz darba vietas, kuŗās strādājot var saņemt pilnu pensiju, piemēram, naktssargi, pārdevēji un līdzīgi, kā arī kolchoznieki. Citās darba vietās strādājot, var saņemt tikai pusi no pensijas.

Ozolnieks daudz nopūlējās, lai panāktu manu ienākumu samazināšanu, kā arī mēģinot pierādīt manu nelikumīgo rīcību, tomēr rajona sociālā nodrošināšanas nodaļa viņa iebildumus neņem vērā. Tad Ozolnieka uzdevumā Pelīte rakstīja sūdzību Sociālai nodrošināšanas ministrijai. Ozolnieks izsauca pie sevis Kandavas mākslīgās apsēklošanas stacijas direktoru un lika viņam mani atbrīvot no darba. Pēdējais atteicās to darīt, paskaidrojot, ka mani darbā paturēs un likumīgi atļauto algu maksās par padarīto darbu. Mans papildus atalgojums esot zināmā veidā kā prēmija un pateicība par labi noorganizēto apsēklošanas organizāciju rajonā. Pienāca arī atbilde no Sociālās nodrošināšanas ministrijas, ka pēc pārbaudes tā atzinusi, ka man izmaksātās summas ir likumīgas.

Sākās arī jauni uzbrukumi, vērsti pret manu apsēklošanas darbību organizācijā. Visiem Ozolnieka norādījumiem Pelīte centās paklausīt, izlietojot arī savu izdomu, kā mani kompromitēt vai citādi kaitēt. Pelīte kā vairākās darbinieku sapulcēs, tā arī sarunās ar viņiem privāti mēģināja panākt, ka jāmaina apsēklošanas darbība. Darbinieki tam nepievienojās, saprazdami, ka līdz ar to samazinātos viņu peļņa. Visi gribēja, lai paliek mana izstrādātā darbības un algu sistēma.

Sēklošanai piešķirtais spirts glabājās pie manis. Tas bija sagatavots 70 gradu stiprumā — kad tam ir vislabākās dezinfekcijas spējas. Sēklotāji to varēja dabūt katru dienu, cik viņiem darbā bija nepieciešams. Visu spirtu norakstīja kā sēklošanai izlietotu, bet to lietoja arī būvniecības veicināšanai, kā arī inventāra un automašīnu

rezerves daļu iegādei. Par šo kārtību jau no sākuma biju informējis organizācijas priekšsēdi Pelīti.

Pelīte lika man spirtu nodot noliktavā, iepriekš izdarot pēkšņu revīziju. Viņas nākošais rīkojums bija turpmāk visu spirtu izsniegt apsēklotājiem viņu brīvai rīcībai, ar to gribēdama noskaņot sēklotājus sev labvēlīgi. Panākumi tomēr bija mazi; no visiem tikai viens sēklotājs atklāti nostājās organizācijas priekšsēdes pusē.

Nākamā padomes sēdē priekšsēde Pelīte ziņoja par 2,5 kg. spirta iztrūkumu, bet padomes locekļu lēmums bija to norakstīt. Arī Pelītes ierosinātiem grozījumiem par citādu darba organizēšanu padomes locekļi nepievienojās.

Pēc Ozolnieka un Vilcāna plāna katrā lokā bija jāsamazina sēklojamo govju skaits no 1500—1800. Vēlēdamās būt labas un paklausīgas darbinieces, šo plānu atbalstīja Pelīte un rajona galvenā zootehniķe Kalniņa. Mūsu darbinieki apsēkloja 2300—3000 govslōpu. To viņi darīja labprāt, jo pamatsmaksu aprēķināja pēc apsēklotu lōpu skaita. Ja pieņemtu Ozolnieka un Vilcāna plānu, būtu jāpalielina apsēklošanas lōpu skaits un nepieciešamas radikālas pārmaiņas; nāktos pieņemt papildus sēklotājus. Labus darbiniekus varētu dabūt, ja būtu dzīvokļi, kuņus nevarējām piedāvāt. Vāji darbinieki mazinātu apsēklošanas darba kvalitāti. Būtu nepieciešamas papildu automašīnas, kuņas nebija iespējams dabūt, vai arī rezervē esošās būtu jālaiž uz lokiem. Kādai mašīnai sabojājoties, sēklošana tiktu pārtraukta. Jāpieņem būtu arī papildus šoferi, kas nevajadzīgi palielinātu izdevumus. Ja arī iepriekš minēto piespiedu kārtā izkārtotu, pašreizējie sēklotāji nebūtu pilnā mērā nodarbināti, un viņu peļņa būtu ievērojami mazāka. Ar laiku varētu notikt, ka labākie no tiem aiziet strādāt uz citiem rajoniem, kur peļņa ir augstāka, un mūsu organizācija varētu palikt tikai ar sliktiem darbiniekiem.

Šā muļķīgā un saimnieciski nederīgā priekšlikuma dēļ mēs cīnījāmies vairāk nekā pusotru gadu; pat tad vēl nebija paredzams, kā viss beigsies. Tas viss notika tikai tāpēc,

ka divi pārgudri partijas biedri, Ozolnieks un Vilcāns, tā bija iedomājušies, un viņus atbalstīja karjēristi — samērā augstas amatpersonas: rajona galvenā zootehniķe Kalniņa un Starpkolchozu apsēklošanas organizācijas priekšsēde Pelīte.

Manu rīcību uzskatīja par pretkomunistisku un par to informēja arī rajona „valdošos vīrus“, bet es nekādi nevarēju sevi attaisnot. Neviens man neko nejautāja, neviens no manis neko negribēja dzirdēt. Vadības vīri uzklausa tikai uzticamos, atzīdami viņu teikto par pareizu un neapšaubāmu. Un šinī gadījumā — kas gan Lauksaimniecības nodaļas vadītāja, rajona galvenā veterinārārsta, rajona galvenā zootehniķa un Starpkolchozu mākslīgās apsēklošanas organizācijas priekšsēdes kopīgo „gudrību“ var atspēkot? Neviens pat negribēja mēģināt to darīt.

Organizācijā strādāja par apsēklotāju Remeiķis — partijas biedrs. Kopā ar rajona partijas komitejas pirmo sekretāru Arbeiteri tas kopā gāja medībās, pēc tam tās „apslaidāmi“ ar šņabi, tā ka ne vienu vien pudeli apsēklošanas spirta — pēc viņa paša izteicieniem — kopā bija nodzēruši. Kāmēr viss gāja gludi, Remeiķis bija labs kollēga, pat iztapīgs. Arī viņš labprāt atbalstīja pašreizējo darba iekārtojumu, bet kad ieteicos, lai viņš Arbeiterim kā savam labam paziņam izstāsta patiesību, jo diendienā ar to tiekas, tas atrunājās un klusēja. Remeiķis bija viens no pirmajiem, kas sākumā slepeni, vēlāk kaunīgi pārgāja Pelītes pusē. Kā visā Pad. Savienībā, tāpat arī okupētajā Latvijā, visiem — it īpaši partijas biedriem — jābūt partijas „ģenerāllīnijai“ paklausīgiem, tikai tad tie var būt labi darbinieki.

Kad Pelīte pārņēma organizācijas vadību, es labprāt kārtoju tālāk nepieciešamos būvdarbus, saprazdams, ka tie viņai bez pieredzes un nepārzinot vietējos apstākļus, būs grūti veicami. Pēc spirta noņemšanas darbi apstājās, jo neuzskatīju par vajadzīgu pats ar savu naudu tos veicināt, lai gan iepriekš vairākkārt to biju darījis. Pelīte gribēja mani piespiest, lai es savus ienākumus ziedoju organizācijas labā: pretējā

gadījumā varētu pierādīt, ka savus pienākumus neesmu veicis. Pēc pārrunām es atteicos ziedot savus līdzekļus un norādīju, ka tas neietilpst organizācijas veterinārārsta pienākumos. Arī padomes locekļi nebija vienis prātis ar Pelītes ierosinājumu, norādot, ka organizācijas priekšsēdes uzdevums esot organizēt būvdarbus. Būvdarbi bija pārtraukti veselu gadu, kāmēr es vēl biju Tukumā.

Arī visas iekrātās automašīnu rezerves daļas pakāpeniski samazinājās, jo valsts piešķīra ļoti maz. Drīz pēc manas aiziešanas no darba aizgāja galvenais mehaniķis, jo izlietoto rezerves daļu dēļ viņam bija grūti automašīnas uzturēt kārtībā. Mans vietnieks sāka saprast organizācijas priekšsēdes Pelītes pārsteidzīgo rīcību. Viņa lūdza no sēklotājiem spirtu saimnieciskām vajadzībām, bet tas bija daudz grūtāk un neērtāk.

Pastāvīgi pie mums brauca pārstāvji no citiem rajoniem iepazīties ar mūsu darbību. Jau bija bijuši visi Kurzemes rajoni, citi pat vairākas reizes. Daudz pārstāvju brauca arī no Vidzemes rajoniem, pat no Latgales — Daugavpils, Krāslavas un Preiļu rajoniem. Lielākā daļa atbraucēju vēlējās runāt ar mani, bet ne ar organizācijas priekšsēdi. Arī tas mūsu attieksmes saasināja. Pelīte arvien vairāk uzskatīja mani par traucētāju viņai uzticētajā darbā, saprotot, ka tikai viņai jārepresentē organizācija. Bija pat tādi atbraucēji, kas jau bija apmeklējuši mūs iepriekš un kas sēdēja un gaidīja mani, ja biju izbraucis, ar priekšsēdi nemaz nerunājot. Pelītes dusmas pret mani vēl pastiprinājās, jo iedomājās, ka esmu ļaudis samācījis tā rīkoties.

Pelītei nebija iespējams mani no darba atlaist. Kā galveno speciālistu mani varēja atbrīvot tikai ar padomes lēmumu, bet līdz šim padomes locekļi tā nebija noskaņoti: otrkārt, kā arodbiedrības vietējās komitejas locekli mani varēja atbrīvot tikai ar arodbiedrības piekrišanu. Ka viņai bija padomā mani atlaist, norāda pašas izteicieni — iepriekš minēto iemeslu dēļ viņai tas neesot iespējams.

Līdz šim visi Ozolnieka un viņa sabiedroto uzbrukumi

bija atsisti, neko ļaunu man nenodarot, izņemot bojātos nervus. Varēja iedomāties, ka intrigas vēl turpināsies. No dažiem Lauksaimniecības ministrijas darbiniekiem dzirdēju, ka Pelīte mēģina izzināt kaut ko ļaunu par manu darbību iepriekšējās darba vietās.

Iedomājos, vai nevajadzētu Tukumu atstāt un atkal meklēt jaunu darba un dzīves vietu, bet vai svešā pusē saviem gadiem piemērotu darbu maz varēšu atrast?

Tad pienāca vēstule no manas bijušās sievas Kanadā. Uzzinājusi, ka esmu palicis viens, viņa ierosināja, lai dēli mani izsauktu uz Kanadu.

Ja „varasvīri“ uzzinās manu lēmumu pārcelties uz dzīvi Kanadā, viņi uzskatīs mani par pretvalstisku elementu. Darbs pašreizējā vietā tad kļūs problēmatisks. Kādi sarežģījumi varētu rasties, grūti bija paredzēt. Vai mani izlaidīs? Kas pēc tam ar mani var notikt?

Paliekot okupētajā Latvijā, darba un dzīves apstākļi neuzlabosies, drīzāk pasliktināsies. Vadītājos posteņos arvien vairāk nostiprinājās līdēji un bezprincipu cilvēki. 30 darba gadi dzimtenē ir bijuši smagi un nogurdinoši, bieži nepatīkšanām pārbagāti, strādāts pat bez kārtējiem atvaļinājumiem (Rīgā, Rīgas Jūrmalā, Olainē, kā arī pēdējos gadus Tukumā). Nekā neesmu sev varējis iegūt, ne arī citiem cilvēkiem ko spējis palīdzēt. Komunistu solījumi gādāt par cilvēku ir bijuši tikai māņi. Bija apriebusies varasvīru divkosība, patiesības nīšana un viņu pastāvīgie meli, kas notrulina cilvēku un bojā labo, kas viņā ir. Līdz apnikumam bija jāklausa radio un televīzijas raidījumos, kas nomoca cilvēku ikdienas dzīvē.

Gribējās satikt dēlus, kas izbrauca no Latvijas tikai dažu gadu vecumā. Gribējās iepazīties ar viņu ģimenēm un redzēt, kā tie dzīvo. Gribējās vēl dzīvot pie cilvēkiem, kas ir brīvi paši un arī drīkst savas domas brīvi izteikt. Gribējās arī brīvajiem latviešiem pateikt patiesību, kā cilvēki te dzīvo un kā viņi ir spiesti tikai veģetēt — ne dzīvot cilvēcīgu dzīvi.

Zināju, ka risks ir liels, tomēr to uzņēmos. Jau novembra

beigās nosūtīju anketu ar lūgumu uz Kanadu, lai man ļauj iebraukt pie dēliem uz pastāvīgu dzīvi. Iesniegumus domāju kārtot Rīgā, lai nesatrauktu Tukuma varasvīrus, bet man norādīja, ka tas izdarāms tikai pašreizējās dzīves vietas milicijas pasu galdā.

Viens no iesniegumam pievienojamiem papīriem bija darba vietas izdots raksturojums. Ar lūgumu griezos pie organizācijas priekšsēdes Pelītes. Viņa mēģināja mani atrunāt no pārsteidzīgā soļa, tomēr solīja raksturojumu dot.

Rakstīja vairāk nekā divas nedēļas, līdz beidzot arī uzrakstīja, bet ne tādu, kas pēc manām un arī citu domām būtu derīgs iesniegšanai kā oficiāls dokuments. Raksturojumā bija gan slavēti mani nopelni organizācijas veidošanā, bet arī pateikts, ka tas veikts savtīgās interesēs. Neatrūka arī tāda apgalvojuma, ka esmu ar lielu dzīves un darba pieredzi, bet strādājot kā negribēdams un tml. Lūdzu Pelītei raksturojumu labot, bet viņa atteicās to darīt.

Aizbraucu uz Rīgu pie Lauksaimniecības ministrijas Ciltslietu pārvaldes priekšnieka un parādīju raksturojumu. Jautāju: „Vai es tādu esmu pelnījis?“ Pēdējais izteicās, ka divkosīgie izteicieni jāņemot laukā, apsolot uzdot Pelītei raksturojumu pārrakstīt. Bet Pelīte Ciltslietu priekšnieku neklausīja.

Aizgāju pie Tukuma rajona komunistu partijas komitejas pirmā sekretāra Arbeitera un jautāju: „Vai ir pareizi, ja par mani dod raksturojumu tāds cilvēks, kas mani pazīst nedaudz vairāk par pusgadu? Pat arodbiedrības vietējā komiteja tāda veida raksturojumam nepiekrīt!” Viņa atbilde bija, ka tā nedrīkstot. Viņš runāšot ar rajona arodbiedrības priekšsēdi, lai kļūdu izlabo. Neviens tomēr neko nedarīja.

Pelīte pati izteicās, ka raksturojumu viņa esot rakstījusi pēc Tukumā strādājošā čekas darbinieka, Rīgas pilnvarotā, norādījuma un neviens nepiespiedīšot to mainīt. Zināju arī, ka Pelīte bija cēlusies no „nopeniem bagātas“ ģimenes: viņas tēvs 1940. gadā piedalījies izsūtāmo sarakstu sastādīšanā. Tātad — tikpat kā dzimta čekiste! Iespējams, ka

izteicieni — „savtīgas intereses“ un „kā negribēdams strādā“ bija jau čekista un Pelītes plānoti kā zināmi pierādījumi paredzamai prāvai.

Pirmais mani uz to darīja uzmanīgu mans bijušais audžu dēls Edgars, kas reiz divatā izteicās: „Kā tie komūnisti tevi neiebāž cietumā!“ Saprātu, ka kaut kādas sarunas viņš ir dzirdējis sabiedrībā, kuŗā viņš tagad bija spiests būt kā Ievas brālis.

Pelīte bija dažiem izteikusies, ka Lauksaimniecības ministrijā esot uzzinājusi par maniem iepriekšējiem „netīriem darbiem“ sovchozā Olaine, kur es esot izkāvis daudz lopu. Uzzināju arī, ka partijas komiteja kaut ko pret mani gatavojot. Visu to rūpīgi apsveŗot, radās pārlicēba, ka arī pret mani vērsīs Pad. Savienībā visdrošāko, iespaidīgāko un samērā plaši lietoto līdzekli, proti: kriminālkodeka attiecīgus paragrafus un punktus pēc partijas un čekas norādījuma un iztulkojuma.

Lūgums izceļošanai bija jāiesniedz ar visiem nepieciešamiem dokumentiem vienā reizē. Tā kā raksturojumu uzskatīju par nepiemērotu, izceļošanas lūgumu nevarēju iesniegt, bet cilvēkiem stāstīju, ka neesmu vēl pilnīgi izšķīries, braukt vai ne. Tai pašā laikā mēģināju iegūt citu raksturojumu. Apsēklošanas organizācijas arodbiedrības vietējās komitejas sēdē pieņēma labvēlīgu raksturojumu, ko parakstīja arī Kandavas apsēklošanas stacijas direktors, pie kuŗa toreiz strādāju ar darba pusslodzi, un biju tur nostrādājis pēdējos piecus gadus. Pelītes raksturojumu nedomāju nekur iesniegt.

Īsi pirms raksturojuma saņemšanas saslimu, tā ka vairāk nekā mēnesi biju spiests pavadīt mājā gan gultā, gan staigājot pa istabu. Tas gadījās man liktenīgi, gan labvēlīgā nozīmē. Atkal bija vairāk nekā mēnesi aizkavējusies dokumentu iesniegšana, kas bija izdarāma personīgi, varēju teikt, ka slimības dēļ laikam nevarēšu braukt.

Pirmajā dienā pēc slimības iesniedzu visus nepieciešamos papīrus Tukuma milicijas pasu galdā. Tad jau bija februāra

pēdējās dienas. Biju arī saņēmis no Kanadas ziņu, ka mans lūgums ieceļot ievērots līdz ar norādījumu, lai nekavējoties iesniedzu dokumentus vietējai varai.

No paziņām uzzināju, ka partijas komitejas uzdevumā rajona otrš partijas sekretārs Dzenis vāc un kopo materiālus, lai mani nodotu tiesai.

Dzenis, tipisks komunistu funkcionārs ar pamatskolas izglītību, bija vispirms partijas instruktors, tad Tukuma rajona partijas un valsts kontroles komitejas priekšsēdis, beidzot pēdējā gadā — partijas komitejas otrš sekretārs. Runājot viņš mēģināja pieņemt gudri pašapzinīgu sejas izteiksmi. Pamats arī bija: viņš ar zemāko izglītību varēja lemt un dot norādījumus cilvēkiem, kam bija augstāka izglītība par viņa. Mājā sieva viņu bija pieradinājusi pie paklausības, kuŗu viņš savukārt mēģināja panākt no sev pakļautajiem partijas dzīves karjērā. Nereti, viņā paskatoties un atceroties valdonīgo sievu, gribējās pasmaidīt.

Dzeņa nostāja pret mani sāka izvērsties atklāti naidīga. Uz ielas pat neatņēma sveicienu, telpās mēģināja izvairīties no manis, lai nebūtu jāsatiekas, lai gan iepriekšējos gados dažreiz gadījās sēdēt blakus un iedzert kopā šņabi. Pēc tam mums nav bijis nekāda naida vai nesaprašanās. Tagad Dzenis ar savu uzvešanos gribēja pasvītāt, ka mana pretkomunistiskā rīcība ir padarījusi mani par necienīgu viņa sabiedrībā.

Dzirdēju arī, ka man izceļot neļaušot. Ziņas nāca no Ingrīdas Skribles — Dzeņa labas paziņas, kas pa reizei mīlēja palepoties ar partijas aprindās dzirdēto. Uzzināju to arī no citiem. Cik noprotams, tad tagad Tukumā vietējo partijas darbinieku acīs biju nostādīts par atklātu padomju iekārtas ienaidnieku un laikam pat par sabotieri.

Prātā ienāca doma, vai nevajadzētu sūdzēties Rīgā Centrālkomitejā, lai tie lietu izmeklē. Biju pārliecināts, ka savu darbu esmu darījis pēc labākās sirdsapziņas un nekā ļauna ne valdībai, ne komunistu partijai neesmu darījis.

Apspriedos ar kādu piedzīvojušu cilvēku, kam bija savā laikā daudz saskares ar pašreizējām valdības aprindām. Tas mani pārliecināja, ka nekā nepanākšu; ja arī norīkos kādus pārbaudītājus (vairāk gan domājams, ka ne), tad tie izjautās tikai „uzticamos“, kaut arī tādu būtu tikai viens. Pārējo trīsdesmit cilvēku domas viņi neievēros. Tātad iznākums jau pats par sevi saprotams. Savu padomu viņš nobeidza ar vārdiem: „Ar sarkaniem bulļiem nebadies!“

Atkārtojās kaut kas līdzīgs Alsungā pārdzīvotajam, bet pēc manām domām šoreiz draudēja daudz bīstamāka lieta. Ja arī aizbrauktu no Tukuma, varbūt būtu iespējams izvairīties no tiesas, bet arī tikai varbūt, jo cik nopratu, materiālus gatavoja īsti „graujošus“. Šai pasākumā bija iesaistīta Ieva ar visu savu „aizstāvju kompāniju“, starp kuņiem sevišķi izcēlās Pelīte.

Tanī pašā laikā mani aicināja Liepājas rajona Lauksaimniecības nodaļa par apsēklošanas darba organizētāju. Darbs un dzīvoklis būtu, bet līdz ar adreses maiņu es varētu sarežģīt visu izbraukšanas lietu kārtošānu. Grūti bija izšķirties, tomēr nolēmu palikt un gaidīt izbraukšanas atļauju. Cerēju, ka tā pienāks pirms tiesas pavēstes. Aizrakstīju uz Kanadu piederīgiem samērā pesimistisku vēstuli, darīdams viņus uzmanīgus par man draudošo likteni.

Marta sākumā atbrīvoja no darba partijas komitejas pirmo sekretāru Arbeiteri un Lauksaimniecības nodaļas vadītāju Ozolnieku, bet kā uzticamiem partijas biedriem izgādāja labas vietas Rīgā. Tas nekas, ka rajons bija palicis vienā no pēdējām vietām republikā. Par Ozolnieka atļaišanu jau runāja pāris gadus, bet to arvien atlika. Varbūt ka pēdējo gadu viņu amatā noturēja „viņa organizētā un izveidotā apsēklošanas organizācija“, kā lauksaimniecības ministra vietnieks to viņam piedēvēja izbraukumā pie mums.

Jaunais Lauksaimniecības nodaļas vadītājs, kas līdz šim strādāja Talsu rajonā par galveno zootehniķi, jau pirmajā nedēļā atbrauca iepazīties ar apsēklošanas organizāciju. Lauksaimniecības nodaļas vadītāja vietnieks viņu

iepatīstināja ar organizācijas priekšsēdi Pelīti, bet viņš taujāja pēc manis un vēlējās, lai es parādot organizācijas iekārtojumu, paskaidrodams, ka viņa bijušie darbinieki jau vairākkārt te bijuši un par redzēto stāstījuši.

Pēc Ozolnieka aiziešanas uzbrukumi man bija it kā mitējušies, vismaz ne vairs tik atklāti. Arī Pelīte, nezinādama jaunā Lauksaimniecības nodaļas vadītāja nostāju, izvēlējās braukt divu mēnešu kursus uz Maskavu, jo līdz šim par govju mākslīgo apsēklošanu viņai bija maz saprašanas. Savā vietā tā atstāja vienu no sēklotājiem — veterinārārstu, kas vēlāk palika manā postenī.

Zināju, ka Dzenis savu darbību turpina un ka par to jau bija informēts tautas tiesnesis Bērziņš. Viņš bija ar mieru darīt visu, ko partija liks, zinādams, ka pretējā gadījumā viņa pārkāpumus var nodot izmeklēšanai. Pats viņš bija rēgulārs dzērājs, kas — cita starpā — dzērumā bija sabraucis cilvēku.

Pavēste mani 14. aprīlī izsauca uz Rīgu — Iekšlietu ministrijas vīzu daļu. Valdība esot piekritusi manai izbraukšanai uz pastāvīgu dzīvi Kanadā. Tur arī paskaidroja, kā man tālāk rīkoties un norādīja, ka man esot jāizbrauc piecu mēnešu laikā. Atbildi saņēmu rekorda laikā — pēc pusotra mēneša pēc mana iesnieguma Tukuma rajona milicijas pasu galdā. Tikai vēlāk Kanadā uzzināju, ka dēls bija panācis, ka Kanadas valdība iestājās par manu izlaišanu. Pēc manas vēstules dēls bija gādājis, ka varu izbraukt no Pad. Savienības. Atļauja bija dota nekavējoties.

Pēc pāris dienām arī Tukuma milicijas pasu galda priekšniece mani uzaicināja un nolasīja man jau zināmo vīzu daļas rakstu, ka man atļauts izbraukt uz pastāvīgu dzīvi Kanadā. Tanī brīdī tur bija arī kāds gados pajauns latvietis, kas kārtoja savus dokumentus. Vēlāk kāpnēs, ejot man gažām, tas teica; „Pareizi ir, brauc tik projām! Te nav nekādas jēgas“. Tā kā bija jānostrādā vēl divas nedēļas, nekavējoties iesniedzu atlūgumos, lai, Pelītei pārbraucot no kursiem, es vairs nestrādātu, jo negribēju viņu ne satikt, ne redzēt.

Pasu galda priekšniece par man piešķirto atļauju informēja arī partijas komiteju. Dzenis tagad neko vairs nemēģināja uzsākt: aizmugurē vairs nebija Ozolnieka, ne Arbeitera, bet sākt tiesas lietu pret to, kam Maskava ir devusi atļauju izbraukt, neviens neuzdrīkstējās. Lieta bija novēlota, neviens nebija gaidījis, ka tik ātri saņemšu atļauju. Parasti izceļošanas atļauja, pat viesos braukšanai neatnāk ātrāk par trim vai sešiem mēnešiem. Līdz tam laikam viņiem vajadzēja mani notiesāt. Ar to mana izbraukšana būtu apturēta pavisam vai arī līdz soda izciešanas beigām.

Šoreiz atkal viņi bija zaudētāji. Gribas domāt, ka savā bezspēcībā Edgara tēvs ar māsu dusmas izgāza pret nevainīgu zēnu. Ieva jau no paša sākuma Edgara audzināšanu ņēma „stingrās rokās“, pastāvīgi — dažreiz arī bez iemesla — viņu bāra un pat lamāja. Kopējā dzīvoklī dzīvojot tas viss bija jānoklausās. Beidzot Ieva pieprasīja, lai tēvs viņu ņem pie sevis, jo Edgars Ievu it kā neklausot. Tā Edgars pārgāja dzīvot pie tēva. Viņš gāja Inčukalnā skolā, bet vasaru strādāja mežu ugunsgrēku apkaņošanas darbos. Par nopelnīto naudu bija nopircis sev uzvalku, ka arī par uzturu lielāko daļu gādāja pats.

Tēvs mājā tikpat kā neko negatavoja, jo, pārnācis no darba, gandrīz arvien bija piedzēries. Nākošā rudenī Edgara tēvs ar aizbildni Ievu ievietoja zēnu bērnu namā, jo tas bērībā neesot pareizi audzināts. Tagad Edgars jau ir ievietots stingra režīma audzināšanas iestādē, kurā pielaiž tikai tuvus radniekus, bet tie pat neuzskata par vajadzīgu viņu apmeklēt. Tik tālu divi partijas biedri — tēvs ar māsu „augstās“ komunistu morāles vārdā ir noveduši savu mazgadīgo dēlu un brāli, kas nebija iesaistījies ne pionieros, ne komjaunatnē! Bez šaubām, viss Edgara mātes mantojums ir Ievas rīcībā.

Kā ar nelietību atbalstītājiem? Ozolnieks jau miris. Dzīvi vēl ir partijas komitejas otrs sekretārs Dzenis, rajona galvenā zootehniķe Kalniņa, Apsēklošanas organizācijas priekšsēde Pelīte un Tukuma paraugdārniecības direktora

sieva Skrible. Šaubos, vai viņiem kaut kas jādomā par citu likteni, kā mēr viņi paši sēž valdības dotos dzīvokļos un viņiem pasniegtā valsts dienīškā maize ir ar „stipri biežāku sviesta kārtu“, nekā Edgaram izgādāto „pelavmaizi“.

Īsi pirms manas izbraukšanas uz Kanadu Edgars maniem darba biedriem bija teicis, ka nožēlojot, ka neesot palicis pie manis. Tagad es neko vairs nevarēju darīt,— viss bija par vēlu.

Skumji iedomāties, kas zēnam bija jāpārcieš, kad viņa vistuvākie cilvēki — tēvs ar māsu, kuņiem viņš ar pašāvību un mīlestību gribēja pieķerties, aizejot no manis kā audžu tēva, ir viņu atstumuši, nodevuši, pārdevuši un arī — aizmirsuši.

Pēdējā padomes sēdē, Pelītei neesot klāt, atkal apstiprināja algu un darba kārtību šim gadam. Cik zinu, pēdējos divos gados tā ir mainīta: tiek īstenotas Ozolnieka prasības, — jāsamazina sēklojamo govju skaits. Maza bēda, ka tas organizācijai sēklošanu sadārdzinās. Komunistiem galvenais ir, lai cilvēkiem varētu samazināt izpeļņu. Tā laikam jāizprot komunistu vadītāju darbinieku rīcība, kad tie gandrīz divi gadus ziedoja daudz laika un enerģijas, lai uzbrukt man un mēģinātu pierādīt it kā manu nepareizo rīcību. Dzīvē tā bija pierādījusies par labu, arī citi to atzina.

Šķiet, ka ar zināma veida lieluma maniju slimo vairums komunistu varasvīru. Patiess ir tikai tas, ko saka viņi paši vai „augstāki“ cilvēki par viņiem. Tāds bija Staļins, tāds pats ir Brežņevs un tādi grib būt visi funkcionāri — protams — sava amata apmērā. Esmu dzirdējis no vairākiem krieviem, ka dažu rajonu un apgabalu vadītāju kabinetos ir novietotas liela formāta gleznas vai tikai fotografijas ar viņu pašu attēlu.

Komunisti bieži runā par paškritiku vai kritiku, bet tie ir tikai tukši vārdi, lai muļķotu tautu, it kā tautas domas tiktu uzklauskātas. Ir tikai nedaudz gadījumu, kuņus arvien daudzina presē, televīzijā un radio pārraidēs, kad it kā

ievērotas tautas domas vai kritika. Šādu gadījumu ir ļoti maz un tie paši aranžēti pēc partijas norādījuma.

Tikai izņēmuma gadījumos, sevišķi lauksaimniecībā, darba vietas vadītājs ņem vērā sev pakļauto domas. Tur izdoma ir bagātāka, un lauksaimnieciskā dzīve rit raitāk un sekmīgāk, arī cilvēki priecīgāki un vairāk apmierināti, neizjuzdami tik daudz viņiem uzliktos žņaugus.

Īstenībā visa Pad. Savienība, ieskaitot okupēto Latviju, ir it kā viens milzu cietums. No bērnības līdz mūža galam „laimīgā“ padomju pilsoņa dzīve ir iežņaugta nebeidzamā aizliegumu ķēdē.

Cik esmu novērojis, okupētajā Latvijā pēc mazākām sanāksmēm viesīgā sadzīvē pamazam samazinās dziedāšanas prieks. Grūti ir cilvēkiem saprast, kuņu dziesmu drīkst dziedāt, kuņu ne. Nereti gadās, ka kāds pārlicīgs iztapoņa ir sūdzējies par neatļautas dziesmas dziedāšanu. Nav arī neatļauto dziesmu saraksta. Aizliegumu grib piemērot arī nevainīgām dziesmām, nereti pēc atsevišķa komūnista iedomām. Citi par neatļautu dziesmu uzskata „Zilo lakatiņu“, tāpēc, ka to dziedājuši latviešu leģionāri. Dziesmas, kuņās minēts Dievs vai Latvija, vairākums uzskata par aizliegtām. Lai izvairītos no nevajadzīgiem pārmetumiem un nepatīkšanām, dziedāšana sadzīvē dzirdama arvien mazāk. Nodzied gan pa tautas dziesmai, bet par kādu dziesmotu vakaru vairs nav ko domāt.

Dziesmu vietā stājies kāds jauns „kulturas pasākums“ — divdomīgu, pat bezkaunīgu anekdotu stāstīšana. Lauksaimniecības ministrijā ir vairāki atbildīgi darbinieki — bez šaubām partijas biedri —, kam šādu anekdotu stāstīšana sagādā prieku. Paši tie kļūst par anekdotu speciālistiem. To viņiem nekad netrūkst, pie kam viena par otru ir „jēlāka“. Stāstīšana notiek atklāti kopējā vīriešu un sieviešu sabiedrībā, visiem sēžot pie galdiem. Lai izceltu kādu anekdota „svarīgumu“, nereti stāstītājs iesaka sieviešiem aizbāzt ausis. Kā ministrijas darbiniekiem viņu darba pienākumos

ietilpst braukāt pa visiem rajoniem, tā līdztekus savam tiešajam darbam viņi populārizē bezkaunīgos anekdotus visā republikā.

Pēdējās darba dienās mani atkal aicināja pāriet strādāt uz Liepāju. Tagad jau atteicos galīgi, atsaucoties uz saņemto atļauju izbraukšanai.

Pēc aiziešanas no darba sāku kārtoties izceļošanai. Vēlēdamies aizvest piederīgiem kādus dzimtenes dzintara izstrādājumus, vairākām vīzu daļas darbiniecēm jautāju, cik daudz dzintara man atļauts izvest. Atļauts esot vest ne vairāk kā trīs kg, ieteikdamas arī, lai dzintara gabali nebūtu vienādi, jo tad varot uzskatīt, ka es tos vedu tirdzniecībai. Man esot tiesības izvest visu to, kas man piederot, jo es braucot uz pastāvīgu dzīvi. Bez šaubām, esot jāievēro likumā noteiktie ierobežojumi. Brīvdabas muzejā tai laikā bija noorganizēta tautas daiļamatniecības izstrādājumu izstāde un tirgus: tur arī iegādājos dāvanām domātos izstrādājumus. Parastos mākslas izstrādājumu veikalos kā Rīgā, tā arī citur bija dabūjami tikai sīku dzintara gabaliņu izstrādājumi.

Vairāki paziņas mani brīdināja, ka izbraucējiem uz pastāvīgu dzīves vietu ārzemēs Maskavas muitā lielu daļu dzintara izstrādājumus liekot atdot pavadītājiem, norādot, ka tos nedrīkst izvest. Tas bija pretrunā ar to, ko man paskaidroja vīzu daļā. Es tomēr izšķīros mēģināt nopirktos dzintara izstrādājumus izvest.

Veikala pārdevēja, latviete, uzzinājusi, ka es iepērkos dāvanām promvešanai, teica: „Ak, jūs laimīgais cilvēks!“ No viņas izturēšanās un sejas izteiksmes bija redzams, ka viņa tiešām mani uzskatīja par laimīgu cilvēku, kas var aizbraukt projām — aizbraukt no dzimtenes. Tik tālu komunisti cilvēkus ir noveduši, ka jau dzimtene ir pārvērsta par slogu!

Man arvien daudz jādomā, atceroties trīs nejauši satiktu latviešu jauniešu vārdus. Uzzinājuši, ka aizbraucu no okupētās Latvijas, atklātām sirdīm tie sacīja: „Pareizi ir,

brauc tik projām! Te nav nekādas jēgas“. Tā sacīja apm. 28 g.v. jaunietis. — „Ak, jūs laimīgais cilvēks!“ — apm. 22 g.v. jaunieta. — „Kā man te viss apnicis! Nav nekā interesanta,“ vārdi, kas pieder kādai 18 g.v. jaunietai. Vai tie spilgti neraksturo mūsu dzimtenes latviešu jaunātnes pašreizējo noskaņu? Grtībētos apgalvot, ka šeit izteiktie uzskati ir dzimtenes latviešu jauniešu lielum lielā vairuma doma.

Ārzemju pasi varēja saņemt, nododot veco pasi, kuŗā bija jābūt izrakstīšanās zīmogam ar atzīmi, ka izbrauc ārpus Pad.Savienības robežām. Šādu atzīmi savukārt varēja dabūt, ja bija atbrīvots dzīvoklis, tādēļ apm. nedēļu bija jāpārnakšņo citur.

Orģināldokumentus, kā kristāmo zīmi, diplomu un t.t. nedrīkst izvest: atļauti tikai noraksti. Ir grūti dabūt, kas izgatavo likumam atbilstošus norakstus. Tie jāapstiprina notaram, pie kuŗa jāstāv vairākas stundas rindā: arī tad gadās, ka tanī dienā nevar dokumentus saņemt. Pēc tam notāra paraksts jāapstiprina tieslietu ministrijas darbiniekam. Pēdējais atrodams tikai Apgabaltiesas namā, bet tas ne vienmēr ir norādītā paziņojumā, bet kad viņš pats grib. Nostaigāju trīs dienas viņu nesaticis. Acīm redzot, tas bija augsts partijas biedrs, kam nav ne ar vienu jāreķinās. Varbūt ka tā tiešām dara, lai aizbraucēji vajadzīgos papīrus tik viegli nedabūtu. Ja arī būtu dabūjis ministrijas apliecīnājumu, tad vēl tas būtu jāapstiprina Kanādas vēstniecībā.

Cilvēku savstarpējās attieksmes okupētajā Latvijā parasti pieklājīgi vēsas, uzmanīgas un atturīgas. Tādā kārtā ļaudis ir pieraduši izsargāties no varbūtējiem sarežģījumiem vai nepatīkšanām, kas var rasties, savas domas vai jūtas izsakot vai izrādot atklāti.

Gatavojoties izbraukšanai gan veikalos, gan iestādēs, kur nācās svešiem cilvēkiem pateikt, ka pārceļšos uz dzīvi Kanadā, viņu izturēšanās pret mani kļuva vairāk atklāta, tā kā varēju vērot divējādu noskaņojumu: komunistu partijas

un valdības atbalstītāji kļuva īgni, runā strupi, pat nepieklājīgi, bet to bija ļoti maz: vairums bija laipni izpalīdzīgi,— saprotams, ka tie okupācijas varai nesimpatizēja.

Nāk prātā cilvēku izturēšanās okupētajā Latvijā, kad tie ir spiesti būt kopā svešā sabiedrībā tikai neilgu laiku: autobusus, tramvajos vai trolejbusos. Partijai piederīgie un valdības atbalstītāji savu nostāju reti kad atklāti parāda. Īstie čekisti, izspiegodami tautas noskaņojumu, slēpj savu identitāti. Vairums klusē, zinādami, ka no publikas dažkārt var sagaidīt tik asu reakciju, ka komūnisma aizstāvim steidzīgi jāatstāj vagoni.

Valdības pretinieki savas domas ir spiesti noklusēt; jābūt uzmanīgiem un jādomā par savu dzīvi. Katrs taču saprot, ka, atklātībā izklāstot to, kas ir uz sirds, ne sev, ne citiem nebūs palīdzēts. Bet ne reti ir gadījumi — visvairāk ar iereibušiem latviešiem un kādreiz arī ar krieviem, — kad iekšā ilgi saturētais plūst uz āru neapturami. Tad dzird patiesību par valdības, komūnistu partijas vai kāda „liela vīra“ rīcību. Cilvēki klausās ar labvēlīgu smaīdu. Neesmu dzirdējis, ka kāds mēģinātu pierādīt pretējo. Bieži viens otrs teikto papildina īsām piebildēm, tā ka runas turpinās, kā mēr runu sākējs, sasniedzis ceļa mērķi, atstāj satiksmes līdzekli.

Iepriekšējā dienā pirms izlidošanas uz Kanadu kopā ar sarunāto pavadoni ieradās ar lidmašīnu Maskavā. Uz ielas pie Kanadas vēstniecības stāvēja milicis, kas man norādīja iet uz nākošā ielas stūrī uzcelto koka būdu. Tur milicijas virsnieks pārbaudīja manus dokumentus un ar rokas mājienu norādīja iepriekšējam sargam — milicim, ka mani drīkst ielaist vēstniecībā.

Sapņemis vīzu, ieradās Air Canada birojā, kur man izsniedza lidmašīnas biļeti. Dēls par biļeti bija samaksājis, izlidošanas diena bija izkārtota pēc mana iepriekšējā pieprasījuma. Arī Kanadas vēstniecība man bija rezervējusi viesnīcā vietu, sazinoties ar mani. Viesnīcas istabā bija arī vairāki krievi — ekskursantu grupa no Aizurālu apgabala.

Jaunieši izklīda pa citām istabām, bet palika vīrietis vidējos gados, kas sajūsmā stāstīja un rādīja prospektus no amerikāņu dzīvokļu izstādes, kas tanī laikā notika Maskavā. Viņš man silti ieteica tur aiziet un apskatīt dzīvokļu iekārtojumus lielajos īres namos un ģimenes mājās. Viņš bija paņēmis visus dabūjamos prospektus, solīdamies tos vest rādīt paziņām savā dzimtenē, lai arī tie zinātu, „cik labi citur cilvēki dzīvo“.

Otrā dienā jau pirms noteiktā laika ar pavadoni ieradāmie lidostā. Bagāža izrādījās smagāka par atļauto, par ko dēls bija samaksājis. Par virsnormas svaru man bija jāmaksā. Atdevu visu rezervei paņemto naudu — 80 rubļu no pusi no manas apmainītās valūtas — 60 dolaru, bet vēl pietrūka. Otra apmainītās valūtas puse bija izsniegta angļu mārciņu čekos, — tos lidostā atteicās pieņemt, norādot, ka tie maināmi tikai Maskavas bankā. Lūdzu Air Canada pārstāvi, kas — cik nopratu — bija vietējā krieviete, man kaut kā izlīdzēt, bet tā katēgoriski atteicās to darīt. Izstāstīju savus sarežģījumus kādai lidostas kasierei — jaunai krievietei: tā bija ļoti laipna un man izlīdzēja. Viņa aizgāja pie bagāžas svērēja, un tas bagāžas svara ierakstu samazināja apm. par 1,5 kg. Ar to bagāžas svara lieta bija nokārtota.

Muitas pārbaudes ierēdnis, no dokumentiem redzēdams, ka braucu uz pastāvīgu dzīvi, tūlīt pieaicināja vēl vienu ierēdni, tam norādot uz mani. Pēdējais, mani apskatījis, tūlīt sauca tālāk stāvošo — laikam savu priekšnieku. Pēdējie pārņēma mani savā rīcībā un noveda tālāk projām no citiem izbraucējiem. Viņi lika man parādīt manus kofeņus, bet es tos starp citiem kofeņiem neatradu. Tad viņi man asi uzbruka, lai nemānoties — lai rādot, tik un tā viņi tos rokā dabūšot. Atkārtoju, ka te manu kofeņu nav: — tikai tad viņi sāka skaidroties un jautāt, līdz noskaidroja, ka tie jau bija nogādāti lidmašīnā. Sekoja pavēle tos atgādāt atpakaļ. Pēc kontrolētāju pavēles atvēru un nodevu viņiem mantu sarakstu krievu valodā. Uz viņu jautājumu, kur esot zelts, paskaidroju, ka tāda man nav.

Sarakstā viņu vērību piesaistīja dzintars, nu lika man to uzrādīt. Tos pārskatot, tūlīt noteica, ka dzintaru nedrīkst izvest. Es savukārt paskaidroju, ka vīzu daļas darbinieki man teikuši, ka atļauts izvest. Vēdu dāvanām. Kontrolētāji man asā balsī uzbļāva, ka vīzu daļas darbinieki nekā nezinot, pavēlēdami dzintaru tūlīt nodot maniem pavadoņiem. Cik mierīgi varēdams, paskaidroju, ka mani uz Maskavu neviens nepavadīja, tādēļ man nav kam tos dot. Redzēju, ka kontrolētāju dusmas pieauga, bet tie neko neteica. Viens no viņiem mani ieveda atsevišķā istabā, lika izņemt no kabatas visas mantas, novilkta žaķeti un noaut kurpes. Pārbaudīja izņemto kabatu saturu, žaķeti un kurpes. Tad iztaustīja mani no augšas līdz apakšai, pat pār kāju pēdām pārvilka ar pirkstu un noprasīja, kāpēc man tās nekut. Zeķes gan nelika novilkt. Tad man atļāva iet pie kofejiem. To saturs tagad bija pilnīgi izvandīts — visi drēbju gabali atlocīti un sasviesti apkārt kofejiem. Acis uzmetot savām mantām, neredzēju kastīti ar dzintariem. Uz manu jautājumu, kur tā ir, viens to izrāva no mantu apakšas, pasvieda man, uzsaukdams: „Pārbaudi! — citādi vēlāk teiksi, ka tev noņēma“. Paskatījos, bija visi: tad sāku kravāt mantas atpakaļ kofeļos. Nekā netrūka, nekas nebija paņemts. Paziņu iedotās vēstules viņu radiniekiem man lika saplēst kontrolētāju klātienē. To arī izdarīju, viņiem par apmierinājumu saplēstos papīrus atstājot turpat.

Tātad Rīgas vīzu darbiniecēm bija taisnība: man piederošo dzintaru es drīkstēju izvest. Noņemt viņi baidījās, jo es tad varētu sūdzēties. Bet ja es būtu atdevis pavadonim, kā lielākā daļa to dara, baidoties pazaudēt, tad jau nav par ko sūdzēties — pats atdevi.

Lidmašīnas izlidošanas laiks jau bija pagājis, kad mani novietoja pie citiem pasažieriem, — likās, aizzurēts laikam neesmu. Gaidījām vairāk nekā pusstundu. Kāda ukrainiete, kas arī gribēja izbraukt uz pastāvīgu dzīvi Kanadā, bija aizzurēta — neesot papīri kārtībā. Pats arī nejutos vēl pilnīgi drošs, atcerēdamies pēc kapitulācijas Bauskā dzirdēto

teicienu par komūnistu varasvīriem; „Nekad nevar zināt, ko tie dulnie atkal izdomās“. Visus šos trīsdesmit gadus man okupētajā Latvijā bija jāizjūt šī teiciena dziļā patiesība!

Beidzot ukrainiete tomēr atgriezās, gan stipri raudādama, mūsu lidmašīnas gaidītāju bariņā. Salīdzinot manu izbraukšanas vīzu ar viņas, nekādas starpības nebija. Kāpēc viņu aizturēja? Kāpēc viņu tramdīja?

Čekisti vēl pēdējo reizi gribēja izbraucējiem parādīt savu neierobežoto varu, laikam, lai viņus ilgāk atcerētos un lai bailes nāktu līdz uz jauno dzīves vietu.

No lidostas uz lidmašīnu mūs pārveda nelielā autobusā, kas brauca vairākas reizes, līdz visus pasažierus nogādāja lidmašīnā. Katreiz pirms jaunu pasažieru uzņemšanas čekisti sīki pārbaudīja autobusu, skatoties pat zem katra sēdekļa. Varbūt viņi meklēja kādu nelegālu izbraucēju, kas vairs nevēlas dzīvot „laimīgajā Padomju dzimtenē“.

Mums bija vairākkārt pārbaudīti dokumenti, bijām jau sen atdalīti no citiem cilvēkiem, bet čekistu pārraudzība vēl nebeidzās.

Tikai tad, kad lidmašīna pacēlās no Maskavas lidlauka, es vieglāk uzelpoju; ticēju, ka esmu brīvs, ka mani atpakaļ nevar dabūt.

Pēc 13 stundu lidojuma, nolaižoties Kopenhāgenā un Montreālā, izkāpu Toronto lidostā, un te mani sagaidīja abi dēli.

PĒCVĀRDI

Nobeigumā gribētu lūgt, lai brīvās pasaules latvieši dziļāk padomā, ko izcietusi mūsu tauta okupētajā Latvijā. Tad mēs labāk sapratīsim, kā tai palīdzēt.

Visus šos gadus mūsu tauta nav pilnīgi pakļāvusies okupācijas varai. Mūsu krietnos tautiešus apcietināja, notiesāja un izsūtīja. Cik daudz jaunatnes nenosūtīja tieši no skolas sola uz Sibīriju! Kas lai šodien apzina mūsu jaunietes, kas pasniedza maizes kumosu cilvēkiem, kuŗi bija spiesti slēpties. Viņas ziedoja savu jaunību un dzīvi. Kam laimējies atgriezties, tie ir fiziski un morāli salauzti cilvēki.

Kaut arī materiālais stāvoklis dzimtenes latviešiem ir nedaudz uzlabojies, tomēr viņu morāle tiek grauta diendienā. Jau no bērnības, bērnu dārzos, skolās, pionieŗos, komjaunatnē — visur māca „komunistu morāli“, kuŗai jākalpo tikai komunistu mērķiem. Tā ir pilnīgi pretēja mūsu kristīgās ticības morālei un ētikai.

Apmeklēt dievkalpojumu, īpaši uz laukiem, ir tikpat kā neiespējami, pat riskanti: tur cilvēks cilvēku pazīst, un visi baznīcu apmeklētāji ir zināmi. Draudu un represiju dēļ okupētajā Latvijā nostiprinājies uzskats, ka valsts vai sabiedrisko uzņēmumu darbiniekiem nav vēlams apmeklēt baznīcas vai ticēt Dievam. Kas grib strādāt savu darbu, ja vien viņš nav vienkāršs strādnieks, tam vienmēr jāpatur prātā, ka, apmeklējot baznīcu, viņš riskē ar savu darbu un karjēru. Rīgā ejot baznīcā, var justies nedaudz brīvāk, te cilvēki svešāki. Arī tur ir zināms risks, jo baznīcu apmeklētājus nereti fotografē.

Komunistu vara bija panākusi, ka augstākie garīdznieki, — to varu teikt par mirušo archibīskapu Kleperi, ar kuŗu vairākkārt runājos, — ar draudiem un biežām „pārrunām“ čekā bija izveidoti par paklausīgiem pašreizējās varas atbalstītājiem, tā ka tautā sāk zust ticība daŗiem draudžu ganiem kā tautas aizstāvjiem, taisnības, mīlestības un patiesības sludinātājiem. Tā tie tiek degradēti, lai nebūtu

vairs spējīgi vairot ticīgo skaitu. Tas ir viens no komunistu trikiem, kā īstenot savu mērķi — atņemt tautai kristīgo ticību. To panāk, kompromitējot baznīcu resp. atsevišķus darbiniekus.

Negribu attaisnot samērā bieži brīvajā pasaulē pieminēto dzimtenes latviešu pārliecīgo alkohola lietošanu. Arī vācu okupācijas laikā tā notika, un mēģināja attaisnot ar kara laiku un nedrošību par nākotni.

Dzimtenē latvieši visus šos gadus dzīvojuši neziņā par nākotni, īpaši Staļina laikā neviens cilvēks nebija drošs, vai viņu šodien vai rīt čeka nepievāks: cilvēks cilvēkam čukstēja par apcietinātiem paziņām.

Tagad cilvēkus tik masveidīgi vairs neapcietina, jo komunistu vadoņi saprot, ka iznīcinātos un vergu nometnēs ieslodzītos nevar pilnīgi izmantot „komūnisma celtniecībā“. Izdevīgāk ir cilvēkus pēc viņu speciālitātes piespiest strādāt valsts vai sabiedriskos uzņēmumos pastāvīgā partijas un čekas uzraudzībā un ar iespējami zemāku atalgojumu. Ja kāda cilvēka darbs pēc priekšniecības domām nav pilnvērtīgs un par viņu čekas kartotēkā ierakstītie dati neatbilst komunistu morāles prasībām, tad viņu katrā laikā var „izolēt“, cik ilgi vien varasvīriem patīk. Arī tiem ir „jāpazūd“, kas ar savu ģenerāllīnijai neatbilstošo darbību sāk iegūt iedzīvotāju atzinību.

Pirms nosodām dažu labu negatīvu parādību, jānoskaidro cēloņi. Viens no tādiem ir pastāvīgā nedrošība darbā. Kad kāds uzstrādājies vai tam laimējies dabūt labāku vietu, ātrāk vai vēlāk tā viņam jāatstāj kādam krievam, vietējam komunistam vai vienkārši — līdējam. Jāievēro arī pārliecīgā darba slodze. Jāstrādā vairāk un labāk nekā prasa no komunistiem un krieviem. Tikai tad ir iespēja kādu laiku — īsāku vai garāku — palikt darbā.

Komunistu žņaugos iespiestā dzīve kļūst bezjēdzīga, kad diendienā jāklausa radio, televīzijā, sanāsmēs un darbā komunistu meli: kad visi izdevumi — avīzes, žurnāli un grāmatas — ir pilni sen nodilušiem un tukšiem komū-

nistiskās dzīves slavinājumiem, bez izredzēm no visa tā reiz atbrīvoties. Nav brīnums, ka tāda dzīve kļūst apnicīga un bezjēdzīga. Nebrīnīsimies arī, ka tik daudzi sāk meklēt kaut īslaicīgu aizmiršanas alkoholu.

Komunistu varasvīri zina, ka viņu radītajā sabiedrībā dzeršana ir jāatbalsta, lai cilvēki savā brīvajā laikā nesāktu par daudz domāt un nenonāktu pie vēl lielākas neapmierinātības.

Tādēļ labāk lai dzer! Valsts ir iekārtojusi plašu alkoholisko dzērienu tīklu; tos var pirkt katrā lauku veikalā, ieskaitot lauku ēdnīcas: pilsētās gandrīz katrā pārtikas preču veikalā, stacijas bufetēs un visos sarīkojumos. Un tie ir vienīgie pārdodamie priekšmeti, kuŗu tirdzniecībā nekad netrūkst! Dzērienu kvalitāti resp. iedarbību uz cilvēka veselību neviens neņem vērā. Zināmā mērā te varbūt tiek piemērots „dabisks izlases“ princips; kas vairāk dzers — ātrāk aizies bojā. Pad. Savienība „dabiskā ceļā“ tiek vaļā no dzērājiem. Iedarbīgākie indētāji ir „Volgas vīns“ un parastais galda šņabis. Tos pārdod tautai. Komunistu varasvīru sanāksmēs lieto citus dzērienus vai arī eksportam gatavo šņabi, ko tautai pieejamos veikalos nepārdod.

Ne katrreiz es varēju samierināties ar netaisnību, kas pastāvīgi valdīja visapkārt, tādēļ varbūt esmu biežāk mainījis darba un dzīves vietas. Tikai ar Dieva gādību man bija izdevies noturēt savu dzīvi, nepārkāpjot komunistu noteikto līniju, lai gan nereti es tai biju pievirzījies bīstami tuvu. Kas atļauto līniju pārkāpa, tie arī „pazuda“ uz īsāku vai garāku laiku vai arī pavisam.

Pēc Tukuma rajona vadošo komunistu domām man pieļautais „grēku mērs“ jau bija pārsniegts, īpaši vēl, kad atklāja, ka gribu braukt uz Kanadu. Brīnumainā kārtā viss izkārtojās tā, ka mana aizturēšana neizdevās, tā bija novēlota.

Par manu „grēku saraksta“ papildināšanu regulāri rūpējās uzticami partijas biedri, sākot jau ar 1946. gadu; Stukanoženko, Nikitins, Kronbergs, Granskis, Ulmekalns

un Priednieks, pašās beigās Ozolnieks ar Dzeni, kā arī Pelīte, kas ilgojās kļūt par partijas biedri. Bija arī vēl citi man nezināmi un arī daļēji zināmi. Visiem šiem partijas biedriem es bieži vien neesmu bijis paklausīgs, dažreiz rīkojies pretēji viņu norādījumiem, jo tie bija vai nu nelikumīgi vai saimnieciski nederīgi, pat cilvēku veselībai kaitīgi. Tā rīkodamies, es nebiju ievērojis „partijas ģenerālīniju“ — nebiju akli paklausījis priekšniecībai resp. attiecīgam partijas biedram. Tā Pad. Savienībā nedrīkst darīt; te jau ir „komūnistiskās morāles“ pārkāpums!

Daļa latviešu, kas varēja komūnistu pārestības un netaisnības kaut kā vieglāk panest, pret tām nesacēlās un atklāti nepretojās. Viņi pamazam pie tām pierada kā pie negrozāmas pašreizējās dzīves sastāvdaļas un, domājot par ģimenēm, apstākļu spiesti piemērojās jaunajai dzīves kārtībai. Tie varēja ilgāku laiku dzīvot uz vietas, iestrādāties un sev pakāpeniski nodrošināt labākus materiālos apstākļus: dažiem pat bija iespējams iegādāties ģimenes mājiņu.

Pārējie dzīvo no dienas dienā, domājot, kā saskaņot savu budžetu ar ikdienas vajadzībām: ja vēl izdodas iegādāties automašīnu, tad jau liekas, ka ar dzīvi ir jāsamierinās.

Tautā gruzd kāds iekšējs nemiers; visi vēlētos dzīvot labāk gan materiāli, gan vēl vairāk — apstākļos, kur būtu cita dzīves kārtība, taisnība un cilvēku savstarpējās attieksmes veidotos sirsnīgas atklātības garā.

Par to vairākkārtīgi pārliecinājos, strādādams dažādās darba vietās. Laužu vairums bija draudzīgi un izpalīdzīgi, ja pret viņiem izturējās taisnīgi un iejūtīgi. Pat cilvēki, kas bija jau paspējuši pieņemt „komūnistu kultūru“, to ātrāk vai vēlāk pameta, iekļaujoties kollektīva kopējā darbā un dzīvē. Es iemantoju cilvēku simpatijas, kad mēģināju viņus saprast, tiem cik iespējams palīdzēt un — galvenais — pret tiem mēģināju izturēties taisnīgi. Ar to izdevās parādīt, ka ir liela starpība starp latvieti, kuŗu komūnisti par savu cilvēku neturēja, nodēvēdami to pat par fašistu, un

tagadējiem tipiskiem varasvīriem, kas paši sevi dēvē par „kristalldzidriem“ komunistiem.

Man ir dziļa pārlicība, ka katrā dzimtenes latvieša sirdī ir paslēpušās taisnības, mīlestības un godīguma jūtas, kas normālā dzīvē ar taisnīgu vadību atkal uzriedēs krāšņā ziedā. Iepriekš teikto nevaru attiecināt uz galīgi apmātiem komunistiem.

Gribētos vēl jautāt: vai mūsu sirdsapziņa atļauj jebkādu sadarbību ar okupācijas varas pārstāvjiem? Vai tie, kas paraksta petīciju Rodes un citu atbrīvošanu, bet pēc tam meklē tuvību ar tautas apspiedējiem, īstenībā neņirgājas par tiem, kurus viņi vēlas atbrīvot?

UZ MANAS SIEVAS KAPA NOLIKTO VAINAGU
LENTĒM, KAS BIJA TIKAI BALTAS VAI MELNAS,
UZRAKSTI:

Un atvadoties liekas,
Kavisa bij par maz.
Tā gribētos vēl kopā
Sveikt daudzas vasaras.

Kurzemes Valsts Ciltslietu Stacijas kolektīvs.

Tu it visu sevi devi,
Nekā neprasīji sev.
Tā mēs pieminēsim Tevi,
Simtu, simtu paldies Tev!

Kolhoza Dzirkstele kolektīvs.

Nem, manas dzimtenes zeme,
Nem visu, kas man ir bijis!

Kolhoza Uzvara kolektīvs.

Nedomāji Tu par sevi,
Darba gaitās staigājot.
Neprasīji, tikai devi
Visu, ko var cilvēks dot.

Saldus Lauksaimniecības pārvaldes kolektīvs.

Mūža vilciens pa gadskārtu sliedēm
Nerimti traucis un palicis kluss.
Smilšu kalnā zem zaļajām priedēm
Sapņi, domas un vasaras dus.

Ventspils Lauksaimniecības pārvaldes kolektīvs.

Gribējās tālajos laukos vēl iet
Klausīties dziesmās, ko ziedonis dzied.
Satumsa nakts...

Irlavas padomju saimniecības administrācija.

Aplusa dzīve kā gājputnu dziesma.
Sirdī šīs dziesmas atbalss tik sāp.

Kurzemes Valsts Ciltslietu un Mākslīgās Apsēklošanas
stacijas kolektīvs.

Tavs mūža gājums sirdīs dzīvos.
Lai vieglas smiltis Tevi klāj!

Kolhoza Draudzība kolektīvs.

Te viss, kas darīts paliek,
Es nešķīšos no Jums.

Jaunpils L.I.S. kolektīvs.

Un atmiņas ziedēs ap viņu —
baltas kā ābeles.

Tukuma raj. liell. māksl. aps.
starpkolhozu org.

Vēl galā nav darbs,
Vēl nebeidzas dziesma.
Iejaucās liktenis skarbs,
Nodzisa dzīvības liesma.

P. s. Zante kolektīvs.

Nemirst tas, kas sevi citiem devis.

Kolhoza Nākotne kolektīvs.

Dzīve tik strauji kā pavediens ris;
Pēkšņi — viens mirklis — un zudis viss.

Cēsu Lauks. pārv. kolektīvs.

Kā gribējās strādāt, dzīvot un būt!
Te pēkšņi — nakts, un saule jau zūd.

Kolhoza 1. Maijs speciālisti.

Satumst gaisā saules diena,
Dziļi sirdī sāpes krīt.
Ai, cik grūti kapu kalnā
Pavasari sagaidīt!

Kolhoza Zemīte kolektīvs.

Un dziesma skan par darbu,
Par to, kas ir jau veikts,
Par lielu, skaistu darbu,
Kas ir vēl nepabeigts.

Kolhoza Vāne kolektīvs.

Ai, cik žēl, ka citu rītu
Nebūs Tevis pulciņā!
Tavas domas, Tavi darbi,
Paliks mūsu atmiņā.

Kandavas Valsts Ciltslietu un Maksīgās Apsēklošanas
stacijas kolektīvs.

Neredzēšu vairs es baltas ievas,
Kas ik gadus pēc manis plauks.

Tukuma rajona Lauksaimniecības pārvaldes zooteh-
niķi.

Aiz manis nepaliks tukšums,
Bet dzīvības pilni graudi.

Talsu rajona Lauksaimniecības pārvalde.

Vēl pie rokām sastingušām
Rudzu vārpas kļaujas klāt,
It kā vēlēdamās vēl reiz
Mīļās druvās aicināt.

Talsu rajona kolhoza Dzimtene kolektīvs.

Neviena dzīves stunda
Lieka nav pagājusi;
Ne tā, kas dega kā zibens,
Ne tā, kas dega klusi.

Kolhoza Dzintars kolektīvs.

Liepu lapu ceļu klāju,
Māmuļiņas gaidīdams;
Vējš aizpūta liepu lapas,
Māmuļiņas nesagaidu.

Tukuma 1. Raiņa vidusskolas 6. klases skoln., audz.
un vecāki.

Visskaistākā dzīve aplust var, negaidot rieta,
Neprasot sirdīm, cik sāpju tās aizejot jūt.

Lauksaimniecības pārvaldes darbinieku kolektīvs.

Arī cilvēka mūžs
Dziesmai līdzīgs liekas:
Iet tas, pārtrūkst un izgaist,
Paliek atbalsis vien.

Lauksaimn. pārv. partijas pirmorganizācija.

Vēl vainagus nolika: Kolchoza Ļeņina vārdā nosauktais kolektīvs, Tukuma Fermentu rūpniecības kolektīvs, Pad. saimniecības Zemgale kolektīvs, kursa biedri, Tukuma gaļas kombināts, Kandavas sovchoztechnikums, Padomju saimniecības K. Marksa vārdā nosauktais kolektīvs, Jelgavas Lauksaimniecības pārvaldes kolektīvs, Tukuma rajona veterinārā slimnīca un veterinārā laboratorija, Dobeles rajona lopkopības speciālais kolektīvs, arī Tukuma rajona veterinārā slimnīca un veterinārā laboratorija, Dobeles rajona lopkopības speciālais kolektīvs, partijas komiteja un Izpildkomiteja, Latvijas lauksaimniecības ministrija, Tukuma rajona kolchozs Dzimtene kolektīvs, Rīgas rajona padomju saimniecība Olaine.

Autora nolasītais referāts, kas iespiests Latvijas PSR
Veterinārārstu Biedrības izdotajā brošūrā
1965. gada 26.—27. februāra

VIII

ZINĀTNISKĀS KONFERENCES MATERIĀLI

Izdevniecība „Zvaigzne“, Rīgā, 1966.g.

GOVJU TUBERKULOZES DIAGNOSTIKA UN SALĪDZINOŠIE DATI, KASIEGŪTI, ATKĀRTOTI TUBERKULINIZĒJOT AIZDOMĪGI UN POZITĪVI REAĒJOŠUS DZĪVNIEKUS

E.ĀTRENS

padomju saimniecības „Olaive“ galvenais veterinārārsts

Padomju saimniecība „Olaive“ ir specializēta piena un dārzkopības saimniecība, kas apgādā ar savu produkciju Rīgu.

Padomju saimniecībā pēdējās tuberkulozās govīs likvidēja 1957. gadā. No 1960. gada līdz 1962. gadam tuberkulozi konstatēja 4 individuālā sektora govīm, kas atradās padomju saimniecības teritorijā ārpus saimniecības novietnēm. Govis izvērtēja gaļā.

Saimniecībā govīs novietotas 10 novietnēs. 1963. gada maijā padomju saimniecībā konstatēja govju tuberkulozi. Tā skāra vairāk vai mazāk visas govju novietnes. Pēc katrreizējās tuberkulinizācijas visas pozitīvi reaģējošās govīs, kā arī visus jaundzīvniekus un teļus, kas uzrādīja

aizdomīgu reakciju uz tuberkulīnu, nosūtīja uz Rīgas gaļas kombinātu izvērtēšanai gaļā. Aizdomīgi reaģējošās govīs un grūsnās teles novietoja „Rēķu“ novietnē atkārtotām pārbaudēm. Pēc pozitīvi vai aizdomīgi reaģējošo govju izvešanas izdarīja mehānisku kūts tīrīšanu un dezinfekciju ar speciālu mašīnu. 1963. gadā pozitīvi uz tuberkulīnu reaģēja 160 govīs, no tām 92 nosūtīja uz Rīgas gaļas kombinātu. Pozitīvi un aizdomīgi reaģējošos teļus un jaundzīvniekus, kopskaitā 190, izvērtēja gaļā.

Tuberkulinizācija tika izdarīta komisijas klātbūtnē. *Lege artis* dezinfekcijai lietoja 70° rektificēto spirtu un katrai govij citu sterilizētu adatu. pie tuberkulinizācijas reakcijas nolasīšanas-vērtēšanas piedalījās Latvijas lauksaimniecības akadēmijas Veterinārās fakultātes docentes Lušņevska, Nicmane, asistenti Ciceris un Liepiņš, kā arī Lauksaimniecības produktu ražošanas un sagādes ministrijas Mežbārde, Republikāniskās veterinārās laboratorijas nodaļas vadītāji un veterinārārsti, Rīgas rajona veterinārās laboratorijas un Ražošanas pārvaldes veterinārārsti, kā arī Lopkopības un veterinārijas zinātniskās pētniecības institūta vecākais zinātniskais līdzstrādnieks veterinārārstis Priednieks.

1963. gada decembrī pēc Lopkopības un veterinārijas zinātniskās pētniecības institūta darbinieku ierosinājuma pozitīvi reaģējošās govīs vairs nelikvidēja, jo biedri apšaubīja, vai reakcija, kas parādījās pēc intrakutānā tuberkulīna ievadīšanas, ir specifiska tuberkulozes reakcija. Šajā sakarībā uz 1964. gada 1. janvāri saimniecībā palika: 68 pozitīvi un 181 aizdomīgi reaģējoša govīs uz tuberkulīnu. Izdarot atkārtotu tuberkulinizāciju, skartajās novietnēs turpināja izdalīties kā pozitīvi reaģējošas, tā arī vairākkārt aizdomīgi reaģējošas govīs. Pavasarī, izlaižot govīs ganos, reaģējošo govju skaits sasniedza saimniecībai draudīgus apmērus; vienā kūtī 160 pozitīvi reaģējošas govīs un divās kūtīs kopskaitā 250 govīs, kas devušas vairākkārt aizdomīgu reakciju. Vasarā visas govīs ganījās un inficēja ganības un kūts apkārt-

ni. Teļus no šīm govīm turēja atsevišķi — uzbarošanai. Arī to kūts apkārtne bija pakļauta infekcijai. Pienu no aizdomīgi un pozitīvi reaģējošām govīm nodeva Rīgas piena kombinātā Olaines krejotavā, kur tikai pēdējā laikā iekārtoja speciālu piena pasterizāciju 30 min. pie 85gr. C. Vājpienu saimniecība saņēma atpakaļ teļu dzirdināšanai. Kā redzams, par tuberkulozes samazināšanos nebija ko domāt.

Tuberkulozes izplatīšanos veicināja: pirmkārt, lielais pozitīvo un vairākkārt aizdomīgi reaģējošo dzīvnieku skaits, kas inficēja ganības un kūts apkārtni, otrkārt, teļiem bija jāizēdina vājpiens, ko ieguva no pozitīvi un aizdomīgi reaģējošām govīm, treškārt, bija gadījumi, ka par lopkopjiem strādāja cilvēki, kas slimoja ar atklātu tuberkulozi (vēl tagad fermu tuvumā dzīvo iedzīvotāji, kas slimo ar atklātu tuberkulozi, ceturtkārt, neizdarīja mēslu dezinfekciju.

Ja 1963. gadā Rīgas gaļas kombinātā nodeva 190 jaundzīvniekus un teļus, kas aizdomīgi vai pozitīvi reaģēja uz tuberkulīnu, tad 1964. gadā no mazāka jaundzīvnieku skaitā jau 261 dzīvnieku. Daži veterinārārsti domā, ka padomju saimniecībā Olaine nav tuberkulozes un pie tuberkulinizācijas radušās reakcijas nav specifiskas tuberkulīna reakcijas. Nevar tam piekrist. Ja govīm nebūtu tuberkuloze, tad arī teļi nesuslimtu (teļiem ir ļoti tipiska plaša, mīksta tūska). Teļus, tāpat jaundzīvniekus un govīs, 4—6 reizes gadā tuberkulinizējām. Tikko ir notikusi organisma sensibilizācija, teļus ved uz kautuvi, pirms vēl radies makroskopiski redzams iekaisuma process. Un tomēr, izdarot kautuvē rūpīgas sekcijas, docente Skudīņa diviem teļiem (no 4) atrada izmaiņas limfmezglos, no kuņģiem Republikāniskajā laboratorijā izolēja tīrkultūru. Līdzīgs stāvoklis novērojams arī govīm.

Govs Iveta (inv. Nr. 1529) 1. reizi tuberkulinizēta 1963. g. 30. oktobrī — reakcija negatīva, 2. reizi 1963. g. 17. dec. — negatīva, 3. reizi 1964. gada 29. janvārī — aizdomīga, 4. reizi 1964. gada 14. aprīlī — pozitīva. Šajā laikā tesmenī

Konstatēja aizdomīgu sacietējumu. Govs nokauta Rīgas gaļas kombināta sanitārajā kautuvē, tesmeņa audi izmeklēti Republikāniskajā veterinārajā laboratorijā. Tesmeņa parenhimatozos audos atrada tuberkulozei neraksturīgu veidojumu (bez kazeozām masām), bet no šā neraksturīgā veidojuma izdalīja tuberkulozes tīrkulturu, ko pārpotēja laboratorijas dzīvniekiem. Tie nobeidzās ar ģeneralizētu tuberkulozi.

Govs Raina (inv. Nr. 63) 1. reizi tuberkulinizēta 1963. gada jūnijā — reakcija aizdomīga, 2. reizi 1963. gada augustā — negatīva, 3 reizi 1963. gada oktobrī — aizdomīga, 4. reizi 1963. gada decembrī — pozitīva, 5. reizi 1964. aprīlī — aizdomīga. Pēc govus nokaušanas plaušās konstatēja kavernu, lielāku par piļu olu, kas pildīta ar dzidru šķidrumu. No kavernas kapsulas (saistaudiem) Republikāniskajā veterinārajā laboratorijā izdalīja tuberkulozes tīrkultūru, kuņu ievadīja laboratorijas dzīvniekiem. Vīsta nobeidzās ar ģeneralizētu tuberkulozi. Šo govus pirms četriem gadiem, kad tā bija 2—3 mēnešu veca telīte, iemainīja pret vienāda svara bullīti no privātās govus īpašnieces, kuņa strādāja padomju saimniecības putnu novietnē par putnu kopēju. Vīņas personiskā dzīvnieku kūts atradās pagalmā, kuņa brīvi staigāja saimniecības vīstas. Minētajā nometnē reiz bija putnu tuberkuloze.

Atkārtoti tuberkulinizējot aizdomīgi reaģējošās govus, tuberkulīna reakcijas bieži ir ļoti nepastāvīgas, vienu vai vairākas reizes izkrīt un pēc tam parādās no jauna kā aizdomīgas vai pat pozitīvas reakcijas. Govs Lotka (inv. Nr. 33) pirmo reizi tuberkulinizēta 1964. gada 10. martā — reakcija aizdomīga, 2. reizi 1964. gada 12. maijā — negatīva, 3. reizi 1964. gada 23. jūnijā — negatīva, 4. reizi 1964. gada 15. septembrī — aizdomīga. Govs Site (inv. Nr. 3130) 1. reizi tuberkulinizēta 1964. gada 17. janvārī — reakcija aizdomīga, 2. reizi 1964. gada 10. martā — negatīva, 3. reizi 1964. gada 12. maijā — negatīva, 4. reizi 1964. gada 23. jūnijā — negatīva, 5. reizi 1964. gada 15. septembrī — pozitīva.

Pēc novērojumiem aizdomīgi reaģējošas govīs atkārtoti tuberkulinizējot, 10 - 30% no tām ir pozitīvi reaģējošas. Tas atkarīgs galvenokārt no govīs miesas stāvokļa. Govju reaktivitāte uz tuberkulīnu palielinās īpaši jūlijā, augustā un septembrī.

Lai konstatētu makroskopiskas tuberkulozes pārmaiņas audos vai orgānos, sekcijai būtu jāizvēlas tādi dzīvnieki, kam nepieciešams noteikt diagnozi, nevis saimnieciski mazvērtīgi dzīvnieki. Ne vienmēr mēs sekcijas izdarām pietiekoši nopietni. Pārskatām gan lielākos limfmezglus un orgānus, bet sīkākos izmeklējumos neiedziļināties, nemaz nerunājot par paraugu nosūtīšanu uz veterināri bakterioloģisko laboratoriju.

Piezīmēju, ka no 4 piespiedu kārtā nokautām govīm 2 (iepriekš minētās) izolēja tuberkulozes tīrkultūru (sekciju izdarīja doc. Skudiņa).

Lopkopības un veterinārijas zinātniskās pētniecības institūta darbinieki izdarīja daudzu dzīvnieku sekciju, bet nekādas tuberkulozes pārmaiņas nokauto dzīvnieku limfmezglos vai orgānu audos neatrada.

Instrukcija par tuberkulīna lietošanu tuberkulozes diagnosticēšanai ir spēkā no 1962. g. 2. novembra un mums nav tiesību to uzskatīt kā nepiemērotu un balstīties uz atsevišķu cilvēku domām un nepabeigtiem pētījumiem, kas veterinārārstiem rada lieku darbu un saimniecībām — zaudējumus.

Ar Latvijas PSR Lauksaimniecības produktu ražošanas un sagādes ministrijas kolēģijas lēmumu padomju saimniecībai „Olaine“ 1965. gadā līdz govju laišanai ganos jālikvidē visas pozitīvi un vairākkārt aizdomīgi uz tuberkulīnu reaģējušās govīs. Jaunajā saimniecības atvēršanas plānā paredzēts visas pozitīvi un divreiz aizdomīgi reaģējošas govīs nodot Rīgas gaļas kombinātam izvērtēšanai gaļā.

Lai atvēseļotu saimniecības ganāmpulku, lielu vērību nepieciešams veltīt arī privāto govju tuberkulinizācijai, jo arī tās var būt infekcijas avoti.

Lopkopības un veterinārijas zinātniskās pētniecības

institūta darbinieks bez sazināšanās ar mani padomju saimniecības „Olaive“ teritorijā privātai pozitīvi reaģējošai govij noteica negatīvu reakciju. Vēlāk komisijas klātbūtnē, tuberkulinizējot govi trešo reizi, tā uzrādīja pozitīvu reakciju. Pēc govju nokaušanas izolēja no limfmezgliem tuberkulozes ierosinātāju tīrkultūru.

SECINĀJUMI

1) Epizootoloģiskā metode kopā ar alerģisko (tuberkulinizāciju) ir galvenā tuberkulozes noteikšanas metode.

2) Nokaujot dažus uz tuberkulīnu reaģējošos dzīvniekus un neatrodot makroskopiskas izmaiņas orgānos, nevar teikt, ka tuberkulinizācijas reakcija ir specifiska.

3) Ar diagnostiskām metodēm vien nevar likvidēt tuberkulozi. Pēc iespējas ātrāk jālikvidē galvenais infekcijas avots — pozitīvi reaģējoši dzīvnieki.

4) Sērgas skartā saimniecībā aizdomīgi reaģējošās govīs, ja tās nenovājē, ātrāk vai vēlāk reaģē pozitīvi.

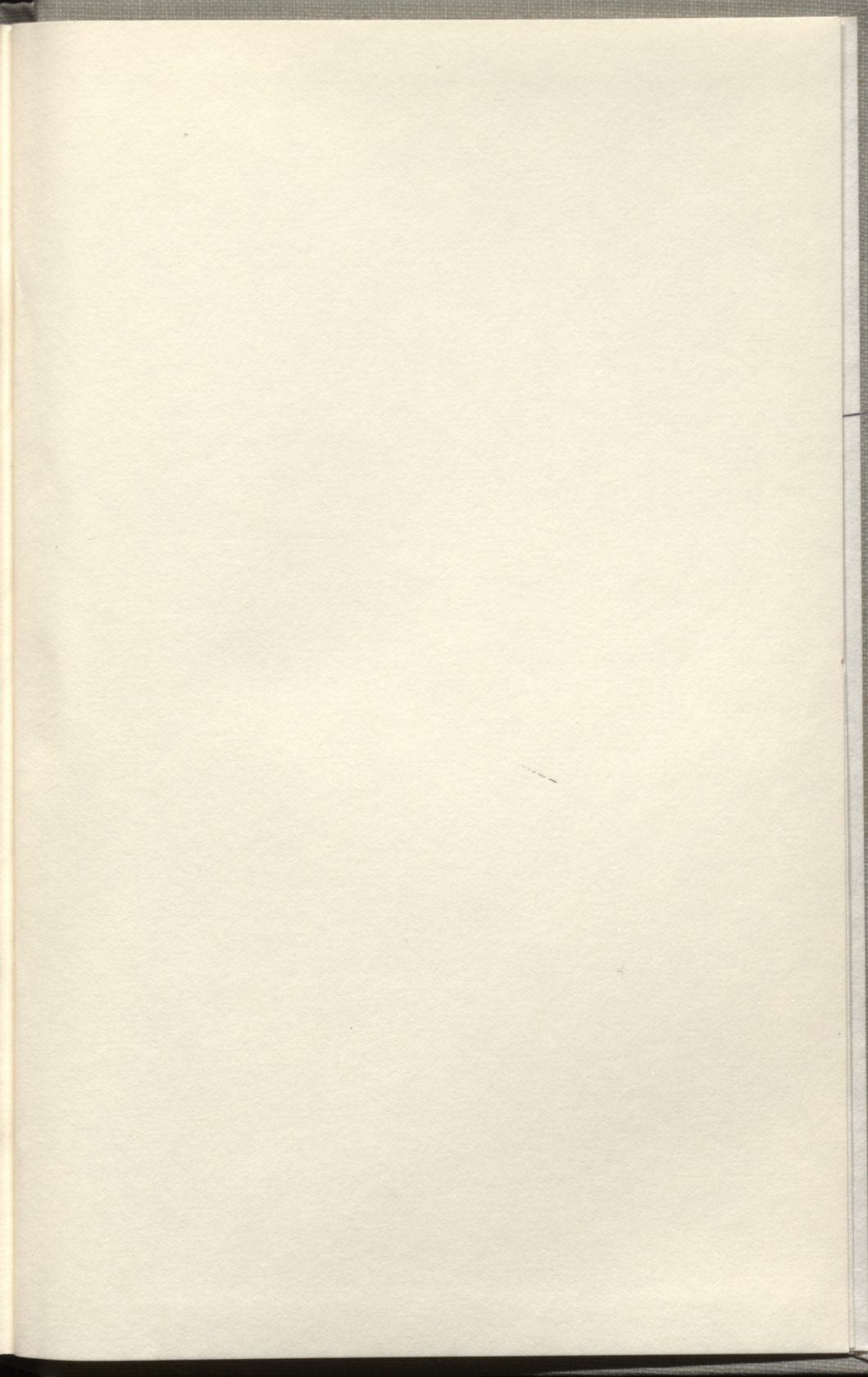
5) Saimniecībā nedrīkst atstāt uz tuberkulīnu pozitīvi reaģējošās govīs un lielu skaitu aizdomīgi reaģējošās, jo pēdējo individuāla izolācija nav iespējama.

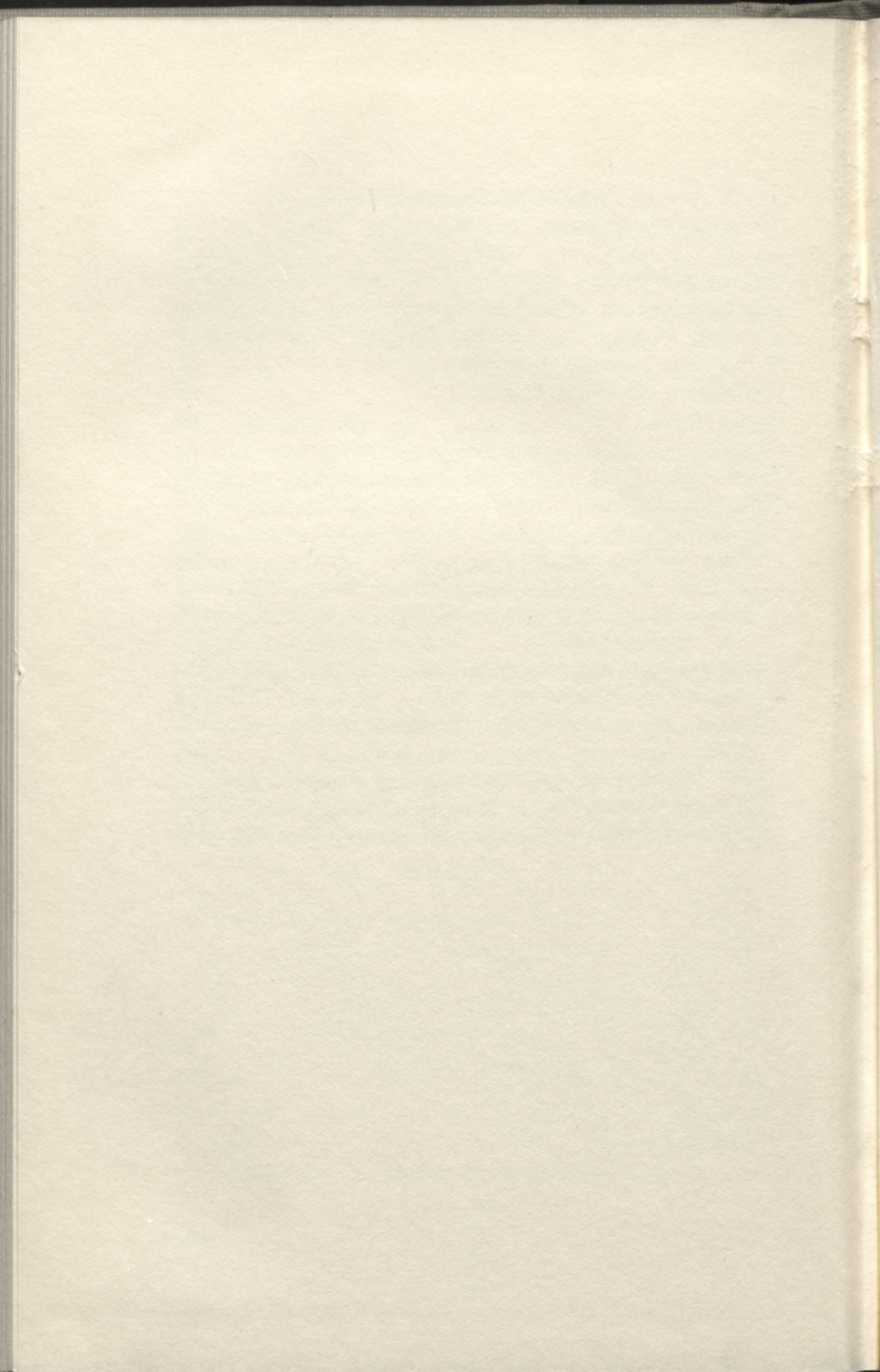
6) Privāto govju tuberkulinizāciju nedrīkst izdarīt cita veterinārārsta darbības zonā, nesazinoties ar viņu.

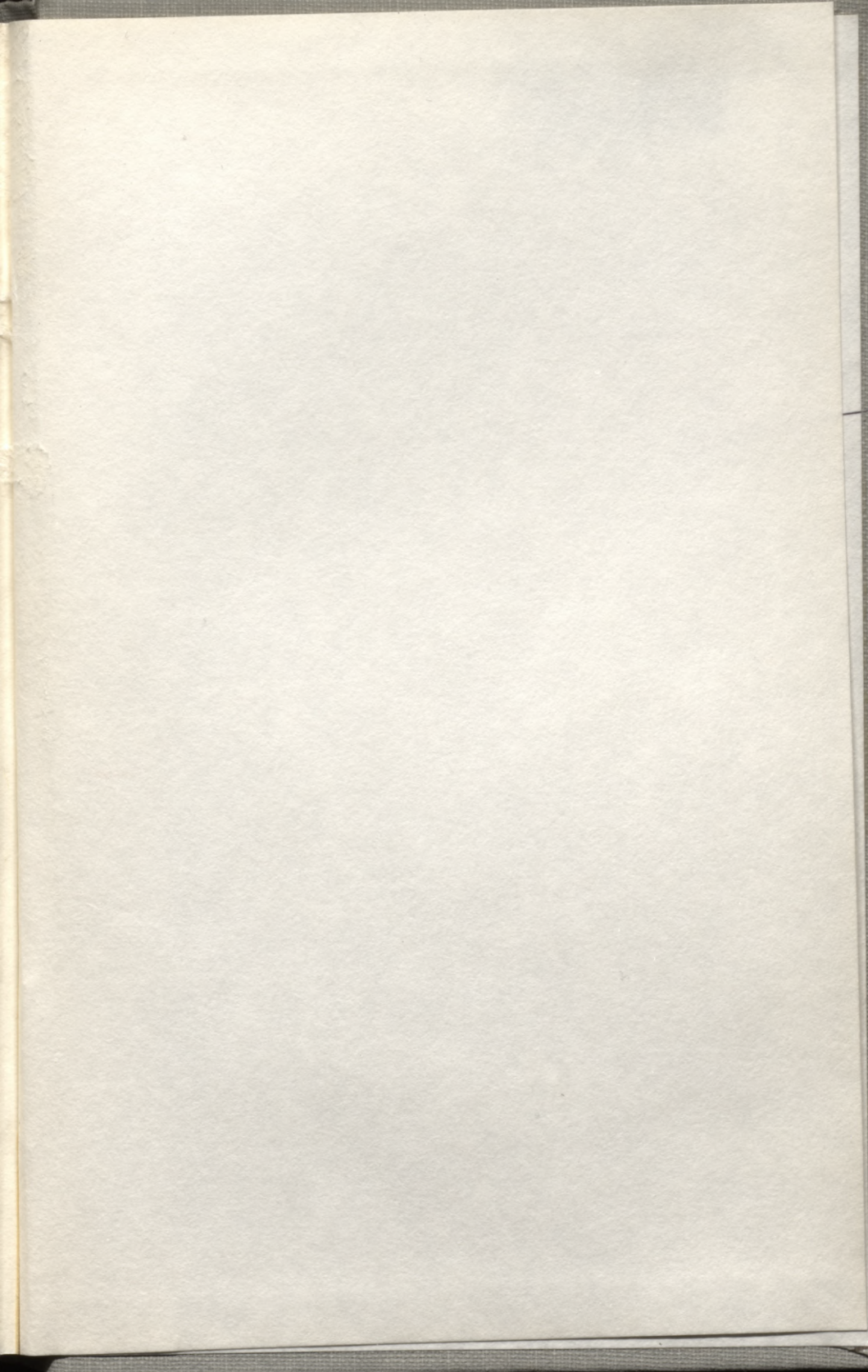
SATURA RĀDĪTĀJS

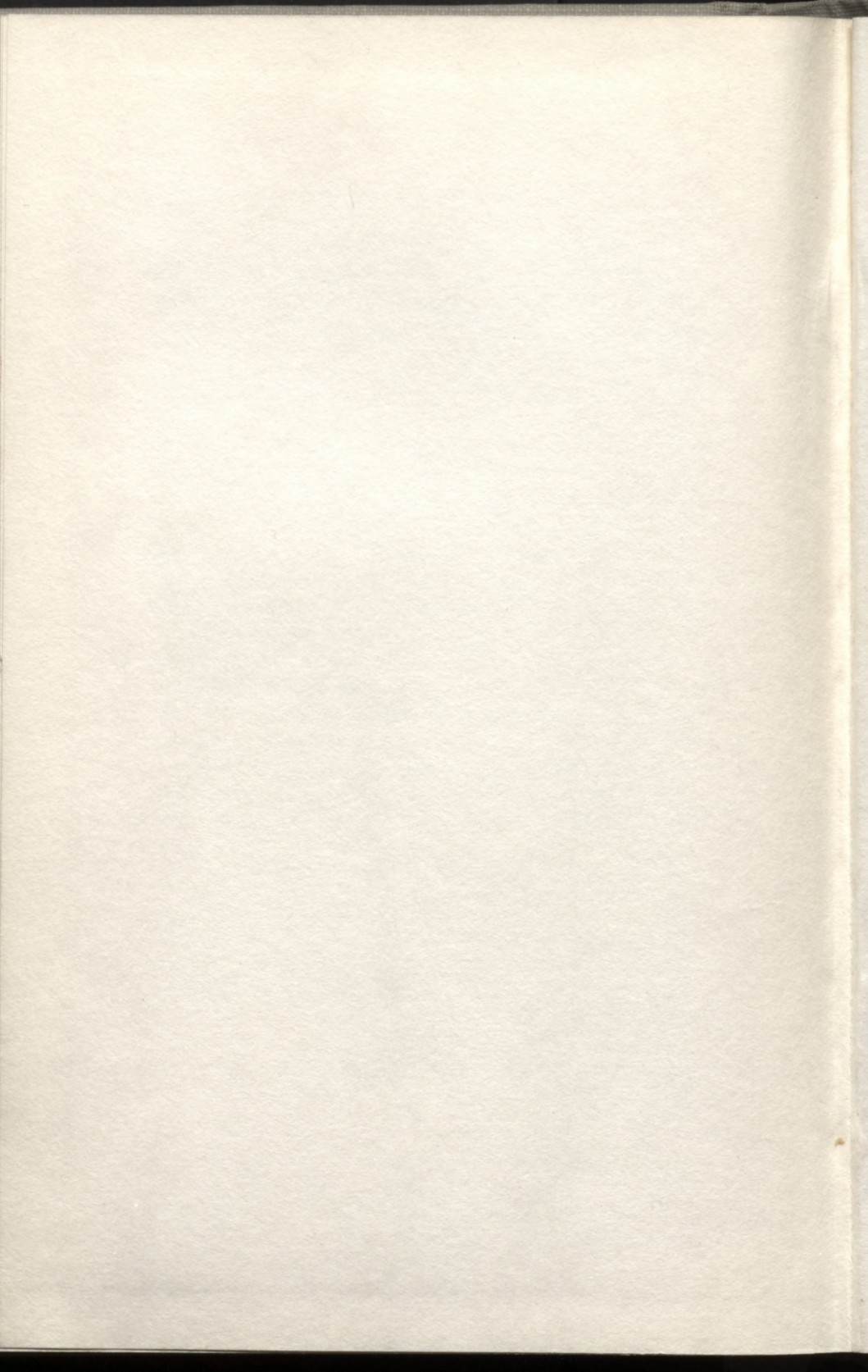
Ievads	5
Pēc kapitulācijas	7
Apcietinājumā	15
Arestantu vagonos	27
Apcietināto nometne Kaļēpinā	33
Apcietināto nometnēs Latvijā	59
Rīgas pilsētā	74
Baltkrievijā	85
Atkal Rīgā	95
Rīgas Jūrmalā	113
Alsungas rajonā	141
Vairākās darba vietās Rīgā	163
Doles salā	185
Padomju saimniecības Olaine centrā	215
Stendes selekcijas stacijā	251
Tukuma rajonā kā veterinārais sanitārārsts	256
Kolchozā Zelmenis	279
Kandavas valsts mākslīgās apsēklošanas stacijā	292
Pēcvārdi	349
Atvadvārdi uz manas mirušās sievas kapa nolikto vainagu lentēm	354
Nolasītais referāts	359

100	101	102	103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

4 Ls.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0308087227

